

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2554)

ISSN 1686-5596

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2554)

ISSN 1686-5596

บรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรทิพย์ แข็งขัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีรวัฒน์ อินทรพร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อินทิรา ซาฮีร์

ดร. ม.ร.ว. ภูมินทร์ วรวรรณ

ดร. ดวงเด่น บุญปก

ดร. สมศรี ชัยวงษ์ขยา

ดร. อนุชา เล็กสกุลดิลก

อาจารย์ กาญจนา ทองทั่ว

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.ฟิลิทธ์ กอบบุญ (lovetatam@hotmail.com)

กองบรรณาธิการ

อาจารย์จักรเศ อธิรัตน์

อาจารย์ดวงดาว พันธน์กุล

อาจารย์นริศรา แสงเทียน

อาจารย์นโบล นาคพลังกุล

อาจารย์ศุภฤกษ์ ชัยรัตน์

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นเวทีสำหรับนำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้ โดยเครือข่ายวิชาการทั้งภายในและภายนอก กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาบทความจากนักวิชาการทุกท่าน บทความทุกเรื่องจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน มิใช่ทัศนะของบรรณาธิการ และคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จัดพิมพ์โดย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ตำบล เมืองศรีโค อำเภอวารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี 34190

โทรสาร. 045-288870 โทรศัพท์. 045-353700 www.la.ubu.ac.th

ผู้จัดการวารสาร นางสาวกชพรรณ บุญฉลวย

แบบปก นายฤทธิเดช วงษ์ปัญญา

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โทร. 045-353115

สารบัญ

บทบรรณาธิการ

- ปริทรรศน์กวีนิพนธ์เขมร 1
ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม
- “ขวัญสูงส่ง” วรรณกรรมกรรมเยาวชนที่ให้สาระและบันเทิง
ผ่านชั้นเชิงทางวรรณศิลป์ 23
สารภี ขาวดี
- การท่องเที่ยวอาชยานภาษาไทย : จากยาขมสู่ยาชานานเอก 69
นพพร สุรนาคะพันธ์
- The Pilgrimage Routes of French Catholic Mission in Thailand:
A Model for Cultural Tourism Development and Management 81
Somnuck Jongmeewasin
- นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ที่มีต่ออาเซียนระหว่างปี ค.ศ. 1997-2007 126
ใบคุณ สมบัติดวง, สมหมาย ชินนาค
- โครงการการพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ
สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน 153
สุวรรณา บัวพันธ์
- ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากร
คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ 173
ภควรรณ สีสวย
เพ็ญศรี ชื่นชม
- บทวิจารณ์
- ชั่วฟ้าดินสลาย : ห้วงเวลาที่ไม่วายถวิลหา 191
พรธาดา สุวัธนวนิช

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2554) นำเสนอบทความวิชาการที่หลากหลายเช่นเคย ทั้งบทความด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ทั้งบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทความที่ปรากฏในวารสารเล่มนี้ได้นำเสนอประเด็นที่น่าสนใจและมีประโยชน์อย่างยิ่งทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณกรรมทั้งของไทยและของประเทศเพื่อนบ้าน เนื้อหาทางสังคม การท่องเที่ยวและด้านการวิจัย ซึ่งผู้อ่านย่อมได้รับความรู้อย่างกว้างขวางในหลายมิติ วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ยังคงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการและผู้สนใจทั่วไป ในการนำเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ และการติดตามวารสารซึ่งท่านสามารถอ่านวารสารอิเล็กทรอนิกส์ได้ทางเว็บไซต์ของคณะศิลปศาสตร์ที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการเผยแพร่งานทางวิชาการและเพื่อความสะดวกของผู้สนใจ

วารสารศิลปศาสตร์ขอขอบพระคุณผู้เสนอบทความทุกท่านและผู้อ่านที่ติดตามวารสารอย่างต่อเนื่อง และหวังว่าวารสารจะเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการเพื่อความงอกงามทางปัญญาต่อไป

บรรณาธิการ

ปริทรรศน์กวีนิพนธ์เขมร ¹

Survey to Cambodian Poetry

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม*

¹ เนื้อหาของบทความชิ้นนี้ปรับปรุงมาจากเอกสารงานวิจัยของผู้เขียนเรื่อง “เขมรกายัม : การศึกษาพัฒนาการของร้อยกรองเขมรร่วมสมัย ตั้งแต่ ค.ศ. 1979 - 2006.” ซึ่งได้รับทุนวิจัยจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปี พ.ศ. 2550

*อาจารย์ประจำสาขาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

กวีนิพนธ์เขมรก้าวเข้าสู่ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อในสมัยที่เขมรตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส (ค.ศ. 1863-1953) การจัดระบบการศึกษาแบบตะวันตกโดยฝรั่งเศส และการนำแท่นพิมพ์เข้ามาใช้ในประเทศกัมพูชา ทำให้วัฒนธรรมการอ่านเฟื่องฟู แต่รูปแบบการเขียนร้อยแก้วแนวใหม่แบบตะวันตกอย่างนวนิยาย และเรื่องสั้นได้บ่อนเซาะงานประเภทกวีนิพนธ์ทำให้งานกวีนิพนธ์เริ่มเสื่อมความนิยมลง สมัยที่เขมรตกเป็นอาณานิคมฝรั่งเศสนี่ถือเป็นยุคสุดท้ายที่พบเห็นวรรณคดีที่แต่งเป็นกวีนิพนธ์ขนาดยาว และมีเนื้อหารับใช้ศาสนาและสถาบันกษัตริย์ในสมัยสังคราษฎร์นิยม กวีนิพนธ์เขมรกลายมาเป็นกวีนิพนธ์เพื่อความคิด คือ มีขนาดสั้น และรับใช้สังคมมากขึ้น วรรณกรรมเฟื่องฟูมาจนถึงสมัยสาธารณรัฐเขมร ก่อนที่จะถึงยุคมืดในสมัยกัมพูชาประชาธิปไตย เขมรแดงได้ทำลายระบบการศึกษา เผาหนังสือ และฆ่าปัญญาชน กวีนิพนธ์ในสมัยนี้เป็นเครื่องมือที่ใช้เผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองและปลุกกระดมพลังมวลชน ค.ศ. 1979-1993 เป็นช่วงที่มีการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมขนานใหญ่รวมทั้งกวีนิพนธ์ด้วย กวีนิพนธ์เขมรเฟื่องฟูอย่างมาก ตั้งแต่ ค.ศ. 1993 - ปัจจุบัน

คำสำคัญ : วรรณคดีเขมร กวีนิพนธ์ร่วมสมัย

Abstract

Cambodian Poetry got into time of transition in French Protectorate. Western Education system was set up by French and printing press were used in Cambodia improved culture of literacy increasing, but the kind of western prose, novel and short story, subverted the Cambodian poetry which was depressing. This is the last time that we can saw the classical literature; so long and served religions and kings. In Sangkum Reastr Niyum regime, Cambodian poetry became the poem of ideas: short and served the society more than in the past. In Khmer Republic, Cambodian poetry was lively. In Democratic Kampuchea, Education system and Civilization were destroyed by Khmer Rouge. They burned a lot of books and killed intellectual. The Poetry became to instrument for propaganda and mass mobilization. In 1979-1993, Cambodian culture, including poetry was revived and it has achieved success since 1993 until now.

Keywords : Khmer Literature Contemporary Poetry

บทนำ : ต้นธารของกวีนิพนธ์เขมร

ในภาษาเขมรเรียกงานเขียนประเภทกวีนิพนธ์ (poetry) ว่า “กาพย์” (កាប្ប) และ “กอมณพย์” (គំណូន) ซึ่งคำว่า “กาพย์” มาจากคำว่า “กาวยะ” ในภาษาสันสกฤต ส่วนคำว่า “กอมณพย์” เป็นคำที่เขมรสร้างขึ้นจากคำว่ากาพย์ ด้วยวิธีการเติมหน่วยคำเติมกลางหรือลงอาคม (infix) คำทั้ง 2 คำนี้มีความหมายเหมือนกัน คือ เป็นงานเขียนที่มีฉันทลักษณ์ และเป็นผลงานของกวี (ฐิต ฉลนส, *សម្ភេស្ត្រសង្ខេប*, 1967 : 23)

วรรณคดีเขมรยุคก่อนเมืองพระนครและยุคเมืองพระนครเป็นวรรณคดีประเภทจารึก มีทั้งที่เป็นจารึกภาษาสันสกฤตและภาษาเขมร ส่วนใหญ่จารึกภาษาสันสกฤตแต่งเป็นโคลง มีเนื้อความกล่าวสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าของในศาสนาพราหมณ์และยกพระเกียรติพระมหากษัตริย์ (Jacob M., Judith, 1993 : 180) มีข้อสังเกตว่า กวีเขมรในยุคนั้นเชี่ยวชาญภาษาสันสกฤตถึงขั้นสามารถแต่งฉันทลักษณ์ได้ไพเราะงดงามไม่แพ้ชาวอินเดียผู้เป็นเจ้าของภาษา ทั้งยังแสดงภูมิรู้ทางด้านศาสนาและปรัชญาอินเดียได้อย่างลึกซึ้งอีกด้วย (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2544 : 38 - 43)²

กวีนิพนธ์เขมรที่ไม่ใช่จารึก และแต่งขึ้นโดยใช้ภาษาเขมรเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยหลังเมืองพระนคร คือ เรื่อง เรียมเม (រម្យមេ) เล่มที่ 1 - 10 แต่งขึ้นในสมัยละแวกโดยใช้ฉันทลักษณ์โบราณ ได้แก่ บททากคติ³ บทพรหมคีติ⁴ และบทปอมโนล⁵ (บุษบา เรื่องศรี, 2548 : 11 - 12)

สมัยอุดงค์ (คริสต์ศตวรรษที่ 17) เป็นช่วงที่วรรณคดีคำสอนของเขมรที่เรียกว่า จับบ หรือฉบบ (ច្បាប់) เกิดขึ้น พระสงฆ์ในสมัยนั้นแต่งจับบไว้สั่งสอนสามเณร และประชาชนให้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม คุณค่าของจับบนั้น นอกจากจะทำให้เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมแล้ว (socialization) จับบยังมีคุณค่าทางวรรณศิลป์อีกด้วย (ธวัชธวัช, 1995 : ๓ - ๕) กวีสำคัญในยุคอุดงค์ เช่น พระราชสมภาร (ព្រះរាជសម្បារ) (ค.ศ. 1629-1630) พระองค์ได้ทรงพระนิพนธ์วรรณคดีอันทรงคุณค่า ยิ่งไว้จำนวนมาก เช่น จับบราชานิติ (ច្បាប់រាជនីតិ) จับบพระราชสมภาร (ច្បាប់ព្រះរាជសម្បារ) สาส์นที่ส่ง

² ส่วนศิลาจารึกภาษาเขมรที่เก่าแก่ที่สุดคือศิลาจารึกอังกอร์บุรี (អង្គរមុនី K. 600) ระบุว่า จารขึ้นในปี 533 ในมหาศักราช ตรงกับปี ค.ศ. 611 ดูที่ ฐิต ฉลนส, *សម្ភេស្ត្រសង្ខេប* (ភ្នំពេញ : ពេទ្យស្ថិតិវេទនា, 2000) , 1 A .

³ บททากคติ (តាកកតិ) มีลักษณะเหมือนกับกาพย์สุรางคนางค์ของไทย

⁴ บทพรหมคีติ (ព្រហ្មគិតិ) มีลักษณะเหมือนกับกาพย์ยานีของไทย

⁵ บทปอมโนล (តំបូណូល) มีลักษณะเหมือนกับกาพย์ฉบบของไทย

ไปถวายพระนางบุพผาเทวี (ฉนิลเสฐียรธำมณีประยัญชลี) สรรเสริญหมั้นตมาศ (สมณโรจนะภยกุลยาละ) แผลงภูทองมงคลเลิศคำ (ศุภฉัยงษ์ประยูรวิชัย) มิ่งขวัญมาศเอย (ทวริธะภยสมณโรจน) เป็นต้น (ละอ ยะภรณ์, 1966 : 18 -19)

กวีนิพนธ์เขมรรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนริศรัถยวัชรามาธิบดีหรือพระองค์ด้วง (ค.ศ.1847-1860) ยุคนี้เป็นยุคทองของวรรณคดีเขมร กวีที่มีชื่อเสียงหลายคน เช่น พระองค์ด้วง (พระหฤช) ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดี เรื่องกาเกี (ทวริธ) เรื่องจับบัสตรี (ฉวยประยูร) พระคลังนาง (พระหริธ) แต่งเรื่องโศคกุหลุมาร (เทวศุภประยูร) เรื่องวรรณทรนุช (ประยูร) และเรื่องพระสมุท (ประยูร) สุนทรมุข (ประยูร) แต่งเรื่องเทวันท์ (ประยูร) และเรื่องสีหนาท (ประยูร) ออกญาจักรีแก้ว (ประยูร) แต่งเรื่องดาวเรือง (ประยูร) บวรภักดี (ประยูร) แต่งเรื่องโพธิวงค์ (ประยูร) และเรื่องสุคนธ์ทอง (ประยูร) บัณฑิตสะอาด (ประยูร) แต่งเรื่องจันทโครพ (ประยูร) กวีอื่น (ประยูร) แต่งเรื่องพระชินวงศ์ (ประยูร) เป็นต้น (ประยูร, 2003 : 18)

เมื่อพิจารณาจากชื่อวรรณคดีที่ปรากฏข้างต้น จะเห็นอิทธิพลของวรรณคดีไทยที่เข้าไปหลอมรวมกับวรรณคดีเขมรในสมัยหลังเมืองพระนคร กวีเขมรนำวรรณคดีไทยไปแต่งเป็นภาษาเขมร นอกจากนี้เขมรยังรับวัฒนธรรมประเภทกลอนและกลอนกลบทต่างๆ ของไทยไปใช้อีกด้วย⁶

ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของกวีนิพนธ์เขมรร่วมสมัย

การเข้ามาปกครองประเทศกัมพูชาของฝรั่งเศสในช่วง ค.ศ. 1863 - 1953 นั้น ส่งผลกระทบต่อกวีนิพนธ์เขมรทั้งในด้านบวกและด้านลบมากพอสมควร ผลในด้านบวก คือ การศึกษาแบบฝรั่งเศส - เขมรที่ฝรั่งเศสได้วางระบบไว้ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ก่อปรกับการนำแท่นพิมพ์มาใช้ได้ทำให้วัฒนธรรมการอ่านและการเขียนหนังสือในประเทศกัมพูชาเจริญงอกงาม ส่วนผลกระทบในด้านลบ คือ รูปแบบการเขียนร้อยแก้วแนวใหม่แบบตะวันตก เช่น

⁶ ดูเพิ่มเติมที่ ศานติ ภักดีคำ, ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงยาวกลบทและกลอักษรในจารึกวัดพระเชตุพนฯ กับบทพากย์กลบทของกัมพูชาในด้านรูปแบบคำประพันธ์ (กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546)

นวนิยาย⁷ เรื่องสั้น และการเขียนสื่อสารมวลชนได้เริ่มเข้ามาแทนที่กวีนิพนธ์ เนื่องจากสื่อสารกันได้ง่าย รวดเร็วกว่า และมีอิทธิพลอย่างยิ่งในเวลาต่อมา เนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการปลุกกระแสรักชาติให้ประชาชนภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของประเทศกัมพูชาในอดีต และพยายามปลดแอกจากประเทศฝรั่งเศส (ฉิบตี บัวคำศรี, 2547ก : 41 - 47)

กวีนิพนธ์เขมรในยุคนี้ส่วนใหญ่ยังคงเป็นกวีนิพนธ์ที่มีขนาดยาว โดยกวีนำเนื้อเรื่องมาจากนิทานชาดกในพระพุทธศาสนาหรือจากนิทานพื้นบ้าน เช่น ภิษุโสสม (รัศมีวงษ์) แต่งเรื่อง ตุมเตียว (ฉัฐ ฉวษ) ออกญาสุตตันตปรีชาอินท์ (พรหมวิฑูรย์ วัชรวิฑูรย์) แต่งเรื่องคติโลก (ลลิตวงษ์) และนิราศนครวัด (ฉิมฉิมฉิม) ภิรมย์โยง (สิริชูวัฑูรย์) แต่งเรื่อง จับปลือกใหม่ (สุภาวดี) เป็นต้น (สิริ ชูวัฑูรย์, 2002 : 23 - 24)

พัฒนาการของกวีนิพนธ์เขมรร่วมสมัย

ผู้เขียนแบ่งพัฒนาการของกวีนิพนธ์เขมรออกเป็น 5 ยุค โดยใช้สถานการณ์ทางการเมืองเป็นเกณฑ์ตัดสิน ได้แก่ กวีนิพนธ์ในสมัยสังคมาภรณ์นิยม (ค.ศ. 1953 - 1970) กวีนิพนธ์ในสมัยสาธารณรัฐเขมร (ค.ศ. 1970 - 1975) กวีนิพนธ์ในสมัยกัมพูชาประชาธิปไตย (ค.ศ. 1975 - 1979) กวีนิพนธ์ในช่วง ค.ศ. 1979 - 1993 และกวีนิพนธ์ในช่วง ค.ศ. 1993 - ปัจจุบัน

1. กวีนิพนธ์สมัยสังคมาภรณ์นิยม (ค.ศ. 1953 - 1970)

หลังจากที่ประเทศกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1953 สมเด็จเจ้านโรดม สีหนุได้ถวายราชสมบัติแก่พระราชบิดา เพื่อที่จะทรงเล่นการเมือง ทรงตั้งพรรคการเมืองขึ้นเพื่อเข้าร่วมชิงชัยในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1955 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคสังคมาภรณ์นิยมของพระองค์ได้รับเสียงข้างมากในสภา และทรงขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

⁷ เขมรเรียกงานเขียนประเภทนวนิยายว่า “ประโลมโลก” (สุภาวดี) นักเขียนนวนิยายที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ เช่น รีม กีน (ริษ ลีล) แต่งนวนิยายเรื่อง โขผาด (สุภาวดี) ในปี ค.ศ. 1938 กิม ฮัก (สิษ งาม) แต่งนวนิยาย เรื่องน้ำทะเลสาบ (สิษฉิมฉิม) ในปี ค.ศ. 1939 ญก แฉม (สิษฉิม ฉิม) แต่งนวนิยายเรื่อง กุหลาบไฟ (สุภาวดี) ในปี ค.ศ. 1943 และนู ฮาง (สุ งาม) แต่งนวนิยายเรื่องผกาโรย (สุภาวดี) ในปี ค.ศ. 1949

ตลอดระยะเวลา 15 ปี ที่พรรคสังคมนิยมกุมอำนาจทางการเมือง พระองค์ทรงผูกขาดอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดิน ทำให้ประเทศต้องประสบปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงในระบบบริหารและอุตสาหกรรม ภาวะเงินเฟ้อ ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ และปัญหาคนว่างงาน เป็นต้น (จีบตี บัวคำศรี, 2547 ข : 96 - 103)

แม้ว่าสมเด็จพระนโรดม สีหนุจะทรงดำเนินนโยบายทางการเมืองผิดพลาดหลายประการก็ตาม แต่่นโยบายหนึ่งที่น่ายกย่อง คือ พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่ศิลปวัฒนธรรมประจำชาติปลูกฝังให้ประชาชนภาคภูมิใจในอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ในอดีต ภายใต้การปกครองของบурพกษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านภาษาและวรรณกรรม รัฐบาลกำหนดให้ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาราชการอีกครั้ง^๑ ส่งผลให้วรรณกรรมเขมรเฟื่องฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่ง (บัญญัติ สาลี, 2551 : 19) ค.ศ. 1956 มีการก่อตั้งสมาคมนักเขียนเขมร (*សមាគមអ្នកនិពន្ធកម្ពុជា*) และออกวารสารอักษรศาสตร์ (*អក្ខរសាស្ត្រ*) ซึ่งเป็นวารสารรายเดือน โดยมี ชุม เจีย (*ស៊ុំ ថា*) เป็นบรรณาธิการทางสมาคมได้จัดประกวดผลงานวรรณกรรมรางวัลอินทรวทิว (*វត្តភ្នំ*) ขึ้นในปี ค.ศ. 1968 และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นรางวัลกรมโยง (*ក្រុមយ៉ុង*) ในปี ค.ศ. 1970 การจัดประกวดผลงานวรรณกรรมดำเนินมาจนถึงปี ค.ศ. 1972 จึงยุติลง (*เข็ญ ฆุทธ ธี*, 1997 : 135) กวีและผลงานสำคัญในยุคนี้ เช่น เกง วันซึก (*កេង វ៉ាន់សាក់*) แต่งเรื่องจิตตฤณี (*ចិត្តត្រុះ*) คุกกามกิเลส (*គុក្កត្រយតិលស*) เมียะส์ คุต (*ម៉េស គុត*) แต่งเรื่องผกาแย้มบานใหม่ (*ផ្ការិះថ្មី*) อิน เยง (*ទ្រីង យ៉อง*) แต่งเรื่องกระท่อมกำสรด (*ខ្នងគំសត*) เป็นต้น (*สิ ฆุทธูตี*, 2002 : 25)

กวีนิพนธ์เขมรในยุคนี้เริ่มมีขนาดสั้นลงเรื่อยๆ แต่มุ่งนำเสนอแนวคิดที่เฉียบคม (The poem of idea) แตกต่างจากงานกวีนิพนธ์ในอดีตอย่างชัดเจน ก่อนที่จะได้รับความนิยมมากขึ้นในสมัยสาธารณรัฐเขมร

2. กวีนิพนธ์สมัยสาธารณรัฐเขมร (ค.ศ. 1970 - 1975)

จอมพลลอน นอล และเจ้าสิริมตะ ฉวยโอกาสในขณะที่สมเด็จพระนโรดม สีหนุเสด็จฯ เยือนประเทศในแถบยุโรป ทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครอง เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองประเทศมาเป็นแบบสาธารณรัฐ เมื่อวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 1970 และเปลี่ยนชื่อ

^๑ ในสมัยที่ประเทศกัมพูชาต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้กำหนดให้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาราชการ

ประเทศจาก “พระราชอาณาจักรกัมพูชา” มาเป็น “สาธารณรัฐเขมร” (กรมการปกครอง, กองวิชาการ, 2517 : 89)

รัฐบาลของจอมพลลอน นอล ประสบปัญหาการบริหารประเทศทั้งจากภายในและภายนอก ปัญหาภายในคือ รัฐบาลขาดเสถียรภาพ ดังเห็นได้จากการเปลี่ยนคณะรัฐบาลถึง 9 ชุด แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของประเทศ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากภาวะเงินเฟ้อ ปัญหาการขาดแคลนสินค้า เครื่องอุปโภค บริโภค ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นต้น ส่วนปัญหาจากภายนอก คือ สหรัฐอเมริกาลดความช่วยเหลือที่เคยมีให้แกรัฐบาลสาธารณรัฐเขมรลง (ฐิต ฐิติยกุล, 2005 : 91 - 92)

สถานการณ์ทางการเมืองในสมัยสาธารณรัฐเขมรช่วงปี ค.ศ. 1970 - 1975 ไม่สู้ดีนัก เนื่องจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก คือ อิทธิพลจากสงครามเวียดนาม และสงครามเย็นในภูมิภาคอินโดจีน ส่วนปัจจัยภายในคือปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัญหาคอรัปชั่น มีข้อสังเกตว่า ช่วงเวลาดังกล่าวกลับเป็นช่วงที่วรรณกรรมเขมรเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว นักเขียนสามารถเลี้ยงชีพด้วยงานเขียนได้ นักเขียนบางคนมีรายได้มากพอที่จะซื้อเครื่องพิมพ์ราคาแพงได้ เนื้อหาของวรรณกรรมสมัยสาธารณรัฐเขมรเน้นหนักเรื่องปัญหาพรมแดนและประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงความอยุติธรรม และการกดขี่ข่มเหงของพวกศักดินาที่กระทำต่อประชาชน ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของนักต่อสู้ทางการเมืองและปัญญาชนเพื่อเรียกร้องเอกราชคืนจากฝรั่งเศส (เขมล ธีระฉะรง, 2005 : 230 - 249) นักเขียนที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ เช่น คง บุนเขื่อน (คง ฐิตฉะรง) คุณ ชูรณ (ชูรณ ฐิตฉะรง) กอย ชารุณ (กอย ฐิตฉะรง) พิต ตุมกรอวิล (พิต ฐิตฉะรง) เมอ आयุท (เมอ ฐิตฉะรง) เป็นต้น (เขมล ธีระฉะรง, 2005 : 52 - 53)

3. กวีนิพนธ์สมัยกัมพูชาประชาธิปไตย (ค.ศ. 1975 - 1979)

วันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1975 กองกำลังเขมรแดงได้ทำรัฐประหารโค่นอำนาจของจอมพล ลอน นอลลงได้สำเร็จ เขมรแดงได้ทำลายประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 2,000 ปีของกัมพูชาให้พินาศลง กลไกทางสังคมหยุดนิ่ง ไม่มีศาสนา ไม่มีโรงเรียน ที่น่าเสียดายที่สุดคือสรรพตำราทั้งหลายที่เก็บรักษาไว้ตามห้องสมุดต่างๆ ถูกทำลายจนแทบไม่มีเหลือ (เดวิด แซนเดิลเลอร์, พรธงาม เถาธรรมสาร สดใส ชันติวรพงศ์ และวงเดือน นาราสิัจจ์ ผู้แปล, 2543 : 329) นอกจากนี้เขมรแดงยังควบคุมการสร้างและเสพวรรณกรรมของประชาชน เพื่อให้การ

กลับไปสู่ศักราชที่ศูนย์ (Cambodia Year Zero) เป็นไปอย่างสมบูรณ์⁹

กวีนิพนธ์เขมรในยุคนี้เป็นกวีนิพนธ์ประเภทปลุกระดมพลังมวลชน (mass mobilization) เนื้อหามุ่งเพื่อให้ประชาชนสำนึกถึงบุญคุณขององค์การปฏิวัติ ปลุกระดมพลังมวลชนให้สร้างชาติพลิกทองฟุ้งให้อุดมสมบูรณ์ ช่วยกันสร้างทำนบ ขุดคลองชลประทาน ฯลฯ ส่วนวรรณกรรมแนวอื่นๆ แทบจะไม่มีการผลิตออกมาอีกเลย ตัวอย่างกวีนิพนธ์ในสมัยกัมพูชาประชาธิปไตย เช่น

ยอญญายอญญิตฐิตระอาร	ทศย์ถณณพะณญญิตช่าย	สญญิตทระอารฐิตชอฉฉฉฉ	สญญิตชยญญอฉฉฉฉฉฉฉ
ทศย์ญญิตฐิตฐิตยฉฉฉฉ	ยอญญญญญญญญญฉฉฉฉ	ฐิตทระฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ	ยอญญญญญญญญญฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ	สญญญญญญญญญฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ

(ฉฉ ฉฉฉฉฉฉ, 2000 : 62)

พี่น้องแข็งขันทำการงาน	ครบเวลากาลขมันขมิ
บุกเข้าทำงานดุงกองทัพบี	โถมจูฬไพรียมสงคราม
ครบหมู่บ้าน เมือง ตำบล ภาค	พี่น้องแต่ละคนไม่เฉยตาม
ทำงานโดยมานะพยายาม	และพร้อมเป็นเจ้าของงานทุกสิ่งสรรพ
ทัศนียภาพในฤดูวิสา	เคลื่อนไหวทำนาเร่งรุดชั่ย
เอกราชเจ้าของงานเต็มแบกรับ	งามสรรพการงานก่อสร้างชาติ
เปลี่ยนแปลงกัมพูชาที่เสนหา	แถมให้โสภางามพิลาศ
ไปทั่วทั้งประเทศชาติ	ก่อสร้างให้พิลาศเร็วก้าวกระโดด

(แปลและเรียบเรียงโดยผู้เขียน)

4. กวีนิพนธ์ในช่วงปี ค.ศ. 1979 - 1993

7 มกราคม ค.ศ. 1979 กองทัพเวียตนามยกเข้ามาขับไล่กองกำลังเขมรแดงออกไปได้สำเร็จ เวียตนามได้คงกองกำลังทหารบางส่วนไว้ และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาขึ้น

⁹ เขมรแดงทำให้ประเทศกัมพูชากลับไปสู่ศักราชที่ศูนย์ เพื่อที่จะได้เป็นสังคมคอมมิวนิสต์ยุคบุกเบิก (Primitive Communism) อย่างสมบูรณ์ คือเป็นสังคมเกษตรกรรมยุคเริ่มแรกที่พึ่งพาตนเองในทุกด้าน

ในช่วงปี ค.ศ. 1980 - 1991 เป็นช่วงเวลาที่วรรณกรรมเขมรฟื้นตัวขึ้น ทว่านักเขียนยังคงถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอความคิดของตน นักเขียนต้องสร้างงานเพื่อรับใช้รัฐบาล (เข็ญ ภูท ธิ, 2002 : 364 - 365) และกวีนิพนธ์ก็ยังคงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง (propaganda) เหมือนในยุคที่ผ่านมา

แม้ว่าวรรณกรรมจะเป็นของฟุ่มเฟือยสำหรับประเทศที่เพิ่งผ่านพ้นสงคราม หากแต่ภาครัฐกลับสนับสนุนให้มีการตีพิมพ์กวีนิพนธ์เป็นจำนวนมาก เช่น กวีนิพนธ์เรื่อง มองแผ่นดินเขมรสมัยพอล พต - เอียง ซารี (เข็ญ ภูท ธิ, 2002 : 364 - 365) ของจวน เมน (ฮูจ เม็ญ) ซึ่งได้รับการตีพิมพ์โดยกระทรวงโฆษณาการ วัฒนธรรม และข่าวสาร แผนกค้นคว้านิพนธ์ จำนวนมากถึง 20,000 เล่ม

สาเหตุที่รัฐบาลสนับสนุนให้มีการตีพิมพ์ผลงานกวีนิพนธ์เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเนื้อหาของกวีนิพนธ์ดังกล่าวเป็นเสมือนบันทึกเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงทุกประเภทที่เขมรแดงกระทำต่อประชาชนทุกกลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชาตลอดระยะเวลา 3 ปี 8 เดือน และ 20 วัน เริ่มตั้งแต่วันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1975 ที่เขมรแดงบุกเข้ายึดกรุงพนมเปญได้สำเร็จ และกวาดต้อนผู้คนให้อพยพไปอยู่ตามชนบท ทำให้กรุงพนมเปญกลายเป็นเมืองร้าง มีสภาพไม่แตกต่างไปจากกรุงฝู (กรุงเจียง) เขมรแดงใช้ให้คนเหล่านั้นทำงานหนักภายในชุมชนที่สร้างขึ้น ปันส่วนอาหารให้รับประทานเพียงเล็กน้อย และใช้วิธีการลงโทษประชาชนอย่างทารุณโหดร้าย ทำให้ประชาชนเขมรนับล้านต้องจบชีวิตลงอย่างน่าเวทนา จนกระทั่งวันที่ 7 มกราคม ค.ศ. 1979 กองทัพเวียดนามได้เคลื่อนเข้ามาปลดปล่อยประเทศกัมพูชาจากกองกำลังเขมรแดง และช่วยรักษาชีวิตของประชาชนผู้บริสุทธิ์ไว้ได้

กวีนิพนธ์เรื่องดังกล่าวเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่เวียดนามใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลหุ่นเชิดของตน ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลดังกล่าวไม่ได้รับการยอมรับในเวทีสหประชาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศมหาอำนาจ คือ สหรัฐอเมริกาและจีน นอกจากนี้รัฐบาลดังกล่าวยังถูกกดดันจากกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้าม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโมลินากา (Mouvement de Liberation National du Kampuchea - MOLINAKA) ของสมเด็จนโรดม สีหนุ กลุ่มเขมรแดง และกลุ่มเขมรอิสระของอดีตนายกรัฐมนตรีซอน ซานน์ ซึ่งร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นชื่อ “รัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย” (The Coalition Government of Democratic Kampuchea) ขึ้น (ภูวตล ทรงประเสริฐ, 2535 : 125 - 126)

ถึงแม้ว่ากวีนิพนธ์ที่ผลิตออกมาในยุคนี้จะถูกใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองก็ตาม แต่ทว่ากวีก็ไม่ได้ลืมหน้าที่สำคัญ คือ การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ เห็นได้จากกวีนิพนธ์ เรื่อง “เสียงซาเดียว” (เสียงซาเดียว) ของ เมา อายุท (เม้ง วรรณ) ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่ช่วยยืนยันว่า ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นยุคแห่งการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งงานวรรณกรรม ซึ่งถูกทำลายไปในสมัยที่เขมรแดงเรืองอำนาจ กวีนิพนธ์เรื่องนี้ นอกจากจะเป็นกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (genocide poetry) แล้ว กวียังปรารถนาจะให้งานเขียนของตนเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์อีกด้วย¹⁰

กวีนิพนธ์ในยุคนี้ ถ้าไม่ใช่กวีนิพนธ์ที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองแอบแฝงอยู่ ก็จะเป็นงานกวีนิพนธ์ประเภทรักพาดิน เช่น กวีนิพนธ์เรื่อง ยูววัย มายา (ยูววัย มายา) ของ ยิม กิจแซ (ยิม กิจแซ) แต่งขึ้นในปี ค.ศ. 1982 คำว่า “ยูววัย” หมายถึง วัยเยาว์ ส่วนคำว่า “มายา” ในที่นี้ กวีอธิบายว่า หมายถึง ความลุ่มหลง ความเห็นที่ผิดไปจากความจริง รวมความแล้ว ยูววัยมายา จึงหมายถึง ความลุ่มหลงตามประสาวัยรุ่น โดยเฉพาะในเรื่องความรักแบบเด็ก ๆ (puppy love) กวีนิพนธ์เรื่องนี้มีรูปแบบการเขียนคล้ายกับบันทึกประจำวัน คือ มีการระบุชื่อสถานที่ วัน เดือน ปี ที่กวีแต่งบทกวีชิ้นนั้นๆ ขึ้น

สาเหตุที่กวีนิพนธ์แนวรักพาดินยังปรากฏในช่วงเวลาดังกล่าว เนื่องจากความรักเป็นอารมณ์พื้นฐานสำคัญ ที่เป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์เขียนบทกวี กวีที่มีชื่อเสียงต่างเริ่มต้นจากการเขียนบทกวีแนวรักพาดินด้วยกันทั้งสิ้น กวีนิพนธ์เรื่อง ยูววัย มายา แสดงให้เห็นว่า ในช่วงที่บ้านเมืองตึงเครียดนี้ กวีนิพนธ์แนวรักพาดิน ได้รับความนิยมในฐานะโอสโตเฮียวยา ความทุกข์ยากในใจชาวเขมรให้บรรเทาเบาบางลง เพราะความรักเป็นอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ และเป็นสิ่งสวยงาม นอกเหนือจากกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ได้รับความนิยม เนื่องจากเป็นช่วงที่ประเทศเพิ่งผ่านพ้นวิกฤตการณ์ดังกล่าวมาได้ไม่นาน แล้วเป็นประสบการณ์ร่วมของทั้งผู้สร้างและเสพงานวรรณกรรม

¹⁰ กวีนิพนธ์เรื่องดังกล่าวได้รวบรวมฉันทลักษณ์ต่างๆ ไว้มากมาย ทั้งฉันทลักษณ์ที่มีการสืบทอดขนบทางวรรณคดี (Literary Convention) เช่น บทสามัญ บทเหมาตร (กลบท) และฉันทลักษณ์ที่กวีประดิษฐ์ขึ้นใหม่ (นวลักษณ์ในฉันทลักษณ์) กวีกล่าวไว้อย่างชัดเจนใน “อารัมภกถา” ของกวีนิพนธ์เรื่อง เสียงซาเดียว ว่าประสงค์จะให้งานดังกล่าวเป็นตำราประพันธ์ศาสตร์ สำหรับผู้สนใจใคร่ลองแต่งกวีนิพนธ์ได้ศึกษาอีกด้วย

เขมร (สัทธมมยรรุทลิตถุ์) ณ สถาบันวัฒนธรรมเขมร ในปี ค.ศ. 1998 ประกอบด้วย ชู ตาราฤทธิ์ (อุ ภาภษุณฺ) เลิน ลีณา (ลิตล ลีณนา) งวน ชุนีดา (อุณ สุนฺนิฉ) ชุคน ชินูดา (สฺรอุณ สฺริณฺณฉ) นุค ตารา (อุณฺณ ฉวฺ) ฮุย เฉงรัดนา (เฮฺยฺย เสงฺรอสฺล) ยาท วันทา (ฉวฺท ฉวฺทฉ) อุก จันทรสีมึ (สิฺนฺท ฉฺนฺนฺสิ) เยิน จิริยา (เยิน ฉริยนา) และอุจ ทาวี (อุจ ฉวฺ) เรื่องที่เขียนเป็นเรื่องใกล้ตัวตามมุมมองของเด็กๆ เช่น เรื่องน้ำทะเล (ลิตลสฺสฺร) ปากกา (ยิฉ) ดอกหางนกยูง (ฉฺนฺนฺท) เป็นต้น

กวีนิพนธ์เรื่อง **หน่อใหม่** (ฉฺนฺนฺท) พิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 2005 โดยสมาคมผู้ห่านดำ (สภษษษษษษษษษษษษ) เป็นผลงานของบรรดาผู้ใคร่ศึกษานักนิพนธ์เขมร รุ่นที่ 20 ประกอบด้วย ก. โฉง จินดา (ทชทชช ฉิณฺ) ก. เชียง วันแดด (ทชฉฉฉ ฉวฺฉฉฉ) ก. ลาย เนียรี (ทช ฉฺนฺนฺย ฉริ) ก. เซง ผลลา (ทชทชฉ ฉฉฉ) ก. วง วันนารี (ทช ฉฉ ฉฉฉฉ) ก. รือดวล (ทช รฺริอุณ) ซอม ชูเจีย (ฉ ฉฉฉ) ซี ชิรีวูธ (สิริ ฉริฉฉ) ปรัก สุทธิ (ปร ฉฉ สฺรฉฉฉ) พิซ มานิล (ทฉ ฉฉฉฉ) ข้า มี (ฉ ฉ) ฮี เมงลี (เฮฺยฺย ฉฉฉ) ไน ดุล (ฉ ฉฉ) แกว ผลลา (ฉฉ ฉฉฉ) และฮอม กิมเฮง (ยฉ ฉฉฉ) กวีนิพนธ์เรื่องนี้ประกอบด้วย ฉันทลักษณ์และแนวคิดที่หลากหลายตามความถนัดและความสนใจของนักเขียนแต่ละคน

การประกวดกวีนิพนธ์ในยุคนี้ เช่น การจัดประกวดวรรณกรรม โดยสมาคมนักเขียนเขมร (สภษษษษษษษษษษษษ) แบ่งเป็นรางวัล “พระสีหนุราช” และ “7 มกรา”¹¹ ซึ่งทั้ง 2 รางวัลนี้ได้รับการสนับสนุนจากสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี และสุน เชน นายกรัฐมนตรีตามลำดับ

เมื่อวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่าทั้ง 2 รางวัลนี้มีนัยยะทางการเมืองแฝงอยู่ (hidden agenda) เพราะชื่อ “รางวัลพระสีหนุราช” เป็นเสมือนการเฉลิมพระเกียรติของผู้สนับสนุนรางวัลให้จอร์ไกล ส่วนการที่สุน เชน ใช้ชื่อรางวัลว่า “7 มกรา” นั้น เท่ากับเป็นการยอมรับใน

¹¹ รางวัลและเกณฑ์การให้คะแนนของทั้ง 2 รางวัลนี้ใช้เกณฑ์เดียวกัน คือ รางวัลที่ 1 ได้รับเงินรางวัล 1,000 ดอลลาร์ รางวัลที่ 2 ได้รับเงินรางวัล 800 ดอลลาร์ และรางวัลที่ 3 ได้รับเงินรางวัล 500 ดอลลาร์ นอกจากนี้แต่ละรางวัลยังได้รับถ้วยรางวัลเกียรติยศอีกด้วย ส่วนเกณฑ์การตัดสินของคณะกรรมการเป็นดังนี้

- อัดรูป จำแนกเป็น กลวิธีการแต่ง วจนลีลา และสุนทรีย์
- อัดนัย จำแนกเป็น แนวคิดที่แสดงัจจะ คุณธรรม และศีลธรรม
- อัดรส จำแนกเป็น คุณค่าต่อประเทศชาติ คุณค่าในด้านการสั่งสอน และคุณค่าต่อการพัฒนา

คะแนนในแต่ละส่วนข้างต้นแบ่งเป็น 30 คะแนน รวมทั้งสิ้น 90 คะแนน

สัมภาษณ์ ยู โบว, อดีตนายกสมาคมนักเขียนเขมร, สัมภาษณ์, ตุลาคม ค.ศ. 2007.

ความสัมพันธ์ระหว่างฮุน เซน กับเวียดนามนั่นเอง (วันที่ 7 มกราคม ค.ศ. 1979 เป็นวันที่ กองทัพเวียดนามเข้ามายังกรุงพนมเปญ แล้วขับไล่เขมรแดงออกไปได้สำเร็จ) เมื่อเวียดนามได้ รับการชื่นชมจากคนเขมรแล้ว ย่อมเท่ากับว่าคะแนนนิยมในตัวฮุน เซนย่อมเพิ่มขึ้นด้วย เนื่องจากคนเขมรส่วนใหญ่เกลียดเวียดนาม (และไทย) เนื่องจากเป็นศัตรูสำคัญทาง ประวัติศาสตร์

ผลการประกวดกวีนิพนธ์รางวัลพระสีหุราชา มีดังนี้ กวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัลพระสีหุ ราช ครั้งที่ 1 ปี ค.ศ. 1995 รางวัลที่ 1 เรื่อง **เวลาที่พ่อไม่อยู่ (เวลาครุฑมิละระ)** ของชก ชุذن (สฺรฺ๑ สฺรฺ๑๑) รางวัลที่ 1 ร่วม เรื่อง **ละครชีวิต (ละครชีวิต)** ของ ปอล ปิเสย (มฺุ๑๑ ลิสฺ๑) และรางวัลที่ 3 เรื่อง **ชักนำมิ่งขวัญเขมร (มฺุ๑๑๑๑๑๑๑๑)** ของ คง นาวิ (ล๑๑๑๑๑๑)

กวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัลพระสีหุราชา ครั้งที่ 2 ค.ศ. 1997 รางวัลที่ 1 เรื่อง **แก้วตาแม่ (แก้วตาแม่)** ของ อุก เซาบูล (มฺุ๑๑๑๑๑๑๑๑) รางวัลที่ 2 เรื่อง **ชีวิตคนกำพร้า (ชีวิตคนกำพร้า)** ของอิม ชารุม (มฺุ๑๑๑๑๑๑๑๑) และรางวัลที่ 3 เรื่อง **ทรัพย์อันอุดมสำหรับมนุษย์ (ทรัพย์อันอุดมสำหรับมนุษย์)** ของนิ่ม น้า (ลิสฺ๑๑๑๑)

กวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัลพระสีหุราชา ครั้งที่ 3 ค.ศ. 1999 รางวัลที่ 1 เรื่อง **เดือดเนื้อ ร้อนใจ (เดือดเนื้อร้อนใจ)** ของ แซม พัฒนราย (มฺุ๑๑๑๑๑๑๑๑) รางวัลที่ 2 เรื่อง **วาสนาบุปผามี เคาระห์ (วาสนาบุปผามี เคาระห์)** ของ ฮี กิมสาบ (ล๑๑๑๑๑๑๑๑๑๑) และรางวัลที่ 3 เรื่อง **คำสอนพ่อ (คำสอนพ่อ)** ของชิน โดจ (มฺุ๑๑๑๑๑๑๑๑)

รางวัล 7 มกราคมได้รับการอุปถัมภ์จากสมเด็จพระเจ้านาย กฤษณ์มนตรีแบ่งการประกวด ออกเป็น 2 ประเภทคือ นวนิยาย และกวีนิพนธ์ เริ่มมีการมอบรางวัลครั้งแรกในปี 1996 โดย จัดประกวดสลับกับรางวัลพระสีหุราชาปีเว้นปี มีกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัลแล้วดังนี้

กวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัล 7 มกราคม ครั้งที่ 1 ในปี ค.ศ. 1996 รางวัลที่ 1 เรื่อง**อีกาบินไป แล้ว (อีกาบินไปแล้ว)** ของเยียง สกุกนี (มฺุ๑๑๑๑๑๑๑๑) รางวัลที่ 2 เรื่อง **แดนสวรรค์ในสุบิน (แดนสวรรค์ในสุบิน)** ของ แวน ชน (มฺุ๑๑๑๑๑๑๑๑) และรางวัลที่ 3 เรื่อง **ชีวิตไร้ความหมายใน ระบอบปีศาจ (ชีวิตไร้ความหมายในระบอบปีศาจ)** ของ ชิน โดจ (มฺุ๑๑๑๑๑๑๑๑)

กวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัล 7 มกราคม ครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1998 รางวัลที่ 1 เรื่อง **น้ำมนต์ มกรา (น้ำมนต์ มกรา)** ของ ซอม ชุพาริน (ล๑๑๑๑๑๑๑๑) รางวัลที่ 2 เรื่อง **นาวากัมพูชา (นาวากัมพูชา)** ของ ปิว ปิเซิด (ล๑๑๑๑๑๑๑๑) และรางวัลที่ 3 เรื่อง **วิจิตรนารี (วิจิตรนารี)** ของ อิน ชุคน (มฺุ๑๑๑๑๑๑๑๑)

กวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัลพระสิหนุราชมิแบบเรื่องที่หลากหลาย เช่น เรื่อง **เวลาที่พอไม่อยู่หรือเรื่องคำสอนพอ** มีลักษณะเป็นวรรณคดีคำสอน (Didactic literature) ไม่ต่างจากวรรณคดีประเภทฉบับในอดีต เรื่อง **เด็ดเนื้อร้อนใจ** ที่สะท้อนให้เห็นปัญหาโรคเอดส์ในกัมพูชา เป็นต้น ส่วนกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัล 7 มกราคมจะมีแบบเรื่องแบบเดียว คือ นำเสนอเหตุการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นในกัมพูชา ประณามเขมรแดงในฐานะอาชญากรของชาติ และเชิดชูเวียดนามในฐานะมหามิตร

การประกวดวรรณกรรมรางวัล “วรรณกรรมสัมพันธ์ นู ฮาจ”¹² (**សម្ព័ន្ធភាសនា**) เป็นเวทีที่สนับสนุนให้นักเขียนสร้างผลงาน “ศิลปะเพื่อศิลปะ” และ “ศิลปะเพื่อชีวิต” อย่างแท้จริง รางวัลดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่ชาวญี่ปุ่นชื่อ Teri Shaffer Yamada รวมกลุ่มคนที่มีใจรักด้านงานเขียน ร่วมทำงานในปี ค.ศ. 2002 และในปี ค.ศ. 2003 ได้จัดการประกวดเรื่องสั้น กวีนิพนธ์ และบทความขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมาในปี ค.ศ. 2005 ได้เพิ่มการประกวดบทเพลงด้วย

บทกวีที่ได้รับรางวัลดังกล่าวที่น่าสนใจ คือ บทกวีชื่อ **สุนัขของฉันทั้งห้าตัว** ผลงานของนูล ดารา เขาเป็นชาวจังหวัดกำแพงจาม สำเร็จการศึกษาด้านอักษรศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยภูมิทรพนมเปญ ผลงานที่สร้างชื่อให้แก่เขา เช่น กวีนิพนธ์เรื่อง **ใบตอง** (**ស្រីចេត**)

สุนัขของฉันทั้งห้าตัวแต่งโดยใช้ฉันทลักษณ์บทพากย์ 7 (กลอน 7) เนื้อหาของบทกวีกล่าวถึงชายคนหนึ่งซึ่งมีการศึกษาไม่สูงนัก เขาเลี้ยงสุนัขเอาไว้ห้าตัว แต่ละตัวมีนิสัยที่ต่างจากกัน สุนัขตัวที่ 1 ชอบลักขโมย ตัวที่ 2 เป็นสุนัขเกเร กัดคนไปทั่วไม่เลือกหน้า สุนัขตัวที่ 3

¹² กวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัล “วรรณกรรมสัมพันธ์ นู ฮาจ” เช่น

รางวัลที่ 1 ค.ศ. 2003 **สุนัขของฉันทั้งห้าตัว** (**ស្រីខ្ញុំទាំងប្រាំ**) ของ นูล ดารา (**លុលា ដារ៉ា**)

รางวัลที่ 1 ค.ศ. 2004 **น้ำตาข้าง** (**ទឹកភ្នែកខាង**) ของ แงด โสภกัน (**ខេង សោភ័ណ**)

รางวัลที่ 2 ค.ศ. 2004 **วาสนากรรมกรหญิง** (**សេវាការកម្មករិណី**) ของ อี ลายยีน (**អ៊ឺ ឡាយយិន**)

รางวัลที่ 3 ค.ศ. 2004 **ทนให้รู้** (**ត្រូវដឹង**) ของ สีน ลานิน (**សិន ស្វានิน**)

รางวัลที่ 1 ค.ศ. 2005 **ข้างแรมมืดมิด** (**អនាមិក**) ของ เขียน ฮูล (**ខៀន ហ្វួន**)

รางวัลที่ 1 ค.ศ. 2005 **รำลึกคราเดิม** (**គ្រងលោកុក្រសើម**) ของ เขียน ฮูล (**ខៀន ហ្វួន**)

รางวัลที่ 1 ค.ศ. 2005 **ไร่หนึ่ง** (**ដំការមួយ**) ของ เขียน ฮูล (**ខៀន ហ្វួន**)

รางวัลที่ 2 ค.ศ. 2005 **จำชีวิต** (**ចាំជីវិត**) ของ จัน มณี (**ចាន់ មណី**)

รางวัลที่ 3 ค.ศ. 2005 **คร่ำครวญอัจฉรา** (**ទំនួររុក្ខ**) ของ เขียง วิบุล (**ខៀន វិบุล**)

ชื่อเสียง และรักเจ้าของ ส่วนสุนัขตัวที่ 4 และตัวที่ 5 ชอบกัดตุงอาหารและมักจะแย่งอาหารกันเสมอ กวีก็กล่าวว่า เขาเรียนรู้ชีวิตจากสุนัขเหล่านี้ ลักษณะเด่นของงานชิ้นนี้ คือ กวีใช้กลวิธีการเสียดสี โดยยกพฤติกรรมของสุนัขขึ้นมาเปรียบเทียบกับกับพฤติกรรมของคนในสังคม ยิน ลวด (อิน ฐก) อนุรักษ์เลขาธิการกระทรวงธรรมการและศาสนา และกวีผู้มีชื่อเสียง ได้กล่าวสรรเสริญคุณ คาราวาว่า เปรียบดังกวีโนเบลนาม T.S.Elliot ผู้สร้างสรรคผลงานที่ชื่อ *Old Possum's Book of Practical Cats* ผลงานของคุณ คาราวาส่วนใหญ่เป็นงานแนวธรรมชาตินิยม ซึ่งคงได้รับอิทธิพลจากงานของ ยิน ลวด ผู้เป็นอาจารย์

ส่วนรางวัลระดับประเทศที่มอบให้แก่กวีเขียนเขมร เช่น รางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน หรือ “ซีไรท์” จัดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1979 ณ ประเทศไทย โดยฝ่ายบริหารของโรงแรมโอเรียลเต็ล ประเทศกัมพูชาได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการมอบรางวัลดังกล่าวครั้งแรกในปี ค.ศ.1999 โดยเกณฑ์ที่ใช้คัดเลือกนักเขียนรางวัลซีไรท์ของเขมรนั้น พิจารณาจากนักเขียนที่สร้างงานอย่างต่อเนื่อง และมีผลงานเป็นที่ยอมรับ (ต่างจากของไทยที่ใช้การประกวด และมอบรางวัลสลับกันระหว่างนวนิยาย เรื่องสั้น และกวีนิพนธ์) นักเขียนที่ได้รับรางวัลซีไรท์ เช่น คง บุนเชือน (2000) เมอา อายุท (2001) ชัย จาบ (2004) ปัล วันนาริรัก (2006) ซิน โดจ (2008) เป็นต้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ซิน โดจนั้น ถือเป็นกวีคนแรกที่สร้างสรรค์ผลงานแนว “หาลยะ” ซึ่งถือเป็นสิ่งแปลกใหม่ในวงวรรณกรรมเขมร กวีนิพนธ์เรื่อง ชีวิตผสมผสานแบบ (ชีวิตครึ่งเขมร) แต่งขึ้นในปี ค.ศ. 2002 ต่อมาในปี ค.ศ. 2006 ได้มีการนำมารวมเล่มตีพิมพ์อีกครั้ง เนื้อหาของเรื่องมาจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ กลวิธีที่ผู้เขียนใช้สร้างความขบขัน เช่น การหักมุมในตอนจบ การกล่าวถึงข้อห้ามต่างๆ ในสังคม (taboo) เช่น เรื่องเพศ การล้อเลียนสถาบันศาสนา หรือสถาบันกษัตริย์ เป็นต้น

ตัวอย่างเช่นบทกวีที่ชื่อ ลิงค์คือฟัน (ลิงคฺคือฟัน) กล่าวถึง ยายคนหนึ่งได้ยื่นเด็กน้อยกำลังถามชายชราผู้เป็นอาจารย์ว่า ลิงคฺในภาษาบาลีมี 3 คือ ปุงลิงคฺ (เพศชาย) อิตถิลิงคฺ (เพศหญิง) และนปุงสกลิงคฺ (ไม่มีเพศ) คำว่า “ลิงคฺ” หมายถึงอะไร ตาผู้เป็นอาจารย์แก้แค้นโดยตอบไปว่า ลิงคฺแปลว่า ฟัน พอยายได้ยินก็จำไว้ วันหนึ่งมีอุบาสกผู้หนึ่งมาถวายเพลแด่พระสงฆ์ที่วัด พอพระฉันเสร็จ ยายก็ถือโอกาสรับประทานต่อ ยายได้บ่นให้อุบาสกผู้นั้นฟังว่า ตานั้นมีลิงคฺดี แข็งแรง ใช้ได้วันละสามรอบไม่มีปัญหา ยายพูดกับอุบาสกไปเช่นนั้น เพราะยายเข้าใจผิดคิดว่าลิงคฺแปลว่าฟัน มิใช่แปลว่า เครื่องหมายบอกเพศ จึงทำให้ตาอับอาย จนต้องดูให้ยายหยุดพูดเสียที

กวีได้นำนิทานพื้นบ้าน เช่นเรื่อง ไ้อบอด ใ้อ้อย (มธุรสและมธุรส) เรื่องพุทธิเสน นางงรี (มธุรสและมธุรส) มายั่วล้อ ทำให้เกิดอารมณ์ขัน เช่น สาเหตุที่พุทธิเสน หิน นางงรี (เมรี) ไปนั้นเพราะนางงรีแก่หน้ายาน ถ้าอาบน้ำแร่แช่น้ำนมก็จะสาวขึ้น สวยขึ้น พุทธิเสนก็จะไม่หนีไปไหน

กวีนิพนธ์ของชิน โตจ จึงเป็นงานเขียนที่ขายได้ เพราะเป็นเรื่องตลกเบาสมอง เหมาะกับคนทุกเพศ ทุกวัย ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดจากภารกิจประจำวัน เป็นเครื่องสร้างความบันเทิงราคาเบาให้แก่คนกัมพูชา

นอกจากกวีนิพนธ์แนว “หาสาระ” แล้ว กวีนิพนธ์แนว “ปริศนา” ก็เกิดขึ้นครั้งแรกในช่วงต้นทศวรรษ 1990 เช่นกัน “วารสารกัมพูชาสุริยา” จัดทำโดยพุทธศาสนบัณฑิต ในกระทรวงธรรมการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิมพ์เผยแพร่วรรณคดีศาสนา วรรณคดีทั่วไป และวัฒนธรรมสังคม พิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1926-1975 เป็นวารสารรายเดือนที่ทำหน้าที่อบรมศีลธรรม ปลุกฝังเยาวชนให้รัก และหวงแหนศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ โดยวารสารดังกล่าวได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากประชาชนเขมรทั้งในและนอกประเทศ

ปี ค.ศ. 1994 วารสารกัมพูชาสุริยา ได้รับการตีพิมพ์ขึ้นอีกครั้ง โดยได้รับการสนับสนุนจาก World Conference on Religion and Peace หรือ WCRP ของญี่ปุ่น เป็นวารสารราย 3 เดือน บทกวีที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสาร แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 เป็น “บทกวีปริศนา” (តំណាងប្រយោ) ซึ่งกรอบ (column) นี้รับผิดชอบโดยกวีวัน ชุนเฮง (សុខ ស្រីសោ) โดยเขาจะเป็นผู้ตั้งปริศนาขึ้นเป็นบทกวี แล้วให้ผู้อ่านจากทางบ้านร่วมสนุก โดยตอบปริศนากลับมาเป็นบทกวีเช่นกัน โดยไม่มีการจำกัดอันตลัษณ์ที่ใช่แต่ประการใด ผู้เขียนที่ตอบคำถามได้ถูกต้องและเขียนบทกวีได้เพราะถูกใจคณะกรรมการจะได้รับเงินรางวัล จำนวน 200,000 เรียล (ประมาณ 2,000 บาท)

ส่วนที่ 2 เป็นบทกวีทั่วไป ที่ที่ผู้อ่านเขียนเข้ามา ไม่เกี่ยวข้องกับบทกวีปริศนาแต่อย่างใด ผู้อ่านอยากเขียนเรื่องใดๆ ก็ได้ กรอบ “ปริศนา” หายไปจากวารสารกัมพูชาสุริยาในปีที่ 50 เล่มที่ 4 เดือนตุลา - พฤศจิกายน - ธันวาคม ค.ศ. 1996 ขณะทีในส่วนที่ 2 ยังคงอยู่ มากบ้างน้อยบ้างตามความเหมาะสม

กวีนิพนธ์เขมรถือได้ว่าเจริญเฟื่องฟูในปัจจุบัน เพราะนอกจากจะปรากฏรอบกวีนิพนธ์ในวารสารแล้ว ยังปรากฏรอบกวีนิพนธ์ในนิตยสารต่างๆ เช่น นิตยสารประชานิยม (ประชาภิรมย์) ซึ่งเป็นนิตยสารที่ขายดีที่สุดของกัมพูชา นิตยสารความลับ (អរិះតំណែង) เป็นต้น กวีนิพนธ์จำนวนมากไม่น้อยยังออกอากาศตามวิทยุ โทรทัศน์ รวมไปถึงเผยแพร่อยู่ในอินเทอร์เน็ตอีกด้วย

บทสรุป

กวีนิพนธ์เขมรมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน จากกวีนิพนธ์โบราณมาเป็นกวีนิพนธ์ร่วมสมัย (Contemporary poetry) ในช่วงที่เขมรตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส หากแต่กวีนิพนธ์กลับไม่ได้รับความนิยมดังเดิม เพราะต้องพ่ายให้แก่ร้อยแก้วแนวใหม่อย่างนวนิยายและเรื่องสั้น ภายหลังจากได้รับเอกราชแล้ว กวีนิพนธ์เขมรเริ่มเฟื่องฟูขึ้นเรื่อยๆ จนมาถึงยุคมีดในสมัยกัมพูชาประชาธิปไตย ที่กวีถูกฆ่า และผลงานกวีนิพนธ์ถูกเผาทำลาย

หลังจาก ค.ศ. 1979 เป็นต้นมา กวีนิพนธ์เขมรได้รับการฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีการผลิตนักเขียนรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพ มีการตีพิมพ์ผลงานเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้อ่าน และมีการจัดประกวดกวีนิพนธ์ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เขียนได้พัฒนาฝีมือของตนไปอย่างไม่หยุดยั้ง สร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นทั้งในด้านวรรณศิลป์และแนวคิดที่น่าเสนอ

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันงานเขียนประเภทร้อยแก้วจะเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมเขมรมากกว่างานประเภทร้อยกรอง หากแต่ไม่ได้หมายความว่า คนเขมรจะทอดทิ้งงานเขียนประเภटकวีนิพนธ์ เห็นได้จากการเผยแพร่กวีนิพนธ์ตามสื่อต่างๆ ถึงแม้ว่าจะไม่มากมายนักก็ตาม เนื่องจากคนเขมรล้วนสำนึกว่ากวีนิพนธ์คือสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมในอดีต เป็นมรดกอันล้ำค่าจากบรรพชนที่อนุชนรุ่นหลังจะต้องรักษาไว้ให้ดำรงอยู่ตราบนานเท่านาน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมการปกครอง, กองวิชาการ. **สาธารณรัฐเขมร การปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจิตวิทยา.** ม.ป.ท. , 2517.

จิระพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. **ภาษาจารึก ฉบับที่ 7 เนื่องในวาระเกษียณอายุราชการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิระพัฒน์ ประพันธ์วิทยา.** กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.

เดวิด แชนด์เลอร์, พรธณงาม เก้าธรรมสาร สดใส ชันติวรวงศ์ และวงเดือน นาราสะจจ์ ผู้แปล. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา. พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

ธิติ บัวคำศรี. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2547 ข.

บัญญัติ สาลี. **วรรณกรรมเขมรปัจจุบัน.** มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, 2551.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. **อินโดจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20.** กรุงเทพฯ : พี. เพรส, 2535.

ไมเคิล ลีเฟอร์, จุฬารพ เอื้อรักสกุล ผู้แปล. **พจนานุกรมการเมืองสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

วัชรินทร์ ยงศิริ. **กัมพูชา วันวานที่เปลี่ยนผัน.** กรุงเทพฯ : ศรีบูรณะคอมพิวเตอร์, 2548.

ศานติ ภัคดีคำ. **ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงยาวกลบทและกลอักษรในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามของกัมพูชาในด้านรูปแบบคำประพันธ์.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546.

เอกสารงานวิจัย

ชาญชัย คงเพ็ญธรรม. **เขมรกายมัม : การศึกษาพัฒนาการร้อยกรองเขมร ตั้งแต่ ค.ศ. 1979-2006.**

เอกสารงานวิจัย **ทุนอุดหนุนการวิจัยคณะศิลปศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2550** มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2550.

ธิติ บัวคำศรี. **เอกสารมหาบุรุษเขมร การศึกษาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของกัมพูชา.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2547 ก.

“ขวัญสงฆ์” วรรณกรรมกรรมเยาวชนที่ให้
สาระและบันเทิงผ่านชั้นเชิงทางวรรณศิลป์

“Kwansong”: The Young Literature
Contributing Knowledge
and Entertainment through
the Art of Literature

สารณี ขาวดี*

*อาจารย์ประจำสาขาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอข้อแนะนำบางประการสำหรับการอ่านวรรณกรรมเยาวชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และนำเสนอตัวอย่างบทวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง “ขวัญสงฆ์” ในด้านคุณค่าที่มีต่อผู้อ่าน ทั้งคุณค่าทางอารมณ์และคุณค่าทางสติปัญญา

ในส่วนของแนวทางในการช่วยพัฒนาการอ่านให้ได้รับคุณค่าทางวรรณกรรมอย่างสูงสุดมี 2 ประการ คือ **ประการแรก** พ่อแม่ ผู้ปกครอง และ ครูอาจารย์ในสถานศึกษา ควรจะต้องมีส่วนช่วยอธิบาย ขยายความเรื่องราว รวมทั้งช่วยจัดอุปสรรคความยุ่งยากบางประการ เพื่อให้การอ่านของเด็กและเยาวชนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด **ประการที่สอง** หลักคุณธรรมจริยธรรมบางประการที่ผู้แต่งสอดแทรกไว้ในวรรณกรรมเยาวชน อาจไม่ได้เอื้อประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มผู้อ่านหลักเพียงกลุ่มเดียว แต่ในฐานะที่พ่อแม่ผู้ปกครองและครูอาจารย์มีส่วนสำคัญในการอบรมเลี้ยงดู และขัดเกลาให้เด็กเติบโตเป็นคนดีมีคุณภาพในอนาคต จึงไม่ควรปฏิเสธการอ่านสารเหล่านี้ เพราะวรรณกรรมเยาวชนบางเรื่องอาจให้คุณค่าในทางสติปัญญาแก่ผู้อ่านกลุ่มนี้ในการนำไปพัฒนาตนให้เป็นบุคคลต้นแบบแก่เด็กและเยาวชนในสังคมได้เป็นอย่างดี นอกเหนือไปจากได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินอันเป็นคุณค่าทางอารมณ์ และจากการวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชน เรื่อง ขวัญสงฆ์ ผลงานของชัมย์ภร แสงกระจ่าง ในด้านคุณค่าของวรรณกรรมที่มีต่อผู้อ่าน พบว่า นอกจากวรรณกรรมเรื่องนี้จะให้คุณค่าทางอารมณ์ผ่านกลวิธีการจัดวางองค์ประกอบของวรรณกรรมอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการนำท่วงทำนองการแต่งแบบกลอนแปดมาใช้ในงานเขียนประเภทนวนิยายได้อย่างไพเราะแล้ว ยังให้คุณค่าทางปัญญาโดยการสอดแทรกหลักคุณธรรมไว้หลายประการ ซึ่งหลักคุณธรรมเหล่านี้ เด็ก เยาวชน รวมไปถึงพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูอาจารย์ในโรงเรียน สามารถนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อการเป็นบุคคลต้นแบบที่ดีทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ยังพบการเน้นย้ำภาพลักษณ์และบทบาทด้านบวกของพระสงฆ์ผ่านตัวละครหลวงตาและตัวละครเอกคือ “ขวัญสงฆ์” โดยตลอดเรื่อง ซึ่งการเป็นไปเช่นนี้ อาจเนื่องด้วยผู้แต่งมุ่งหวังจะให้วรรณกรรมเรื่องนี้ได้มีส่วนกระตุ้นให้คนในสังคมหันมาตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนมากขึ้น โดยเฉพาะพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาและมีส่วนสำคัญในการช่วยจรรโลง

สังคม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ ได้ให้ทั้งสาระ และความบันเทิงแก่ผู้อ่านหลายกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้อ่านเกิดการซึมซับ และตระหนักเห็นคุณค่าของหลักคุณธรรมต่างๆ ในเรื่อง ก็จะไปสู่การประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องเพื่อความสุขความเจริญในชีวิตส่วนตัว และสังคมโดยรวมต่อไป

Abstract

This article aimed to present the observations on reading and considering young adult literature, “Kwansong”, in order to help children to read literature most effectively and achieve both emotional and intellectual values.

Typically, there are two suggestions of improving children’s effective literary reading skill. The first one is that teachers and parents have to elucidate children and explain them in details about a story children are reading. Moreover, when they have trouble reading literature, parents and teachers should help them cope with difficulties and obstacles to facilitate children’s reading. The second approach is that parents and teacher should pay attention on young adult literature since some moral lessons an author added in a story not only contributes knowledge to children, who are the target group of young adult literature, but also parents and teachers who take the major role in instructing and educating children. Therefore, it is undeniable that reading young adult literature could provide intellectual value for parents or significant others who are the role model of the children. According to the analysis of “Kwansong” by Chamaiporn Saengkranchang, apart from entertainment, which was emotional value perceived through the organization of literary elements and the use of Klon 8 rhyme scheme in prose, there was also intellectual value—the moral lessons. The readers, parents, teachers and significant others could apply the morals learned from the novel to their life

with the purpose of being a good role model for other people. Moreover, the analysis suggested that the positive image of monks was emphasized through the main character, “Kwansong”, throughout the story. It might be because the author expected that the novel would encourage people, particularly monks, to concentrate more on their role and social functions. It came to the conclusion that “Kwansong” contributed knowledge and entertainment to many groups of readers, particularly if readers appreciate and realize moral value, they would behave properly for the sake of their own lives and society.

ความนำ

บทความเรื่องนี้ เป็นการเขียนขึ้นมาเพื่อเป็นข้อสังเกตให้แก่ผู้อ่านทั้งที่เป็นเด็ก เยาวชน และผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่ได้หันมาตระหนักว่า โดยตัวของวรรณกรรมเยาวชนเอง ย่อมไม่มีพิษมีภัยต่อผู้อ่านในทางตรงกันข้ามกลับเติมเปี่ยมไปด้วยประโยชน์ซึ่งมีให้แก่ผู้อ่านอย่างเนืองนิตย์ แต่ปัญหาที่น่าคิดก็คือ วรรณกรรมเยาวชนบางเรื่องที่ยุใหญ่พิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นผลงานคุณภาพสามารถสร้างความบันเทิงเรีงรมย์ และประเทืองปัญญาแก่เด็กและเยาวชนอย่างมาก ก็อาจมีอุปสรรคหลายประการที่คอยขัดขวางความสนุกสนานขณะอ่าน หรือปิดกั้นการเข้าถึงแก่นแท้หรือสาระสำคัญที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอไปบ้างดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูที่จะต้องเป็นกำลังสำคัญในการช่วยอธิบาย ขยายความหรือเสริมความรู้เพื่อช่วยให้เด็กได้รับทั้งอรรถรสในการอ่าน และสามารถซึมซับคุณธรรมจริยธรรมที่ผู้แต่งสอดแทรกลงมาในเนื้อหาอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็ไม่ควรคิดเพียงว่า วรรณกรรมเยาวชนถูกสร้างมาเพื่อสนองตอบกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนเพียงกลุ่มเดียว แต่ควรมองว่า วรรณกรรมเยาวชนแทบทุกเรื่องได้สอดแทรกแนวคิดและหลักคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้ใหญ่ด้วย ทั้งนี้เพราะท่าน คือผู้ที่มีส่วนในการอบรมเลี้ยงดู และขัดเกลาให้เด็กเติบโตเป็นคนดีมีคุณภาพของสังคมต่อไปนั่นเอง

จุดมุ่งหมายของผู้สร้างสรรค้วรรณกรรมเยาวชนและคุณค่าที่ผู้อ่านควรได้รับ

งานเขียนประเภทบันเทิงคดี ย่อมให้คุณค่าทั้งทางด้านอารมณ์และสติปัญญาแก่ผู้อ่าน แต่วรรณกรรมแต่ละเรื่องจะให้คุณค่าแก่ผู้อ่านมากน้อยเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์หรือเจตนาของผู้แต่งว่าต้องการให้ผู้อ่านได้รับคุณค่าในด้านใดมากกว่ากัน ขณะเดียวกันก็ขึ้นอยู่กับชั้นเชิงทางวรรณศิลป์หรือกลวิธีการประพันธ์ที่ผู้แต่งสรรมาใช้ ซึ่งคุณค่าด้านอารมณ์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้แต่งมีการจัดวางองค์ประกอบทางวรรณกรรมอย่างเหมาะสมลงตัว นับตั้งแต่โครงเรื่อง (Plot) ตัวละคร (Character) ฉากบรรยากาศและสถานที่ (Setting) มุมมอง (Point of view) และท่วงทำนองการแต่ง (Style) ซึ่งหากผู้แต่งสามารถเลือกกลวิธีมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ก็จะทำให้วรรณกรรมน่าสนใจ ชวนติดตาม และกลวิธีการประพันธ์ดังกล่าวก็สามารถช่วยเชื่อมผู้อ่านไปสู่การเข้าถึงแก่นเรื่องหรือเจตนาของผู้แต่งในการจะให้วรรณกรรมของตนส่งผลหรือให้คุณค่าทางปัญญาไปพร้อมกันด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณกรรมเยาวชน ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชน หลักคุณธรรมจริยธรรม ข้อคิด คติเตือนใจ แนวทางในการดำเนินชีวิต คือสิ่งที่ผู้แต่งไม่อาจละเลยหรือปฏิเสธที่จะบรรจุลงในเนื้อหาได้ เพราะนั่นคือสิ่งที่จะช่วยหรือก่อให้เกิดความคิดอ่าน และความแตกฉานทางปัญญา ดังที่ทวีศักดิ์ ญาณประทีป (2548 : 102-103) ได้กล่าวถึงคุณธรรมและจริยธรรมต่างๆ ที่ผู้แต่งควรสอดแทรกไว้ในวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนว่าผู้แต่งวรรณกรรมเยาวชนควรนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาใช้ให้เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นการสอนให้เด็กได้รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว โดยพิจารณาว่าอะไรก็ตามที่ทำให้ตนเองเดือดร้อนและมีผลทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วยถือเป็นอกุศลทั้งสิ้น ให้รู้จักละอายต่อการทำชั่ว ให้รู้เกรงกลัวผลของการกระทำความชั่ว สอนเรื่องความมีระเบียบวินัย ความกล้าในจริยธรรม ความรับผิดชอบและการเป็นพลเมืองที่ดีปลูกพื้นฐานความรักในครอบครัว ปลูกพื้นฐานการศึกษา ให้ข้อคิดในการแก้ปัญหาในชีวิตด้วยตนเองสร้างความสามัคคีและความเข้าใจซึ่งกันและกันโดยลดช่องว่างในสังคม สอนให้รู้ว่าการแก้แค้นและต่อสู้อย่างไรก็ไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ควรแสดงให้เด็กเห็นว่าเขาสามารถเป็นผู้ชนะได้โดยไม่ต้องต่อสู้ รวมถึงการสอนให้เห็นผลร้ายของอาชญากรรม ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การอ่านวรรณกรรมเยาวชนในฐานะที่เป็นบันเทิงคดีหนึ่งเรื่อง ผู้อ่านย่อมจะได้รับประโยชน์ทั้งในด้านการให้ความประเทืองอารมณ์และคุณค่าเชิงสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน และหากพิจารณาในมุมกลับว่าวรรณกรรมเรื่องนั้นได้ให้คุณค่าแก่ผู้อ่านอย่างไรบ้าง มากน้อยเพียงไร และเพราะเหตุใด ผู้อ่านก็สามารถวิเคราะห์ผ่านตัวบทได้เช่นกัน ดังที่สายทิพย์ นุกุลกิจ (2535 : 35-36) ได้เสนอ

แนวทางในการศึกษาคุณค่าของบันเทิงคดีไว้ในหนังสือวรรณกรรมปัจจุบันว่าการวิเคราะห์คุณค่าของเรื่องบันเทิงคดี คือ การที่ผู้อ่านพิจารณาคุณค่าของวรรณกรรมโดยใช้ผู้อ่านเป็นเกณฑ์สำคัญในการตัดสินประเมินค่าบันเทิงคดีนั้นๆ ในการตัดสินประเมินค่าบันเทิงคดีให้เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ผู้อ่านควรขจัดอคติ ความรู้สึกและประสบการณ์ส่วนตัวออกไปให้หมด หรือให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และพยายามจะทำให้ใจให้เป็นกลางที่สุดแล้วพิจารณาประเมินค่าต่างๆ ดังนี้

1. คุณค่าทางอารมณ์คือ การพิจารณาหลังจากที่อ่านเรื่องบันเทิงคดีนั้นๆ แล้ว ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการอ่านมากน้อยเพียงไรและเพราะเหตุใด
2. คุณค่าทางสติปัญญาคือ การพิจารณาหาคุณค่าด้านอื่นๆ ของเรื่องบันเทิงคดีที่นอกเหนือจากการพิจารณาคุณค่าทางอารมณ์ เรื่องบันเทิงคดีอาจให้ความรู้ด้านต่างๆ แก่ผู้อ่าน เช่น ให้ข้อคิดคติเตือนใจให้แนวทางในการดำเนินชีวิต หรืออาจแสดงตัวตนของผู้แต่งซึ่งก่อให้เกิดความคิดอ่าน ความแตกฉานทางปัญญาแก่ผู้อ่านด้วยก็ได้

จากที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า วรรณกรรมเยาวชนเป็นสื่อที่สำคัญซึ่งน่าจะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ของเยาวชนตลอดจนสามารถกระตุ้นและขัดเกลาความคิดและความรู้สึกของเยาวชนได้ เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่ผู้แต่งจะสอดแทรกหลักคำสอนหรือคุณธรรมไว้ด้วย ซึ่งอาจจะไม่ได้สั่งสอนออกมาโดยตรงเพราะไม่ใช่หนังสือเทศน์แต่จะสอดแทรกผ่านองค์ประกอบต่างๆ ของวรรณกรรมเช่น โครงเรื่อง ตัวละครฉาก บรรยากาศ บทสนทนา แก่นเรื่อง เป็นต้น การที่ผู้แต่งวรรณกรรมเยาวชนต่างให้ความสำคัญต่อหลักคุณธรรม และพยายามสอดแทรกไว้ในเนื้อหาของวรรณกรรมเสมอ อาจเป็นเพราะต้องการปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อที่จะได้เติบโตเป็นพลเมืองของสังคมที่มีคุณภาพ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขนั่นเอง ด้วยคุณค่าอันอเนกอนันต์ดังกล่าว จึงสมควรยิ่งที่พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือสถานศึกษาเลือกที่จะนำมาใช้เป็นสื่อช่วยในการพัฒนาอารมณ์ จิตใจ รวมถึงช่วยสอนหรือกล่อมเกลาจิตใจให้เด็กและเยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เต็มเปี่ยมด้วยคุณธรรมความดี และเป็นสมาชิกสังคมที่พึงประสงค์

ผู้ใหญ่กับการเป็นตัวช่วยจัดปัญหาและอุปสรรคการเข้าใจเนื้อหาเพื่อการเข้าถึง คุณค่าของวรรณกรรม

เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า มีวรรณกรรมเยาวชนหลายเรื่องที่แม้จะมีการระบุไว้อย่างชัดเจนว่า เป็นวรรณกรรมเยาวชน แต่เชื่อว่าผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนทุกคนจะสามารถสนุกสนานไปกับเนื้อเรื่องหรือเข้าใจเนื้อหาและซึมซับคุณธรรมจริยธรรมที่สอดแทรกได้อย่างลึกซึ้งรอบด้านตามที่ผู้แต่งปรารถนาจะให้ เป็นที่เช่นนั้นอาจจะเป็นด้วยอุปสรรคด้านกลวิธีการประพันธ์ เนื้อหาเรื่องราวที่ซับซ้อนเกินไป การขาดประสบการณ์ในส่วนเนื้อหาของหรือรายละเอียดต่างๆ ในเรื่อง หรืออาจเป็นด้วยคำศัพท์ที่อาจจะยากเกินความสามารถของเด็ก และเยาวชนจะเข้าใจหรือตีความได้ เป็นต้น จากการสังเกตพบว่า วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลชนะเลิศจากเวทีการประกวดต่างๆ เช่น รางวัลนายอินทร์ อะวอร์ด รางวัลแว่นแก้ว รางวัลหนังสือดีเด่นงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติแต่ละปี ฯลฯ รางวัลต่างๆ เหล่านี้ คือ สิ่งประกันคุณภาพตัววรรณกรรมที่สังคมนักอ่านต่างให้การยอมรับ แต่จากประสบการณ์การสอน การอ่าน และการลองนำไปเป็นกรณีตัวอย่างให้นักศึกษาในระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียน วิชาวรรณกรรมเยาวชนได้ลองวิเคราะห์เชิงคุณค่า มีหลายทฤษฎีเห็นว่า เนื้อเรื่องหรือรายละเอียดในบางช่วงบางตอนจำเป็นต้องอาศัยผู้ใหญ่ช่วยชี้แนะจึงจะทำให้เด็กสามารถเข้าถึงความสนุกสนานอย่างที่ตั้งใจไว้ได้ ขอยกตัวอย่างเรื่องที่ได้รับการรับรองคุณภาพเนื้อหา โดยรางวัลชนะเลิศระดับชาติ 2 เรื่อง ซึ่งเป็นผลงานของชัยกร หาญไฟฟ้า เรื่องแรกคือ ขวดคนอยู่ไหนใด ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ รางวัลแว่นแก้ว ประจำปี 2552 ซึ่งการบรรจุเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงเรื่องอักขรวิธีสมัยจอมพลป.พิบูลสงคราม การนำเด็กไปสู่โลกอักษรของคนตาบอด หรือ แม้แต่การสร้างตัวละครปู่โสมเฝ้าพิพิธภัณฑสถาน ฯลฯ ผู้อ่านซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนที่ไม่มีภูมิหลังเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอาจต้องการการขยายความเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในยุคสมัยของจอมพลป.พิบูลสงครามก็เป็นได้ หรือบางคนอาจตั้งคำถามว่า อักษรเบรลคืออะไร มีลักษณะเช่นไร หรือ ทำไมตัวละครที่เฝ้าพิพิธภัณฑสถานต้องเป็นปู่โสม เป็นต้น นักศึกษา (ระดับปริญญาตรี) บางส่วนได้ตั้งข้อสังเกตว่า วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้เป็นหนังสือคุณภาพ เหมาะสมกับรางวัลที่ได้รับ เพราะมีความโดดเด่นทั้งด้านเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ เพราะผู้แต่งมีกลวิธีการเขียนที่แปลกใหม่ น่าสนใจ โดยเฉพาะการปลูกให้อักษรไทยทั้ง 44 ตัว มีชีวิตและกลายมาเป็นตัวละครในเรื่อง ผูกเรื่องและดำเนินเรื่องให้มีการผจญภัยเพื่อตามหาเพื่อนที่หนีออกจากอักษราพิภพ โดยเรื่องราว

ตั้งแต่ต้นจนจบสามารถสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินเต็มที่ แต่การจะเข้าใจหรือเข้าใจถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้แต่ง หรือการเข้าถึงแก่นเรื่องหลัก หรือคุณค่าด้านคำสอนที่แทรกอยู่ในเรื่อง ผู้อ่านคงต้องใช้ความสามารถในการตีความเนื้อหาบางช่วงบางตอนเป็นพิเศษ กล่าวโดยง่ายคือ ต้องอาศัยการอธิบายเสริมความโดยผู้ใหญ่อ่านจึงจะทำให้การอ่านเกิดสัมฤทธิ์ผล คือได้รับคุณค่าทางอารมณ์ และการประเทืองปัญญาไปพร้อมๆ กัน หรือเรื่อง ทศกัณฐ์ออนไลน์ ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ รางวัลแว่นแก้ว ประจำปี 2550 หากผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนขาดประสบการณ์หรือไม่มีความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีสำคัญของไทยเรื่องรามเกียรติ์มาก่อนก็ จะไม่สามารถอ่านเรื่องราวในเล่มได้อย่างสนุกสนานเต็มที่ ทั้งการเชื่อมโยงตัวละครทศกัณฐ์กับตัวละครสมชาย อีริวิทยา ผู้อำนวยการศูนย์คอมพิวเตอร์บ้านก้าวไกล ตัวละครที่เปิก กับพิเภก ยักษ์ผู้แปรพักตร์หรือ ตัวละครอื่นๆ ที่ผู้แต่งกล่าวไว้ในเรื่อง เช่น มัจฉานุ หนุมาน ยักษ์ไมยราพณ์ กุมภกรรณ สุครีพ รวมทั้งวัตถุหรือสถานที่ที่กล่าวไว้ในวรรณกรรม อาทิ กล่องดวงใจ หอกโมกขศักดิ์ ตรีเพชร พระขรรค์เพชรเมืองบาดาล เป็นต้น หรือหากผู้อ่านไม่มีความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ เรื่องการสื่อสารระบบอินเทอร์เน็ต หรือเกมออนไลน์ ก็อาจจะไม่เข้าใจคำศัพท์ต่างๆ ที่ผู้แต่งนำมาใช้ในเรื่องได้เช่นกัน ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้จะถูกจัดไปได้ก็ด้วยผู้ใหญ่เห็นความสำคัญและหันมาใส่ใจการอ่านของเด็กมากขึ้น รวมทั้งช่วยเป็นตัวกลางในการแก้ไขความกระจ่างแก่เด็กนั่นเอง

ดังนั้น หากมีวรรณกรรมดีๆ สักเล่มวางอยู่ตรงหน้า พ่อแม่ผู้ปกครองไม่ควรปล่อยผ่านแต่ควรอ่านไปพร้อมกับเด็ก เพราะบางครั้งนอกจากท่านจะเป็นตัวช่วยสำคัญในการนำพาพวกเขาเดินทางสู่โลกจินตนาการได้อย่างเต็มที่แล้ว ท่านอาจรู้สึกสนุกกับการท่องโลกหนังสือไปกับเด็กๆ ด้วย รวมทั้งได้มีโอกาสซึมซับสาระความรู้ที่ผู้เขียนสอดแทรกไว้นำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาบางอย่างในโลกความจริงที่ท่านดำรงอยู่ก็เป็นได้ เพราะมีวรรณกรรมเยาวชนดีๆ หลายเรื่องที่คุณผู้แต่งมุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่ไปพร้อมๆ กัน ดังนั้นจงอย่าให้คำว่าวรรณกรรมเยาวชน มาปิดกั้นหรือแยกความเป็นผู้ใหญ่ออกจากเด็กเพราะหากท่านพลาดการอ่าน ภูผากับสารภี ผลงานของดวงแก้ว กัลยาณี ท่านอาจไม่รู้ว่าการหย่าร้างที่ไม่สร้างผลกระทบต่อลูกสามารถเกิดขึ้นได้แต่จะต้องทำเช่นไร หากพลาดการอ่าน ความสุขของกะทิ ผลงานของงามพรรณ เวชชาชีวะ ท่านอาจไม่รู้ว่ายังมีหนทางอีกมากมายที่จะช่วยเด็กคนหนึ่งเติบโตใหญ่เป็นคนดีและมีความสุขในชีวิตได้แม้เขาสิ้นไร้บุพการี ในทำนองเดียวกันหากท่านพลาดเด็กชายธรรมดาในดินแดนแห่งเวทมนตร์ ผลงานของสาคร พูลสุข ท่านก็อาจจะไม่ได้รู้จัก

เลยว่า การปล่อยลูกไว้กับคอมพิวเตอร์ จอโทรทัศน์ อาหารขยะ และโรงเรียนกวดวิชาเช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ สร้างความเจ็บปวดและเหน็ดเหนื่อยแก่ผู้เป็นลูกสักเพียงไหน หรือ เมื่อท่านพลาดการอ่าน คุณปู่แว่นตาโต และ ขวัญสงฆ์ ผลงานของชัมย์ภร แสงกระจ่างแล้ว ท่านอาจเป็นผู้หนึ่งที่จะทิ้งความสุขและสาระบางอย่างที่ชีวิตควรได้ไปอย่างน่าเสียดาย

บทวิเคราะห์ “ขวัญสงฆ์” : วรรณกรรมกรรมเยาวชนที่ให้ทั้งสาระและบันเทิงผ่านชั้นเชิงทางวรรณศิลป์

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า วรรณกรรมเยาวชน มีจุดมุ่งหมายในการแต่งขึ้นเพื่อความบันเทิงและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ตีงามแก่เด็กและเยาวชนอันเป็นกลุ่มผู้อ่านเป้าหมายหลักเป็นสำคัญ แต่ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็ไม่อาจปฏิเสธว่า วรรณกรรมเยาวชนบางเรื่องก็สามารถสร้างความเพลิดเพลิน และกระตุ้นเตือนสติผู้ใหญ่ในสังคมได้เช่นเดียวกันเพื่อให้ข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงนำมาสู่การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง ขวัญสงฆ์ ผลงานของชัมย์ภร แสงกระจ่าง

“ขวัญสงฆ์” เป็นวรรณกรรมเยาวชน ที่ได้รับรางวัลดีเด่น จากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปีพุทธศักราช 2552 เป็นการกล่าวถึงเรื่องราวของเด็กชายกำพร้าคนหนึ่งที่ถูกนำมาทิ้งไว้ที่สถานวัดหลวงตาเจ้าอาวาสได้มาเห็น เกิดความเวทนาจึงตัดสินใจนำมาเลี้ยงดูและตั้งชื่อเด็กน้อยอย่างมีความหมายว่า “ขวัญสงฆ์” เพราะการได้รับความรักและการดูแลอย่างดีจากหลวงตา เด็กชายกำพร้าจึงเติบโตเป็นผู้ที่มีใจใฝ่ธรรมะอย่างแท้จริง ก่อนจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงคุณค่าทั้งคุณค่าทางอารมณ์และคุณค่าทางปัญญาจากการอ่านวรรณกรรมเรื่องนี้ จะขอเล่าเรื่องราวของ “ขวัญสงฆ์” พอสังเขป

เด็กชาย “ขวัญสงฆ์” เติบโตขึ้นมาภายใต้ร่มธรรม และคำสอนของหลวงตาผู้เป็นเสมือนทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ขวัญสงฆ์เป็นเด็กชุกชอน อยากรู้อยากเห็น และมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความฝัน และจินตนาการเช่น ฝันว่าตัวเองอาจเป็นลูกของลูกมหาเศรษฐีที่ยังไม่พร้อมจะเลี้ยงดูจึงนำตนมาฝากให้พระเลี้ยงดู รอจนกระทั่งเติบโตแล้วจึงจะเดินทางกลับไปหาพ่อแม่ที่แท้จริง ซึ่งความเพ้อฝัน และการเล่นชุกชอนของขวัญสงฆ์ก็ทำให้ถูกหลวงตาลงโทษหลายครั้ง เช่นปล่อยลมยางรถยนต์คนที่มาทำบุญที่วัด ด้วยเหตุเพียงเพราะเจ้าของรถพุดจាក់บดไม่ดี หรือเล่นชุกชอนไปขับรถแทรกเตอร์ ทั้งที่ตนอายุเพียงหกขวบ

ขวัญสงฆ์มักคิดว่าตนเองมีปมด้อย ไม่มีพ่อแม่เช่นคนอื่น ความต้องการมีครอบครัวที่สมบูรณ์เช่นเด็กคนอื่น จึงโยยหาพ่อและแม่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ขวัญสงฆ์จึงเฝ้าถามหลวงตาตลอดเวลาว่าใครเป็นพ่อแม่ของตน แต่ก็ไม่เคยได้รับคำตอบใดๆ ต่อมาเมื่อขวัญสงฆ์เข้าโรงเรียนก็รู้สึกว่าคุณพ่อพันกับครูสุดามากและอยากให้คุณมาเป็นแม่ ส่วนครูนั้นก็รัก สงสาร และเอ็นดูขวัญสงฆ์เป็นพิเศษ จึงมาขอรับอุปการะ เมื่อเป็นความต้องการของทั้งสองฝ่าย ในที่สุดหลวงตาได้ตัดสินใจขวัญสงฆ์ให้เป็นบุตรบุญธรรมของครูสุดา แต่เจตนาส่วนลึกหลวงตาหวังจะให้หลานได้เรียนรู้ชีวิตแบบฆราวาสนั่นเอง ในช่วงแรกของการใช้ชีวิตอยู่กับแม่ ขวัญสงฆ์มีความสุขมากแต่เมื่อครูสุดาแต่งงานและมีลูกเป็นของตัวเองสัมพันธ์ภาพระหว่างขวัญสงฆ์และพ่อแม่บุญธรรมก็เปลี่ยนไป ขวัญสงฆ์รู้สึกว่าตนเองกลายเป็นคนอื่น รู้สึกว่าตนเองไม่มีความสำคัญและไม่ได้รับความรักและการเอาใจใส่ดูแลจากพ่อแม่เหมือนเช่นแต่ก่อน ถึงกระนั้นขวัญสงฆ์ก็ไม่ได้หนีก็อดนอนแต่กลับร่ำก่น้องมากขึ้นทุกวัน เห็นได้จากการพยายามช่วยแบ่งเบาภาระพ่อและแม่โดยการช่วยดูแลน้อง ถึงแม้หลายครั้งต้องหยุดเรียนก็ตาม จนครั้งหนึ่งได้กลายเป็นประสบการณ์อันเลวร้ายยิ่งสำหรับขวัญสงฆ์ วันนั้นเป็นช่วงของการสอบ ขวัญสงฆ์ไม่สามารถขาดโรงเรียนมาดูแลน้องได้จึงต้องพาไปโรงเรียนด้วย และโชคก็ไม่เข้าข้างเมื่อน้องหายตัวไปขณะที่เขากำลังสาละวนกับการทำข้อสอบ เหตุการณ์วุ่นวายครั้งนั้น ไม่เพียงแต่ส่งผลให้ขวัญสงฆ์ต้องเจ็บปวดทรมานเพราะถูกพ่อตีอย่างหนัก แต่ได้สร้างความเจ็บปวดทรมานใจอย่างที่สุดเมื่อถูกตำหนิด้วยถ้อยคำหยาบคาย จนต้องหนีต้องออกจากบ้าน

หลังหนีออกมาจากบ้าน ขวัญสงฆ์ตัดสินใจกลับไปหาหลวงตาที่วัดอีกครั้ง ซึ่งการกลับไปครั้งนี้ก็ทำให้ขวัญสงฆ์ได้เรียนรู้ว่าความรักที่แท้จริงสำหรับขวัญสงฆ์ ก็คือความรักจากหลวงตานั่นเอง ขวัญสงฆ์เลือกจะอยู่วัดแม้ว่าพ่อกับแม่จะมารับกลับบ้านก็ตาม การกลับมาอยู่ที่วัดครั้งนี้ทำให้ขวัญสงฆ์ได้สัมผัสธรรมะจากหลวงตาทุกวัน หัวใจของขวัญสงฆ์เข้มแข็งขึ้น การอยู่วัดทำให้ขวัญสงฆ์ได้มีโอกาสเรียนรู้ทางโลกและทางธรรมไปพร้อมๆ กัน ขวัญสงฆ์มีโอกาสช่วยเหลือคนที่อยู่รอบข้างมากมาย ได้เรียนรู้คำว่ามิตรภาพจากเพื่อน ได้มีโอกาสช่วยเพื่อนรักปรณนิบัติยายที่ป่วยหนัก ได้เรียนรู้การมีชีวิตอยู่อย่างพอเพียงจากตาน้อมที่ถูกหลานทอดทิ้งและมีชีวิตอยู่อย่างยากลำบาก ซึ่งทุกคนที่ขวัญสงฆ์ได้พานพบล้วนสอนให้เขาได้เรียนรู้ชีวิตมากขึ้น อันนำไปสู่การตัดสินใจครั้งใหญ่เพื่อความสุขที่แท้จริงของตน

ขวัญสงฆ์ตัดสินใจละทางโลกด้วยการขอหลวงตาบรรพชาเพื่อศึกษาธรรมะอย่างเต็มที่ คำพร่ำสอนของหลวงตาที่เด็กน้อยได้ซึมซับมาตั้งแต่วัยเด็ก การมีโอกาสดูแลซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด รวมถึงการได้ซึมซับวัตรปฏิบัติอันงดงามทั้งทางกาย วาจา ใจจากหลวงตาอย่างสม่ำเสมอ เมื่อถึงวันที่หลวงตาอาพาธ และมรณภาพลง ขวัญสงฆ์จึงได้อุปสมบทเพื่อทดแทนคุณท่าน และได้ต่ออายุการบวชของตนเรื่อยมา ในระหว่างบวชก็ศึกษาธรรมะจนแตกฉาน และได้ออกเดินธุดงค์เป็นพระป่าเป็นเวลายาวนาน สุดท้ายด้วยคำสอนและสำนึกภายในใจที่ไม่อยากให้วัดที่หลวงตาเคยอยู่ และเพียรบำรุงรักษามาด้วยชีวิตของท่านต้องกลายเป็นวัดร้าง ขาดคนเหลียวแลใส่ใจ และไม่อยากให้ชาวบ้านต้องขาดที่พึ่งทางใจ ขวัญสงฆ์จึงได้ตัดสินใจกลับมาเป็นเจ้าของาวาสที่วัดเดิม ซึ่งการกลับมาครั้งนี้ขวัญสงฆ์ไม่ใช่เด็กน้อยแสนซน ไม่ใช่สามเณรที่เกะติดหลวงตาตลอดเวลาเช่นแต่ก่อน แต่คือพระขวัญสงฆ์ที่แสนงดงามในธรรม เป็นที่รักของชาวบ้าน และเป็นผู้สืบทอดภารกิจทางธรรมของหลวงตาอย่างสมบูรณ์สืบไป

หลังจากการอ่านและวิเคราะห์เนื้อเรื่องโดยละเอียด ผู้เขียนบทความเห็นว่า วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ได้ให้ทั้งข้อคิด ข้อเตือนใจ แนวปฏิบัติ และหลักคุณธรรมต่างๆ ที่คนหลากหลายกลุ่มในสังคมสามารถนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติตนได้เป็นอย่างดี นอกเหนือไปจากให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินในฐานะบันเทิงคดี ซึ่งจะขอวิเคราะห์คุณค่าทั้ง 2 ด้านพร้อมยกตัวอย่างประกอบให้เห็นดังนี้

คุณค่าทางอารมณ์ จากการวิเคราะห์พบว่า ความสนุกสนานเพลิดเพลินที่ได้รับจาก วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ เกิดจากการจัดวางองค์ประกอบต่างๆ ของวรรณกรรมอย่างเหมาะสม ประสาน สอดคล้องและสัมพันธ์กันไปในทุกองค์ประกอบ อีกทั้งมีการนำกลวิธีการประพันธ์แบบโบราณ คือการเขียนงานลักษณะร้อยแก้ว แต่ใส่ลีลาพราวแพรวด้วยการร้อยสัมผัสแบบกลอนแปด วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้จึงมีลีลาการเขียนในแบบที่ผู้แต่งเรียกว่า “ร้อยแก้ว มีทำนอง ร้อยกรองเป็นนวนิยาย” ซึ่งการจัดวางองค์ประกอบได้เหมาะสมเพียงไร จะขออธิบายแต่ละประเด็นดังนี้

ด้านการวางโครงเรื่อง พบว่าผู้แต่งได้ผู้ร้อยเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบอย่างสนุกสนาน เพลิดเพลินและชวนติดตาม มีลำดับเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบเรื่อง โดยที่เหตุการณ์และเรื่องราวเหล่านั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงถึงกันอย่างสมเหตุสมผล โครงเรื่องไม่ซับซ้อนเหมาะสำหรับเด็กและเยาวชน ผู้แต่งเปิดเรื่องได้อย่างน่าสนใจด้วยการนำเสนอภาพของเด็กแรกคลอดที่ถูกพ่อแม่นำมาทิ้งไว้ที่ลานวัด อันเป็นการสร้างปมปัญหาของเรื่องและ

สร้างความกระหายใคร่รู้แก่ผู้อ่านให้อยากติดตามดูชีวิตของเด็กน้อยผู้นี้ต่อไป และได้ผูกโยงเรื่องให้ผู้อ่านได้เห็นพัฒนาการของตัวละครเอกอย่างรอบด้านเห็นการฝ่าฟันอุปสรรคและความเจ็บปวดนานา จนท้ายที่สุดก็ได้พบทางสว่างอันเป็นชีวิตอันสงบสุขที่ตัวละครเอกได้ตัดสินใจเลือกแล้วด้วยตัวเอง จึงอาจกล่าวได้ว่ากลวิธีการประพันธ์ที่ทำให้วรรณกรรมเยาวชนเรื่องขวัญสงฆ์น่าสนใจและชวนอ่านคือ โครงเรื่องได้ดี

ด้านการสร้างตัวละคร อิรวดี ไตลังคะ (2537 : 49) ได้กล่าวไว้ว่า ตัวละครเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของบันเทิงคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนวนิยายที่มีขนาดความยาวมากพอ เพราะผู้เขียนจะสามารถพรรณานบุคลิกลักษณะและนิสัยใจคอของตัวละครได้ละเอียด ผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนตัวละครสมจริงเสมือนมีตัวตน หรือไม่ก็ทำให้นึกถึงคนที่เราเคยรู้จัก มีลักษณะสมจริงเหมือนมนุษย์ โดยภาพรวมในวรรณกรรมเรื่องนี้ ชมัยภร แสงกระจ่าง สร้างตัวละครออกมาได้อย่างสมจริง มีจิตตางบดุลลักษณะและอุปนิสัยของตัวละครได้อย่างเหมาะสมกับเพศ วัยและสถานะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้าง*ตัวละครเอกขวัญสงฆ์*ออกมาได้อย่างเห็นพัฒนาการสมวัย และใกล้เคียงกับมนุษย์ในโลกของความเป็นจริง (มีความสมจริง) ดังเช่น ในวัยเด็กผู้แต่งสร้างให้เป็นเด็กช่างสงสัย ชุกชวน ตื่นเต้นกับสิ่งที่ไม่เคยเห็น มักทำสิ่งใดโดยไม่ได้ยั้งคิด หรือขาดสติไตร่ตรองความถูกผิด ขอบออยู่กับโลกแห่งความฝัน เป็นต้น ดังตัวอย่าง ตอนที่ขวัญสงฆ์นี้กินสนุกอยากขึ้นไปหัดขับรถแทรกเตอร์กับเจ้าของรถ โดยไม่คิดถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้น

ยิ่งขับตาม ยิ่งขับเก่งเพลงรถไถ สองต่างไวต่างรักสมัครสมาน พอหยุดพักสองขึ้นฉั่วสองสำราญ สองทำงานสองทดลองสองยินดี

“หนูขับได้...” ขวัญสงฆ์อ่อนคอยวอนว่า “คอยดูหนา...” เจ้าโยกไปตามที่มือคนขับยกลอยถอยมือฟรี เจ้าหนูโยกทันทีด้วยใจใส่

คนขับรถกางมือออกทั้งสองข้าง เพื่อให้คนข้างล่างนั้นเห็นได้ เจ้าหนูน้อยคนเก่งเร่งทันใดแทรกเตอร์แล่นว่องไวอยู่ไปมา

(ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 26)

จากเหตุการณ์ตอนนี้จะเห็นว่า โดยธรรมชาติของเด็กชายวัยประมาณหกขวบย่อมมีความซุกซนและมีความอยากรู้อยากเห็นเป็นเรื่องปกติ ผู้แตงนำเสนอภาพความเป็นเด็กชายที่ซุกซนผ่านตัวละครขวัญสงฆ์อย่างเด่นชัด หากผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ในเรื่องเข้ากับประสบการณ์ของตน หรืออาจจะพาตัวเองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของตัวละครได้ก็จะเกิดความรู้สึกว่าตนมีประสบการณ์ร่วม ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ก็ย่อมส่งผลให้เกิดความสนุกสนานขณะอ่านได้

ต่อมาหลังจากที่ขวัญสงฆ์ได้ตัดสินใจละทางโลกเข้าสู่ทางธรรม ผู้แตงก็ได้ให้ภาพสามเณรขวัญสงฆ์มาแทนที่ เมื่อล่วงพ้นวัยเด็กและเติบโตขึ้นท่ามกลางการบ่มเพาะทางธรรม จากหลงตา ความซุกซนแบบฆราวาสก็ค่อยๆ จางหาย กลายเป็นสามเณรหนุ่มที่เริ่มรู้จักวิเคราะห์ความถูกต้องได้ด้วยตนเอง ผู้เขียนได้สร้างบุคลิกลักษณะของขวัญสงฆ์ตอนนี้เป็นภาพของเด็กหนุ่มในเทศมณฑลที่มีสติ ครองตัวในธรรม และมีความเพียรในการศึกษาเล่าเรียน และเปี่ยมไปด้วยความกตัญญูรู้คุณต่อหลวงตา และเมื่อถึงตอนท้ายเรื่องหลังจากที่ขวัญสงฆ์แตกฉานในทางธรรมยึดมั่นที่จะเป็นพระนักปฏิบัติโดยแท้ ภาพของพระขวัญสงฆ์ในสายตาผู้อ่านจึงกลายเป็นพระหนุ่มที่เติบโตในทางธรรม มีภาพลักษณ์งดงามทั้งภายนอกและภายใน และเป็นพระสงฆ์ต้นแบบอย่างแท้จริง ดังเนื้อความตอนจบที่ว่า

*จากทวารกฤทท์ว่างกลางลานวัด วันนึ่งามเจติจรัสเป็นพระใหญ่ มีธรรมดีมีธรรมงาม
ประจำใจ เป็นผู้สอนเป็นผู้ให้ไม่ธรรมดา พระขวัญสงฆ์กลับมากวาดลานวัด ใดติดขัดจัด
งานงามสง่า ซ่อมกุฏิซ่อมใจไม่รอช้า ค่อยปรับวัดพัฒนาคนและใจ ปลูกต้นไม้ทำยวัดจน
เต็มเขียว ผลิใบอ่อนโค้งเรียวกแตกต้นใหม่ มีอบรมธรรมมะประจำไว้ ให้ญาติโยมผ่องใสไม่
ทุกข์ท้อ*

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 159)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ภาพของขวัญสงฆ์ในตอนจบเรื่อง ไม่เหลือร่องรอยของความซุกซนในอดีตให้เห็นแม้แต่น้อย มีแต่ภาพของร่มเงาแห่งความดีที่จะปกแผ่แก่บุคคลอื่น ซึ่งการสร้างขวัญสงฆ์ให้งดงามเช่นนี้ ก็เกิดจากการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความดีมาจากหลวงตารวมถึงประสบการณ์ที่ขวัญสงฆ์ได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ตรง นับว่าผู้เขียนได้สร้างตัวละครเอกได้อย่างสมจริง น่าสนใจ และเป็นไปอย่างมีเหตุผล ผู้อ่านจึงสามารถซึมซับ เข้าถึง และเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอกได้อย่างไม่ยากนัก ส่วน *ตัวละครหลวงตา*

ก็เช่นเดียวกัน ผู้แต่งก็ได้สร้างให้เป็นภาพพระสงฆ์ที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัยและมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ในโลก โดยเฉพาะความมีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ที่กำลังตกอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ ดังที่เห็นได้จากตอนเริ่มเรื่องที่หลวงตาที่ตัดสินใจรับขวัญสงฆ์มาอุปการะทั้งที่รู้ว่าการครองตนอยู่ในเพศสมณะไม่สามารถอุปการะหรือเลี้ยงดูเด็กในกฎได้ ก็ยังเลือกที่จะทำแต่หาวิธีการที่เหมาะสมนั่นคือ ให้ตาส่งกับยายอยู่ที่อาศัยอยู่ใกล้วัดเป็นผู้เลี้ยงดูไปก่อน เมื่อเติบโตพอรู้ความ หลวงตาจึงรับหน้าที่อบรมสั่งสอน รวมทั้งมอบความรัก ความอบอุ่นอย่างเต็มที่จนเด็กน้อยกำพรว้าผู้นั้นเติบโตใหญ่กลายเป็นคนดีของสังคมในที่สุด หรือการแสดงออกถึงความมีเมตตาและใส่ใจในทุกซักรั้วของเพื่อนมนุษย์ก็แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนตอนที่ รีบรูปไปช่วยเหลือนายจิกทันทีหลังจากทราบจากขวัญสงฆ์ว่า ยายจิกต้องทุกข์ทรมานด้วยโรคประหลาดมานาน การที่ผู้แต่งกำหนดอุปนิสัยใจคอของหลวงตาเช่นนี้ ทำให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงจนเข้าใจได้ว่า เหตุใดเมื่อสิ้นบุญหลวงตาไปแล้ว ขวัญสงฆ์จึงมีชีวิตอยู่ได้อย่างผู้ถึงพร้อมด้วยศีลธรรมจรรยา และสามารถเติบโตในทางธรรมได้อย่างสมบูรณ์แบบและงดงามทั้งที่อยู่โดยลำพัง ซึ่งนั่นก็เนื่องด้วยขวัญสงฆ์มีเป้าหมายที่ดีที่สุดอย่างหลวงตามาก่อนนั่นเอง

ข้อสังเกตประการหนึ่งที่พบเกี่ยวกับการสร้างตัวละครก็คือ การที่ผู้แต่งย้าให้ผู้อ่านได้เห็นภาพของพระสงฆ์ที่ดี คอยชี้แนะความถูกต้องแก่ผู้อื่นผ่านตัวละครหลวงตาลอตเวลาเช่นนี้อาจเป็นไปได้ว่าผู้แต่งปรารถนาจะให้หลวงตา คือ ภาพแทนของพระสงฆ์ที่ดี พระสงฆ์ต้นแบบที่คนในสังคมปรารถนาให้อยู่อยู่ทุกพื้นที่ของประเทศ เพราะพระผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบทั้งทางกาย วาจา และใจ พระผู้ที่มีความรู้และเข้าใจชีวิตอย่างแท้จริง ย่อมสามารถเป็นที่พึ่งและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชนในสังคมได้เป็นอย่างดีนั่นเอง

ฉาก บรรยากาศ และสถานที่ เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้วรรณกรรมมีความสมจริง ฉากที่ตึจะเกิดขึ้นได้ หากผู้แต่งสามารถสร้างสรรค์และจัดวางได้อย่างความสมจริง นำเชื้อถือ รวมทั้งให้เกิดความสัมพันธ์กับตัวละคร และบรรยากาศในท้องเรื่อง รวมทั้งสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ ในเรื่องขวัญสงฆ์ ผู้แต่งก็ได้จัดวางฉากไว้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับตัวละคร บรรยากาศ และเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องอาทิ ผู้แต่งให้ภาพและบรรยากาศวัด โรงเรียน โรงพยาบาล กระท่อมของตา กระท่อมของตาน้อมได้อย่างสมจริง รวมไปถึงเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ตัวละครสวมใส่ก็จัดวางได้อย่างเหมาะสมกับสภาพที่ตัวละครเป็นอยู่ในเรื่อง เป็นต้น ซึ่งการนำเสนอเช่นนี้จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงตัวละครหรือเหตุการณ์ในเรื่องได้ง่ายเช่น ตัวละครตาน้อมหลังจากที่ถูกกลุ่กลานทอดทิ้งก็ต้องมาใช้ชีวิตอยู่ที่กระท่อมกลางนาเพียงลำพัง กินง่ายอยู่

ง่าย และพอใจกับสภาพที่ตนเป็นอยู่ ตอนที่ขวัญสงฆ์ได้พบกับตาน้อมที่กระท่อมกลางทุ่งซึ่งผู้แต่งบรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพโดยรวมของกระท่อมນ้อยกลางนาว่า “ถึงกระท่อมกลางนาหลังคาจาก ฝาเป็นฟากพื้นกระดานเป็นไม้ต่อ... (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 53) ส่วนอาหารการกินของตาน้อมก็บรรยายให้เห็นว่าเป็นไปอย่างเรียบง่ายตามอัตภาพว่า “มีแต่ข้าวเปล่าเปล่านะเจ้าหนู ตากินอยู่อย่างง่ายในทุกที่เย็นหาปลาเก็บผักคนรักดี เขาเรียกมีชีวิตอย่างพอเพียง... ยกขวดลอยเบาเบาเขย่าขวด ตาซื้อดพลางย่ำทำมือเฉียง ขยอกน้ำปลาหนึ่งกระลอก-เจ้ามองเมียง ไฉยินเสียงตาร้อง ประเดี้ยวเค็ม” (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 55) แม้กระทั่งรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับฉาก ผู้แต่งก็ยังใส่ใจที่จะบรรยายออกมาให้ผู้อ่านมองเห็นเพื่อจะช่วยให้เห็นวิธีการใช้ชีวิต และการมองโลกของตัวละครนี้ได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏในเหตุการณ์หลังจากขวัญสงฆ์ทานข้าวอิ่มก็เผลอนอนหลับจนถึงเย็น เมื่อตื่นขึ้นมาขวัญสงฆ์ก็เห็นสภาพหลังคาบ้านของตามีรูโหว่ก็นึกสงสัย ผู้แต่งทำให้ผู้อ่านเห็นสภาพบ้านผ่านบทบรรยายก่อนว่า “ขวัญสงฆ์ตื่นตอนเย็นเห็นรูโหว่ หลังคาโบทะลุมองเห็นฟ้าสีน” และความเป็นเด็กช่างซักถาม ผู้แต่งก็ให้ขวัญสงฆ์ออกปากถามตาไปว่า “หลังคาตาโหว่แล้ว ตาเห็นไหม” ซึ่งการเป็นผู้มองโลกอย่างเข้าใจของตา ตาจึงหัวเราะแล้วตอบขวัญสงฆ์ไปอย่างอารมณ์ดีว่า “ไม่เป็นไร...ตาเอาไว้ดูคาที่พร้าวฟ้า” (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 54-55) เหตุการณ์ในตอนนั้นนอกจากจะทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นและเข้าใจสภาพความเป็นอยู่ภายนอกของตัวละครผ่านฉากแล้ว บทสนทนาที่ช่วยให้เรารู้ถึงอุปนิสัยใจคอและความคิดมุมมองของตัวละครด้วย ดังจะเห็นว่าขวัญสงฆ์เป็นเด็กช่างสงสัยและซักถามตามประสาเด็ก และคำพูดและคำตอบของตาน้อมสะท้อนให้เห็นถึงการเป็นผู้ที่เข้าใจโลกเข้าใจชีวิต มองทุกอย่างอย่างเข้าใจ และมีความสุขด้วยการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง หรือในตอนที่ขวัญสงฆ์ไปเยี่ยมยายของตา ผู้แต่งก็บรรยายให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของสองยายหลานอย่างชัดเจนว่าเต็มไปด้วยความยากลำบาก สภาพที่อยู่ก็ไม่สะดวกสบาย เก่าทรุดโทรม ส่วนยายก็เจ็บหนักต้องนอนนิ่งอยู่กับที่ ผู้แต่งบรรยายฉากอย่างชัดเจนสามารถทำให้ผู้อ่านรู้สึกสะเทือนใจจนนึกสงสารและเวทนาในชะตากรรมของคนทั้งสอง

หรือ ตอนที่ขวัญสงฆ์ถูกเพื่อนล้อว่าเป็นเด็กวัดและทานข้าวกันบาตร คำพูดของเพื่อนทำให้ขวัญสงฆ์เสียใจและน้อยใจ แต่ในขณะที่กำลังเสียใจและน้อยใจเพื่อนอยู่นั้นกลับมีเพื่อนอีกคนหนึ่ง แต่งตัวมอมแมม แหวตนาหงสา และท่าทางหิวโหยกำลังยื่นมองดูขวัญสงฆ์ทานข้าว ผู้แต่งก็บรรยายให้เห็นสภาพของตาในตอนนั้นว่า “เป็นนัยน์ตาหตุ้คร่ำเหลือแสน เลื้อ

มอมมอมคำคำหน้าแบนแบนน้ำลายยี้ดจ๊กแหล่นจะหยดกอง” (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 74) เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายถือเป็นสิ่งแรกๆที่ผู้อื่นสามารถมองเห็นและคาดเดาฐานะความเป็นอยู่ของคนเราได้ จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเพื่อให้ภาพเด็กยากจน ชัดสน และยากไร้มีความชัดเจน ผู้แต่งใส่ใจในการให้รายละเอียดแม้เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่จัดว่าเป็นส่วนประกอบย่อยหนึ่งของฉากก็ไม่มองข้าม นับได้ว่าผู้แต่งสามารถบรรยายให้เห็นและเข้าใจสภาพชีวิตของตัวละครนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน อันจะนำไปสู่การสร้างความรู้สึกลงสาร เห็นใจในชะตากรรมตัวละคร อันเป็นความรู้สึกร่วมที่สามารถเกิดขึ้นได้ระหว่างผู้อ่านกับตัวละครในเรื่อง และภาพของคำที่ปรากฏตรงหน้าขวัญสงฆ์ คือ ตัวอย่างของภาพและเหตุการณ์ที่สามารถปรากฏในใจผู้อ่านได้ ดังนั้นความรู้สึกลงสารที่เกิดขึ้นในใจของขวัญสงฆ์จึงอาจถูกส่งผ่านมาถึงผู้อ่านด้วยเช่นกัน

บทสนทนาในเรื่อง บทสนทนาที่ดีควรมีความเป็นธรรมชาติ สอดคล้องกลมกลืนกับบุคลิกภาพของตัวละคร เข้ากับบรรยากาศทางอารมณ์ของตัวละคร และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ผู้แต่งจะต้องทำให้บทสนทนาน่าเชื่อถือและทำให้เรื่องมีความสมจริง ทั้งนี้เนื้อหาสาระในบทสนทนาควรมีความหมายต่อเรื่อง และสามารถสนองจุดมุ่งหมายในการแต่งอย่างเด่นชัด จากเรื่องขวัญสงฆ์เห็นว่าผู้เขียนได้ใช้บทสนทนามาช่วยในการทำให้เรื่องมีคุณค่า น่าสนใจ มีความน่าเชื่อถือ และสมจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยให้หลักคุณธรรมจริยธรรมที่ผู้แต่งปรารถนาจะส่งมาถึงผู้อ่านมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งขอยกตัวอย่างการสร้างบทสนทนาให้แก่ตัวละครหลวงตามาเป็นตัวอย่าง

จากการวิเคราะห์บทสนทนาในเรื่องพบว่า เกือบทุกฉากทุกตอนของเรื่อง หลวงตาจะมีบทบาทและจะต้องสนทนากับตัวละครอื่นตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นญาติโยมหรือตัวขวัญสงฆ์เอง ซึ่งผู้แต่งสร้างบทสนทนาแก่หลวงตาได้อย่างเหมาะสมกับอารมณ์ ความรู้สึก และเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่อง ดังที่ได้อธิบายไปแล้วในประเด็นของการสร้างตัวละครว่า หลวงตาคือภาพแทนของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งทางกาย วาจา และใจ เป็นผู้ที่มีความรู้ ผ่านโลกมามาก และเข้าใจชีวิตอย่างแท้จริง ดังนั้นทุกครั้งที่ตัวละครหลวงตาปรากฏขึ้น จึงมักจะมาพร้อมกับหลักธรรมคำสอนหรือแง่คิดในการใช้ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งขวัญสงฆ์จะเป็นตัวละครที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากหลวงตาอยู่ตลอดเวลา ทุกคำพูดและบทสนทนาที่หลวงตามีกับขวัญสงฆ์ช่วยให้ภาพของพระสงฆ์ที่เคร่งครัดในธรรม รักในการทำดี และปรารถนาจะให้หลานรักอย่างขวัญสงฆ์เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยธรรมะชัดเจนยิ่งขึ้น ในทำนองเดียวกัน หาก

พิจารณาวรรณกรรมเรื่องนี้ในด้านคุณค่าทางสติปัญญาจะพบว่า เมื่อผู้เขียนต้องการจะสอดแทรกหลักคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้อ่าน กลวิธีหนึ่งที่ผู้เขียนนำมาใช้ก็คือ นำเสนอผ่านการกระทำและคำพูดของตัวละครหลวงตา ดังเช่น ตอนที่ขวัญสงฆ์ไปเลือกซื้อชุดนักเรียนกับตาและยาย (ผู้ที่หลวงตามอบหมายให้เลี้ยงขวัญสงฆ์ในตอนต้นเรื่อง) แต่บังเอิญมองเห็นหุ่นยนต์และเกิดความอยากได้ จึงหยิบหุ่นยนต์ตัวนั้นมาโดยไม่บอกใคร จนกระทั่งหลวงตาแอบเห็นขวัญสงฆ์เล่นอยู่กับหุ่นยนต์ตัวนั้นจึงไปสอบถามความจริงจากตาและยายเมื่อรู้ว่าขวัญสงฆ์หยิบมาโดยไม่บอกใคร หลวงตาจึงใช้วิธีลงโทษโดยไม่พูดกับขวัญสงฆ์เพราะหวังอยากให้นานึกผิดด้วยตนเอง ความเมินเฉยของหลวงตาทำให้ขวัญสงฆ์เกิดความทุกข์หนักและไม่สบายใจมากในที่สุดจึงตัดสินใจไปสารภาพ ในตอนนี้ผู้แต่งได้ใช้บทสนทนาในการถ่ายทอดหลักคุณธรรมในเรื่องการไม่ลักขโมยผ่านคำพูดของหลวงตาว่า

“หนูขอบอกหลวงตาว่าอย่า...โกรธหนู”

“ตาก็รู้” ตากระซิบเสียงแผ่วแผ่ว

“หนูผิดเองหนูอยากได้มากไปแล้ว จนหุ่นยนต์มันชักแถมมาชวนมอง”

“เจ้าผิดศีลข้อไหนหรือไอ้หนู”

“หนูก็รู้หนู ผิดศีลข้อสอง เรื่องครอบครอง ขโมยของของคนอื่นมันไม่ดี”

“ไม่ใช่แค่ไม่ตีหรือก เจ้าขวัญ เจ้าทำให้คนอื่นนั้นต้องหมองศรี เขาเสียทรัพย์ตาเสียใจข้างในนี้ ทรมานเพราะมีลูกไม่งาม...”

“หนูก็รู้ว่าอย่าตอกย้ำ” เจ้ากราบซ้ำกราบอีกครั้งที่สาม “ หนูจะทิ้งหุ่นบ้าบ้า แสนเลวทรมาน เป็นการปรามตัวหนูให้รู้คิด”

“ทิ้งไม่ได้...” ตาว่า “เจ้าอย่าทิ้ง เพราะเป็นสิ่งของเขา เขามีสิทธิ์ ต้องคืนเขาหรือจ่ายเขา เจ้าตัวนิต... เจ้าทำผิดต้องใช้ผิดคิดให้ตรง...”

“แล้วหนูจะทำไม ให้ตาบอก”

“ไม่ได้หรือก เจ้าต้องคิด-อย่าผิดหลง” ฟรุ้งนี้ตาจะพาไปอย่างนง เขาก็คงดีใจได้ของคืน

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551: 45)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ขวัญสงฆ์ได้สำนึกและไปสารภาพผิด ซึ่งหลวงตาก็ให้อภัยและสอนขวัญสงฆ์ให้รู้ถึงโทษของการกระทำผิดในครั้งนี้ว่า การขโมยของคนอื่นมาครอบครองนั้น

ไม่เพียงเป็นสิ่งที่ไม่ดีเท่านั้น แต่ทำให้เจ้าของเขานั้นเป็นทุกข์ด้วย และคำพูดของหลวงตาที่กล่าวกับขวัญสงฆ์ว่า “ไม่ใช่แค่นี้ไม่ดีหรอก เจ้าขวัญ เจ้าทำให้คนอื่นนั้นต้องหมองศรี **เขาเสียทรัพย์ตาเสียใจข้างในนี้ ทรมาณเพราะมีลูกไม่งาม...**” สะท้อนให้ผู้อ่านมองเห็นความรัก ความปรารถนาดีของหลวงตาที่มีต่อขวัญสงฆ์อย่างเปี่ยมล้น ในที่สุดหลวงตาจึงพาขวัญสงฆ์นำของไปคืนเจ้าของ หรือเหตุการณ์ตอนที่ขวัญสงฆ์ถูกหลวงตาลงโทษอีกครั้งหลังจากไม่ระมัดระวังจนผลองทำข้าวของในร้านค้าแตกกระจาย หลวงตาจึงลงโทษโดยการพาขวัญสงฆ์ไปฝึกสมาธิที่ป่าช้าเพื่อสร้างสติ ผู้เขียนได้สอนเรื่องการมีสติผ่านคำพูดหลวงตาว่า

“สติเจ้าน้อยนักหนาจะบอกให้ ไปกวาดร้านทำของแตกแหลกลาญไป มาอยู่ป่าพนาลัย ก็ตรอมตรม เจ้าลองนึกให้ดีมีอะไร ป่านี้มีต้นไม้ฝสานผลสม มีแมลงร้องกรีดหวิดเสียงลงหากเจ้า ไม่ชมใจล้มตาคู จะไม่มีวันรู้ความเป็นจริง เจ้าจะยิ่งกลัวใหญ่ใจไม่สู้ ฝน้อยใหญ่ที่ไหนหรือนี้มีมือ **กุ หลงตาหนูนี้ไง...จงได้คิด จงล้มตาขึ้นมาใหม่ให้เต็มตา...**”

(ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 66)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า หลวงตาพยายามจะสอนให้ขวัญสงฆ์มีสติ และพิจารณาทุกอย่างบนฐานของความเป็นจริง ซึ่งการที่หลวงตาพยายามบังคับให้ขวัญสงฆ์ล้มตาก็ด้วยท่านปรารถนาให้ขวัญสงฆ์กล้าเผชิญความจริงไม่ใช่อยู่กับโลกอันน่ากลัวที่เกิดจากจินตนาการของตนเช่นนี้

จากทั้งสองบทสนทนา นอกจากจะทำให้เห็นภาพของพระสงฆ์ที่ยึดมั่นในธรรมอย่างหลวงตาแล้วจะเห็นว่า แม้คำพูดของขวัญสงฆ์ผู้แต่งก็สร้างได้เหมาะสมกับวัยเช่นเดียวกันเช่นขวัญสงฆ์เป็นเด็กก็จะกำหนดให้ใช้คำแทนเรียกตัวว่าหนูซึ่งเป็นคำที่น่ารัก ดังตัวอย่าง “**หนูขอบอกหลวงตาว่าอย่า...โกรธหนู**” หรือ หากจะเรียกหลวงตาแบบเด็กที่พูดไม่ชัดว่า คำว่า “**หลวงตา**” จึงกลายเป็น “**หลงตา**” ดังตัวอย่าง “**หลงตาหนูนี้ไง...จงได้คิด จงล้มตาขึ้นมาใหม่ให้เต็มตา...**” หรือตอนที่ขวัญสงฆ์สนทนากับเพื่อน ผู้แต่งก็กำหนดให้ขวัญสงฆ์ใช้คำเรียกเพื่อนได้อย่างเหมาะสมตามวัยและความสนิทสนม โดยขวัญสงฆ์จะเรียกแทนชื่อเพื่อนว่า “**แก**” ดังตัวอย่าง

“เฮ้ย...” ขวัญสงฆ์ทำใหญ่ใช้มืออึก “นี่เจ้ายักซ์...มานี่...” พलगมองจ้องหงายฝา
ปิ่นโตให้โดยไม่มอง ตักข้าวแบ่งเป็นสอง “เอ้า เอาไป”

เจ้ารวดแกงโปะให้ไปบนข้าว แบ่งปลาทอดเนื้อขาวให้ชิ้นใหญ่ เจ้าเคี้ยวข้าวคับปากจน
ยากใจ “แกซื้อไร...” ข้าวกระเด็นมาเป็นเม็ด

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 74)

จากตัวอย่างเห็นได้ว่า นอกจากผู้แต่งใช้บทสนทนาช่วยให้ผู้อ่านรู้จักลักษณะนิสัยของ
ตัวละครในด้านการมีเมตตากรุณาต่อผู้ที่ลำบากกว่าอย่างดีแล้ว และเลือกคำแทนตัวได้อย่าง
เหมาะสมกับสัมพันธภาพและวัยของตัวละครด้วย

นอกจากการวางโครงเรื่องได้อย่างสนุกสนาน การสร้างตัวละครที่เหมาะสม มี
พัฒนาการและสมจริง การกำหนดบทสนทนาที่เหมาะสมกับตัวละคร และเหตุการณ์ในเรื่อง
รวมทั้งการสร้างฉากและบรรยากาศภายในเรื่องอย่างสมจริงแล้ว ผู้แต่งก็เลือก มุมมองในการ
เล่าเรื่อง ได้อย่างเหมาะสมนั่นคือ ใช้มุมมองแบบสายตาพระเจ้า คือให้ผู้เล่าเรื่องเป็นผู้รู้แจ้งใน
ทุกสิ่งเกี่ยวกับเรื่องที่เล่า และมีอำนาจเต็มทีในการควบคุมตัวละคร ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการ
กระทำภายนอก หรือการล่วงรู้ถึงความคิดจิตใจสัญชาตญาณ และความมุ่งมาดปรารถนาของ
ตัวละครทุกตัว ซึ่งการใช้มุมมองเช่นนี้สามารถช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จัก เข้าใจ และเข้าถึงตัวละครได้
เป็นอย่างดี

จากการศึกษาวิเคราะห์มาให้เห็นเป็นตัวอย่าง น่าจะเป็นข้อยืนยันได้ว่า การจัดวางองค์
ประกอบของวรรณกรรมเรื่องนี้ ผู้แต่งทำได้อย่างเหมาะสม จนสามารถสะท้อนแก่นเรื่องที่ว่า
**การดำรงตนอยู่บนพื้นฐานของความดีและมีธรรมเป็นเครื่องนำทางชีวิตย่อมจะมีความสุข
และกลายเป็นที่รักของบุคคลอื่น** ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการมุ่งนำเสนอแก่นเรื่องผ่าน
พฤติกรรม การแสดงออกและคำพูดของตัวละครเอกคือ ขวัญสงฆ์ จากในเรื่องจะเห็นได้ว่า ไม่
ว่าจะดำรงตนในฐานะฆราวาสหรือพระสงฆ์ ขวัญสงฆ์สามารถประพฤติปฏิบัติตนเป็นต้นแบบ
ที่ดีแก่คนอื่นได้ และการนี้ถึงธรรมะที่หลงตาเพียรสอนอยู่ตลอดเวลา ก็ช่วยให้ขวัญสงฆ์
สามารถใช้ชีวิตอยู่กับคนรอบข้างอย่างมีความสุข ดังนั้น คงไม่ผิดนักหากผู้เขียนบทความจะ
สรุปในขั้นต้นว่า คุณค่าทางอารมณ์ได้แก่ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และอรรถรสจากการ
อ่านเรื่องนี้ มีจุดกำเนิดจากการจัดวางองค์ประกอบของวรรณกรรมอย่างลงตัว โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งการสร้างตัวละครเอกให้มีความน่ารัก ชุกชอน อยากรู้อยากเห็นและมีพัฒนาการตามวัย
ทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้มีเสน่ห์ดึงดูดใจผู้อ่าน ภาพของเด็กชายขวัญสงฆ์แสนซน ช่างซักถาม

ทำให้คนอ่านมีรอยยิ้ม ภาพมีปมด้อยโหยหาความรักของชวีญสงฆ์ทำให้ผู้อ่านกระหายใคร่รู้ และปรารถนาจะติดตามต่อไปว่าจะมีคำตอบจากหลวงตาหรือไม่ว่าพ่อแม่ที่แท้จริงของชวีญสงฆ์คือใคร หลายเหตุการณ์ในเรื่องทำให้ผู้อ่านมีความสุขไปกับชวีญสงฆ์ ขณะเดียวกันก็มีหลายเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเจ็บปวดไปด้วยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่รู้ว่าชวีญสงฆ์กำลังเผชิญกับความทุกข์ปวดทั้งกาย เจ็บทั้งใจเมื่อเห็นว่าพ่อแม่ไม่รักและไม่ยอมฟังเหตุผล ตอนที่น้องแก้วน้องหายไป การถูกพาดด้วยไม้เรียวและถูกด่าทอด้วยถ้อยคำหยาบคายทั้งที่ไม่มีผิด เหตุการณ์ตอนนี้สามารถสร้างความสงสาร และเห็นใจชวีญสงฆ์ให้เกิดขึ้นในใจผู้อ่านได้อย่างจับใจ หรือในตอนชวีญสงฆ์ต้องสูญเสียเสาหลักคำใจคือหลวงตาไปในวันหนึ่ง ผู้อ่านก็จะเฝ้าคอยติดตามดูต่อไปว่าสามเณรชวีญสงฆ์จะมีชีวิตอยู่โดยลำพังได้อย่างไร แต่ที่สุดแล้วเมื่อผู้อ่านได้คำตอบว่าสามเณรชวีญสงฆ์ ได้กลายเป็นพระหนุ่มที่เปลี่ยนตัวเองจากเด็กกำพร้ามาเติบโตในทางธรรมอย่างสมบูรณ์แบบที่สุด ก็สร้างความอึ้งอัมและทำให้ผู้อ่านยิ้มได้อย่างมีความสุขอีกครั้ง นับเป็นการจบเรื่องได้อย่างสมบูรณ์แบบที่สุดและจบอย่างที่เด็กและเยาวชนชอบนั่นคือ การจบเรื่องแบบสุขนานุกรม

นอกจากความสนุกสนานและอรรถรสที่เกิดจากเรื่องราวที่ผู้แต่งผูกร้อยอย่างละเมียดละไมและการจัดวางองค์ประกอบของวรรณกรรมได้อย่างเหมาะสมลงตัวจนสามารถส่งผลกระทบต่ออารมณ์อย่างเต็มเปี่ยมแก่ผู้อ่านดังที่กล่าวไปแล้ว การเลือกรูปแบบคำประพันธ์มาร้อยเรียงในเรื่องนี้ก็มีคุณค่าโดดเด่นเช่นเดียวกัน นับว่าขมัยกร แสงกระจ่างได้สร้างความแปลกใหม่ให้แก่แวดวงวรรณกรรมเยาวชนด้วยการทำให้ผลงานของตนเป็นไปในลักษณะ “ร้อยแก้วมีทำนองร้อยกรองเป็นนวนิยาย” กล่าวคือ ผู้แต่งได้นำกลวิธีการร้อยเรียงเนื้อหาเหมือนร้อยแก้ว แต่มีการส่งสัมผัสให้เกิดเสียงเสนาะแบบกลอนแปดได้อย่างไพเราะตลอดทั้งเรื่อง เมื่ออ่านออกเสียงก็จะเกิดความไพเราะ ชวนฟัง ซึ่งการแต่งวรรณกรรมในลักษณะนี้อาจเคยปรากฏขึ้นในแวดวงวรรณกรรมไทยในอดีตแล้ว เช่น ในงานของชิต บุรทัต เป็นต้น ซึ่งเมื่ออ่านออกเสียงก็จะเป็นจังหวะที่ไพเราะ เพราะมีการส่งสัมผัสระภายในวรรคและระหว่างวรรค เช่น

หนูเป็นเด็กกำพร้าน่าสงสาร ไม่มีบ้านไม่มีพ่อไม่มีแม่ ใครคนหนึ่งรำคาญหนูร้องงอแง จึงเอาหนูลงแขบไว้หน้าวัด หลวงตาเดินออกมาหน้ากุฏิ ได้ยินเสียงฉุนฉุนเหมือนเป็นหวัดแต่เป็น หนูกระแฉ่วกระแฉ่วเพราะถูกรัด หมาจะกัด แมวจะพ้อนหนูก่อนใคร

“เฮ้ย ไอ้จ๋อน ไอ้เต๋น อยู่ที่ไหน มาดูสิ มาดูนี่ดูอะไร นี่ลูกใครหลานเขาเอามาวางมดจะ กินหมาจะกัดเอาเขาแล้ว โถ ตาแป่วอย่างนี้ดีทุกอย่าง แม่หรือพ่อทิ้งได้แสนบอบบาง”

หลวงตาพูดกัมพลางอ้อมขึ้นมา ตั้งชื่อโดยฉับพลันเจ้า “ขวัญสงฆ์”

เรียกตาส่งยายหนูมาต่อหน้า

“ฉันจะเลี้ยงเด็กคนนี้นะยายตา แต่ทว่าขัดใจฉันเป็นพระ จึงฝากยายเลี้ยงไว้ก่อนให้ สอนสั่งแต่ข้าวปลาค้ำคั่งมาเถิดหนะ...จะวันไหนวันไหนไม่เลยละ เชิญมาเอาข้าวบาตรพระไป เลี้ยงมัน...”

(ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 9)

จากตัวอย่างเป็นการบรรยายเหตุการณ์ตอนต้นเรื่อง จะเห็นได้ว่าหากผู้อ่านอ่านออก เสียงและแบ่งจังหวะการอ่านเหมือนกลอนแปดก็จะเกิดความไพเราะ ชวนฟัง ขณะเดียวกันก็ จะสามารถสร้างภาพในใจตามไปด้วย ซึ่งการที่ผู้แต่งเลือกนำกลวิธีการการแต่งแบบโบราณมา ผสานเนื้อเรื่องสมัยใหม่เช่นนี้ นับเป็นการนำกลวิธีการแต่งมาทำให้ผลงานชิ้นนี้มีคุณค่าในด้าน การสร้างความสนุกสนานเพลินเพลินและช่วยประเทืองอารมณ์แก่ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชน ได้เป็นอย่างดี เพราะเมื่อไรก็ตามที่เด็กๆ อ่านออกเสียงก็จะรู้สึกสนุกและเพลิดเพลิน ดังที่ผู้ แต่งได้กล่าวคำ “จากใจผู้เขียน”ไว้ในวรรณกรรมเรื่องนี้ว่า “**ขอผู้อ่านครึกครื้นชื่นใจอ่าน ขอ รื่นเริงเบิกบานอย่าหาหยุด หัก ค่อยละเลียดอ่านไปที่ละวรรค เปล่งเสียงด้วยจะคึกคักและ เปรมปรีย์**” (ชมัยภร แสงกระจ่าง “จากใจผู้เขียน”, 2551 : ไม่มีเลขหน้า) นอกจากนี้ การเลือก ใช้คำอย่างมีความหมายก็จะช่วยสร้างภาพให้เกิดขึ้นในใจผู้อ่านได้เป็นอย่างดีอีกทางหนึ่ง

คุณค่าทางสติปัญญา ดังที่กล่าวไว้ตั้งแต่ต้นว่า วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ นอกจากจะ ทำหน้าที่ในการให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านแล้ว ยังเป็นสื่อที่สำคัญซึ่งช่วยส่งเสริมพฤติกรรม การเรียนรู้ของเยาวชนตลอดจนสามารถกระตุ้นและขัดเกลาความคิดและความรู้สึกของเยาวชนได้ ซึ่งอาจจะไม่สั่งสอนออกมาโดยตรงแต่จะสอดแทรกออกมาผ่านองค์ประกอบต่างๆ ของเรื่อง เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร ฉากบรรยาย กาศ บทสนทนา เป็นต้น

จากการพิจารณาในเบื้องต้น พบหลักคุณธรรมจริยธรรมที่เด็กและเยาวชนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติหลายประการ อาทิ ความกตัญญูรู้คุณ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตา การมีสติ การรู้จักพอการไม่ฟุ้งเฟ้อ การไม่เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การไม่ลักขโมย การเข้าใจความเป็นจริงของสรรพสิ่ง เป็นต้น ซึ่งส่วนมากคุณธรรมเหล่านี้จะถูกนำเสนอผ่านพฤติกรรม คำพูดและบทสนทนาของตัวละครเป็นสำคัญ ซึ่งผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนจะสามารถเข้าใจได้ไม่ยาก ซึ่งจะขอยกเป็นตัวอย่างเพียง 4 คุณธรรม ดังนี้

- **คุณธรรมเรื่อง ความมีเมตตากรุณาทำให้ตนเองและผู้อื่นเป็นสุข** ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องขวัญสงฆ์ ได้ปรากฏหลักคุณธรรมในเรื่องความเมตตากรุณาหลายครั้ง จากการอ่านพบว่า คุณธรรมข้อนี้ปรากฏครั้งแรกตั้งแต่ตอนเปิดเรื่อง เมื่อหลวงตาได้มาพบเด็ก (ขวัญสงฆ์) ถูกทอดทิ้งวางไว้หน้ากุฏิ แล้วเกิดความเอ็นดูสงสาร จึงรับเลี้ยงไว้และตั้งใจจะอบรมสั่งสอนให้เติบโตขึ้นมาในทางธรรม ดังตัวอย่าง

“เฮ้ย ไอ้จ๋อน ไอ้เต๋น อยู่ที่ไหน มาตุลี มาดูนี่ดูอะไร นี่ลูกใครหลานเขาเอามาวาง มดจะกินหมาจะกัดเอาซะแล้ว โถ ตาแป่วอย่างนี้ดีทุกอย่าง แม่หรือพ่อทิ้งได้แสนบอบบาง”

หลวงตาพูดก้มพลาจุ่มขึ้นมา ตั้งชื่อโดยฉับพลันเจ้า “ขวัญสงฆ์”

เรียกตาส่งยายหนูมาต่อหน้า

“ฉันจะเลี้ยงเด็กคนนี้นะยายตา แต่ทว่าขัดใจฉันเป็นพระ จึงฝากยายเลี้ยงไว้ก่อนให้สอนสั่งแต่ข้าวปลาคับคั่งมาเถิดหนะ...จะวันไหนวันไหนไม่เลยละเชิญมาเอาข้าวบาตรพระไปเลี้ยงมัน...”

(ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2551 : 9)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า หลวงตาเป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณาอย่างมาก โดยเฉพาะต่อเด็กกำพร้าที่ถูกทอดทิ้ง เห็นได้จากการที่หลวงตาไม่รอช้าที่จะให้ความช่วยเหลือ แม้จะรู้ว่าสถานภาพของตนไม่สมควรที่จะดูแลเด็ก ก็ยังฝากตาส่งกับยายหนูให้เลี้ยงดูไว้ก่อน นอกจากนี้ยังย้ำให้เห็นได้ชัดเจนที่หลวงตាយายามสั่งเสียด้วยความห่วงใยในเรื่องอาหารการกิน ดังเนื้อความที่ว่า แต่ข้าวปลาคับคั่งมาเถิดหนะ...จะวันไหนวันไหนไม่เลยละเชิญมาเอาข้าวบาตรพระไปเลี้ยงมัน...” หรือปรากฏในตอนที่หลวงตาทราบข่าวว่ายายจิกซึ่งเป็นยายของคำปวยเป็นโรคประหลาด หลังจากทราบเรื่องด้วยความสงสารหลวงตาก็รีบนำเอาข้าวปลาอาหาร

และยารักษาโรคไปให้ทันที ความมีเมตตากรุณาในครั้งนี้ทำให้ดำและขวัญสงฆ์ซาบซึ้งเป็นอย่างมาก ดังบทสนทนาของดำและขวัญสงฆ์ที่ว่า

“แกเดินไปที่บ้านข้ากับตาส่ง ไปดูยายของข้า...บอกตามตรง ข้านั่งลงไหว้แกเกือบไม่ทัน”

“ไปดูทำไมหว่า...น่าสงสัย” เจ้าหัวจุกถามไถ่ใจมุ่งมั่น

“แกเอาข้าวปลายาหยุกสารพัน ไปให้ยาย กองกันบานตะไท”

เจ้าขวัญฟังซึ่งใจในหลวงตา เจ้าภูมีใจนักหนาเกินบอกได้ ถึงหลวงตาดูหนักกว่าใคร แต่หลวงตามีใจให้เจ้าดำ

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551: 86)

หรือ ปรากฏในตอนที่ขวัญสงฆ์ถูกเพื่อนล้อว่าเป็นเด็กวัด และทานข้าวกันบาตร คำพูดของเพื่อนทำให้ขวัญสงฆ์เสียใจและน้อยใจ แต่ในขณะที่ขวัญสงฆ์กำลังเสียใจและน้อยใจเพื่อนอยู่นั้นกลับมีเพื่อนอีกคนหนึ่ง ซึ่งแต่งตัวมอมแมม และมีแวตาน่าสงสาร และมีท่าทางหิวโหยกำลังยื่นมอมดูขวัญสงฆ์ทานข้าวด้วยความสงสารขวัญสงฆ์ก็กวักมือเรียกเพื่อนมาทานด้วยกันทันที

“เฮ้ย...” ขวัญสงฆ์ทำใหญ่ใช้มือกวัก “นี่เจ้ายักษ์...มานี่...” พलगมองจ้อง หงายฝาปิ่นโตให้โดยไม่มอง ตักข้าวแบ่งเป็นสอง “เฮ้อ เอาไป”

เจ้ารอดแกงโปะให้ไปบนข้าว แบ่งปลาทอดเนื้อขาวให้ชิ้นใหญ่ เจ้าเคี้ยวข้าวคับปากจนยากใจ “แกซื้อไร...” ข้าวกระเด็นมาเป็นเม็ด

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 74)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ขวัญสงฆ์ เป็นเด็กที่มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นเป็นอย่างมากเพราะเห็นได้จากการที่ขวัญสงฆ์ได้เอื้อเพื่อข้าวกลางวันแก่ดำ เพราะความสงสารและเห็นใจที่เพื่อนใหม่ไม่มีข้าวทาน การกระทำของขวัญสงฆ์ในครั้งนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นหลักคุณธรรมเรื่องความมีเมตตากรุณาได้เป็นอย่างดี ซึ่งหากผู้อ่านมีความประทับใจตัวละครขวัญสงฆ์อยู่แล้ว ความมีเมตตากรุณาของขวัญสงฆ์ก็อาจส่งผลให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนแสดงความเมตตาต่อผู้อื่นในสังคมตามไปด้วยและผู้แต่งได้ย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การแสดงออกในทางที่ดีของขวัญสงฆ์เช่นนี้ ได้ส่งผลให้ขวัญสงฆ์มีเพื่อนรักที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันไปตลอดชีวิตด้วย

หรือ ตอนที่ขวัญสงฆ์ไปเยี่ยมคำที่บ้านแล้วเห็นสภาพบ้านของคำทรุดโทรม อีกทั้งยังเห็นยายของคำซึ่งป่วยเป็นโรคประหลาดก็นึกสงสาร ภาพของคำที่เข้าไปปรนนิบัติดูแลและนวดขาให้ยายอย่างเป็นห่วง ทำให้ขวัญสงฆ์เกิดความสงสารเพื่อนจึงรีบอาสาช่วยนวดขาให้ยายอีกแรง เหตุการณ์ในตอนนั้นแสดงให้เห็นความเป็นผู้มีจิตใจเมตตาการุณาของขวัญสงฆ์อีกครั้ง

ตาของยายที่มองดำน้ำตาหยาด ปากเบี้ยวดูประหลาดเจ้าข้าเอ๋ย แต่ความรักความผูกพันอันมากมาย ทำเจ้าขวัญขวัญเอ๋ยน้ำตาคลอ เจ้าขยับเข้าใกล้ไ้อ้ายยจิก เจ้าเดินตามดิกดิก แล้วตามต่อ พอเข้าบ้านข้างในไม่รีรอ นั่งลงนวดขายายไม่ชักช้า เจ้าขวัญตรงเข้าช่วย

“ช่วยด้วยนะ”

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 82)

ถึงแม้ขวัญสงฆ์จะเป็นเด็ก แต่ขวัญสงฆ์ก็ยังมีจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตา เห็นได้จากการแสดงความรู้สึกสงสารสองยายหลานจนน้ำตาคลอ รวมไปถึงการแสดงความปรารถนาที่จะช่วยเพื่อนให้ผ่อนคลายความทุกข์และความเหนื่อยอ่อนลงบ้างเท่าที่กำลังของตนจะช่วยเหลือได้ การกระทำของขวัญสงฆ์ในตอนนั้น จึงเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กหรือเยาวชนที่จะนำไปปฏิบัติตามเป็นอย่างยิ่ง

- **คุณธรรมเรื่อง คนเราควรมีความกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณ** ผู้แต่งได้นำเสนอหลักคุณธรรมเรื่อง “ความกตัญญูตเวที” ไว้ในเรื่องหลายครั้งด้วยกัน และในการนำเสนอแต่ละครั้ง ผู้แต่งจะมีวิธีการนำเสนอที่แตกต่างกันไป ซึ่งคุณธรรมเรื่องนี้ส่วนใหญ่ผู้แต่งจะนำเสนอคำพูดและการกระทำของตัวละครเช่น เหตุการณ์ตอนที่ขวัญสงฆ์ไปบ้านของคำ ผู้แต่งได้บรรยายให้เห็นถึงความกตัญญูตเวทีของคำที่มีต่อยายซึ่งกำลังป่วยหนักว่า

“คำเอ๋ยคำ...มะมานวดขายาย ดูเอาหรือวันนี้ไม่มียา ยายปวดขาสองข้างปวดเหลือหลาย คำเอ๋ยหากยายจากตาย เจ้าจะอยู่เดียวตายนะคำ...เอ๋ยคำ”

ตาของยายที่มองดำน้ำตาหยาด ปากเบี้ยวดูประหลาดเจ้าข้าเอ๋ย แต่ความรักความผูกพันอันมากมาย ทำเจ้าขวัญขวัญเอ๋ยน้ำตาคลอ เจ้าขยับเข้าใกล้ ไ้อ้ ยายจิก เจ้าเดินตามดิกๆ แล้วตามต่อ พอเข้าบ้านข้างในไม่รีรอ นั่งลงนวดขายายไม่ชักช้า...

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 82)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้แต่งได้บรรยายให้ผู้อ่านได้เห็นภาพของเด็กตัวเล็กๆ คนหนึ่ง ซึ่งเปี่ยมล้นไปด้วยความกตัญญูตเวที การแสดงออกของคำที่เข้าไปนวดขาให้ยายเป็นการแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณที่เด็กและเยาวชนสมควรนำไปเป็นแบบอย่างอย่างที่สุด เพราะบุคคลผู้รักคุณที่คนอื่นกระทำแล้วและทำตอบแทนถือเป็นเครื่องหมายของคนดี และยอมเป็นที่รักใคร่ยกย่องนับถือของบุคคลที่พบเห็นเสมอ

นอกจากคำจะแสดงกตัญญูตเวทีด้วยการปรนนิบัติยายยามเจ็บป่วยแล้ว ขวัญสงฆ์ก็ได้แสดงต่อหลวงตาตอนที่ท่านอาพาธเช่นกัน และเหตุการณ์วันที่หลวงตาอาพาธ ขวัญสงฆ์ก็ได้ทำหน้าที่หลานที่ดีด้วยการไปเฝ้าปรนนิบัติดูแล เช็ดเนื้อเช็ดตัว ป้อนข้าวป้อนน้ำหลวงตาลดตลอดเวลา ผู้แต่งได้บรรยายอย่างเห็นภาพว่า

หมอไม่อาจรรักษาหลวงตาได้ ขวัญเปลี่ยนโรงพยาบาลไปเพื่อรักษา สู่พยาบาลใหญ่ไม่ลดรา เป็นพระสงฆ์นิทราชั่วตาปี เจ้าเล็กเรียนกราบเรียนเจ้าอาวาส ด้วยประสงค์จะตัดขาดโลกเต็มที่ จะพ่อแม่พี่น้องไม่ต้องมี ขอเป็นศิษย์ยอมพลีแต่หลวงตา

เจ้ากระหริบกระห้อยค่อยดูแล ป้อนน้ำข้าวเฝ้าแต่ดูแลว่า มีอะไรเปลี่ยนผันวันเวลา ทั้งผิวพรรณหน้าตาประคองดู เช็ดตัวสะอาดสะอาดพยาบาลได้ พาลูกนั่งไปไหนไหนก็ได้อยู่พูดเบาเบากับหลวงตา

“เจ้าตัวรู้... ข้างในหนูทำงานนะหลวงตา”

(ชมัยกร แสงกระจ่าง, 2551 : 145-146)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้แต่งได้ใช้วิธีการนำเสนอหลักคุณธรรมเรื่องนี้ ผ่านการกระทำของสามเณรขวัญสงฆ์ที่ไม่ลืมพระคุณของหลวงตาซึ่งเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูตนจนเติบโตใหญ่ และได้ตอบแทนท่านกลับด้วยการดูแลปรนนิบัติยามท่านป่วยไข้ การแสดงออกของขวัญสงฆ์ในตอนนี้สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้งถึงความรักความผูกพันของคนทั้งสอง หรือ การแสดงออกของขวัญสงฆ์ในการช่วยแบ่งเบาภาระที่บ้าน และช่วยเลี้ยงน้อง นับว่าเป็นตัวอย่างในด้านการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณที่เด็กและเยาวชนสามารถนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีได้อีกทางหนึ่ง

- *คุณธรรมเรื่อง การพูดเท็จ (ไม่พูดความจริง) นำพาความทุกข์มาให้* การสอนให้ระวังเรื่องการพูดเป็นหนึ่งในข้อห้ามของศีลห้าคือ ห้ามกล่าวคำเท็จ ซึ่งคุณธรรมข้อนี้ควรเป็นคุณธรรมประจำตัวพื้นฐานของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กและเยาวชน พ่อแม่ผู้ปกครองหรือครูที่โรงเรียนควรปลูกฝังมีขึ้นอย่างยิ่ง เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่สามารถสอนให้ประพฤติปฏิบัติและกระทำให้ง่ายเป็นตัวอย่างได้ง่าย ผู้แต่งได้สอดแทรกคุณธรรมเรื่องนี้ไว้หลายครั้งเช่นตอนที่ขวัญสงฆ์แอบหยิบหุ่นยนต์มาจากร้านค้าโดยไม่บอกหลวงตา ขวัญสงฆ์จึงถูกหลวงตาทำโทษอย่างหนักด้วยการแสดงท่าทีเมินเฉย ไม่สนใจใยดี และไม่ให้หยิบจับช่วยงานใดๆ แม้กระทั่งนอนอยู่ในห้องเดียวกันหลวงตาก็ทำเป็นมองไม่เห็น ซึ่งการลงโทษด้วยการวางเฉยเช่นนี้ทำให้ขวัญสงฆ์เจ็บปวดใจอย่างที่สุด ผู้แต่งได้บรรยายให้เห็นความทุกข์ที่เกิดจากการไม่พูดความจริงผ่านพฤติกรรมของขวัญสงฆ์ว่า

ยังนอนห้องเดียวกันอยู่แท้แท้ สองตาพระไม่แลเสียงไม่ว่าว โลกรอบหนูดูอะไรไม่พราวแพรว ต้องนั่งแช่วหอมซ้อเหมือนขอทาน เจ้าขวัญสงฆ์ยิ่งมองยิ่งหวั่นไหวจะไปไหนเมื่อที่นี่ดีเหมือนบ้าน พระเป็นพ่อครอบคลุมคุ้มกบาล ยังกิ๊งต๊องระกาลอยู่ในใจ”

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551: 43)

เมื่อไม่สามารถทนทุกข์จากสิ่งที่หลวงตาปฏิบัติต่อตนเองได้ ขวัญสงฆ์จึงเริ่มหันมาไตร่ตรองถึงความผิดที่ก่อขึ้น ในที่สุดจึงคิดได้ว่า การยอมรับผิดและพูดความจริงกับหลวงตาเท่านั้น คือสิ่งที่ถูกต้องและเป็นทางเดียวที่จะทำให้หลวงตาอภัยให้และยอมพูดคุยด้วยเช่นเดิม เมื่อคิดหาทางแก้ไขได้ใจของขวัญสงฆ์ก็รู้สึกโล่งขึ้นทันที ผู้แต่งได้บรรยายภาพเหตุการณ์ตอนนี่ว่า

เกลียดหุ่นยนต์สามตัวพลิกชีวิต ดูเถิดเจ้าตัวนิตยังทำได้ ก็แค่บอกหลวงตาถึงความน้อยจะเอาหุ่นคืนไปก็ยอมแล้ว เจ้าคิดได้ก็ปลอดโปร่งจนโล่งจิต ที่หม่นหมองกลัวผิดกลับผ่องแผ้วก็หนูผิด ยอมรับผิด นี่คือนาว หนทางที่ลูกแก้วสมควรทำ

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551: 43)

เมื่อคิดว่าควรทำสิ่งใดจึงจะได้รับการให้อภัย ขวัญสงฆ์ก็ตัดสินใจไปนั่งรอหลวงตาเพื่อสารภาพผิดทุกอย่าง ผู้แต่งบรรยายภาพของขวัญสงฆ์ที่รู้สึกเป็นสุขขึ้น เมื่อได้ตระหนักว่า

ตนประพฤติพิศิตลข้อ 4 ในตอนนี้ว่า

ออกไปนั่งรอหลวงตาหน้ากุฏิ หน้าบายผลิดังดอกไม้นิยามคำ ถือหุ่นยนต์เอาไว้ในมือ
กำเจ้าเตรียมคำเอาไว้ให้หลวงตา

จีวรเหลืองปลิวมาในราตรี ขวัญสงฆ์รีบเร็ววิ่งไปหา พระเห็นร่างน้อยน้อยราวลอยมา
เจ้าโผกอดแล้วร้องว่า “หนูยอมแล้ว”

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551: 43)

ขมัยภร แสงกระจ่าง สามารถนำเสนอภาพให้ผู้อ่านได้มองเห็นถึงความทุกข์ที่เกิดจากการพูดเท็จรวมถึงเสนอแนะหนทางการแก้ไขความทุกข์ที่เกิดจากการไม่พูดเท็จได้อย่างชัดเจน และเป็นลำดับ ดังที่ได้นำเสนอภาพเหตุการณ์ตั้งแต่ขวัญสงฆ์แอบหยิบตุ๊กตามาจากร้านค้า และนำเสนอภาพความสุขของขวัญสงฆ์ยามที่ได้แอบนำตุ๊กตาดอกมาเล่นโดยที่ไม่มีใครรู้ แต่เพื่อต้องการให้เด็กและเยาวชนตระหนักเห็นโทษของการพูดเท็จอย่างชัดเจน แต่ท้ายที่สุดแล้วผู้แต่งก็ได้แสดงให้เห็นความจริงที่ว่า ไม่มีใครมีความสุขอยู่ได้ด้วยการโกหก นับว่าผู้แต่งมีการสอดแทรกคุณธรรมข้อนี้ผ่านพฤติกรรมตัวละครได้เป็นอย่างดี ซึ่งหากมีเด็กและเยาวชนในสังคมจริงคนใดที่กำลังคิดจะโกหก และได้กลับมาคิดทบทวนผลเสียที่จะตามมาว่าตนเองอาจจะถูกพ่อแม่และเพื่อนฝูงเมินเฉยเช่นที่หลวงตาทำกับขวัญสงฆ์ และยอมเปลี่ยนแปลงความคิดดังกล่าวได้ ก็นับว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ได้ให้คุณค่าทางสติปัญญาแก่ผู้อ่านอย่างแท้จริง

หรือในตอนที่ขวัญสงฆ์เห็นครูสุดากำลังยื่นคุ้ยหยอกล้ออยู่กับครูสมเดช ขวัญสงฆ์จึงแสดงท่าทางไม่พอใจครูสมเดชเป็นอย่างมาก เพราะเกรงว่าครูสมเดชจะมาแย่งความรักของแม่ไปจากตน จึงพูดโกหกครูสมเดชไปว่า ตนเป็นลูกของครูสุดาและครูสุดาก็มีสามีแล้วซึ่งก็คือพ่อของตน ครูสุดา ครูสมเดช และหลวงตารู้สึกเป็นห่วงและกังวลกับการกระทำผิดซ้ำซากของขวัญสงฆ์ ทั้งสามจึงร่วมมือกันวางแผนเพื่อจะสอนให้ขวัญสงฆ์รู้ถึงโทษของการพูดโกหก โดยให้ครูสมเดช สร้างทำเป็นไม่สนใจครูสุดา แล้วให้สุดาสร้างทำเป็นโศกเศร้าเสียใจที่ครูสมเดชเข้าใจตนเองผิด ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวขวัญสงฆ์จึงรู้สึกผิดเป็นอย่างมากในที่สุดก็ตัดสินใจไปสารภาพกับหลวงตาอีกครั้ง ดังตัวอย่าง

เจ้าขวัญน้อยไม่กล้าบอกว่าแต่งเรื่อง เจ้าฝืนเฟื่องฟุ้งเฟอะเบอะเป็นบ้า ด้วยความหวังความรักที่มีมา กลัวแต่ว่าครูจึกไม่รักแล้ว เจ้านึกถึงครั้งที่ขโมยหุ่น ต้องเวียนวุ่นถูกทำโทษจนใจแป้ว เพราะผิดศีลสองข้อพอเป็นแนว นี่เจ้าทำอีกแล้วเรื่องพกลม สะดุ้งใจไม่กล้าสารภาพ จะลาจากกัมมกราบ ออกใจข่ม หลวงตาตวาดเสียงดัง-ฟังแล้วตรม

“เจ้าโง่งม โภทครูกูรูณะ”

เจ้ากัมมกราบราบแล้วก็กราบอีก พอจับเท้าเท้าก็หลีก “ไปเสียหนะ”

เจ้าน้ำตาไหลพรากไม่ยอมปะทะ “บอกหนูจะแก้ไขนะให้ทันการณ์”

(ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2551: 98-99)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ผลของการพูดเท็จนั้นทำให้ขวัญสงฆ์เกิดความทุกข์ทรมานใจเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากครูสุตาผู้ที่ขวัญสงฆ์รักเหมือนแม่แท้ๆ เสียใจ โกรธ และแสดงท่าทีเมินเฉยต่อตนแล้ว ยังถูกหลวงตาผู้ที่อบรมเลี้ยงดูด้วยความรักมาตลอดโกรธ และต่อว่าอย่างหนัก เหตุการณ์ในครั้งนี้จึงแสดงให้เห็นว่า การพูดเท็จนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ดีนอกจากจะทำให้คนอื่นเดือดร้อนแล้ว ยังทำให้ตนเองเกิดความทุกข์อีกด้วย

จากในเรื่องจะเห็นได้ว่า ผู้แต่งเน้นย้ำหลักคุณธรรมเรื่อง การไม่พูดเท็จ หลายครั้ง นำจะเป็นไปได้ว่า ผู้แต่งอาจต้องการให้เด็กและเยาวชนได้หันมาตระหนักว่า การพูดเท็จนอกจากจะทำให้ตนเองเป็นทุกข์แล้วยังทำให้คนที่รักเราเสียใจไปด้วย ดังนั้นจึงไม่ควรจะกระทำเป็นอย่างยิ่ง

- **คุณธรรมเรื่อง ความขยันหมั่นเพียรจะนำพาคนเราไปสู่ความสำเร็จ** ปรากฏชัดเจนให้เห็นผ่านพฤติกรรมของขวัญสงฆ์ที่เป็นเด็กขยันตั้งใจเรียน จนได้รับทุนการศึกษา และสอบเข้าเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาได้ ดังตัวอย่าง

เจ้าขวัญอดคำเจ้าทำใจ แม้จะดูอะไรเจ้าไม่คิด ตั้งใจเรียนเพียรพากายกั๊ว เป็นที่รักของครูสุตดวงจิต เป็นนักเรียนทุนเรียนดีมีชีวิต เป็นนักเรียนผู้ถือควมวลมิตรรัก

จบปอหกเรียนต่อชั้นมอหนึ่ง คุณครูที่ง้อบได้มีศรีศักดิ์ เรียนที่ใหม่มีเพื่อนใหม่ใครใครทัก ขวัญเก่งนักแต่คำหนอขอหยุดเรียน

(ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2551: 159)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ถึงแม้ขวัญสงฆ์จะถูกครุสุตาดู และใช้งานอย่างหนัก แต่ก็พยายามอดทนอดกลั้น ไม่ปล่อยปละละเลยหน้าที่ของตนเอง อีกทั้งยังตั้งใจพากเพียรเรียนหนังสือจนสามารถสอบเข้าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ด้วยคะแนนที่ดี ซึ่งการกระทำเช่นนี้สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชน สามารถทำให้ผู้อ่านได้เห็นว่า ความขยันหมั่นเพียรสามารถนำพาเราไปสู่ความสำเร็จได้ เช่นที่ขวัญสงฆ์ได้ทำให้ทุกคนได้เห็นเป็นตัวอย่าง

จากหลักคุณธรรมที่ยกมาแสดงให้เห็นทั้ง 4 ประการข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้แต่งเลือกที่จะนำเสนอออกมาผ่านพฤติกรรม คำพูด บทสนทนาของตัวละคร และฉากในเรื่องเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเลือกที่จะนำเสนอผ่านตัวละครเอก คือ ขวัญสงฆ์ ซึ่งการทำเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้แต่งต้องการสร้างตัวละครขวัญสงฆ์ให้เป็นคนต้นแบบเป็นคนดีที่เด็กควรเอาอย่างนั่นเอง กล่าวคือหากผู้อ่านรู้สึกกลัวการถูกมองอย่างเหมินเฉยจากพ่อแม่ผู้ปกครองก็ไม่ต้องไม่กลัวขโมยหรือพูดโกหก แต่หากต้องการเป็นที่รักของคนอื่นก็ต้องมีเมตตาและความกตัญญู ที่สำคัญหากอยากประสบความสำเร็จในชีวิต อยากเรียนเก่งก็ต้องมีความเพียรเป็นต้น วรรณกรรมเรื่องนี้นับว่าได้ให้คุณค่าทางสติปัญญาแก่ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง เพราะการเลียนแบบพฤติกรรมเชิงบวก และการปฏิเสธพฤติกรรมเชิงลบ ย่อมจะส่งผลให้สังคมเต็มไปด้วยเด็กดีและมีคุณธรรม

ขวัญสงฆ์ กับการให้คุณค่าทางปัญญาแก่ผู้อ่านกลุ่มอื่นในสังคม (พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์และพระสงฆ์)

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า วรรณกรรมเยาวชนบางเรื่องไม่ได้สอดแทรกหลักคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตอย่างถูกครรลองแก่เด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ได้ให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านกลุ่มอื่นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ที่มีส่วนหล่อหลอมให้เด็กเติบโตเป็นคนที่มีความดีในสังคม และวรรณกรรมเยาวชนเรื่องขวัญสงฆ์ก็เป็นไปเช่นนั้น

จากการวิเคราะห์ สามารถแบ่งกลุ่มผู้อ่านที่จะได้รับคุณค่าทางสติปัญญาจากวรรณกรรมเรื่องนี้เพิ่มขึ้นไปอีก 3 กลุ่ม ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ในโรงเรียน และพระสงฆ์ ซึ่งหลักคุณธรรมที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้อาจนำไปใช้เป็นเข็มทิศนำทาง เป็นแสงสว่างนำชีวิต หรือใช้เป็นหลักคิดในการประกอบอาชีพแก่คนทั้ง 3 กลุ่มได้ ดังตัวอย่างที่จะเสนอให้เห็น ดังนี้

หลักคุณธรรมที่พ่อแม่ผู้ปกครองควรปฏิบัติ

หากพ่อแม่ผู้ปกครองได้มีโอกาสอ่านวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง ขวัญสงฆ์ ย่อมจะได้พบหลักคุณธรรมที่เป็นเข็มทิศนำทางแก่ผู้ที่เป็นพ่อแม่ หรือผู้ที่มีหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตรหลานให้เป็นคนดี ซึ่งในเรื่องนี้ผู้แต่งได้สร้างภาพแทนของพ่อแม่ผู้ปกครอง 3 คนด้วยกัน ได้แก่ หลวงตา ครูสุตา และครูสมเดชโดยเฉพาอย่างยิ่งหลวงตาและครูสุตา สามารถสะท้อนให้เห็นภาพที่ตรงข้ามของผู้ปกครองที่ดีและไม่ดีได้อย่างชัดเจน ซึ่งหลักคุณธรรมที่ผู้ปกครองควรมีและพึงปฏิบัติ ผู้แต่งสะท้อนผ่านวรรณกรรมหลายประการ แต่จะขอยกมาแสดงให้เห็นเพียง 4 คุณธรรม ดังนี้

1. พ่อแม่ที่ดีต้องให้ความรักและเมตตาแก่ลูก โดยธรรมชาติแล้วพ่อแม่ทุกคนย่อมรักลูก ในวรรณกรรมเรื่องนี้ แม้ขวัญสงฆ์จะเป็นเด็กกำพร้าแต่ก็เติบโตขึ้นมาได้ด้วยความรักของหลวงตาที่ให้ความอนุเคราะห์เก็บมาเลี้ยง หลวงตารัก เมตตา และหวังดีต่อขวัญสงฆ์และมีความปรารถนาจะให้ขวัญสงฆ์เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม ดังนั้นทุกคำสอนล้วนเป็นไปเพื่อให้หลานเป็นผู้ที่งดงามพร้อมทั้งทางกาย วาจา และใจ หากพิจารณาเนื้อหาตั้งแต่ต้นจนจบ จะเห็นได้ว่าหลวงตาได้ทำหน้าที่เสมือนเป็นพ่อแม่ให้แก่ขวัญสงฆ์อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง แม้ท่านจะเป็นพระไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กได้อย่างใกล้ชิดเหมือนพ่อแม่ทั่วไป แต่เมื่อท่านตัดสินใจจะนำเด็กกำพร้าคนนี้มาเลี้ยงดู ท่านก็มีวิธีการเลี้ยงในแบบที่ไม่ทำให้ตนเองผิดพระธรรมวินัย โดยเฉพาะสิ่งที่หลวงตาเน้นมากที่สุดคือ การหยิบบั้นโอกาสและสิ่งดีให้แก่ขวัญสงฆ์เสมอ หลวงตานับเป็นต้นแบบของพ่อแม่ที่เลี้ยงลูกถูกวิธี ไม่รักและตามใจจนเกินเหตุ ใช้เหตุผลในการลงโทษเมื่อหลานทำผิด ในขณะเดียวกันผู้แต่งก็ได้สร้างตัวละครครูสุตาและครูสมเดชให้เห็นภาพตรงข้าม แม้ในตอนแรกครูสุตาจะทำหน้าที่แม่บุญธรรมของขวัญสงฆ์ได้อย่างดี แต่เพียงไม่นานเมื่อครูสุตาแต่งงานและมีลูกเป็นของตัวเอง ขวัญสงฆ์ก็กลายเป็นคนอื่น เป็นลูกที่พ่อแม่ไม่รัก เป็นเครื่องระบายอารมณ์ของพ่อแม่ เป็นเด็กที่ผิดในสายตาพ่อกับแม่ตลอดเวลา จนในที่สุดขวัญสงฆ์ก็ต้องออกจากบ้านไปด้วยความรู้สึกเจ็บปวด และให้เหตุผลกับการกระทำเช่นนั้นว่า เพราะตนไม่ใช่ลูกแท้ๆ พ่อกับแม่จึงไม่รักและเมตตาขวัญสงฆ์อีกต่อไปแล้ว พฤติกรรมการแสดงออกของหลวงตา ครูสุตา และครูสมเดช น่าจะทำให้ผู้อ่านมองเห็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ว่า หากจะเป็นพ่อแม่ให้แก่เด็ก ไม่ว่าเด็กคนนั้นจะเป็นสายเลือดของเราหรือไม่ก็ตาม เราจะต้องสร้างความเมตตาให้เกิดขึ้นในใจให้ได้เสียก่อน เพราะเมื่อไหร่

ก็ตามที่เรามีความรักให้แก่เด็กที่อยู่ตรงหน้าอย่างเต็มเปี่ยม เราก็จะปฏิบัติต่อเขาเช่นเดียวกับลูกที่เกิดเราเพราะคำว่าพ่อแม่เป็นคำที่ยิ่งใหญ่ที่สุดสำหรับผู้ที่เป็นลูก เหมือนที่ขวัญสงฆ์พยายามจะถามหาพ่อแม่ที่แท้จริง หรือพยายามจะให้ครูสุดามาเป็นแม่ของตน ในทางกลับกัน พ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกไม่เป็นและยังคงประพฤติปฏิบัติตนเช่นครูสุดาและครูสมเดชก็ควรได้หันมาตระหนักว่า ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น ทั้งปัญหาเด็กติดเพื่อน ปัญหาเด็กหนีออกจากบ้าน หรือปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็ก แท้จริงแล้วก็มาจากสาเหตุสำคัญคือ การขาดความรักและการดูแลเอาใจใส่จากผู้เป็นพ่อแม่นั่นเอง

2. พ่อแม่ที่ดีไม่ควรใช้ความรุนแรงลงโทษลูก ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง ขวัญสงฆ์ ผู้แต่งได้สร้างให้ครูสุดาเป็นภาพแทนของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อลูกอย่างไม่ถูกต้อง นอกจากผู้แต่งจะสร้างให้ครูสุดามีหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือให้แก่เด็กนักเรียนแล้ว เธอยังมีฐานะเป็นแม่บุญธรรมของขวัญสงฆ์ด้วยดังนั้นจึงถือได้ว่าผู้แต่งได้นำเสนอให้เห็นถึงหลักคุณธรรมที่ควรหรือไม่ควรปฏิบัติสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครองผ่านตัวละครครูสุดาด้วย

เด็กเมื่อรู้ว่าพ่อแม่จะมีลูกอีกคน หรือการรู้ว่าตนเองจะมีน้องนั้น มักจะเกิดความน้อยใจ และกลัวว่าพ่อและแม่จะไม่รักตนเองเหมือนเดิม ปัญหานี้มักเกิดขึ้นเกือบทุกครอบครัวที่มีลูกหลายคน ยิ่งถ้าทำอะไรก็ไม่ถูกต้องในสายตาของพ่อแม่แล้วลูกทำโทษ ก็จะเป็นการบ่มเพาะความน้อยใจหรือความรู้สึกว่าพ่อแม่เกลียดตนชัดเจนนยิ่งขึ้น ผู้แต่งได้นำปัญหาที่พ่อแม่ผู้ปกครองใช้ความรุนแรงกับลูก จนนำไปสู่การหนีออกจากบ้าน เพื่อเป็นตัวอย่างให้พ่อแม่ผู้ปกครองได้ตระหนักถึงคุณธรรมในข้อนี้อย่างชัดเจนผ่านพฤติกรรมของขวัญสงฆ์ ครูสมเดช และครูสุดา ซึ่งในเรื่องก่อนที่ครูสุดายังไม่มีลูกเป็นของตนเองนั้น เธอทั้งรักและเอ็นดูขวัญสงฆ์เหมือนลูกแท้ๆ คอยดูแลเอาใจใส่อย่างดี อบรมสั่งสอนให้ประพฤติตนอยู่ในครรลองของความดีงาม การปฏิบัติตนเป็นแม่ที่ดีเช่นนี้จึงทำให้ขวัญสงฆ์รักและผูกพันครูสุดามาก ครั้นครูสุดาแต่งงานและมีลูกเป็นของตนเอง ทั้งสองกลับไม่สนใจดูแลขวัญสงฆ์เหมือนเดิม ยิ่งกว่านั้นยังใช้ขวัญสงฆ์ทำงานหนัก และเมื่อใดก็ตามที่ทำอะไรที่ไม่ถูกใจก็จะแสดงอาการเกรี้ยวกราด ทบตี ส่วนผู้เป็นพ่อก็มักจะพูดจาทำถมเพื่อตอกย้ำความเจ็บปวดแก่ลูก ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

เนอสเซอร์อยู่ไกลไปจากบ้าน เข้าแม่ก็กลนลานเตรียมตัวใหญ่ น่องยังร้องอแงแงไป
แม่ยิ่งโกรธเขี้ยวของใส่เจ้าขวัญน้อย หยิบโน่นนี่ไม่ได้ตั้งใจแม่ อ้าปากแค่จะบอกกัน
เสียงนั้นค่อย แม่ก็หยิบหุบตื้นจนมีรอย พ่อก็คอยถมทับกำขาบตาม

(ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2551 : 115)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าครูสุตาและครูสมเดชต่างแสดงพฤติกรรมที่ไม่สมควรนำไปเป็น
แบบอย่างสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครอง เพราะพฤติกรรมการแสดงออกของครูสุตา หากเกิดกับ
ครอบครัวโดย้อมทำให้เด็กเกิดความน้อยใจพ่อแม่และแม่ได้เสมอ ความลำเอียง การแสดงออกว่า
รักลูกไม่เท่ากัน เอาอกเอาใจอีกคนแต่เลือกหุบตื้นอีกฝ่าย หรือ หงุดหงิดกับลูกอีกคนแต่กลับ
ระบายอารมณ์กับลูกอีกคน การกระทำเช่นนี้ย่อมส่งผลเสียมากมายตามมา เช่น อาจทำให้พี่
น้องกันไม่รักกัน หรืออิจฉากันเอง เกิดเป็นปัญหาของครอบครัว เด็กหนีออกจากบ้าน หนีไป
พึ่งพายาเสพติด หรือคบเพื่อนไม่ดีในที่สุด จึงอาจกล่าวได้ว่า การที่พ่อแม่ให้ลูกหรือเด็กใน
ปกครองรู้สึกว่าเขาตกความรัก และรู้สึกว่าเขาตนเองเป็นเครื่องระบายความหงุดหงิดหรือรองรับ
อารมณ์โกรธของพ่อแม่ ย่อมนำไปสู่ปัญหาอื่นในสังคมอย่างปฏิเสธไม่ได้

3. พ่อแม่ที่ดีไม่ควรตามใจลูกหรือยินดีต่อความผิดของลูก หลวงตาได้แสดงบทบาทของการ
เป็นผู้ปกครองที่ดีของขวัญสงฆ์ตั้งแต่ต้นจนถึงวันที่ท่านมรณภาพ ซึ่งท่านสามารถเป็นภาพแทนทาง
สังคมของพ่อแม่ต้นแบบ เป็นพ่อแม่ที่ผู้แต่ง (สังคม) ประารถนาจะให้มีขึ้นในทุกครอบครัว เพราะนับ
ตั้งแต่หลวงตาตัดสินใจจะเลี้ยงดูขวัญสงฆ์ ท่านก็เอาใจใส่ดูแลขวัญสงฆ์ด้วยความรักและหวังดีโดย
ตลอด พยายามอบรมสั่งสอนให้ขวัญสงฆ์ประพฤติตนอยู่ในหลักศีลธรรม ถึงกระนั้นแม้ว่าหลวงตา
จะรักหลานมากมายเพียงใดก็ไม่เคยตามใจและยินดีต่อการทำความผิดของขวัญสงฆ์เลยสักครั้ง ตรง
กันข้ามกลับสั่งสอนให้เด็กได้รู้ถึงผลเสียของการทำความผิด ด้วยวิธีการทำโทษแบบต่างๆ ตามความ
เหมาะสมกับความผิดที่ทำ เช่น ทำเป็นเมินเฉยไม่สนใจ ว่ากล่าวตักเตือน พาไปตักตีสัยในป่าช้า หรือ
บางครั้งก็ต้องใช้วิธีการลงโทษด้วยการตีบ้างแต่ก็ทำทั้งที่ท่านเองก็เจ็บปวด ซึ่งวิธีการลงโทษแบบ
ต่างๆ ที่หลวงตานำมาใช้ ล้วนผ่านการพิจารณาบนฐานของความปรารถนาที่จะให้หลานเติบโตเป็น
คนดีนั่นเอง จากเหตุผลที่หลวงตานำมาใช้ ผู้แต่งได้บอกไว้อย่างชัดเจนว่า เพื่อให้เด็กได้รับรู้ถึงโทษที่
ตนเองทำแต่ละครั้งว่าได้ส่งผลเสียต่อตนเองและคนอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งผลต่อคนที่รัก และเลี้ยง
ดูมาเรามากน้อยเพียงใด ดังเช่นตอนที่ขวัญสงฆ์แกล้งปล่อยลมยางรถยนต์ของญาติโยมที่มา
ทำบุญที่วัด ด้วยเหตุว่าเขาพูดจาไม่ดีกับตน เมื่อวิเคราะห์แล้วเห็นว่าขวัญสงฆ์ทำเกินกว่าเหตุหลวง
ตาจึงต้องลงโทษด้วยการตี ผู้แต่งบรรยายเหตุการณ์ในตอนนั้นว่า

ไอ้ ขวัญสงฆ์ ทารกน้อยหากปล่อยไว้ วันข้างหน้าก้าวไกลไปจากนี้ ไม่มีใครกำราบ
คอยปรบสติ เจ้าจะเหลิงไม่มีจะกลัวใคร **ขอกูตีด้วยมือกู มือผู้สร้าง น้ำตารินไหลพร่างก็ตีได้**
ขอกูตีด้วยรักตีด้วยใจ ตีเพื่อให้รู้รสของ- คด-ตี

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 22)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้หลวงตาจะรักขวัญสงฆ์มากเพียงใดก็ตาม แต่เมื่อเห็นว่าหลานทำผิด หลวงตาก็ไม่นิ่งเฉย รีบสั่งสอนให้รู้สำนึกทันที ถึงแม้ภายในหัวใจหลวงตาไม่อยากจะทำให้หลาน (ซึ่งรักเสมือนลูก) ต้องเจ็บปวด หรือได้รับความทุกข์จากการถูกลงโทษก็ตาม แต่ถ้าต้องแลกกับความถูกต้องและการที่ขวัญสงฆ์ได้เติบโตไปเป็นคนดีแล้ว หลวงตาก็ไม่รอช้าที่จะจัดการ แม้วิธีการลงโทษบางอย่างจะทำให้หลวงตาเองต้องเจ็บปวดไม่น้อยกว่าขวัญสงฆ์ก็ตาม

จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งสร้างให้หลวงตาเป็นตัวละครที่สมควรนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองที่ต้องการปลูกฝังให้ลูกเติบโตเป็นคนดีมีคุณภาพ เพราะนอกจากหลวงตาจะเป็นแบบอย่างของพ่อแม่ผู้ปกครองที่รักลูกในทางที่ถูกที่ควรแล้ว ยังแสดงให้เห็นผู้ที่พ่อแม่ในสังคมจริงได้ตระหนักว่า การรักลูกอย่างถูกต้องคือการไม่ตามใจลูกจนเกินไป ควรสนับสนุนและเห็นด้วยเฉพาะสิ่งที่ลูกทำถูกต้อง ส่วนที่เป็นความผิดก็ต้องรีบว่ากล่าวตักเตือนทันที และจากในเรื่องผู้แต่งยังแสดงให้เห็นอีกว่า การใช้เหตุผลกับลูกเป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ในที่สุดแล้วขวัญสงฆ์ก็ยอมรับการลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ ของหลวงตาอย่างเข้าใจ

4. **พ่อแม่ที่ดีควรรับฟังความคิดเห็นของลูก** ดังที่กล่าวแล้วว่า ขมัยภร แสงกระจ่าง ได้สร้างให้ครูสุตามีหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือให้แก่เด็กนักเรียน ขณะเดียวกันก็ให้เธอดำรงตนในฐานะแม่บุญธรรมของขวัญสงฆ์ด้วย จึงถือได้ว่า ผู้แต่งได้สร้างบทบาทความเป็นผู้ปกครองให้แก่ครูสุตาอย่างชัดเจน แม้ในตอนแรกจะดูว่าครูสุตาจะทำหน้าที่แม่ได้สมบูรณ์แต่หากพิจารณาจนตลอดเรื่องจะพบว่า ภาพพ่อแม่ในเชิงลบจะถูกนำเสนอผ่านพฤติกรรมของตัวละครนี้ในช่วงหลังอย่างชัดเจนกว่า โดยเฉพาะในเรื่องการดวนดัดสินและไม่ยอมรับฟังความจริงจากลูก

ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นหลักคุณธรรมเรื่อง พ่อแม่ควรยอมรับฟังความคิดเห็นของลูก ได้จากตอนที่ขวัญสงฆ์จำเป็นพาน้องแก้วไปโรงเรียนด้วย เพราะวันนั้นไม่มีใครอยู่บ้าน อีกทั้งตัวเองก็ต้องไปสอบขณะที่ขวัญสงฆ์กำลังใช้สมาธิอยู่ที่การทำข้อสอบปรากฏว่าน้องแก้วหายไป ขวัญสงฆ์จึงวิ่งตามหาไปทั่วทั้งเป็นห่วงน้อง ทั้งกลัวพอกับแม่ดูที่ทะเลเยการทำหน้าที่พี่ที่ดี พอก

กลับมาที่โรงเรียนอีกครั้งก็พบว่าพ่อกับแม่ยืนอุ้มนั่งอยู่ ทั้งสองคนทั้งโกรธมากจึงได้ดูดาขวัญ สงข์อย่างรุนแรง ครั้นกลับถึงบ้านแล้วความโกรธก็ยังไม่ลดลง ไม่มีใครถามถึงที่มาที่ไปของเรื่องราวที่เกิดขึ้น หรือให้ออกสาขวัญสงข์ได้อธิบายแม้แต่น้อยผู้แต่งได้บรรยายพฤติกรรมของพ่อแม่ที่ลงโทษลูกอย่างไรเหตุผลและใช้วิธีรุนแรงเกินกว่าเหตุผ่านการกระทำของครูสุตาและครูสมเดชอย่างน่าสะเทือนใจ ผ่านเหตุการณ์ตอนนี้ว่า

*แม่ประกาศิตันทีตาว่างเปล่า ไร้ความรักไร้ความห่วงหาไร้แสงเงา ตาที่ขวัญแสน
เศร้าตาลีนรัก พ่อไม่มองสักนิดไม่ผิดเพี้ยน สองคนเปลี่ยนไปพลันขวัญตระหนก พอถึงบ้านพ่อ
หยิบไม้เรียว ...*

*“แกร้ายนัก ทั้งน้องให้เจียนจักรถชนตาย นีดีว่าเป็นฉันทับรถมา จึงเห็นแต่ลวงหน้า
ก่อนจะสาย เด็กตัวเล็กเดินถนนอันตราย แคมมุ่งหมายจะฆ่าน้องต้องเจอดี”*

ขวัญรำไห้ “ขวัญไม่คิดสักนิดพ่อ”

แม่ด่าต่อ “แกกระไร ร้ายเหลือนี้ อยากเป็นหนึ่งในฉฉานน้องต้องอย่างนี้”

พ่อฟาดลงแต่ละที ขวัญสะท้าน

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 119)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ครูสมเดชและครูสุตาใจร้อนวู่วามเกินไป เพราะความเป็นห่วงลูกแท้ๆ ของตน จึงได้โกรธและโทษขวัญสงข์ว่าดูแลน้องไม่ดี ไม่มีใครคิดที่จะสอบถามถึงที่มาที่ไปหรือฟังเหตุผลจากลูกแม้แต่น้อย ทั้งที่ความจริงคือขวัญสงข์มีความจำเป็น จึงต้องพาน้องไปสอบด้วย และการที่น้องหายไปก็ไม่ได้เกิดจากเจตนาหรือความที่ฉฉานน้องอย่างที่ว่าแม่ตำหนิหรือด่าว่าขวัญสงข์แต่อย่างใด

หากพ่อแม่ผู้ปกครองได้อ่านวรรณกรรมเล่มนี้ ย่อมเห็นว่าในตอนนีขวัญสงข์น่าสงสารที่สุดเพราะไม่ได้รับความเป็นธรรมจากพ่อแม่ ไม่มีแม่แต่โอกาสจะอธิบายใดๆ ซึ่งถ้าหากเป็นเด็กคนอื่น ๆ แล้วการที่พ่อแม่ผู้ปกครองไม่ใช้เหตุผลพิจารณาหรือไตร่ตรอง ในสิ่งที่เกิดขึ้น หรือไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของเด็กนั้น อาจจะส่งผลเสียมากมายตามมา ดังที่เห็นได้ง่ายตามสื่อต่างๆ เช่น เด็กประชดพ่อแม่ด้วยการหนีออกจากบ้าน หรือหนีไปพึ่งยาเสพติด คบเพื่อนเลว เป็นต้น ซึ่งนับเป็นปัญหาของสังคมในปัจจุบันที่ยังแก้ไม่ได้ หลักธรรมสำหรับผู้ปกครองในวรรณกรรมเรื่องนี้ข้อนี้ น่าจะช่วยป้องกันปัญหาหลายอย่างที่จะเกิดขึ้นในสังคมได้บ้าง หากพ่อแม่ผู้ปกครองที่ได้อ่านและตระหนักถึงความสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นของลูก เข้าใจ

และยอมรับฟังเหตุผลลูกบ้าง ปัญหาสังคมบางปัญหาก็อาจเบาบางลงได้ เพราะบางครั้งสิ่งที่เด็กและเยาวชนทำผิดพลาดอาจเกิดขึ้นด้วยวุฒิภาวะที่ยังน้อยหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็เป็นได้ ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับผู้ปกครองเองว่าจะสามารถเปิดใจรับฟังลูกได้มากน้อยเพียงใด ขณะเดียวกันหากลูกผิดจริงจะสามารถอธิบายให้เด็กรู้ว่า สิ่งใดควรทำไม่ควรทำ สิ่งใดถูกสิ่งใดผิดได้หรือไม่

วรรณกรรมเยาวชนเรื่องขวัญสงฆ์ นับว่ามีประโยชน์ต่อพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นอย่างมาก เพราะได้มีการสอดแทรกหลักคุณธรรมต่างๆ มากมายที่จะสามารถนำไปปรับใช้ในสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันแรกที่จะต้องขัดเกลาความคิดของเด็กให้รู้จักคิดรู้จักทำในสิ่งที่ถูกต้อง นอกจากนี้เด็กเองก็มีส่วนสำคัญในการพัฒนาสถาบันครอบครัว และสถาบันอื่นๆ ให้มีความมั่นคงได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าเด็กจะก้าวไปสู่สังคมอื่นๆ ได้ดีเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสถาบันแรกนั่นคือ สถาบันครอบครัว ดังนั้นพ่อแม่จึงควรมอบความรักให้แก่ลูกในทางที่ถูกที่ควร ความรักคือสิ่งสำคัญที่สุดที่ลูกต้องการได้รับจากพ่อแม่ แต่การรักลูกก็ไม่ได้หมายความว่า จะตามใจจนเกินเหตุ หรือเกียจครลาดจนทำให้ลูกรู้สึกว่าพ่อแม่ไม่รัก เพราะเด็กเปรียบเสมือนผ้าขาว เด็กจะเติบโตเป็นเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับ การแต่งแต้มสีสันทนของผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองนั่นเอง

หลักคุณธรรมสำหรับการเป็นครูที่ดี

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่สำคัญมีหน้าที่ในการอบรมให้การศึกษาแก่สมาชิกใหม่ของสังคม รวมทั้งการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญต่อสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้ที่รับบทบาทในการรับผิดชอบเรื่องนี้ ก็คือครู ครูจึงต้องมีความพร้อมในการถ่ายทอดวิชาความรู้ และไม่ลืมที่จะปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมพร้อมไปด้วย เพื่อนำความรู้คุณธรรมนี้ไปใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาให้สังคมเจริญก้าวหน้า อีกทั้งครูต้องประพฤติปฏิบัติตนถูกต้องสมควรแก่การเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่ผู้เรียน

ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องขวัญสงฆ์ ผู้ที่เป็นภาพแทนของครูที่ยังมีข้อบกพร่องและควรแก้ไข คือครูสุดา (และครูสมเดช) ซึ่งผู้แต่งได้นำเสนอหลักคุณธรรมต่างๆ ที่จะเป็นตัวอย่างให้ครูได้ตระหนัก และนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสม ดังนี้

1. ครูที่ดีไม่ควรลงโทษเด็กนักเรียนเกินกว่าเหตุ คุณธรรมในเรื่องนี้ได้ปรากฏในตอนที่ ครูสุดาหลงโทษขวัญสงฆ์ด้วยการตีไป 2 ที เมื่อทราบข่าวขวัญสงฆ์และดำ เล่นชนจนทำโต๊ะเก้าอี้ในห้องเรียนพังและในวันต่อมาก็นำนกเข้ามาเล่นในห้องเรียนอีก ครูสุดาโกรธมากจึงคิดจะตีซ้ำ เพื่อเป็นการลงโทษให้เข็ดหลาบ ขณะที่ครูสุดากำลังจะตีซ้ำก็พบว่าที่ขาของขวัญสงฆ์มีรอยแผลเพิ่มจากการถูกเธอดีเป็นสองเท่าเมื่อสอบถามจึงรู้ว่าหลวงตาเป็นผู้ตี ผู้แต่งบรรยายภาพเหตุการณ์ในตอนนี้อ่า

พอมมาถึงขวัญสงฆ์มองตรงแผล หัวเห็นแค่สองรอยค้อยประจักษ์ แต่แปลกใจใยเป็นสี่ มีพร้อมพริก แกรมยั้งหนักกว่ารอยเดิม-มาเสริมไว้

ชะงักไม่ถามเจ้า “รอยอะไรนี่”

ขวัญยื่นนั่งทำที่หาตอบไม่ มีอไม่เรียวอ่อนลตลอดใจ พักหน้าพาไปห้องพยาบาล

“ถ้าครูตีก็ครั้ง-หลงตารู้ หลงตาจะตีหนู...” ตาประสาน ตาน้อยๆ น้ำเป็นเงาตุ๋นราวน

“ถ้าครูตี หลงตาพานจะตีซ้ำ”

อกครูสาวห้วนไหวในรอยแผล หลวงตาสอนครูแน่ไม่ใช่ซ้ำ การลงโทษต้องพอดีต้องมี ธรรม ครูต้องจำและจะต้องสติดี

(ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2551 : 79)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า การที่หลวงตาตีขวัญสงฆ์ซ้ำนั้น เพราะหลวงตาต้องการจะสั่งสอนขวัญสงฆ์ที่ซุกซนเกินเหตุ แต่ขณะเดียวกันก็มุ่งเตือนสติครูสุดาว่า การจะลงโทษเด็กนั้น ต้องกระทำให้พอเหมาะพอดีกับความผิดที่เด็กทำบางอย่างสามารถตักเตือนได้ โดยไม่จำเป็นต้องสร้างรอยแผลทั้งทางกายและทางใจแก่เด็ก จากเหตุการณ์นี้นับว่าผู้แต่งได้สอดแทรกหลักคิดสำหรับให้ครูต้องพึงระลึกว่า การลงโทษเด็กนักเรียนนั้นไม่ควรทำด้วยอารมณ์โกรธ เพราะการลงโทษด้วยวิธีการบางอย่างอาจจะส่งผลให้เด็กได้รับอันตรายเกินควรได้ (หากถึงขนาดต้องพาไปหาแพทย์ที่ห้องพยาบาล นับว่าไม่สมควรให้เกิดขึ้นอย่างยิ่ง) จากเนื้อความที่ว่า *“อกครูสาวห้วนไหวในรอยแผล หลวงตาสอนครูแน่ไม่ใช่ซ้ำ การลงโทษต้องพอดีต้องมีธรรม ครูต้องจำและจะต้องสติดี”* เป็นข้อยืนยันได้ว่า ผู้แต่งอาจต้องการเตือนสติผู้เป็นครูว่า ควรมีสติ และ ใช้เหตุผลในการอธิบายความผิดแก่เด็กมากกว่าใช้ความรุนแรง หรืออาจจะต้องการให้คนเป็นครูได้ตระหนักให้ลึกซึ้งกว่านั้นว่า แผลทางกายอาจหายแล้วหายได้แต่บาดแผลหรือปมในใจยากเกินจะหาสิ่งใดมาบรรเทา ดังนั้น ไม่เรียวจึงอาจไม่ใช่ทางออกสำหรับครูที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขทุกปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะเด็กเป็นต้นเหตุเสมอไป

2. *ครูต้องปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก* คุณธรรมเรื่องนี้แสดงผ่านพฤติกรรมของ ครูสุตาและครูสมเดช ในตอนหนึ่งของเรื่องที่ยังสองคนกำลังยืนหยอกล้อกันอยู่อย่างขื่นบาน โดยไม่สนใจสายตาของเด็กและผู้คนรอบข้าง ซึ่งพฤติกรรมหยอกล้อกันฉันจู้กรักเช่นนี้ เป็นพฤติกรรมที่คนเป็นครูไม่ควรนำมาแสดงออกในสถานศึกษา แต่ควรจะปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก เพราะถ้าเด็กมาเห็นพฤติกรรมเช่นนี้ ย่อมจะจดจำไปเป็นแบบอย่าง ซ้ำร้าย อาจกลายเป็นที่ติฉินนินทาของเด็กและคนอื่นๆ ที่พบเห็น จนเป็นเหตุให้เสื่อมเสียถึงสถาบันได้ด้วย ผู้แต่งได้บรรยายพฤติกรรมการแสดงออกที่ไม่เหมาะสมในเรื่องการวางตัว ผ่านพฤติกรรมของครูสุตาและครูสมเดช ตอนที่ทั้งสองพบรักกันใหม่ๆ และมักยืนหยอกล้อกันโดยไม่สนใจสายตาใครและมักกระทำต่อหน้าเด็กว่า *แม่กำลังมองชายขม้ายตา ดูเหมือนว่าโลกนี้ไม่มีใครมีแต่แม่และเขาอยู่สองคน ยิ่งมองยิ่ง หมองหม่นทนมไม่ได้ เจ้าขวัญวิ่งกลาออกหน้าไปตรงจับมือแม่ให้รู้พลัน”* (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 94) จากเหตุการณ์ตอนนี้ นอกจากจะทำให้ขวัญสงฆ์รู้สึกเสียใจที่ไม่สนใจตนและรู้สึกรำคาญที่แม่มาแย่งความรักของแม่จากตนไปเท่านั้น แต่เมื่อดำเนินพฤติกรรมของแม่ที่ยืนหยอกล้อกันมาล้ออย่างเปิดเผยว่า

วันหนึ่งเจ้าดำมากระซิบขวัญ “ครูสองคนรักกันใครใครจ้อง”
เจ้าขวัญถามเนือยเนือยตาไม่มอง “ใครคือสองคน ฉัน ขวัญไม่รู้”
เจ้าดำตอบฉับพลัน “เฮ้ย ขวัญสงฆ์ เอ็งอย่างง ใครใครได้เห็นอยู่
ครูสมเดชจับแม่เอ็ง โน่นโน่นดู” เจ้าดำซุนีวี่ส่ายขยับไปมา

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 94)

ยิ่งทำให้ขวัญสงฆ์รู้สึกเจ็บปวด และอับอายยิ่งขึ้น จากตัวอย่างหากผู้ที่มีอาชีพครูได้อ่านวรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ ย่อมจะเห็นว่าพฤติกรรมทางด้านลบของตัวละครบางตัวในเรื่องสามารถเป็นสื่อสะท้อนให้เห็นความจริงด้านลบบางอย่างของครู (ซึ่งในชีวิตจริงก็อาจมีให้เห็นมากมาย) ได้ และหากครูคนใดให้ความใส่ใจก็ย่อมที่จะทำหน้าที่ของครูที่ดีได้อย่างสมบูรณ์แบบและปฏิบัติตนให้สมกับที่พ่อแม่ผู้ปกครองไว้วางใจ ผักบุตรหลานไว้ให้ดูแล ส่วนการกระทำบางอย่างที่เห็นว่าเป็นไม่ควรกระทำในที่สาธารณะ เนื่องจากเด็กและเยาวชนอาจจะลอกเลียนแบบได้ ก็ละเว้นเสีย

จากเหตุการณ์และพฤติกรรมของตัวละครที่ผู้แต่งจงใจสร้างให้มีขึ้นในเรื่อง อาจมองได้ว่า ผู้แต่งต้องการกระตุ้นเตือนให้ผู้ที่ได้ชื่อว่าแม่พิมพ์ของชาติได้ตระหนักในบทบาท และหน้าที่

ความเป็นครูของตนว่าควรจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรให้เหมาะสมกับอาชีพและสมควรแก่การเคารพนับถือของศิษย์และผู้ปกครองนั่นเอง

3. หลักคุณธรรมสำหรับการเป็นพระสงฆ์ที่ดี (การนำเสนอภาพลักษณ์ที่ดีของพระสงฆ์ตามที่สังคมคาดหวัง)

หลักคุณธรรมสำหรับพระสงฆ์ที่ดี ในประเด็นนี้ผู้เขียนบทความมอง ผู้แต่งได้ใช้วรรณกรรมในการนำเสนอภาพหรือบทบาทของพระสงฆ์ที่ดีตามผู้แต่ง (สังคม) คาดหวัง ผ่านตัวละครในเรื่องได้อย่างน่าสนใจเพราะสถาบันศาสนามีทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ เสริมสร้างกำลังใจให้แก่สมาชิกในสังคมได้ ดังนั้น พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาจึงต้องปฏิบัติตามพระวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัด เพื่อให้สมควรแก่การเคารพนับถือ

ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องขวัญสงฆ์ ผู้แต่งได้นำเสนอบทบาทของผู้ที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาผ่านตัวละครหลวงตา และขวัญสงฆ์ โดยสร้างให้ตัวละครทั้งสองเป็นพระสงฆ์ต้นแบบ ในด้านการประพฤติปฏิบัติตนสมควรแก่การนำไปเป็นแบบอย่าง ทั้งเป็นแบบอย่างแก่พระสงฆ์ในพุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างแก่สมาชิกในสังคม ในฐานะพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นพระผู้ที่ดำรงสถานะเป็นผู้รับใช้พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และภาพพระสงฆ์ที่ดี ที่สมควรเป็นแบบอย่างแก่สังคมสงฆ์และแก่ฆราวาสที่ผู้แต่งนำเสนอไว้ในเรื่องหลายประการ แต่ขอยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

3.1 พระสงฆ์ที่ดีต้องยึดวินัยสงฆ์เป็นเข็มทิศนำทางและต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้แต่งสร้างให้หลวงตา คือ ต้นแบบของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอยู่ในวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัด นับตั้งแต่ต้นเรื่องจนกระทั่งมรณภาพ ดังในตอนเปิดเรื่องที่หลวงตาเก็บขวัญสงฆ์มาเลี้ยง ถึงแม้ว่าหลวงตาจะรักและเป็นห่วง อยากดูแลขวัญสงฆ์มาก แต่ก็พยายามหักห้ามใจตนเอง ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น สวดมนต์นั่งสมาธิหรือแม้แต่พยายามเดินหนีเมื่อได้ยินเสียงขวัญสงฆ์ร้องไห้ เพื่อไม่ให้ตนผิดศีล หรือทำเกินกิจของพระสงฆ์ดังเนื้อความตอนหนึ่งว่า

“เออละหนอ” หลวงตาว่าตัวเอง “เรานี้ชกโง่งเงงวุ่นวายใหญ่ แคทรากรตัวน้อยเจ้ากลอยใจ ยังยึดติดหัวนไหวถึงเพียงนี้...”

จึงหลงตาตั้งใจไม่ไปหา เจ้าร้องไห้เสียงจ้ำกี้เดินหนี ไปหน้าวัดไปถอนหญ้าประดามี
ไปฝีกจิตให้ตีมีมีผ่อนคลาย

(ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2551 : 10)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า หลวงตาเป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในศีลและข้อปฏิบัติของพระสงฆ์
อย่างเคร่งครัด ถึงแม้ว่าจะมีสิ่งอื่นมาช่วย ซึ่งอาจจะทำให้หลวงตาพลาดพลั้งทำผิดศีลก็ตาม
แต่ก็พยายามหาวิธีการต่างๆ มาช่วยระงับกิเลสให้ได้ ด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองว่า
สิ่งที่กำลังเป็นอยู่นั้น นับว่าเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่พระสงฆ์ที่มีกษัตริย์และปล่อยให้กิเลส หรือ
สิ่งช่วยอื่นใดมา มีอิทธิพลเหนือจิตใจได้

ตัวละครขวัญสงฆ์เองก็เป็นแบบอย่างของสงฆ์ที่ปฏิบัติตนอยู่ในพระวินัยโดยเคร่งครัด
เช่นเดียวกันหลังจากขวัญสงฆ์ตัดสินใจตัดสินใจตัดขาดจากโลกเพื่อบวชรับใช้หลวงตาและพระพุทธ
ศาสนา และเปลี่ยนสถานภาพจากเด็กชายขวัญสงฆ์เป็นสามเณร ด้วยรูปโฉมที่งดงามเปล่งรัศมี
อัมเอบ ก็ทำให้หญิงสาวหลายๆ คนหมายปอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองเป็นสิ่งช่วย และนับเป็นมารใน
ทางพระพุทธศาสนาที่จะมาทำให้พระสงฆ์เช่นขวัญสงฆ์พลาดพลั้งทำผิดศีลได้ง่าย ผู้แต่งสร้าง
ให้ขวัญสงฆ์เป็นพระที่มีสติ ยึดมั่นในพระวินัย และพยายามควบคุมไม่ให้ตนเองหลงไปกับกิเลส
ตัณหาเหล่านั้น ดังที่ได้เสนอไว้ในเหตุการณ์ตอนขวัญสงฆ์ไปเฝ้าไข้และดูแลหลวงตาที่โรง
พยาบาลและมีโอกาสใกล้ชิดพยาบาลสาวสวยมากมาย ความใกล้ชิดก็ทำให้จิตใจของขวัญสงฆ์
หวั่นไหวไปบ้าง ดังเนื้อความที่ว่า

พยาบาลแสนสวยมาช่วยบ้าง หัวใจเณรก็สั่นคว้างกล้าไม่กล้า ต้องนั่งลงนั่งสนิทภาวนา
นี่เองคือปัญหาที่พาดใจ เขาไม่เอาจำเอาไว้จำให้ถูก หากปริลูกตันทกิเลสไร้เหตุผล จะสืบเนื่องเกี่ยวพัน
กันอลวน ที่จะพันไปได้ย่อมไม่มี เพราะนั่นขวัญสงฆ์คงภาวนา กราบที่อกหลวงตาภาวนานี้

เจ้ามองตาหลวงตาเหมือนพาทิ

“จงจำไว้ให้ดี...นี่แหละมาร”

(ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2551 : 146)

การที่ผู้แต่งนำตัวละครพยาบาลสาวสวยเข้ามาในเรื่อง ก็น่าจะต้องการแสดงให้ผู้อ่าน
ได้เห็นขวัญสงฆ์ได้พิสูจน์ตนเองแล้วว่าเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนตามวินัยพระสงฆ์อย่างเคร่งครัด ถึง
แม้จะมีสิ่งที่เรียกว่ามีกิเลสมาช่วยอยู่ตรงหน้า แต่ก็พยายามใช้สติดึงตนออกจากได้ และใน

เหตุการณ์เดียวกันนี้เอง นอกจากขวัญสงฆ์จะใช้คำสอนของหลวงตามาช่วยให้ตนเองหลุดพ้นจากบ่วงมารตรงหน้าแล้ว ยังใช้ปัญญาในการไตร่ตรองเพื่อให้มองเห็นถึงความจริงของสรรพสิ่งในโลกว่า

จึงขวัญมองพยาบาลปานผีบ้า ยามเธอไปมาหรือสวนผ่าน เจ้ามองเป็น
 โครงกระดุก-ถึงเชิงกราน ยามเธอยิ้มตาวานเจ้ามองเมิน เห็นเป็นร่างเฝ้าพะละทะหมอง
 น้ำเหลืองนองเนาได้ไม่ขัดเขิน กลิ่นน้ำหอมรยรินเสียงยินเฟลิน เจ้ามองเห็นเป็น
 ส่วนเกินอยู่ครามครัน

(ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2551 : 146)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า การใช้ปัญญาในการไตร่ตรอง จนมองเห็นความจริง สามารถช่วยให้พระขวัญสงฆ์ละวางสายตา และหยุดความรู้สึกสั่นไหวในหัวใจเมื่อพยาบาลสาวสวยมาอยู่ใกล้ๆ ได้ เรียกว่าขวัญสงฆ์สามารถเอาชนะ “มาร หรือ ศัตรู” ที่จะมาขัดขวางทางธรรมของตนด้วยใจที่หนักแน่นและจิตที่มั่นคง จากเหตุการณ์ที่ผู้แต่งได้ย้าไว้ในเรื่อง หากผู้อ่านลองเชื่อมโยงเรื่องราวในวรรณกรรมกับสถานการณ์จริงในปัจจุบัน ก็อาจคาดเดาได้ว่า ผู้แต่งน่าจะมี ความหวังใยในสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้งายกับผู้ที่ครองตนในฐานะนักบวช เพราะหลายครั้งที่ปรากฏภาพข่าวพระสงฆ์มีสัมพันธ์ที่เกินเลยกับสีกาปรากฏอยู่ตามสื่อต่างๆ หลายครั้งปรากฏภาพพระนักปฏิบัติพระดีๆ ที่เป็นที่นับถือศรัทธาของญาติโยมต้องออกจากเพศสมณะเหตุเพราะการนำตัวเองไปพัวพันกับสตรีเพศ และอาจเป็นเพราะผู้แต่งไม่ต้องการให้ภาพเหล่านี้เกิดซ้ำให้พุทธศาสนาต้องมัวหมอง จึงได้สร้างสถานการณ์สมมุติเสียงการผิควินัยให้เกิดขึ้นในเรื่องเพื่อให้พระดี (และสังคม) ได้หันมาพิจารณาความจริงดังกล่าวและหาทางป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำอีกก็อาจเป็นได้

3.2 พระสงฆ์ที่ดีต้องไม่หลงใหลในลาภ นอกจากความสวยงามของผู้หญิงจะเป็นมารในทางศาสนา และเป็นส่วนที่จะทำให้พระซึ่งปฏิบัติดีเกิดความหวั่นไหวได้ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ความสุขทางกาย หรือความสุขภายนอกอื่นๆ ก็นับเป็นมารในทางธรรมอีกประการหนึ่งที่พระสงฆ์จะต้องระมัดระวังไม่ให้ใจตนเองไปลุ่มหลง มัวเมา อยากได้ อยากมี อยากเป็นจนเกินงาม ผู้แต่งได้สะท้อนภาพของพระสงฆ์ที่ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านนี้ ผ่านเหตุการณ์ตอนที่ค้ากำลังนับเงินที่ชาวบ้านนำมาถวาย แต่เงินจำนวนมากเหล่านั้นก็ไม่ได้ทำให้พระขวัญสงฆ์รู้สึกยินดีแม้แต่่น้อย ดั่งเนื้อความที่ว่า

ตกกลางคืนดำนับเงินถวายพระ “รวยแล้วหละ... ท่านขวัญเงินล้านหลาม”

พระขวัญเงินทางอื่นไม่ขึ้นตาม คำร้องถาม “จะทำไงต่อไปดี”

พระขวัญเงินตรงตริกีนึกในจิต หากพินิจให้ลึกนึกรอยากหนึ การได้เงินง่าย ๆ ได้มากนี้
เป็นทางที่ไปสู่หลงไม่รู้ตัว

(ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2551: 154)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า พระขวัญสงฆ์ไม่ได้แสดงความยินดีต่อเงินทองที่ได้มาด้วยตระหนักรู้ เป็นทางที่จะนำไปสู่ความหลง ซึ่งอาจทำให้จิตใจไม่สงบเกิดความโลภ ไม่รู้จักพอ อันเป็นทางเสื่อมของพระสงฆ์ทางหนึ่ง หากพระขวัญสงฆ์จะคิดโลกาทรัพย์สินเงินทองนั้นคงไม่ใช่เรื่องยากนัก เพราะชาวบ้านทุกคนต่างก็เลื่อมใสศรัทธาท่านอยู่แล้ว แต่เพราะท่านตระหนักถึงทางเสื่อมนี้ดีเสมอ พระขวัญสงฆ์จึงครองตนเป็นพระต้นแบบที่สมควรได้รับการยกย่องเสมอมา

หากผู้อ่านพิจารณาข่าวสารบ้านเมือง ปัจจุบันนี้จะพบว่า นอกจากภาพข่าวที่พระสงฆ์เสพเมณูมาให้เห็นเนืองๆ แล้ว ภาพพระสงฆ์ติดสิ่งเสพติด ภาพอาชญากรในคราบผ้าเหลือง ภาพความขัดแย้งในวงการสงฆ์อันมีเหตุที่มาจากวัตถุและทรัพย์สินเงินทองก็มาให้เห็นผ่านสื่อต่างๆ มาโดยตลอด ซึ่งข่าวสารเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้สถาบันพระพุทธศาสนาฉ่ำหอมทั้งสิ้น โดยเฉพาะพระสงฆ์จะต้องดำรงอยู่อย่างสมณะไม่ยึดติดกับความสะดวกสบายทางวัตถุ และไม่ยินดีกับลาภ ยศ สรรเสริญ ฯลฯ ซึ่งหากพระสงฆ์ไทยที่กระทำตนเป็นเสมือน “กาฝากของศาสนา” ได้ตระหนักคิด และกลับตนมาปฏิบัติ ปฏิบัติชอบได้เช่นที่พระขวัญสงฆ์ (และหลวงตา) ได้ทำ ก็นับเป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่อย่างงดงามคู่กับสังคมไทยต่อไป

3.3 พระสงฆ์ที่ดีต้องเป็นที่พึ่งให้แก่พุทธศาสนิกชน สถาบันทางพระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันสำคัญและเป็นที่พึ่งทางใจแก่พุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี เพราะชาวพุทธจะคิดเหมือนกันว่า วัดหรือพระคือ ที่พึ่งทางใจที่ดี การเข้าวัดคือการช่วยใจจิตสงบ การทำบุญกับพระหรือวัด คือ การนำพาตัวเองไปสู่ภพภูมิที่ดีทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ดังนั้นเมื่อชาวบ้านปรารถนาความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งในชาตินี้และชาติหน้าจึงมักเข้าไปที่วัด ดังนั้นพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นตัวแทนของศาสนาจะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และพร้อมจะชี้ทางสว่างแก่ผู้ที่กำลังทุกข์ให้พบทางแห่งสุข หรือ ให้ทุกข์ได้ผ่อนคลายลงได้กล่าวคือ ต้องเป็นที่พึ่งทางกายแก่คนที่ลำบาก อาจด้วยการอนุเคราะห์อาหาร ที่พักอาศัย ยารักษาโรค ฯลฯ รวมทั้งเป็นที่พึ่งทางใจแก่พุทธศาสนิกชนได้

คุณธรรมเรื่อง การเป็นที่พึ่งให้แก่พุทธศาสนิกชน ปรากฏในเรื่องหลายครั้ง เช่นตอนที่ หลวงต่านำอาหารและยารักษาโรคไปให้ยายจิก ซึ่งการกระทำของหลวงตาทำให้ดำและยาย ซาบซึ่งอย่างยิ่ง เพราะได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและปรารถนาให้ ญาติโยมได้พ้นจากทุกข์ ซึ่งการกระทำเช่นนี้ย่อมจะส่งผลทำให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสและ ศรัทธาในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นไป หรือ ในตอนที่พระขวัญสงฆ์กลับมาประจำอยู่ที่วัดเดิม หลังจากที่อยู่ออกไปจุดก็เป็นเวลานาน การกลับมาของขวัญสงฆ์ทำให้ชาวบ้านทุกคนตื่นตื่นและ ดีใจเป็นอย่างมาก ผู้แต่งบรรยายความรู้สึกดีใจของชาวบ้าน ตอนที่รู้ว่าขวัญสงฆ์กลับมาอยู่ที่ ชุมชนของตนไว้ว่า

พระขวัญสงฆ์เดินช้าๆ มาตามทาง ทุกก้าวย่างยิ้มสำรวมอย่างเต็มที่
ทั้งแม่พ่อบ้านนำมาชวนซี้ ใส่บาตรท่านครั้งนี้ “ใสรับพระ”

“อย่าไปไหนอีกนะพระขวัญน้อย” ยายแก่พูดจ้อๆ สาธุสะ

“มาเป็นขวัญบ้านเรานะเจ้าคะ” อย่าเลยละ... สอนธรรมให้เราที

(ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2551 : 158)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าพระขวัญสงฆ์เป็นพระที่ชาวบ้านทุกคนต่างศรัทธาและเลื่อมใส เนื่องจากพระขวัญสงฆ์เป็นพระที่ปฏิบัติดีทั้งทางกายและจิตใจ ชาวบ้านจึงเคารพยกย่อง ปรารถนาให้พระมาอยู่ใกล้เพื่อเป็นมิ่งขวัญ และเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านทุกคน

3.4 พระสงฆ์ที่ดีต้องเป็นผู้นำในการทำนุบำรุงและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน นอกจากผู้แต่งได้นำเสนอหลักคุณธรรม หรือ ข้อควรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ดีในเรื่องนี้ผ่านตัวละครขวัญสงฆ์ โดยแสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่ทำนุบำรุง และดูแลศาสนสถาน ในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดวาอารามอันเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงสืบไป ผู้แต่งได้นำเสนอข้อที่พระสงฆ์ควรปฏิบัตินี้ผ่าน เหตุการณ์ตอนท้ายเรื่อง หลังจากที่พระขวัญสงฆ์เดินทางไปจุดก็เป็นระยะเวลายาวนานก็ คิดถึงวัดที่ตนเองและหลวงตาเคยอาศัยจำวัดอยู่ จึงอยากจะกลับมาตอบแทนบุญคุณหลวงตา โดยมารับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาส เผยแผ่หลักธรรมคำสอนแก่ชาวบ้าน และเป็นผู้ดำเนินการบูรณะ ซ่อมแซมวัดให้มีสภาพที่สะอาด สวยงาม และทำให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านทุกคนดัง ที่หลวงตาเคยทำไว้ ดังตัวอย่าง

จากทารกถูกทิ้งวางกลางลานวัด วันนี้งามเจิดจรัสเป็นพระใหญ่ มีธรรมดีมีธรรมงามประจำใจ เป็นผู้สอนเป็นผู้ให้ไม่ธรรมดา พระขวัญสงฆ์กลับมากวาดลานวัด ไตติดขัดจัดงานงามสง่า ซ่อมกุฏิซ่อมใจไม่รอช้า ค่อยปรับวัดพัฒนาคนและใจ ปลูกต้นไม้ทำวัดจนเต็มเขียวผลิบออ่อนโค้งเรียวยแตกต้นใหม่ มือบรมธรรมมะประจำไว้ ให้ญาติโยมผ่อนคลายไม่ทุกข์ท้อ

(ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2551: 159)

จะเห็นว่า วรรณกรรมเยาวชนเรื่องขวัญสงฆ์ ชมัยภร แสงกระจ่าง ได้เสนอภาพของพระสงฆ์ที่ดีที่ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมและมีวัตรปฏิบัติอันงดงามผ่านตัวละครหลวงตาและขวัญสงฆ์ การนำเสนอภาพลักษณ์เชิงบวกเช่นนี้ อาจเป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านที่เป็นฆราวาสได้ตระหนักรู้ว่า พระสงฆ์ที่ดีที่พุทธศาสนิกชนควรจะเคารพศรัทธาหรือยกย่องนับถืออย่างสนิทใจนั้น ควรมีลักษณะหรือภาพลักษณ์เช่นไร ในทางกลับกันหากมีผู้ถือครองสมณเพศอยู่ได้อ่านวรรณกรรมเรื่องนี้ ก็น่าจะได้ตระหนักรู้ว่า ในฐานะตัวแทนของสถาบันทางศาสนา อันเป็นสถาบันศักดิ์สิทธิ์และเป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชน ควรประพฤติปฏิบัติตนเช่นไรจึงจะสมควรแก่การเคารพสักการะ

จากที่กล่าวมาทั้งหมด น่าจะเป็นข้อยืนยันอย่างดีว่าวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง “ขวัญสงฆ์” มีคุณค่าและเหมาะสมสำหรับผู้อ่านทุกกลุ่ม เพราะนอกจากมีการจะมุกเรื่องราวได้อย่างสนุกสนาน มีการจัดวางองค์ประกอบของวรรณกรรมแต่ละส่วนอย่างเหมาะสม สอดคล้องและลงตัวแล้ว ยังมีการรังสรรค์นวนิยายให้มีจังหวะและท่วงทำนองการเขียนแบบร้อยกรอง ทำให้ “ขวัญสงฆ์” มีเสน่ห์ ขวนอ่าน และสามารถสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินขณะอ่านได้อย่างเต็มที่ ส่วนหลักคุณธรรมต่างๆ ที่ผู้แต่งนำมาสอดแทรกไว้ในเรื่องยังช่วยส่งเสริมความคิดและปลูกฝังคุณธรรมอันดีงามแก่ผู้อ่านได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งหลักคุณธรรมอันเป็นคุณค่าทางสติปัญญาเหล่านั้น หากผู้อ่านทุกกลุ่มสามารถซึมซับและนำไปปรับใช้ในชีวิตจริง ก็จะช่วยให้อยู่ร่วมในสังคมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ขณะเดียวกันก็สามารถนำพาชีวิตของตนไปสู่ทางแห่งความเจริญในที่สุด ด้วยคุณค่าที่เปี่ยมล้นเช่นนี้จึงเหมาะสมยิ่งแล้วกับรางวัลหนังสือดีเด่นในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปี 2552

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญวิภา บุญยงค์. การนำเสนอหลักคุณธรรมในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง “ขวัญสงฆ์”. การศึกษาเฉพาะรายบุคคล หลักสูตรภาษาไทยและการสื่อสาร สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี ตะวันออกมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2552.
- ดวงเดือน ตันตระกูล. การวิเคราะห์จริยธรรมในวรรณกรรมเด็กในช่วงอายุ 12-14 ปี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาหลักสูตรภาควิชาการสอน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- งามพรรณ เวชชาชีวะ. ความสุขของกะทิ. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : แพรวสำนักพิมพ์, 2549.
- ขมัยภร แสงกระจ่าง. ขวัญสงฆ์. กรุงเทพฯ : คมบาง, 2551.
- _____. คุณปู่แวนตาโต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : คมบาง, 2546.
- ชัยกร หาญไฟฟ้า. ขวตคนอยู่ไหนโต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : นานมี บุ๊คส์, 2550.
- _____. ทศกัณฐ์ออนไลน์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : นานมี บุ๊คส์, 2552.
- ดวงแก้ว กัลยาณ. ผูกกับสารภี. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, 2535.
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. การเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็ก. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.
- นวลจันทร์ ชาญวิวัฒนา. การศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีในปีพ.ศ. 2547. สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.
- บันลือ พุกชะวัน. วรรณกรรมสำหรับเด็ก. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- พิมพ์ผกา หลักเพชร. การศึกษากลวิธีการสร้างสรรค์นิทานประกอบภาพสำหรับเด็กวัย 3-6 ขวบ. การศึกษาเฉพาะรายบุคคล หลักสูตรภาษาไทยและการสื่อสาร สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีตะวันออก มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2552.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.
- วิริยะ สิริสิงห์. การสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, 2537.

- สมพร จารุณัฐ. การเขียนเรื่องบันเทิงและสารคดีสำหรับเด็ก. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันภาษาไทยกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, 2538.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
บางเขน, 2537.
- สารภี ขาวดี. เอกสารประกอบการเรียนรายวิชาการวรรณกรรมเยาวชน 1411 367.
อุบลราชธานี: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2552.
- สุเชาว์ พลอยชุม. สารานุกรมพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพมหานคร:
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.
- สุรางค์ แพรกทอง. การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนของมาลา คำจันทร์. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2536.

การทองบทอาชยานภาษาไทย : จากยาขมสู่ยานานเอก

นวพร สุรนาคะพันธ์¹

¹อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การท่องจำบทอาขยานภาษาไทยในปัจจุบันเป็นเสมือน “ยาขม” สำหรับผู้เรียนหลายคน เนื่องจากผู้เรียนขาดความเข้าใจและไม่เห็นคุณค่า แม้ว่าหลักสูตรจะมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของบทอาขยานและสามารถนำไปใช้อ้างอิง แต่การสอนท่องบทอาขยานก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

บทความนี้จึงมุ่งเสนอแนวทางในการสอนท่องบทอาขยาน ซึ่งประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนสำคัญ คือ แจกแจง จดจำ และนำไปใช้ ซึ่งจะทำให้ผู้สอนสามารถเปลี่ยนแปลงการท่องบทอาขยานจาก “ยาขม” ให้กลายเป็น “ยาขนานเอก” สำหรับผู้เรียนทุกคน

Abstract

The lack of understanding and recognition of the value of a poem makes it a bitter pill to those reciting it. Although the purpose of basic education curriculum is to encourage learners to appreciate value of a poem and can use and refer to it when appropriate but teaching poetry recitation has not yet been as successful as one has hoped.

This article aims to provide guidelines for teaching poetry recitation which includes three important steps. These are analazion (enumeration), memorization and utilization. It will evidently bring success to teachers while changing the “bitter pill” to “elixir” for all learners.

บทนำ

การเรียนการสอนภาษาไทยปัจจุบันมีความแตกต่างไปจากอดีต เพราะวิทยาการต่างๆ ได้เจริญเฟื่องฟูขึ้นมาตามกาลสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้งในยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยเหตุนี้ลักษณะการสอนภาษาไทยในวิธีการเดิม จึงค่อยๆ เลือนรางไปตามกาลเวลาเช่นกัน

ลักษณะ “เก่าๆ” ที่นับได้ว่าเป็นวิธีการเดิม คือการเรียนด้วยวิธีการท่องจำ (recitation) ซึ่งปัจจุบันวิธีนี้ถูกมองว่าเป็นการสอนที่ไม่พึงประสงค์ อันเนื่องมาจากความเข้าใจผิดเกี่ยวกับแนวคิดการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered) ที่มุ่งเน้นให้นักเรียน “คิด เป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น” เพื่อให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้ที่ยั่งยืน ความเข้าใจที่ผิดพลาดไปจากหลักการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้การสอนแบบท่องจำถูกต่อต้านว่าเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาการคิด อย่างไรก็ตาม คำถามที่น่าคิดคือ การเรียนรู้ด้วยวิธีท่องจำเป็นปัญหาในการเรียนการสอน จริงหรือ? ใดๆ ที่สาระส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยต้องอาศัยการท่องจำโดยหลีกเลี่ยงไปเสียมิได้ นั่นก็คือ “การท่องบทอาขยาน” หากการเรียนรู้ด้วยการท่องจำเป็นวิธีการที่ควรยกเลิก ก็หมายความว่า การท่องบทอาขยานก็ควรตัดออกจากตัวชีวิตในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๕๑

ความสำคัญของการท่องบทอาขยานภาษาไทย

การท่องบทอาขยานในประเทศไทยมีรากเริ่มมาจากการเรียนแบบท่องจำที่เรียกว่า มุขปาฐะ ซึ่งนับว่าเป็นวิธี “เก่า” วิธีหนึ่ง เพราะแต่เดิมการเรียนรู้ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ผู้เรียนจึงต้องท่องจำกันด้วยความวิริยะ ผลแห่งการท่องจำดังกล่าวนี้ ทำให้วรรณคดีไทยส่วนหนึ่งไม่มอดไหม้ไปกับเปลวเพลิงเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา เพราะผู้ที่ท่องจำจน “เว้าไว้ในกรรณ” สามารถถ่ายทอดและบันทึกเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ได้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อ้างถึงในพรทิพย์ ศิริสมบุญณเวช, ๒๕๔๘: ๑๗๙) ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับการท่องจำไว้ เมื่อครั้งทรงแสดงปาฐกถาเรื่อง “การศึกษากับการพัฒนาประเทศ” ว่า “...สมัยนี้มีคำพูดกันว่า ไม่ควรให้เด็กท่องจำเป็นหนักแค้นขุ่นทอง บางครั้งถ้าทำตามข้อคิดนี้มากเกินไป เด็กก็ไม่ท่องอะไรเลย ไม่มีข้อมูล ที่จริงต้องให้ข้อมูล มีการฝึกความจำและฝึกในการค้นคว้าเป็น...” พระราชดำรัสดังกล่าวนี้

สอดคล้องกับสภาพจริงของการเรียนรู้และสะท้อนให้เห็นว่าการปฏิเสธการท่องจำเป็นสิ่งที่ไม่สมควรนักเพราะทำให้ “ไม่มีข้อมูล” การท่องจำจึงเป็นการฝึกให้นักเรียนได้ “มีข้อมูล” เพื่อที่จะนำข้อมูลนั้นไปพัฒนาเป็นองค์ความรู้หรือประสบการณ์ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

เพราะการท่องบทธาขยานเป็นการรับรู้ “ข้อมูล” พื้นฐานด้านคำประพันธ์ โดย “ข้อมูล” ที่จะได้รับนั้นเป็นสุนทรียรสในภาษาร้อยกรองที่ได้รับการยอมรับว่าดีเด่น และข้อมูลนี้สามารถพัฒนาต่อยอดความรู้ได้เช่น สามารถแต่งคำประพันธ์ประเภทต่างๆได้ถูกต้อง เป็นต้น ดังที่ Ediger (1997) ได้อธิบายว่า “การศึกษาคำประพันธ์จะให้ความคิดที่สำคัญ และจำเป็นแก่ชีวิตของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายที่โรงเรียนและสังคมต้องการ” ด้วยเหตุนี้ การท่องบทธาขยานจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะคงไว้ให้คู่กับการเรียนภาษาไทยเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนรับรู้ “ข้อมูล” เพื่อที่จะพัฒนา “ข้อมูล” นั้นไปสู่องค์ความรู้ที่สูงขึ้น

ความสำคัญของการท่องบทธาขยานนี้ ได้ปรากฏตั้งแต่หลักสูตรภาษาไทยตั้งแต่ยุคแรกเริ่มคือ ประมวลการสอนภาษาไทย พ.ศ. ๒๔๘๐ ที่ระบุว่า “บทประพันธ์ที่ไพเราะและเป็นแบบฉบับที่ดีมีเนื้อเรื่องไม่ผิดศีลธรรมเกี่ยวพันไปในเชิงสังวาส ให้นักเรียนท่องจำไว้ และให้ท่องจำได้ไม่น้อยกว่าปีละ ๒๐ บรรทัด แต่ก่อนที่จะท่องต้องสอบสวนดูว่านักเรียนเข้าใจความหมายดีแล้ว” ความสำคัญของการท่องบทธาขยานที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษานี้ ได้ปรากฏอยู่ในหลักสูตรการศึกษาสมัยต่อมาด้วยเช่นกัน จึงสามารถกล่าวได้ว่า การท่องบทธาขยานยังคงเป็นกิจกรรมที่นักการศึกษาให้ความสำคัญมาทุกสมัยจวบจนปัจจุบัน (พรทิพย์ ศิริสมบุญณเวช, ๒๕๔๘: ๑๘๑)

การส่งเสริมการท่องบทธาขยานอย่างเป็นรูปธรรมเช่นนี้ ยังคงปรากฏอยู่ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในตัวชี้วัดในสาระที่ ๕ วรรณคดีและวรรณกรรม ซึ่งระบุให้นักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ “ท่องจำบทธาขยานตามที่กำหนดและบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจ” และสามารถ “บอกคุณค่าของบทธาขยาน” และนำบทธาขยานนั้น “ไปใช้อ้างอิง” อย่างไรก็ตาม การท่องบทธาขยานในหลักสูตรปัจจุบันก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

ปัญหาการสอนท่องบทอาขยาน

แม้หลักสูตรการศึกษาจะกล่าวถึงการท่องบทอาขยานไว้ในทุกหลักสูตรดังกล่าวมาแล้ว แต่การท่องบทอาขยานก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะในทางปฏิบัติ ครูภาษาไทย ในบางสถานศึกษาก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการท่องบทอาขยานมากนัก สิ่งเหล่านี้จึงนับว่าเป็น ปัญหาอย่างหนึ่งในการสอนภาษาไทย ดังที่พรทิพย์ ศิริสมบุญธนะเวช (๒๕๔๘: ๑๘๒) อธิบายว่า “การท่องอาขยานเป็นกิจกรรม “อมตะ” ที่ไม่ได้สูญหายไปจากหลักสูตรภาษาไทย แต่การ อธิบายหลักสูตรบางครั้งไม่ชัดเจน รวมทั้งก่อนหน้าที่ไม่มีการกำหนดบทอาขยานหลักให้ นักเรียนท่องจำ เป็นสาเหตุให้การท่องอาขยานเริ่ม “จางหาย” ไปจากสถานศึกษาบางแห่ง และยิ่งสถานศึกษาแห่งนั้นมีผู้สอนภาษาไทยที่ไม่ได้ใส่ใจเรื่องนี้จริงจัง การท่องอาขยานก็จะ “สูญหาย” ไปจากสถานศึกษาแห่งนั้นอย่างน่าเสียดาย ยิ่งไปกว่านั้น การบังคับให้นักเรียนท่อง บทอาขยานของครู บางครั้งก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้นักเรียนเกิดเจตคติเชิงลบต่อการเรียนภาษาไทย และกลายเป็น “ยาขม” สำหรับนักเรียน

ปัญหาของครูจึงอยู่ที่ว่า จะต้องทำอะไรเพื่อให้นักเรียนสมัยใหม่ สามารถเข้าใจถึง แก่นแท้ของการท่องบทอาขยาน โดยที่นักเรียนรู้สึกสนุกไปกับบทเรียน มีแรงจูงใจในการท่อง หรืออาจกล่าวได้ว่า จะต้องทำอะไรเพื่อชี้ให้นักเรียนเห็นว่า การท่องบทอาขยานมิใช่ “ยา ขม” อย่างที่เข้าใจ หากแต่เป็น “ยาขมานอก” ที่มีสรรพคุณต่อชีวิตอย่างอนงอนันต์

แนวคิดและแนวทางในการสอนท่องบทอาขยาน:

เมื่อทำการสิ่งใดด้วยใจรัก
ด้วยใจรักเป็นแรงที่เร้าร้าง

ถึงงานหนักก็เบาลงแล้วครึ่งหนึ่ง
ให้มุ่งมั่นผันถึงซึ่งปลายทาง

(บุญเสริม แก้วพรหม)

บทอาขยานบทนี้ ให้ขอคิดว่าการกระทำใดๆ ก็ตามด้วย “ใจรัก” ที่จะทำให้ “ถึงปลายทาง” อย่างง่ายดาย การท่องบทอาขยานของนักเรียนก็เช่นกัน ย่อมจะสามารถก้าวถึง “ปลายทาง” ได้อย่างง่ายดาย หากครูสามารถทำให้นักเรียนมี “ใจรัก” คือ มีความสนใจ มีความใฝ่รู้ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ที่จะก้าวให้ถึง “ปลายทาง” นั่นคือ การท่องบทอาขยานได้ถูกต้อง และ

เกิดความซาบซึ้งคุณค่าทั้งด้านภาษาและเนื้อหาความ “มุ่งมั่นฝันถึงซึ่งปลายทาง” ของนักเรียนนี้ จะบังเกิดได้อย่างมีศักยภาพก็ยังคงต้องอาศัยบทบาทหน้าที่ของครู

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๓๙: ๑๒๙) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้อรรถาภิธานไว้ว่า “ในการอ่านหนังสือเล่มใด เรามิได้จำนงให้นักเรียนรู้หนังสือเล่มนั้น เราต้องการให้นักเรียนเกิดความสามารถอ่านหนังสือจากหนังสือเล่มที่นำมาให้อ่าน ให้เรียน เราใครจะให้นักเรียนมีความสามารถอ่านหนังสือมาก อ่านเร็วอ่านด้วยความเข้าใจและพึงพอใจที่จะใช้หนังสือเป็นอุปกรณ์เพื่อการดำรงชีวิต”

แม้ข้อคิดดังกล่าว จะเป็นข้อคิดเกี่ยวกับการเรียนวรรณกรรมทั่วไปแต่แนวคิดดังกล่าวก็สามารถนำมาปรับใช้เป็นข้อคิดการท่องบทอาขยานเพราะบทอาขยานก็คัดมาจากวรรณคดีวรรณกรรม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การท่องบทอาขยาน ไม่ควรที่จะให้นักเรียนท่องเป็น “นกแก้วนกขุนทอง” แต่อย่างเดียว แต่นักเรียนจะต้องมี “ความเข้าใจและพึงพอใจที่จะใช้หนังสือเป็นอุปกรณ์ในการดำรงชีวิต” ด้วย ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการท่องบทอาขยานจึงมิใช่แค่การท่องจำได้อย่างถูกต้องเท่านั้น แต่นักเรียนควรมีความเข้าใจข้อคิดในบทอาขยานนั้นด้วย

ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาไทยหลายท่านได้เสนอแนวทางในการสอนท่องบทอาขยานไว้อย่างน่าสนใจ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๓) และ พรทิพย์ ศิริสมบุญธนะเวช (๒๕๔๘) แนวทางทั้งหลายที่ผู้รู้เสนอไว้นั้นล้วนมีความจำนงให้จุดมุ่งหมายของการท่องบทอาขยานไม่ใช่เพียงการท่องให้ถูกต้องเท่านั้น แต่ต้อง “ท่องได้” “เข้าใจได้” และ “อ้างอิงได้” ด้วยเหตุนี้ แนวทางการสอนการท่องบทอาขยานจึงควรประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ๓ ขั้นตอนตามลำดับ คือ แจกแจง จดจำ และนำไปใช้ ความสัมพันธ์ทั้ง ๓ ลำดับขั้นนี้สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. แจกแจง

แจกแจง เป็นขั้นตอนแรกในการสอนท่องบทอาขยาน กล่าวคือ ในขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนได้ “ทำความเข้าใจ” กับบทอาขยานนั้นๆ ครูจะต้องหากวิธีเพื่อโน้มน้าวให้นักเรียนรู้สึกมีความสนใจ เกิดแรงจูงใจที่จะท่องบทร้อยกรองนั้นๆ กลวิธีดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ “แจกแจง” สิ่งที่จะต้อง “รู้” เกี่ยวกับการท่องบทอาขยาน ทั้งฉันทลักษณ์ เนื้อหา ความงามทางภาษา คุณค่า ฯลฯ

ผลที่คาดหวังจากชั้น “แจกแจก” คือให้นักเรียนเข้าใจได้ว่าการท่องบทอาขยานนี้ “อย่าพึ่งเปล่าเอาแต่กลอนสุนทรเพราะ ควรพิเคราะห์คำเลิศประเสริฐศรี” คือมิใช่การท่องจำแบบ “นกแก้วนกขุนทอง” แต่เป็นการท่องเพื่อให้ซาบซึ้งคุณค่าและความไพเราะของบทร้อยกรอง เพื่อเป็นคติสอนใจและเป็นพื้นฐานในการแต่งคำประพันธ์ต่อไป (พรทิพย์ ศิริสมบุญ ณ เวช, ๒๕๔๘: ๑๘๕)

Ediger (1997) ได้ให้แนวคิดการท่องจำคำประพันธ์ว่า ครูจำเป็นต้องทำให้นักเรียนอยากเรียนรู้คำประพันธ์ รู้สึกชื่นชมภาษาสร้างสรรค์ที่ใช้ในคำประพันธ์ ความชื่นชมนี้จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกถึงความมหัศจรรย์กับถ้อยคำภาษาที่ใช้ในคำประพันธ์นั้น เสน่ห์ในคำประพันธ์จะช่วยให้เด็กเกิดแรงจูงใจที่จะจดจำคำประพันธ์นั้น

ชั้น “แจกแจก” นี้เป็นขั้นตอนที่ครูภาษาไทยหลายคนมองข้าม การท่องบทอาขยานของนักเรียนจึงเป็นการท่องจำที่ผิดวัตถุประสงค์ของการท่องบทอาขยานคือ ครูบอกให้ท่องนักเรียนก็ท่องโดยไม่รู้ความ ทำให้บทอาขยานเป็น “ยาขม” ของผู้เรียน แต่ถ้าครูภาษาไทยได้แจกแจกองค์ความรู้ในขั้นนี้ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ นักเรียนก็จะเข้าใจเองว่าบทอาขยานนี้มีคุณค่าและมีประโยชน์อย่างไร ขั้นตอนนี้จึงเป็นหน้าที่สำคัญที่ครูภาษาไทยไม่ควรละเลยอย่างยิ่ง

2. จดจำ

ในขั้นจดจำนี้ ครูควรชี้แนะกลวิธีการท่องจำ เพื่อให้นักเรียนรู้สึกว่าการท่องจำบทอาขยานไม่ใช่เรื่องยากเกินความสามารถ นอกจากนี้ ครูควรแนะนำให้นักเรียนหากกลวิธีการท่องจำของตนเอง เช่น ในบทพากย์เอราวัณ ซึ่งเป็นบทอาขยานในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ครูอาจให้ข้อสังเกตในการท่องจำว่า เนื้อความในบทอาขยานจะกล่าวถึงสิ่งที่ใหญ่ไปสู่สิ่งที่เล็กลงตามลำดับ คือ ช้าง หัวช้าง งาช้าง สระบัวในงาช้าง ดอกบัวในสระบัว กลีบบัวในดอกบัว เทพธิดาในกลีบบัว และบริวารของเทพธิดา ตามลำดับ หรือ บทอาขยานเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กล่าวถึงชัยชนะของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่มีเหนือพระมหาอุปราชา ครูอาจให้ข้อสังเกตว่าโคลงทั้งสี่บทมีเนื้อความที่เรียงกันตามลำดับเวลา คือ บทที่ ๑ กล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรหลบอาวุธของพระมหาอุปราชา บทที่ ๒ กล่าวถึง ช้างของพระนเรศวรอยู่ในตำแหน่งได้เปรียบ บทที่ ๓ กล่าวถึง สมเด็จพระนเรศวรสามารถ “เผด็จ” พระมหาอุปราชาได้สำเร็จ และบทที่ ๔ กล่าวถึงการสวรรคตของพระมหาอุปราชา การให้ข้อ

สังเกตดังกล่าว จะทำให้นักเรียนเห็นแนวทางการ “จดจำ” ที่ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม ชั้นนี้ต้องอาศัยพื้นฐานที่ดีมาจากชั้น “แจกแจง” เพราะมีเข็มนั้นอาจจะไปสู่การท่องจำแบบผิดๆ

3. นำไปใช้

ชั้น “นำไปใช้” เป็นขั้นตอนที่นักเรียนสามารถท่องจำบทอาขยานได้จนแม่นยำและสามารถนำไปใช้ในโอกาสต่างๆ ครูอาจใช้ขั้นตอนนี้เพื่อประเมินผลการท่องบทอาขยานซึ่งสามารถกระทำได้ในวิธีต่างๆ เช่นครูอาจให้นักเรียนจัดการแสดงเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี ซึ่งพอแสดงถึงเรื่องราวตอนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นบทอาขยาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548) ก็กำหนดให้นักเรียนท่องบทอาขยานประกอบการแสดง เป็นต้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เช่นนี้จะช่วยให้ครูสามารถประเมินได้ว่านักเรียนท่องจำได้ถูกต้องหรือไม่ และมีความเข้าใจในบทอาขยานนั้นๆ หรือไม่ เพราะถ้านักเรียนเข้าใจก็จะสามารถเลือกใช้น้ำเสียงประกอบการแสดงได้ถูกต้อง เช่น เมื่อท่องบทอาขยานเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีตีเมืองใหม่ นักเรียนที่เข้าใจในบทอาขยานก็จะท่องไปอย่างช้าๆ และทอดจังหวะเพราะเนื้อหาบทในอาขยานนี้แสดงความเศร้าโศกของพระอภัยมณี เป็นต้น การสอนในลักษณะนี้เรียกว่าเป็นการสอนในลักษณะบูรณาการซึ่งครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ เช่น การวาดภาพป่าที่เต็มไปด้วย “วิหคณไม้” ตามจินตนาการจากบทอาขยานเรื่อง อิเหนา ตอน ศีกะหมังกุหนิง เป็นต้น

ขั้นการนำไปใช้นี้ ยังหมายความถึง การที่นักเรียนสามารถนำบทอาขยานต่างๆ ไปใช้ “อ้างอิง” ดังคำอธิบายในตัวชี้วัดในหลักสูตรอีกด้วย เพราะการที่นักเรียนสามารถนำบทอาขยานไปใช้อ้างอิงได้ ก็นับว่าการท่องบทอาขยานนั้นๆ ประสบความสำเร็จ คำว่า “อ้างอิง” ในที่นี้ จึงหมายถึงการที่สามารถนำบทอาขยานนั้นๆ ไปใช้ โดยเฉพาะการนำมาเป็นคติชีวิต

หากนักเรียนท่องจำอาขยานที่กำหนดได้อย่างแม่นยำแล้ว ครูอาจเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกบทร้อยกรองบทอื่นๆ มาเป็นบทท่องจำเพิ่มเติมตามความสนใจ โดยครูอาจให้คะแนนพิเศษเพื่อให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจและไม่รู้สึกว่าโดนบังคับให้ท่องจำ ดังที่พิรพิชย์ ศิริสมบูรณ์เวช (๒๕๔๘: ๑๘๔) กล่าวว่า “การที่นักเรียนรู้จักคัดเลือกบทร้อยกรองที่มีคุณค่าและท่องจำไว้ใช้ประโยชน์ย่อมแสดงถึงความรู้จักคิด ความเป็นผู้มีเหตุผล มีสุนทรียรสทางภาษา ทำให้นักเรียนภูมิใจในการท่องบทอาขยานมากยิ่งขึ้น”

นอกจากนี้ ครูควรกระตุ้นเตือนความจำของนักเรียนเกี่ยวกับบทอาขยานอยู่เสมอ เพื่อให้บทอาขยานนั้นๆ อยู่ในความจำระยะยาว (Long – Term Memory หรือ LTM) ที่เอื้อต่อการนำไปใช้อ้างอิง เช่น เมื่อครูระดับมัธยมศึกษาสอนโคลงโลกนิติบทที่ว่า “โคควายวายชีพได้ เขาหนึ่ง” ครูอาจเชื่อมโยงให้นักเรียนท่องบทอาขยาน “พฤษภกาสร” ซึ่งเป็นบทอาขยานในระดับประถมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548) เพื่อเป็นสิ่งเร้าไปสะกิดใจให้รื้อฟื้นความจำ กิจกรรมลักษณะนี้จะทำให้ไม่หลงลืมบทอาขยานที่เคยท่องมาก่อนหน้าและทำให้นักเรียนสามารถอ้างอิงบทอาขยานเพื่อนำไปใช้ในโอกาสต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้การท่องบทอาขยานควรประกอบด้วยขั้นตอน ๓ ขั้น คือ แจกแจงจดจำ และนำไปใช้ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว การออกแบบการจัดการเรียนรู้อาขยานตามขั้นตอนดังกล่าวน่าจะเป็นแนวทางการแก้ไข “ยาขม” ให้กลายเป็น “ยาขนานเอก” ได้อย่างวิเศษ และการเรียนบทอาขยานไทยก็จะสอดคล้องกับแนวคิด “Plean” (Play + Learn) ของ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยความสุข

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (๒๕๓๙). **แว่นวรรณกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

พรทิพย์ ศิริสมบูรณ์เวช. (๒๕๔๘). **เสนาะทำนองครอลองวรรณกรรม: ศิลปะการอ่านสำหรับครูภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตร การสอนและเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (๒๕๔๓). **คู่มือการใช้บทอาขยานไทยประกอบการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (๒๕๔๘). **หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย บทอาขยานภาษาไทย ช่วงชั้นที่ 1-ช่วงชั้นที่ 4 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (๒๕๕๒). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ

ภาษาอังกฤษ

Ediger, M. (1997). Memorization of poetry : good or bad?

Journal of Instructional Psychology. 24 (December) p. 273-277.

The Pilgrimage Routes of French Catholic Mission in Thailand : A Model for Cultural Tourism Development and Management

*Mr. SOMNUCK JONGMEEWASIN**

**Student: Doctor of Philosophy Program (International Program) in Architectural Heritage Management and Tourism, Faculty of Architecture, Silpakorn University*

Abstract

The aims of this study are to review (1) historical and spiritual backgrounds and their cultural heritage significance of French Catholic mission in Thailand, contributed by Catholic churches and their Catholic communities between the late of Ayutthaya period and the early of Bangkok period (1662 - 1862 A.D.), for development as cultural tourism destinations by linking them into pilgrimage routes and (2) general relevance of the cultural route concept into the pilgrimage routes to ensure cross-cultural significance to be interpreted and presented for cultural heritage conservation and cultural tourism development of the routes, accompanied by guidelines for sustainable management. The researcher used qualitative study through documentary research and interview for this review. Saint Joseph Church in Ayutthaya; Wat San Paulo in Lopburi; Immaculate Conception Church, Saint Francis Xavier Church, Santa Cruz Church, Holy Rosary Church, and Assumption Cathedral in Bangkok; Immaculate Conception Cathedral in Chanthaburi; and their surrounding Catholic communities and associations are the main study boundaries. Historically, the first group of French missionaries began their hazardous journeys from Marseilles in France to Siam for their Catholic mission in the reign of King Narai; however, they could not make success on the mission against Thai people but created some cultural gaps between each other until the reign of King Rama IV. The study found that success and failure of the French Catholic mission in Thailand has established many sacred areas in forms of the pilgrimage routes accompanied by a mosaic of different ethnic groups who have, overtime, learned to co-exist spiritually. These religious spaces provide cultural and cross-cultural significance and represent a Catholic church as main part of the social, tradition, and culture with significant inter-relationship with Thai society in the national history. Finally, the routes have

high potentials to be developed as tourist destinations for cultural tourism. The application of the cultural heritage management on the pilgrimage routes was presented with appropriate guidelines for community involvement in terms of cultural heritage conservation and cultural tourism development and management.

Keywords: Catholic, Cultural Tourism, French Mission, Pilgrimage Routes

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้คือ (1) เพื่อศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และศาสนา ตลอดจนคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการเดินทางของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทยซึ่งประกอบไปด้วยโบสถ์คาทอลิกและชุมชนคาทอลิกที่ถูกสร้างขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ในช่วงปลายสมัยของกรุงศรีอยุธยาจนถึงต้นสมัยของกรุงรัตนโกสินทร์(พ.ศ.2205-พ.ศ.2405) ทั้งนี้เพื่อที่จะพัฒนาสถานที่เหล่านั้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยทำการเชื่อมต่อสถานที่ที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาอยู่ในรูปแบบของเส้นทางการจาริกแสวงบุญ และ (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของแนวคิดเส้นทางวัฒนธรรมในบริบทของเส้นทางการจาริกแสวงบุญ โดยคำนึงถึงการสร้างความหมายจากคุณค่าทางวัฒนธรรมร่วมกันของสถานที่ที่เกี่ยวข้องในเส้นทาง และการเผยแพร่ความหมายเหล่านั้นสู่สาธารณชน เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเส้นทางที่ทำการศึกษา พร้อมทั้งเสนอแนะกรอบแนวทางการดำเนินงานภายใต้การพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้ศึกษาได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์โดยศึกษาจากเอกสารอ้างอิงที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในบริเวณพื้นที่ที่ทำการศึกษา ซึ่งอาณาบริเวณในการศึกษาประกอบไปด้วยวัดนักบุญยอแซฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดสันเปาโลในจังหวัดลพบุรี วัดคอนเซ็ปชัน วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ วัดซางตาครู้ส วัดพระแม่ลูกประคำกาลหว่าร์ และวัดอัสสัมชัญในจังหวัดกรุงเทพมหานคร วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมลในจังหวัดจันทบุรีและชุมชนคาทอลิก ตลอดจนสถานที่สำคัญทางศาสนาที่เกี่ยวข้องที่อยู่โดยรอบวัดคาทอลิกกลุ่มนี้ ในอดีตคณะบาทหลวง

ฝรั่งเศสกลุ่มแรกได้ออกเดินทางผ่านเส้นทางที่เต็มไปด้วยอันตรายจากเมืองมาร์แซร์ในประเทศฝรั่งเศสสู่อาณาจักรสยาม และได้เริ่มต้นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในกรุงศรีอยุธยาและบริเวณใกล้เคียงในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อย่างไรก็ตามการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกกับคนไทยตลอดช่วงเวลานั้นจนถึงต้นสมัยของกรุงรัตนโกสินทร์ถือว่าไม่ประสบความสำเร็จ อันเนื่องมาจากช่องว่างทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นระหว่างชาติตะวันตกและชาติตะวันออกซึ่งเต็มไปด้วยความขัดแย้ง การเผยแพร่ศาสนาเริ่มประสบความสำเร็จอย่างชัดเจนก็ผ่านล่วงมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการศึกษาพบว่าความสำเร็จและความล้มเหลวของคณะบาทหลวงฝรั่งเศสในการเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยนั้นได้ให้กำเนิดสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาขึ้นหลายแห่งภายในประเทศ ซึ่งจัดอยู่ในรูปแบบของเส้นทางการจาริกแสวงบุญโดยมีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่มที่เป็นคาทอลิกเหมือนกันเข้ามาเกี่ยวข้อง สถานที่เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางวัฒนธรรมร่วม ตลอดจนบทบาทความสำคัญของวัดคาทอลิกที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมไทยซึ่งได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์ของประเทศ ในตอนท้ายผู้ศึกษาพบว่าเส้นทางการจาริกที่ทำการศึกษานี้มีศักยภาพสูงพอในการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หลักการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมได้ถูกนำมาดัดแปลงประยุกต์ใช้กับเส้นทางการจาริกแสวงบุญนี้ โดยจัดทำเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ รวมถึงการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในเส้นทาง

คำสำคัญ: ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คณะบาทหลวงฝรั่งเศส เส้นทางการจาริกแสวงบุญ

Key Concepts

Cultural Routes: Any route of communication, be it land, water, or some other type, which is physically delimited and is also characterized by having its own specific dynamic and historic functionality (ICOMOS 2005, pp. 2-3). By defining cultural landscapes as cultural properties representing the combined works of nature and man with evolution of human society and settlement over time under the influence of the physical constraints presented by their natural environment, social, economic, and cultural forces (ICOMOS 2009), cultural routes could be considered as a specific, dynamic type of cultural landscape.

Cultural Tourism: The movement of persons to cultural attractions away from their normal place of residence, with the intention to gather new information and experiences to satisfy their cultural needs (Richards 1996, p. 24).

Pilgrimage: The act of moving from one place to another, often traveling through foreign lands. It is also an ordered march of a group of people, usually with religious connotation. (Estrada-Gonzalez 2005, p156). It is a ritual journey with a hallowed purpose; every step along the way has meaning; the pilgrim knows that the journey will be difficult and that lifegiving challenges will emerge (Wiederkehr 2001, p11).

Introduction

At the present, there is no doubt that the interaction between tourism and religion is focus of attention for Thai people. There are a lot of shared sacred spaces on a countrywide stage particularly relating to Buddhism, as the national religion. These significant spaces have attracted more and more people domestically and internationally to visit for religious activities, spiritual experiences, or aesthetic appreciations. More shared sacred spaces for

Hinduism, Islam, Sikh, and Christianity are also available in Thailand, mainly for their own religious activities and worships. All of these religious attractions as well as their historical backgrounds and relevant festivals have been developing linkages between religion and travel for touristic and non-touristic visitors. As recommended by Wall and Marthieson (2006, p. 251), religion has been powerful force which has long caused people to travel to religious centers in many parts of the world. This phenomenon has also emerged in Thailand. There are a number of Thai visitors traveling to the religious centers oversea as similar as foreign visitors traveling to the religious centers in Thailand annually. We foresee an increasing number of visitors both domestically and internationally to our religious attractions demanding for some level of services, ranging from providing for the most basic human needs to full commercial development. In the face of increasing visitors, there is concern that these religious areas are being developed for tourism and that this is detracting from the religious significance. Management of religious tourism and its sacred areas are being discussed for sustainable development at the moment.

In Thailand, in comparison to Buddhism as the highest population and national religion, Christianity has been considered a minority group nowadays. Its historical and spiritual backgrounds in Thailand have not been much focused and well known in a nationwide scale yet. Historically, Catholicism was the first group of the Christianity in Thailand. It is believed that the first Catholic group came to Thailand for their missionary purpose in 1567 (Chumsriphan 2010), before the arrival of French missionaries in 1662. However, between the late of Ayutthaya period and the early of Bangkok period, they could not make sustainable success on the mission to Thai people but created some cultural gaps between each other, particularly caused by different doctrines between Buddhism and Catholicism. In some

historical periods, there were religious conflicts linked to international politics and negatively considered Catholicism as tools for western colonization. The conflicts had not been permissibly resolved until the reign of King Rama IV, who committed to support Catholic mission in Siam and protect Catholic members from the religious persecution.

Subject of Inquiry

1. The historical and spiritual backgrounds and their cultural heritage significance of French Catholic mission in Thailand, contributed by Catholic churches and their Catholic communities between the late of Ayutthaya period and the early of Bangkok period (1662 - 1862 A.D.), for development as cultural tourism destinations by linking them into pilgrimage routes.

2. The general relevance of the cultural route concept into the pilgrimage routes to ensure cross-cultural significance to be interpreted and presented for cultural heritage conservation and cultural tourism development of the routes, accompanied by guidelines for sustainable management.

Study Areas

The study defined pilgrimage routes of French Catholic mission in Thailand covering ten sacred places, involved by French missionaries in the past, herewith the following areas.

1. Saint Joseph Church, Portuguese Settlement, and Catholic communities in Sam Pao Lom, Ayutthaya.
2. Wat San Paulo and Notre Dame de Lorette Chapel (at Phaulkon's residence) in Lopburi.
3. Immaculate Conception and Saint Francis Xavier Churches, and Catholic communities in Samsen (Baan Khmer and Baan Yuan), Bangkok.

4. Santa Cruz Churches and Catholic communities in Kudi Jeen, Bangkok.
5. Holy Rosary Church (Calvary Church) and Catholic communities in Talad Noi, Bangkok.
6. Assumption Cathedral and Catholic communities in Charoen Krung, Bangkok.
7. Immaculate Conception Cathedral and Catholic communities in Tha Luang (Talad Lang), Chanthaburi.

These interrelated places could be visually grouped and demonstrated into a whole landscape of the routes as follows (Figure 1 & Figure 2).

Figure 1

The Pilgrimage Routes of French Catholic Mission in Thailand:
Covering Ayutthaya, Lopburi, Bangkok, and Chanthaburi Provinces
(WorldMapFinder 2011)

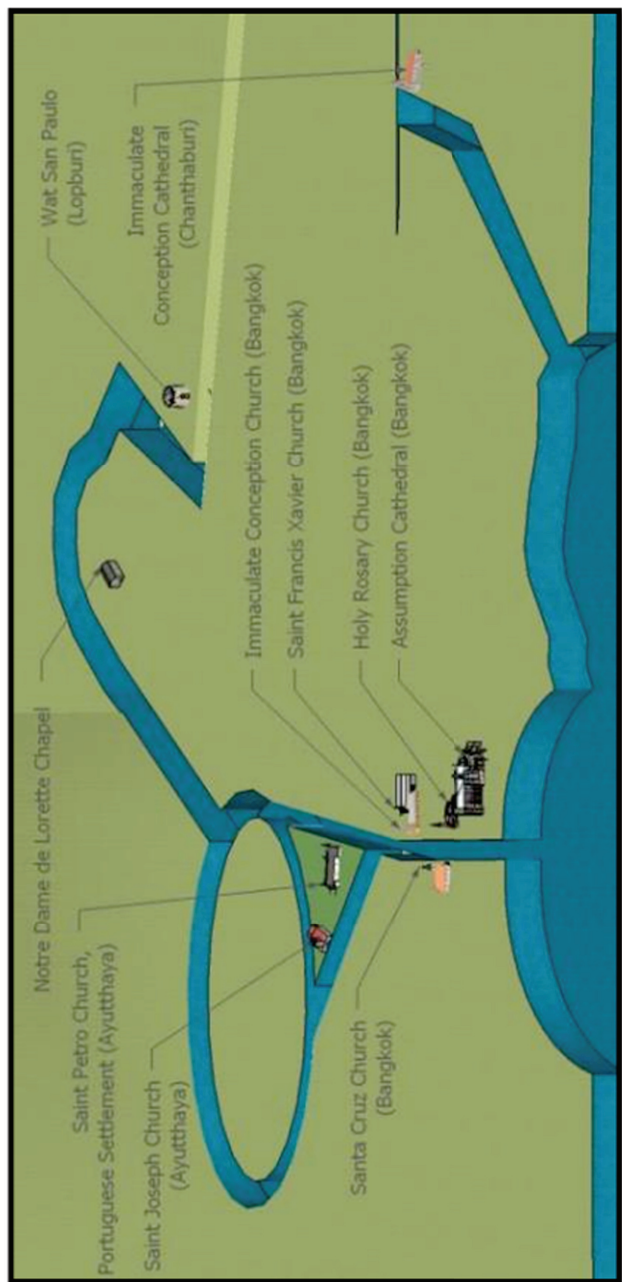

Figure 2

The Pilgrimage Routes of French Catholic Mission in Thailand: Section A-A, Whole Landscape

Research Methodology

This research has concentrated on qualitative method through a full concept of the qualitative research (Weaver and Laura 2002, p407), including documentary research and interview. All primary and secondary data relevant to the focused area, including all electronic resources, was collected and analyzed. The researcher defined goal topic and interviewed all stakeholders of the communities by using structured-interviewed format. The questionnaire was composed of understanding of their cultural heritage significance in the study areas, community involvement in the cultural heritage management, development and cultural tourism in Thailand, cultural routes in Thailand, community demand for cultural tourism development in the study areas, appropriate guidelines applying the cultural routes as tools for pilgrimage, education, and awareness of the cultural heritage by travel, and possibility of the cultural routes discovered at the heritage places in the study areas.

The Significance of the Research

The significance of the study areas arises from their historical and spiritual backgrounds. The study of these backgrounds can assist in understanding of the relationship between many sacred areas, established by the French Catholic Mission in Thailand between 1662 and 1862, in form of a pilgrimage route. The research views all religious spaces and their involved communities in the study boundaries as a cultural route which is able to provide cultural and cross-cultural significance, by emphasizing a Catholic church as main part of the social, tradition, and culture with significant inter-relationship with Thai society in the national history. These days, the above study areas still vibrantly contribute rich history, spirit, culture, and ways of living on their own communities. They have always been a mosaic of different ethnic groups who have, overtime, learned to co-exist spiritually under

Catholicism. Comparatively, each ethnic group also has its own cultures, traditions, norms, architectures, arts, dialects, and local wisdoms. They still continue their original customs and cultures into their daily life as much as possible. With very long stories of their strongholds to adhere and present the Catholicism against religious persecution elsewhere, dependency becomes a characteristic of people in these Catholic communities. The research can aid to shed light on tangible and intangible heritage values appeared in the study boundaries for conservation requirement with appropriate treatment plans for sustainable use. At the same time, the result of the study is able to encourage local communities in the areas to foster tourism development culturally for overall economic objective. A comprehensive cultural tourism development plan shall be established to promote ethnic cultures in these particular communities direct to visitors with full support on traditional cultures respecting to their local knowledge accordingly. The tourism development shall mainly support local employment and training opportunities, and sustainable tourism to the local resources as well. Throughout long and sacred history of the French Catholic mission in Thailand passing various communities with their own cultural identities interestingly, there is potential to link, develop, and manage these ethnic communities together as routes of the cultural tourism with a view to present the pilgrimage attractions to the communities and visitors. In order to recognize and conserve cross-cultural significance created by the pilgrimage routes between heritage places, all heritage places are cultural tourism destinations for all visitors.

Result of the Study

The results of the study can be divided into three parts as followings:

Historical and Spiritual Backgrounds of French Catholic Mission in Thailand

After Société des Missions Etrangères in Paris (MEP) was established, the first group of the French missionaries led by Msgr. Lambert de La Motte began their hazardous journeys from Marseilles in France to Siam (a former name of Thailand) for about three years, passing through Syria, Persia, India, Bengal, and Malaysia Peninsula (Costet 2006, p. 70; Garçon 2007, p. 28). According to Pongpit (1984, pp22-30), when they arrived in Ayutthaya in 1662, they had declared Siam as the most convenient base for their Catholic missions of Cochin-China (South of Vietnam), Tonkin (North of Vietnam, North East of Laos, and South of China's Yunnan and Guangxi), and China. The growth of the mission of Siam was evident during the long and prosperous period of King Narai the Great (1657-1688) who opened the country to foreigners and gave liberty to the missionaries to preach gospel. The French missionaries were allowed to found college general, seminary, hospital, and church in Ayutthaya, so called "Saint Joseph's Camp" in the present-day area of the Saint Joseph Church. They started to preach the gospel in many places mostly in Ayutthaya, Louvo (Lopburi), and Bangkok.

In the year 1674, there were about six hundred Siamese Catholics. It was in this year that the Immaculate Conception Church in Samsen district of Bangkok was built (Pallegoix 2006, pp 415-416). The missionaries also built two hospitals and housings for workers, priests, and Catholic members. This area is the oldest Catholic community in Bangkok. The king allowed the French missionaries to build more churches outside Ayutthaya and Bangkok as well. In addition, there were Catholic churches in Louvo (Wat San Paulo), Sukhothai, Phitsanulok, Bengari and Jongselang (parts of the present-day Phuket), as well as Mergui and Tenasserim (formerly under Siam, parts of the present-day Myanmar). Only Wat San Paulo still remains as a dead monument without religious service

until today. An astronomical observatory was first built together with the church at Wat San Paulo, as the first observatory with a wellstructure in Siam in the past.

King Narai's attitude towards Christianity made French missionaries misunderstand that there was hope of converting both the King and the whole country to Christianity. This led the missionary activities to disaster when the famous revolution of 1688 occurred. With an anti-French attitude, Phra Petracha, the new King persecuted all the Christians (Wyatt 1984, pp. 116-118). The situation of the mission became better in 1691 when the king gave the seminary back to the French missionaries. Further persecution occurred during the reign of King Taisra (1709-1733). The missionaries were forbidden to present their Catholic mission to all Siamese (Thai), Peguan (Mon), and Lao people (Pongpit 1984, pp86-97). They were forbidden to use Siamese and Pali languages as mediums for their Catholic teachings. Moreover, the end of 1748 and the beginning of 1749 saw further continuing persecution. Besides these difficulties, French Catholic mission was affected by the invasion of Burma and the fall of Ayutthaya in 1767. The French missionaries had been working hard for this difficult period until the fall of Ayutthaya, but the fruit of their evangelization was indeed very small (Chumsriphan 2006).

In 1711, more than a hundred Catholics, fleeing from persecution in Cochin-China (Vietnam), settled their community in Tha Luang, Chanthaburi. A church was later built and developed with assistance from the French missionary. The church is finally named as "Immaculate Conception Cathedral" and considered as the biggest church in Thailand presently. During the Burmese invasion, Catholics missionaries and members mostly fled from Ayutthaya. Some escaped to Cambodia and Cochin-China. However, some of the Portuguese residents in Ayutthaya remained in Siam and migrated to establish a new community in Thonburi, a new Siam capital in the reign of King Taksin. The French missionaries and members later returned from Cambodia

to help the Portuguese residents for the new community settlement, so called “Kudi Jeen” area. The King also offered them land to found a Catholic church in the community. The new church was founded and named “Santa Cruz” by the French priest in 1770.

However, Pallegoix (2006, pp. 488-495) stated that the situation of the French Catholic mission at the end of the eighteenth century was not so favorable, since an expulsion of the missionaries took place by the order of King Taksin (1768-1782). King Rama I (1782-1809); however, sent for the missionaries because he wished to begin negotiations for an alliance with foreign countries and to promote trade with these countries as had been done before. In 1785, about one thousand and three hundred Catholics migrated to Bangkok. The first group was Siamese Catholics of Portuguese origin at the Santa Cruz Church. The second group was Cambodian Catholics who fled to Siam during a war crisis in Cambodia. The last group was Cochin-Chinese (Vietnamese, so called “Yuan”) Catholics who escaped to Siam during a persecution in Cochin-China. The Cambodian and Cochin-Chinese Catholics later settled their communities surrounding the Immaculate Conception Church. A year later, King Rama I offered land to found a new Catholic church nearby Rosary’s Camp, a new Portuguese Settlement in Bangkok (part of the present-day Samphanthawong), to service Portuguese Catholics who rejected French missionary. The new church was later built and named “Galva Church” (Cavalry Church).

Assumption Cathedral was established in 1821 to service more Cochin-Chinese Catholics who escaped from the persecution in Cochin-China and settled a community in Bangkok (part of the present-day Charoen Krung). The Saint Joseph Church had been departed without religious service after the fall of Ayutthaya. New group of French missionaries visited the church and decided to develop it in 1830. Since the old buildings had been totally demolished,

new buildings were carefully built. All Cochinchinese Catholics, who migrated from their origins in Ayutthaya, were asked to return to their original areas surrounding the church.

In 1834, about one thousand and six hundred souls, as the additional Catholics migrated from Cochinchina, went to settle a community in Samsen district and asked asylum from Bangkok. This was the origin of the Saint Francis Xavier Church in Samsen, in a later year. A few years later, the church at Rosary's Camp was rebuilt through French missionary's assistance to service a new settlement of Chinese Catholics in Talad Noi. The church was later renamed "Holy Rosary Church". However, the new local community still called it, Galva Church.

As discussed by Chumsriphan (2006), a very famous and outstanding person in the French Catholic mission of Siam during the nineteenth century was Msgr. Pallegoix (1841- 1862), whose fame spread far beyond the borders of Siam. He was nominated and consecrated as a Bishop of Siam in 1838. He was the author of the well-known Siamese- Latin-French-English dictionary, the first such fundamental work for the Siamese language. Pallegoix also had a good relationship with King Rama IV and could make the great progress in evangelization in Siam. He acquired a very deep knowledge of Siamese and Pali languages, in particular, when he supervised the Immaculate Conception Church in Bangkok. At that time, he had the great opportunity to learn Pali from Prince Mongkut, who had entered the monkhood at Wat Rajathivas near his church, while Prince Mongkut took Latin lessons from him (Phlainoi 2010, pp80-81). In the reign of King Rama III, in 1849, there was a religious persecution caused by beliefs of the different doctrines between Siamese court and French missionary again. The king finally expelled some missionaries but Pallegoix from Siam; however, there was no more persecution after that. King Rama IV later left his monkhood, and was crowned as the king of Siam in

April 1851. At the beginning of his reign, all of the expelled missionaries were allowed to return to Bangkok. Rama IV started to recover France- Siam relations through Pallegoix's assistance, in order to balance with a new power from England which was aggressively increasing since the reign of King Rama III. In 1862, after his travails for Mission of Siam at the age of fifty-seven years old, Bishop Pallegoix finally passed away in June. In the same year, Rama IV had committed to support all Catholic members in Siam, and protect them from the religious persecution (Pongpit 1984, p. 144).

In a sacred period of the two centuries in 1662 - 1862, between the arrival of Msgr. Lambert and the departure of Msgr. Pallegoix, many places in Thailand, where the French missionaries made their pilgrims passing several periods of the difficulty to free people from their sins, help them get in touch with the God through the beliefs of the Catholic Church, and plant the seeds of their missionary forces en route, with an equal opportunity to all regardless of race, color, national origin, age, and gender, have been considered as a jigsaw of the success of the Roman Catholic Church, which is by far the largest Christian denomination and the largest organized body of any world religion nowadays. During their travails in the country for two hundred years from the beginning, the French missionaries had created routes of the pilgrimage aspects among these places, presenting ever step along the way they performed God's work had meaning; everything they did and everything social in these places were religious. Many missionaries and their Catholic souls of the routes encountered and passed the difficult pilgrimages of the Catholic mission together, and the life-giving challenges always emerged in the past. The routes explicitly presented relationship between the Catholic belief and their involved communities toward the creation of local Catholic culture and social life in various forms of their ethnic groups, a few of these are philosophy of thought, art and architecture, food, tradition, and language. In the past, the

routes had perfectly created and blended relationship between the natural, the supernatural, and the cultural spaces together. Several places of the routes could be viewed as scared places from their own meanings, where they were generally built for the religious purposes either to perform religious rituals or to satisfy religious needs, particularly by expressing religious worship in God's divinity, for example, cathedral and church. When the major people in the route were servants of the God, numerous buildings mostly belonging to the religious organizations were essentially established to support them, for example, seminary, and religious school. The worth of these religious contents and their stories of the success and failure behind the scenes hold an importance of the transformational journey during which significant change takes place.

Cultural Heritage Significance of the Pilgrimage Routes

The pilgrimage routes of French Catholic mission in Thailand are the remaining routes of the fundamental Catholic communities in the country contributed by mosaics of the missionary travails in the past accompanied by the different ethnic groups, who have overtime learned to co-exist spiritually under Catholicism, with mutual dependencies of rich history, spirit, culture, and ways of living on their own, keeping from Ayutthaya, Thonburi, and early Bangkok periods, and still standing to continue their existence nowadays. The significance of the routes could be comprehensively assessed and discussed as followings.

Historic Value: The routes are considered a main part of the original story of French Catholic Mission in Thailand, representing both success and failure of its missions together with Thai history for almost three hundred and fifty years. Many sacred places and their associations were established along the routes

from the past Ayutthaya until the early Bangkok period, proofing the fruit of their evangelization on these days. They are also witnesses of evangelization and dedication of all the missionaries who worked in Thailand till the end of their lives, together with their Catholic members in the communities. The routes also present formal relations between Siam and the Vatican and between Siam and France in the past, starting in the reign of King Narai with several correspondences between Narai and the popes and between Narai and Louis XIV. The lessons from the history have also helped the Catholic members of the communities in Thailand to understand sentiment of the different religious beliefs, and tried to live with it without isolation from Buddhist society, particularly through a true spirit of friendship, until today. Eventually, the historical linkage of the missionary travails and the Catholic communities they created has enhanced a whole cross significance of the pilgrimage routes in view of the challenge of life-giving they had to face in the past, with deeper understanding.

Aesthetic Value: Many churches, cathedrals, and their associated buildings in the routes could stand outstandingly to present their elegances of the designs and decorations in various styles of architectures, including Western, Asian, and the mixtures between them. The designs of churches and cathedrals have been distinctively influenced by Romanesque Revival, Gothic, Italian Renaissance, Neo-Classic, Thai Vernacular, and Thai – Western architectures, while the designs of their community residences along the routes have been favorably inspired by Western, Chinese, Thai vernacular, Thai – Chinese, and Thai – Western styles. Under the influence of the sacred decorations appeared at interiors and exteriors of the churches and cathedrals in the routes, those religious spaces are environmentally created to help their Catholic members to draw closer to the truths of the Gospels. In addition, the surrounding

environments of the routes have been naturally filled with a large scale of the historic landscapes, originated by the usage of the water transportation in the past and recently contributed by both urban and rural landscapes (Figure 2). By combining and viewing the routes and their associations into a large cultural landscape, it has provided not only physical but also psychological aesthetics. The natural scenery of the rivers and their settings is a mosaic of the cultural landscape of the routes with eventful life. In our time, besides the sanctuary places, many houses in the routes are still existed along the river banks with inner landscape. Life on the banks still goes slow as it happened in the past. Those houses through the language of their architectures and decorations such as colors, scales, forms, textures, and building materials, accompanied by the surrounding landscapes, communicate feeling of calm and humility amid an immense appeared in the communities. The aesthetics of simplicity and tranquility together with their physical scenery appeared in the communities meaningfully fill out a whole cross significance of the pilgrimage routes where every step along the way has meaning.

Scientific Value: The French missionaries were the first group to bring science of the Western astronomy to Siam. After the occasion when King Narai had witnessed in Lopburi a lunar eclipse through the telescopes brought by the Jesuits in 1685, it has been recorded that two of the astronomical observatories were later built by the French missionaries at Portuguese Settlement in Ayutthaya and Wat San Paulo in Lopburi. The remnant of the observatory at Wat San Paulo is a significant evidence to represent parts of the astronomical science influenced by those missionaries in the past. In term of irrigation engineering, one of the French missionaries, Bishop della Chiesa, ever applied his knowledge of Western irrigation to help King Narai to solve the regulation of the water flow at the king palace in Louvo. During early of

Bangkok period, the first publishing house for Thai language was established at the Santa Cruz Church. The first book was published here by using Thai script in Latin (Roman) sound, under a title of “Kham Son Christang” (Roman Catholicism). It was considered the first publication in Thailand, in 1796. It is a fundamental part of the modern printing in Thailand. In the later years, a newly innovative camera of that time, so called “Daguerreotype Camera”, was brought to present in Siam by Bishop Pallegoix. He was also the first foreign photographer who was able to take a picture in Siam. This imported technology was later popular in Siam, and became fundamental parts of several scientific and artistic applications in Thailand nowadays, such as historical record and fine art photography.

Social and Spiritual Value: Faith of the Catholic Church is the main linkages socially and spiritually to connect Catholic members in the routes together from the past to the present. The periods of religious persecutions and missionary travails along the pilgrimage routes in the past recall present-day Catholics to join their social and spiritual experiences together with unity consecrated to God through Christ the whole of life. They always spiritualize and sacramentalize their daily life dedicated to Catholicism anywhere, such as churches, cathedrals, and their homes. Their blessings and sacramentals aim at putting all religious activities, times, and places into relationships with God, Jesus-Christ and his saints, and the Virgin Mary. While many of them have ever visited the sacred places in the routes, through various spiritual environments mainly dominated by religious contents, landscapes, and stories of the places, the spiritual transformation of the pilgrim has, more or less, taken them to recognize the context of inner journeys, by joining the missionaries and their Catholic souls in the past as well as the Christ and his saints in a pilgrimage home to God, where new and old places in the heart are visited, blessings are

received, and healing are existed. The inculturation and ethnic cultures appeared in the routes have become intangible significances to form and tie up Catholic society in Thailand profoundly so far. Whole culture of the Catholic society is vibrantly contributed by several ethnic cultures with rich spirits and ways of living on their own, dominated by Portuguese, Vietnamese, Cambodian, Chinese, and Thai. However, a set of mosaics of the different ethnic groups has been well blended and appropriately bonded together by Catholic culture. Each ethnic group has its own distinctive culture, such as custom, tradition, norm, art, architecture, dialect, language, and local wisdom, which is still valid until today. Many of their ethnic cultures have been successfully adapted into the Catholic culture of the routes as well. These social and spiritual feelings help to fill out a whole cross significance of the pilgrimage routes, where life is seen with different eyes in the context of inner journeys received along the sacred landscapes of the routes while travel is for internalized spiritual motives accompanied by social experience to satisfy individual cultural need, particularly through cultural attractions away from normal place of residence.

Interpretative Value: The pilgrimage routes of French Catholic mission in Thailand bring a fresh start in life and inculcate a sense of human existence as one long spiritual journey. The religious contents and their associations in the routes meaningfully play their important parts in sacralizing life and remain central to the performance of Catholic worship, usually through an existence of their own interpretative significance to fill out senses of sacred landscape and inner journey. While the sacraments are not being performed, their religious contents and associated objects appeared in the routes, such as churches, cathedrals, altar crucifixes, statutes, altarpieces, mosaics, ornaments, paintings, and membranes of stained glass, are still there to lift to God the

minds and hearts of those who visit. In addition, their local history and narrative of the people, places, and other subjects of the routes in the past involving with various sacred works and miracles, such as a sacrifice service dedicated to God's work or a message of heaven, help to strengthen manifestation of the faith and belief of those visitors. These tangible and intangible contents spiritually work together as icons with divine power and help the whole routes to symbolize God. Besides the authentic reality and the meaning of human existence in the routes, in view of secularism, the interpretative significance of the routes is still activated to provide the satisfaction of spiritual aspirations to non-Catholics who visit as well. The same religious contents in the routes still work together as icons of the places where extraordinary powers are embodied. Regardless the element of faith that separates them from the Catholics, the secular visitors would perceive a symbolic form of inner journey appeared in the routes, which removes them from their daily life.

Associative Value: The main contents of the routes and their contexts link the true meanings of the routes together with the richness of associative significance. The contents, such as churches, cathedrals, seminaries, schools, and their communities, have been established to associate each other for common objectives, to know and love God and Jesus-Christ, his son as redeemer and savior, and to work dedicated to them. Their contexts behind the scenes are intangible evidences to confirm the profession, sacraments, and life of Catholic faith of those contents established and intimately bound up with the whole of the pilgrimage route's existence. Dependency becomes a characteristic of people in these Catholic communities. The churches and cathedrals are buildings of God, Catholic communities are people of God, and they all become intimately united with God. The love of God and love of

one's neighbor are philosophical concepts of the communities under a universal common good. In the past, many of their ancestors had been originally alleviated from the miseries of refugees or assisted from migrants. In return, since then, the communities were encouraged to put themselves at the services of others. Associative culture was later created and handed over from one generation to another.

Continuity and Integrity: Many churches and cathedrals appeared in the routes still stand elegantly to service their Catholic communities. At the same time, their Catholic communities themselves still continue Catholic way of life in similar to what their ancestry did in the past. While there were a few sacred areas in the past deserted as dead monuments in the routes, the Catholic communities tried not to leave them alone. For instance, a continuity of the Portuguese Village has been vividly revived through the arrival of the new Catholic community and the annual celebration of the Saint Petro Church led by Saint Joseph Church's community and its neighborhoods. The Portuguese Village is still preserved to continue its Catholic way of living for future generation as long as an existence of the Catholic faith in the communities still maintains. Indeed, what those ethnic Catholics consumed in the past is still preserved to continue its authenticity nowadays, for example, ethnic cuisines, dialects, as well as ethnic practices relating to Catholicism. The subsequent generations never forget to follow. They still help each other to drive the continuity and integrity of the contents and their settings in the routes passing to future generation.

Cultural Heritage Conservation and Cultural Tourism Development and Management of the Pilgrimage Routes

The pilgrimage routes of the French Catholic mission in Thailand shall be conserved in a way that protects their cross cultural and cultural significance whilst sustaining the overall heritage values both tangible and intangible aspects for the future generations. In view of Catholicism, these churches and cathedrals are considered as the kingdom of God, body of Christ, and temples of the Holy Spirit. Within the unity of Catholic communities who are people of God, a multiplicity of peoples and cultures is gathered together. They believe that all the activities of these churches and cathedrals are directed, as toward their end, to the sanctification of the communities in Christ and the glorification of God. Continuity of the Catholic churches, cathedrals, cultures, and their associations are the continuity of the communities in the routes. Therefore, Cultural Heritage Management (CHM) in connection with the existences of the Catholic churches, cathedrals, culture, and communities is a faithbased activity of the communities in the routes to follow up. Indeed, besides being good Catholics with daily religious practices dedicated to God, the communities are called to exercise the mission of CHM for the existence and continuity of the church which is the means and the goal of the Roman Catholic Church in God's plan, as the instrument of the communion of God and the communities. Many churches, cathedrals, and their associations are always restored for continuity of their functions. The sacred places and their associations need to be under good condition all the time, as celebrations of the anniversaries for the churches, cathedrals, schools, cemeteries, and even their communities are regularly held with numerous participations of the Catholic souls from elsewhere. According to members of the Catholic communities in the routes, these heritages are not only the religious places of the communities but also the witness of evangelization and dedication of the

missionaries and communities who established and sustained them till today (Burarak 2007, pers. comm. 9 June; K Thareechit 2007, pers. comm. 17 June; S Horthong 2010, pers. comm. 12 June; S Khajjai 2007, pers. comm. 14 July).

At the same time, after an emerging of cultural tourism concept in Thailand, economic development of the communities in the routes began to focus more on community-based tourism through their available resources. Through an on-site qualitative research mostly done by interview and personal observation direct to visitors, so called “Tourists” in general, who travel in the pilgrimage routes of French Catholic mission in Thailand during September 2007 – August 2010, for an understanding of their visiting purposes, there are three main groups of tourist journeys we would name them distinctively from their motives to visit the defined places and their associations in the routes, by name sacred, secular, and faith-knowledge based motives. These motives directly reflect local communities in the routes to develop their supporting resources to achieve multiple expectations demanded by these tourists. Through tourist arrival trend in the heritage places and their surroundings, while relying on incomes from daily occupations in the routes, many community members have started to involve in tourism service at the heritage places, for example, selling of local cuisine and souvenir, particularly on the weekend when a number of tourist ramps up. An overall income of the communities in the routes created by tourism has been gradually elevated year by year (P Chatmalai 2010, pers. comm. 27 November; S Khajjai 2010, pers. comm. 20 November). On the other hand, over-development of the tourism in the routes would create negative impacts to the heritage places and their communities, mostly caused by a high demand of the visitation. Carrying capacity of the tourists in the high season, such as special festivals and events of the year, has been often noticed at the sacred places and their involved communities in Bangkok, Ayutthaya, and Chanthaburi. Lack of parking lots, traffic jams, and insufficient lavatories in the communities occur when those

special occasions are arranged. Furthermore, through a number of vehicles that visitors bring to heritage places in the routes during those special occasions, air pollution caused by cars is one of the more challenging forces that community members of the routes are dealing with. Noise pollution created by non-Catholic tourists is occasionally detected at the areas surrounding the church and cathedral as well, and it would bother Catholic members who perform religious activities there exclusively in the morning time. In addition, mass tourism is not best suited to historic and religious heritage places as well as their Catholic communities in the routes. It can damage the physical historic environment and undermine both the sense of place and cultural identity religiously and spiritually. Also, it can create difficulties for community members in the routes to continue their daily life and sustain their integrity. Inflation and pressures for tourism growth will result if the mass tourism is fully applied in the routes. These tourism issues would make an overall heritage significance of the routes in jeopardy. Besides the heritage conservation of the routes that all stakeholders in the communities shall look after, sustainable future of the cultural tourism is another challenge that they shall develop to sustain a long-term growth of the communities in the routes without a negative impact on the overall heritage significance.

In compliance to the principles for sustainable cultural tourism established by European Association of Historic Towns and Regions (EAHTR 2009, pp. 7-13), the Malta Declaration on Cultural Tourism (Europa Nostra Congress 2006), the International Cultural Tourism Charter established by ICOMOS International Cultural Tourism Committee (2002, pp. 7-13), and the philosophy of postmodern tourism defined by Boonchuea (2002, pp. 286-290), coherent guidelines of the cultural tourism for the future sustainability of the heritage places and their communities along the pilgrimage routes are proposed as follows:

Guidelines of Cultural Tourism for the Pilgrimage Routes:

- 1) To supervise and ensure sustainable levels of cultural tourism and its management plan for the pilgrimage routes involved by the different clusters of heritage places or sites geographically, the establishments of heritage management committee and heritage marketing group are essentially required.
- A heritage management committee shall be assigned with the classification of the different professional skills to manage the pilgrimage routes, including art and architecture, local history and archaeology, religion, ethnic tradition and culture, education, local trade and manufacture, travel and transportation, and tourism.
 - A heritage marketing group shall be assigned and distinctively contributed by members of the heritage management committee of the pilgrimage routes and community members along the routes, aimed at maximizing the value of existing marketing resources and exploring the possibility of developing a brand identity for the routes.
 - Stakeholders, both groups and individuals, responsible for management decisions of the cultural tourism in the pilgrimage routes shall be named and specific responsibility taken for each such decision.
 - Those stakeholders associated with the heritage places or sites in the pilgrimage routes as well as those involved in its management shall be provided with opportunities to contribute to and participate in understanding the cultural significance of the routes.
 - All stakeholders involved along the pilgrimage routes shall have opportunities to participate in conservation and management for sustainability of the cultural tourism of the routes.

- 2) Cultural tourism to encourage public awareness of all heritage places, sites, and environments along the pilgrimage routes shall be formed predominantly aim at providing experience and understanding of those heritage attractions to the community members and visitors fundamentally in terms of heritage profiles, involved cultures, and significance of the routes.
 - Those places, sites, and environments in the pilgrimage routes shall focus visitor attention to learn more from the travel destination areas with pleasure.
 - Learning patterns in the pilgrimage routes shall be arranged distinctively from learning patterns in the classroom.
 - Interpretation programs in the pilgrimage routes shall present the significance of the routes in a relevant and accessible manner to the community members and the visitors with appropriate, stimulating, and contemporary forms of education, media, technology, and personal explanation of historical, environmental, and cultural information.

- 3) Cultural tourism of the pilgrimage routes shall be agreed and owned by community members of the routes and the aspirations for it communicated to visitors.
 - It shall aim to provide benefits equitably to local communities in the pilgrimage routes.
 - The heritage management committee shall ensure that all tourism and conservation activities at the heritage places or sites in the pilgrimage routes benefit the host community.
 - Those activities shall provide equitable economic, social, and cultural benefits to the men and women of the host community in

the pilgrimage routes, at all levels, through education, training, and the creation of full time employment opportunities.

- 4) All stakeholders in the pilgrimage routes, including local community and government as well as business, must be involved in the development of the cultural tourism along the routes, particularly in planning for conservation and tourism.
 - The heritage management committee shall ensure that the cooperation between them is effectively arranged and harmonized with heritage goals, policies, strategies, and protocols for the identification, conservation, management, presentation, and interpretation of their cultural heritage resources of the pilgrimage routes in the sustainable tourism context.
- 5) The heritage management committee shall attach an intrinsic value to the culture and heritage of the pilgrimage routes over and above their importance as tourism assets.
 - The places or sites of heritage significance in the pilgrimage routes have an intrinsic value for all people as an important basis for cultural diversity and social development.
 - The long-term protection and conservation of living cultures, heritage places and sites, collections, physical and ecological integrity, and environmental context in the pilgrimage routes shall be an essential component of social, economic, political, legislative, cultural, and tourism development policies.
- 6) Cultural tourism of the pilgrimage routes shall maintain authenticity and distinctiveness and respect the dignity, rights, and beliefs of

local cultures in the routes.

- The heritage places, sites, and collections of cultural significance in the pilgrimage routes shall be promoted and managed in ways which protect their authenticity and enhance the visitor experience by minimizing fluctuations in arrivals and avoiding excessive numbers of visitors at any one time.
 - Tourism programs shall present and interpret the authenticity of places, sites, environments, and cultural experiences to enhance the appreciation and understanding of the cultural heritages in the pilgrimage routes.
 - The conservation of cultural heritages and their settings along the pilgrimage routes shall be safeguarded by anticipating construction development pressures in the travel destination areas and applying techniques to prevent undesirable over-development and damage as a result of the demands of cultural tourism.
- 7) Cultural tourism of the pilgrimage routes shall be managed in a sustainable way for present and future generations.
- It shall play a part in conservation of the cultural and heritage assets in the pilgrimage routes.
 - It shall contribute to an overall program of sustainable development in the pilgrimage routes, which is exclusively involved by environmental sustainability, economic sustainability, social sustainability, and cultural diversity.
 - Sustainable growth in cultural tourism market of the pilgrimage routes shall be campaigned.
 - Positive steps to prevent damage and degradation of the cultural heritages along the pilgrimage routes shall be taken by careful

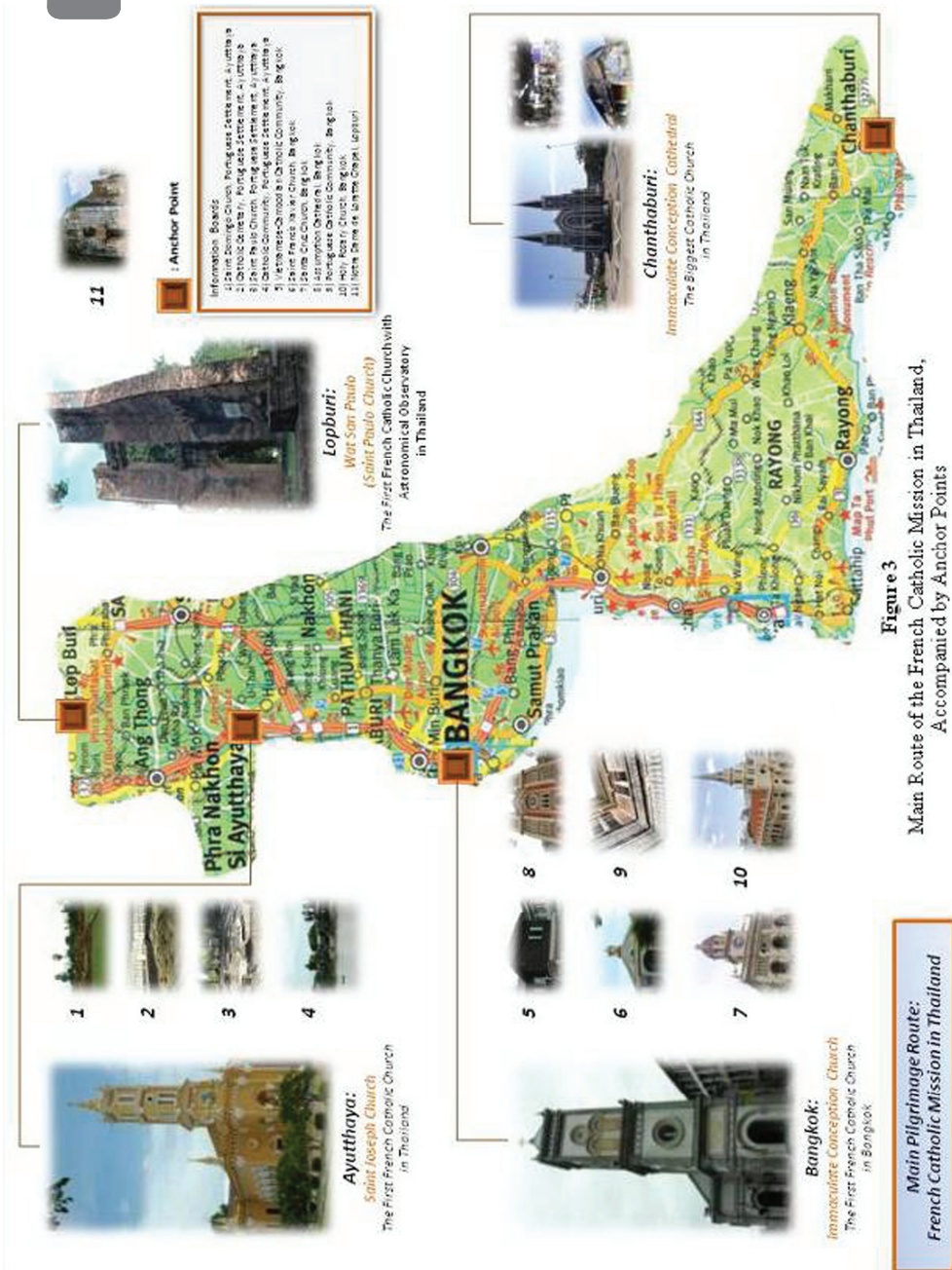
- planning to maintain the volume of visitors to heritage travel destination areas to within optimum sustainable limits.
- It shall be built around more sustainable transport both to and within the heritage places in the pilgrimage routes.
 - Its management and development in the pilgrimage routes shall be responsive to change.
- 8) Cultural tourism of the pilgrimage routes shall be arranged to ensure a sufficiency of basic needs of daily life for visitors, including hygienic food, sufficient water, clear air, and appropriate medicine.
- It shall help to reduce carbon emissions, conserve rare and precious resources in the pilgrimage routes, in particular water and energy, and avoid waste production.
 - Sustainable use of local resources of the pilgrimage routes shall be appropriately held without waste and over-consumption.
- 9) Cultural tourism of the pilgrimage routes shall respond to the needs of visitors and aim to deliver a high quality visitor experience.
- Conservation and tourism planning for cultural heritage resources in the pilgrimage routes shall ensure that the visitor experience will be worthwhile, satisfying and enjoyable.
 - It shall be organized to arouse individual faith and ideal of the visitor at a heritage place in the pilgrimage routes to ensure quality of tourism, particularly in terms of time and cost that the visitor spent and what he or she received.
 - It shall be arranged with safety-consciousness to the visitor both at the travel destination area and during its journey along the pilgrimage routes.

- 10) Cultural tourism of the pilgrimage routes shall respect and recognize community economic, social, and environmental needs.
- Provisions of revenue and employment prospects generated through cultural tourism in the pilgrimage routes shall not sacrifice the essential character and cultural tourism potential of the host communities of the routes.
 - The promotion, distribution, and sale of local cuisines, crafts, and other products and services at heritage places or sites in the pilgrimage routes shall provide a reasonable social and economic return to the host communities of the routes.
 - The heritage management committee and heritage marketing group shall ensure that only a proper tourism activity is applied while cultural integrity of the pilgrimage routes is not degraded.
 - The impact of cultural tourism in the pilgrimage routes shall be reflected in the prices to consumers and producers, prices reflecting the real cost to society and the environment.
 - Code of ethics for visitors in the pilgrimage routes shall be settled and promoted to public for further implementation, with respect to the heritage values as well as the dignity, rights, beliefs, and feelings of the local communities along the routes.
 - Commitment of responsible tourism in the pilgrimage routes shall be established and promoted to all stakeholders, who operate cultural tourism at heritage places or sites of the routes, as their basic roles for further implementation aimed at safeguarding heritage significance as well as the dignity, rights, beliefs, and feelings of the local communities along the routes.

- 11) Promotion programs of cultural tourism along the pilgrimage routes shall protect and enhance natural and cultural heritage characteristics in the routes.
- They shall create realistic expectations and responsibly inform potential visitors of the specific heritage characteristics of places, sites, and host communities in the pilgrimage routes, thereby encouraging them to behave appropriately.
 - They shall take response to protect a negative instinct issue in the pilgrimage routes caused by the visitors, by transforming individual learning experience into development of the quality of life.
 - They shall provide a wider distribution of benefits and relieve the pressures on more popular heritage places and sites in the pilgrimage routes.
 - They shall encourage visitors to experience the wider cultural and natural heritage characteristics of the region or locality of those places and sites in the pilgrimage routes.

Finally, the development of a successful interpretation for cultural tourism at the pilgrimage routes is necessary to involve with a real understanding of the psychology of visitors in order to understand what they might be looking for in a heritage attraction of the routes. In the planning process to promote a cultural route, the need for interpretative document presenting to visitors, particularly an interpretative brochure or leaflet which should be available at the information center, in the guide book, or in the website of the cultural route, is one of the effective marketing tools to attract their first impression. According to Veverka (2008), he has suggested several important guidelines as the key considerations in developing a successful brochure or leaflet design. With reference to the pilgrimage routes of the

French Catholic mission in Thailand, a draft layout of their interpretative leaflet has been tentatively developed to attract all target audiences based on his suggestion. It has been geographically designed in form of the main cultural route accompanied by anchor points, a concept given by the European Route of Industrial Heritage (ERIH 2006, p2), as the backbone of the routes for central attraction indicating the most important and attractive tourist venues, and main interest attractions and information for areas in between (Figure 3). Tentatively, the anchor points of the pilgrimage routes and their illustrative focuses should be established into four major clusters geographically: Anchor Point of Ayutthaya at Saint Joseph Church, the first French Catholic Church in Thailand; Anchor Point of Bangkok at Immaculate Conception Church, the first French Catholic Church in Bangkok; Anchor Point of Lopburi at Wat San Paulo (Saint Paulo Church), the first French Catholic Church with astronomical observatory in Thailand; and Anchor Point of Chanthaburi, the biggest Catholic Church in Thailand.

Between the anchor points, they could be linked together through their cross-cultural heritage attractions for cultural tourism purpose. Besides various architectural styles of the Catholic churches and cathedrals in the routes that the visitors shall visit for religious activities, spiritual experiences, or aesthetic appreciations, there are many architectural styles of houses in the Catholic communities along the routes that the visitors must see as well, distinctively contributed by Thai vernacular, Western, Chinese, and the mixtures between them. They were built in different periods of time. Many houses were built more than a century, but still stand vividly for their daily functions. In addition, there is Catholic culture in the routes to be carried out from one generation to another, from Ayutthaya in the past, passing Thonburi period, to present-day Bangkok. The Catholic culture has been developed with a bonding of several sacred places, peoples, and their associations in the routes as a whole. During the fall of Ayutthaya, the statues of the Jesus-Christ dying at Calvary Hill (Figure 4) and the Virgin of the Rosary (Figure 5) have been moved from the Portuguese Settlement to Thonburi, and then Bangkok. They are still persisted for devotion as the significance of the Catholic culture sending from Portuguese Catholics to Chinese Catholics, and then all Catholics in the community at Holy Rosary Church nowadays. The Catholics here still continue to celebrate those sacred statues in similar to what the original Catholics of the Portuguese Settlement in Ayutthaya had done in the past (Figure 6). Similarly, at Immaculate Conception Church, the celebration of the statue of the Virgin Mary (Figure 7), originally brought from Cambodia, is held on annual basis. The Catholics in the community normally called her, Phra Mae Kha Nom Jeen (The Virgin Mary of Thai Rice Noodles). It is believed that the original name is from her individual strand of hair formed in similar to a strand of Thai rice noodle. In addition, many Catholics surrounding Portuguese Settlement in Ayutthaya as well as its neighboring areas, led by missionaries from Saint

Joseph Church, come to celebrate the ruin of the Domingo Church here, recently called “Saint Petro Church”, in June on annual basis (Figure 8). They have never left the church deserted again by continuing to revive and conserve it for next Catholic generations, as the landmark of the first Catholic church in Thailand. The visitors, who travel along the pilgrimage routes, could find that the existing Catholics in the routes always felt very close to the heart of Catholicism, no matter they were under positive or negative circumstance. These Catholics regularly visit the churches and cathedrals for their Mass, particularly on Sundays which are generally considered their holidays, the days they are allowed to leave from works and fully dedicated to God especially in the moments after Holy Communion. However, they could use a wide variety of blessing for their residences, their workplaces, and other areas that enter their lives, and should be consecrated to become part of joining Jesus-Christ in a pilgrimage home to God. The reunion of the Catholic communities in the routes is basically held during the Christmas period. Some of them, particularly Thai and foreign extractions in the past, they celebrate this sacred time together with their ethnic cultures, such as a special cooking for traditional cuisine. The visitors could perceive these faithful feelings and marvelous social experiences direct from the routes. Ethnic cultures of Thai and other foreign extractions in the routes could be other heritage attractions to bring the visitors travelling along the routes with sense of discovery from one location to another. These ethnic cultures are mainly dominated by Vietnamese, Cambodian, Portuguese, and Chinese groups in the past. They have been blended into the Catholic culture of the routes as well. The Catholic community of Thai and Vietnamese extraction in Chanthaburi, especially the old generation, still continue to use Catholic prayer book and Catholic praying in Vietnam language for their religious service at Immaculate Conception Cathedral. In addition, it could be seen that other Thai – Vietnamese Catholic communities in Bangkok and Ayutthaya have

more or less preserved the same pattern; some of them, led by the old generation, still pray in Vietnamese together with the new generations at homes. At the same time, the Catholic community of Thai and Chinese extraction at Holy Rosary Church in Bangkok, dominated by the old generation and sometimes accompanied by other Chinese foreigners outside the community, also continue the liturgy, particularly the celebration of Mass, in Chinese language. At Saint Francis Xavier Church in Bangkok and Immaculate Conception Cathedral in Chanthaburi, Vietnamese speaking has been found, although it has been used between the old generations only. Many styles of Vietnamese cuisine are still found at local markets inside those Catholic communities. In front of the Saint Francis Xavier Church, there are Vietnamese food and dessert stalls for daily sale, such as Bánh Xèo (crepe made out of rice flour with turmeric, shrimps, fatty pork, and onions), Bánh Cuốn (rice flour rolls stuffed with ground pork and other ingredients), Nem Nướng (grilled meatballs made of seasoned pork), and Bánh Trôi (boiled glutinous rice balls). In the Christmas period, when members of the family returned home for a reunion of the year and the celebration of Mass to Jesus-Christ at the Saint Francis Xavier Church, they have to help each other to cook and eat a traditional Vietnamese food, called “Bánh Tét”, made of sticky rice wrapped in banana leaves and stuffed with mung bean paste, fatty pork, and black pepper. For other Non-Christian Vietnamese, they traditionally cook and eat it during the Lunar New Year. The local market in front of the Immaculate Conception Cathedral is the main area to sell several kinds of Vietnamese cuisine as well, such as Bánh Cuốn (Figure 9), Bánh Tét (Figure 10), and Bánh Canh, a thick udon-widthed rice noodle soup with a simple broth. In addition, almost every year when the celebration of the Virgin Mary of the Immaculate Conception Church is held in September, the Catholic community in Khmer Village would cook their special curry made of roasted chicken together with Thai rice noodles to accompany the celebration. It is believed that this kind of food was originally from Portuguese heritage. Some of

the Portuguese food and dessert in the past have been adapted and valid until today. At the Immaculate Conception Church, besides other common desserts mostly modified from Portuguese desserts with Thai materials, such as Trouxos das caldas (Thong Yip), Fios de Ovos (Foi Thong), Ovos-Moles (Thong Yot), Queijadas de Coimbra (Ba Bin), and Tigelada (Mo Kang), there is a traditional Portuguese pastel (similar to Curry Puff) cooked and sold here. Suckling pig, as Cambodian food in the past, has been found at the Immaculate Church as well. The suckling pig of Khmer Village is the best in town so far. At Santa Cruz Church, in Kudi Jeen Community, many Portuguese desserts, for example, Trouxos das caldas (Thong Yip), Fios de Ovos (Foi Thong), and Ovos- Moles (Thong Yot), as same as the ones sold in the Khmer Village, are available for sale. However, there are a couple of special modified Portuguese desserts that could not be found from other places selling here. One is called Kha Nom Kudi Jeen (Figure 11) cooking and selling on daily basis, and another is called Kha Nom Kud Sarang (or Kud Salang) cooking and selling during the Christmas period only. The visitors could appreciate these ethnic cuisines as extra experiences during their travels in the routes.

The model of cultural tourism established in the study of the pilgrimage routes of French Catholic mission in Thailand reflects benefits of cultural routes and their relevant places, sites, and settings in promoting sustainable cross-cultural tourism and links between the different ethnic groups and generations in the routes. It is a strategic tool to encourage public awareness and dialogues among the new generations in connection with these revived cultural routes for sustainable conservation and management. Indeed, the pilgrimage routes as a form of the cultural routes are a way of encouraging all stakeholders involved with the routes, particularly new generations, from different geographical areas and cultural backgrounds but the same spiritual guidance to work together for the cross-cultural conservation and tourism in chorus.

Figure 4
Statue of the Jesus-Christ
dying at Calvary Hill,
Holy Rosary Church, Bangkok
(Holy Rosary Church 2010a)

Figure 5
Statue of Virgin of the Rosary,
Holy Rosary Church, Bangkok
(Holy Rosary Church 2010b)

Figure 6
Celebration of Virgin of the Rosary,
Holy Rosary Church, Bangkok
(Holy Rosary Church 2010c)

Figure 7
Statue of the Virgin Mary,
Immaculate Conception Church, Bangkok
(Bangkok Archdiocese 2010)

Figure 8
Celebration of Saint Petro Church,
Portuguese Settlement, Ayutthaya
(Author, 21 June 2008)

Figure 9
Bánh Cuốn, Immaculate Conception
Cathedral, Chanthaburi
(Author, 9 June 2007)

Figure 10
Bánh Tét,
Immaculate Conception Cathedral,
Chanthaburi
(Author, 9 June 2007)

Figure 11
Kha Nom Kudi Jeen,
Santa Cruz Church, Bangkok
(Author, 25 November 2010)

Bibliography

- Boonchuea, K. 2002. *ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์นเล่มต้น เริ่มรู้จักปรัชญา* (Saint John's Philosophy and Religion Series: Introduction to Philosophy). Saint John's University: Bangkok.
- Costet, R. 2006. *ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว* (History of Catholic Mission in Siam and Laos), trans. and ed. O Chaochin. Catholic Mass Media of Thailand: Bangkok.
- Estrada-Gonzalez, AE. 2005. 'Templo Mayor: Evolution and Rediscovery. Sustaining Mexico's Ancient Cultural Heritage', in M Sigala & D Leslie (eds), *International Cultural Tourism: Management, Implications and Cases*. Elsevier Butterworth-Heinemann: Oxford, pp. 151-163.
- Garçon, M. 2007. 'คำนำของผู้รวบรวม (Editor's Preface)' in M Garçon (ed.), *จดหมายเหตุรายวันการเดินทาง ไปสู่สยามในปี ค.ศ. 1685 และ 1686* (Journal of Voyage to Siam 1685 – 1686), trans. S Komolbut, 2nd ed, Sri Panya: Bangkok, pp. 14-65.
- Pallegoix, JB. 2006. *เล่าเรื่องกรุงสยาม* (Description of the Thai Kingdom or Siam). trans. S Komolbut, 3rd ed, Sri Panya: Bangkok.
- Phlainoi, S. 2010. *พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า พระเจ้ากรุงสยาม* (King Mongkut: King of Siam). 2nd ed, Phimkham: Bangkok.
- Pongpit, S. 1984. *คาทอลิกกับสังคมไทย* (Catholicism in Thai Society). Komol Kimthong Foundation: Bangkok.
- Richards, G. 1996. 'The Scope and Significance of *Cultural Tourism*', in G Richards (ed.), *Cultural Tourism in Europe*, CAB International, Wallingford: UK, pp21-38.
- Wall, G & Mathieson, P. 2006. *Tourism: Change, Impacts and Opportunities*, Pearson Education. Harlow, UK.
- Weaver, D & Laura, L. 2002. *Tourism Management*, 2nd ed, John Wiley & Sons. Milton, Queensland.

- Wiederkehr, M. 2001. *Behold Your Life: a Pilgrimage Through Your Memories*. Ave Maria Press: Paris.
- Wyatt, DK. 1984. *Thailand: A Short History*. Silkworm Books. Bangkok.

Websites

- Bangkok Archdiocese. 2010. *ประวัติวัดคอนเซ็ปชัน* (History of the Immaculate Conception Church), Department of Information Technology, Bangkok Archdiocese, accessed 10/10/2010, <http://www.catholic.or.th/archive/archbkk/church/church2/archbkk20.html>
- Chumsriphan, S. 2006. *A Brief History of the Catholic Church in Thailand*, Bangkok Archdiocese, accessed 6/4/2007, <http://www.catholic.or.th/amc/amcdata/history.html>
- Chumsriphan, S. 2010. *ประวัติศาสตร์พระศาสนจักรคาทอลิกไทย* (History of the Catholic Church in Thailand), Historical Archives Bangkok Archdiocese, accessed 22/10/2010, http://haab.catholic.or.th/churchbkk//25_thai-vatiku/chives-catholic/chives-catholic.html
- EAHTR. 2009. *Guidelines for Sustainable Cultural Tourism in Historic Towns and Cities: September 2009*, European Association of Historic Towns and Regions, Norwich City Council, UK, accessed 03/10/2010, <http://www.historic-towns.org/documents/downloads/SustainableTourismGuidelines.pdf>
- ERIH. 2006. *ERIH Leaflet*, European Route of Industrial Heritage, Germany, accessed 20/12/2010, http://www.erih.net/nc/download/information/allgemeine-informationen-uebererih.html?tx_abdownloads_pi1%5Baction%5D=getviewclickeddownload&tx_abdownloads_pi1%5Buid%5D=60&tx_abdownloads_pi1%5Bcid%5D=3177

- Europa Nostra Congress. 2006. *The Malta Declaration on Cultural Tourism: Its Encouragement and Control, 16 – 20 May 2006*, Europa Nostra Congress, The Hague, NL, accessed 03/10/2010, http://www.europanostra.org/UPLOADS/FILS/Malta_declaration_Cultural_Tourism.pdf
- Holy Rosary Church. 2010. รูปพระศพ (Statue of Jesus-Christ Dying at Calvary Hill), assessed 30/10/2010, <http://rosary.catholic.or.th/aboutchurch/christdeath.html>
- Holy Rosary Church. 2010. รูปแม่พระประจําวัด (Statue of Virgin of the Rosary), assessed 30/10/2010, <http://rosary.catholic.or.th/aboutchurch/modonna.html>
- Holy Rosary Church. 2010. ห้องภาพกาลหว่าร์: ฉลองวัด 2009 (Calvary Gallery: Church Celebration 2009), accessed 30/10/2010, <http://rosary.catholic.or.th/gallery/church4/pages/thumbnaill/thumbnaillpage4.html>
- ICOMOS. 2005. *5th Draft of the ICOMOS Charter on Cultural Routes (September, 2005)*, ICOMOS International, Paris, accessed 8/4/2007, <http://www.international.icomos.org/xian2005/culturalroutes-draft.pdf>
- ICOMOS. 2009. *World Heritage Cultural Landscapes UNESCO-ICOMOS Documentation Centre September 2009*, ICOMOS International, Paris, accessed 24/8/2010, http://www.international.icomos.org/centre_documentation/bib/culturallandscapes.pdf
- ICOMOS International Cultural Tourism Committee. 2002. *ICOMOS International Cultural Tourism Charter, Principles and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance: December 2002*, Australia ICOMOS, Burwood, VIC, accessed 03/10/2010, <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/ICOMOS-International-Cultural-Tourism-Charter-English.pdf>
- Veverka, J 2008. 'A Quick Guide to Tourism Brochure & Tourism Leaflet Design', *EzineArticles*, 14 January, accessed 8/1/2011, <http://ezinearticles.com/?A-Quick-Guide-to-Tourism-Brochure-and-Tourism-Leaflet-Design&id=883873>

WorldMapFinder 2011, *Map of Thailand*, accessed 3/4/2011, http://www.worldmapfinder.com/Map_Search.php?ID=/Th/Asia/Thailand&PG=4

นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน
ลาวที่มีต่ออาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1997 - 2007
Lao P.D.R.'s Foreign Policy towards the ASEAN
During 1997-2007

ไบกุน สมบัติดวง
สมหมาย ชินนาค*

*ไบกุน สมบัติดวง คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี 34190
E-mail: baikhoun@yahoo.com

Baikhoun Sombathduang Faculty of Management of Science, Ubon Ratchathani University,
Ubon Ratchathani, Thailand 34190, e-mail: baikhoun@yahoo.com

สมหมาย ชินนาค รองศาสตราจารย์ วิชาเอกภูมิภาคลุ่มน้ำโขงศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี

Sommai Chinnak Mekong Regional Studies Program, Faculty of Liberal Arts, Ubon
Ratchathani University, Ubon Ratchathani, Thailand, 34190 e-mail: schinnak@hotmail.com,
Fax: (66-45)288870

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษานโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีต่ออาเซียน และปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีต่ออาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1997 – 2007

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า นโยบายต่างประเทศของ สปป.ลาว ที่มีต่ออาเซียนนั้น ให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลัก เพราะนับแต่การเข้าเป็นสมาชิกของอาเซียนในปี ค.ศ. 1997 เป็นต้นมานั้น ส่งผลให้ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของสปป.ลาว เพิ่มมากขึ้น และสปป.ลาวเองก็มีนโยบายรักษาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอาเซียนมาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Economic Cooperation in the Greater Mekong Subregion) การพัฒนาระบบการคมนาคม และโครงข่ายไฟฟ้า เพื่อให้ สปป.ลาว ก้าวไปเป็น Land Link และ Battery of Asia ในที่สุด ขณะที่ยุทธศาสตร์ด้านสังคมของสปป.ลาว นั้น ก็เน้นความร่วมมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศและภูมิภาคเอเซียในด้านการศึกษา สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม ส่วนนโยบายด้านการเมืองนั้น สปป.ลาว ยึดหลักการไม่แทรกแซงกิจการด้านการเมืองของประเทศสมาชิก สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินนโยบายนั้น ส่วนใหญ่เป็นปัญหาภายในของลาวอันเนื่องมาจากการที่ยังเป็นประเทศที่มีความยากจนอยู่มาก ทำให้การดำเนินการตามนโยบายต่างๆ ไปอาจเห็นผลเป็นรูปธรรมเร็วมากนัก

อย่างไรก็ตาม ผลจากการดำเนินนโยบายต่ออาเซียนดังกล่าว ทำให้ สปป.ลาว เข้ามามีบทบาทในอาเซียนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังจะเห็นได้จาก สปป.ลาว ได้เป็นเจ้าภาพจัดประชุมผู้นำอาเซียนครั้งที่ 10 ณ กรุงเวียงจันทน์ เมื่อวันที่ 29-30 พฤศจิกายน ค.ศ. 2004 และเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันกีฬาซีเกมส์เมื่อปลายปี ค.ศ. 2009

คำสำคัญ: นโยบายต่างประเทศ, สปป.ลาว, อาเซียน

Abstract

The main objective of this research is to study of Lao P.D.R foreign policy with regard to economic and political issues towards the Association of Southeast-Asian Nations (ASEAN), and the obstacles and problems regarding the relationship between Lao P.D.R and ASEAN during 1997-2007.

The study found that Lao P.D.R foreign policy towards ASEAN during 1997-2007 was paying more attentions to the economic. Because since Lao P.D.R became the ASEAN member in 1997 the economic development getting increase and Lao P.D.R prefer to keep the economic cooperation in the Greater Mekong Subregion, transportations development, and electricity network to make Lao P.D.R become the “Land Link” and “Battery of Asia” at finally. For the social policy, Lao P.D.R pay more emphasize in the cooperation for develop the people’s quality of life in education, public health and environment. For the politic policy Lao P.D.R use the principle of doesn’t interfere the politic of ASEAN member. For the problems of the policies implement mostly are internal problems and external problems because Lao P.D.R still be a poor country.

However, the results of the foreign policy towards ASEAN made Lao P.D.R had more increase the role in ASEAN, for example Lao P.D.R were be the host of the ASEAN Summit 10th in Vientiane during 29-30 November 2004 and the SEA GAMES host in December 2009.

Keywords: Foreign policy, Lao P.D.R, ASEAN

บทนำ

สมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนก่อตั้งขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพฯ ซึ่งลงนามโดยรัฐมนตรีของ 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 1967 ต่อมาเพิ่มสมาชิกเพิ่มอีก 5 ประเทศ ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชา รวมเป็น 10 ประเทศ อาเซียนมีประชากรรวมกันถึง 500 ล้านคน โดยประมาณ ครอบคลุมพื้นที่ 4.5 ล้านตารางกิโลเมตร (<http://www.trclabourunion.com/c211.htm>)

สำหรับเจตนารมณ์ของอาเซียนตามที่ได้มีการประกาศไว้ใน “ปฏิญญากรุงเทพ” (Bangkok Declaration) นั้น ก็ “เพื่อที่จะเร่งรัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าของสังคม และการพัฒนาทางวัฒนธรรม ในภูมิภาค ส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพ ในภูมิภาค โดยการเคารพหลักความยุติธรรมและหลักนิติธรรมในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค ตลอดจนยึดมั่นในหลักการ แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ เพื่อที่จะพยายามสร้างสำนึกร่วมกัน เพื่อความเป็นเอกภาพในภูมิภาคนี้”

นอกจากนี้ การที่สถานการณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เปลี่ยนผ่านจากสภาวะแห่งความตึงเครียดและการเผชิญหน้าในยุคสงครามเย็น มาสู่ความมีเสถียรภาพ ความมั่นคงและความร่วมมืออย่างใกล้ชิดในปัจจุบัน ทำให้อาเซียนกลายเป็นภูมิภาคที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และเป็นตัวอย่างของการรวมตัวของกลุ่มประเทศที่มีพลังต่อรองในเวทีทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ความก้าวหน้าของอาเซียนมีปัจจัยสำคัญจากความไว้ใจกันระหว่างรัฐสมาชิก อันก่อให้เกิดบรรยากาศที่สร้างสรรค์และเอื้อต่อการเพิ่มพูนความร่วมมือระหว่างกัน ไม่นานมานี้ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายให้ภายในปี 2015 อาเซียนสามารถรวมตัวกันได้ ‘ประชาคมอาเซียน’ ทั้งในแง่การเมืองความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม โดยยึดประโยชน์สุขของประชาชนในประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นศูนย์กลาง

สำหรับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือสปป.ลาว (ສາທາລະນະລັດ ປະຊາທິປະໄຕປະຊາຊົນລາວ อักษรย่อ: สปป.ล.) นั้น นับแต่การได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ.1997 ก็ได้มีบทบาทในเวทีอาเซียนมากขึ้น ไม่ว่า

จะเป็นการได้รับหน้าที่เป็นเจ้าภาพจัดประชุมผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 10 ณ กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 29-30 พฤศจิกายน ค.ศ.2004 ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของลาวที่จัดการประชุมระดับนานาชาติ การมีส่วนร่วมในกรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy - ACMECS) อย่างแข็งขัน ทั้งยังได้เป็นประธานการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อปรับ ACMECS Plan of Action และทบทวนโครงการความร่วมมือในสาขาต่างๆ ระหว่างวันที่ 1-2 มิถุนายน ค.ศ.2006 ที่กรุงเทพฯ และเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม ACMECS ระดับรัฐมนตรีที่เมืองดอนโขง แขวงจำปาสัก ระหว่างวันที่ 3-4 กรกฎาคม ค.ศ.2006 และล่าสุดก็คือการเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ในปี ค.ศ.2009

จากเหตุผลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สปป.ลาว มีความใกล้ชิดกับประเทศในกลุ่มอาเซียนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด นับตั้งแต่ก้าวเข้ามาเป็นสมาชิกของอาเซียนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 เป็นต้นมา ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะทำการศึกษาว่านโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีต่ออาเซียน และปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีต่ออาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1997 – 2007 เป็นอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- (1) เพื่อศึกษานโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่มีต่ออาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1997 - 2007
- (2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่มีต่ออาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1997 - 2007

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประกอบเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

ปริญารณณ์ สังขยานนท์ (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย

กับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปี พ.ศ. 2518 - 2534 ผลจากการศึกษาพบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและ สปป.ลาว ปี พ.ศ. 2518 - 2534 ถูกกำหนดโดยเหตุการณ์ในเวทีการเมืองระดับโลก ระดับภูมิภาคและระดับประเทศ โดยเฉพาะนโยบายของผู้นำของประเทศทั้งสองเป็นหลัก การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยและ สปป.ลาว ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความหวาดระแวงต่อกัน โดยมีการแทรกแซงของมหาอำนาจทั้งฝ่ายอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตยและฝ่ายลัทธิคอมมิวนิสต์ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังพบว่า นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในปี พ.ศ. 2531 ของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อการปรับนโยบายจินตนาการใหม่ของลาวในเชิงบวก จนทำให้เกิดความร่วมมือและมิตรภาพระหว่างไทย-ลาวในเวลาต่อมา

ธรรมรงค์ สิงห์อยู่เจริญ(2541) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความร่วมมือทางการเมืองของอาเซียนในยุคระหว่างและหลังสงครามเย็น ผลจากการศึกษาพบว่า ความร่วมมือของอาเซียนในช่วงหลังสงครามเย็นเป็นความร่วมมือทางการเมืองเพื่อการสร้างความเข้มแข็ง การต่อรองทางการเมือง เศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน จะเห็นได้ว่า บทบาท และการดำเนินการของอาเซียนเป็นการดำเนินการทั้งเชิงป้องกันและเชิงรุก ซึ่งไม่ได้เป็นการดำเนินการแบบตั้งรับเหมือนกับในยุคระหว่างสงครามเย็น ทั้งการดำเนินการของอาเซียนนั้น ก็สอดคล้องกับแนวทางการทูตเชิงป้องกันขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งทำให้อาเซียนได้รับการยอมรับ ในเวทีระหว่างประเทศในฐานะตัวแสดงที่สำคัญตัวหนึ่ง แม้ว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1996 เป็นต้นมา ประเทศในสมาชิกของอาเซียนบางประเทศจะประสบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำและส่งผลกระทบต่อประเทศสมาชิกอื่นๆ แต่ก็ได้มีความพยายามที่จะแก้ไขให้อาเซียนรอดพ้นและผ่านภาวะการณ์ที่คับขันทางเศรษฐกิจนั้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าอาเซียนจะประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ แต่บทบาทในเวทีการเมืองระหว่างประเทศก็ยังดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาสันติภาพ เสถียรภาพและความมั่นคงของภูมิภาคให้ดำรงอยู่ ในขณะเดียวกันบทเรียนจากความตกต่ำทางด้านเศรษฐกิจได้ตอกย้ำและกระตุ้นให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนมีความเข้มแข็ง และจริงจังมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งอาเซียนจะต้องทบทวนและตระหนักถึงแนวทางในการดำเนินการระหว่างประเทศในช่วงที่ผ่านมา โดยเฉพาะภาพลบอันเนื่องจากการรับพม่าเข้าเป็นสมาชิก ซึ่งจะทำให้อาเซียนไม่อาจจะประสบความสำเร็จในทางการเมืองได้อย่างเต็มภาคภูมิ

วนิดา ศุภเสพย์ (2528) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความร่วมมือทางการเมืองของอาเซียน

ได้สรุปว่า แม้ว่าคำประกาศกรุงเทพฯ เมื่อปี ค.ศ. 1967 จะแสดงให้เห็นว่า วัตถุประสงค์ของสมาคมอาเซียนมุ่งไปในลักษณะที่ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และวิชาการเป็นหลัก และไม่ได้มีข้อความใดที่ระบุถึงคำว่า “การเมือง” เลย แต่ในความจริงแล้ว สิ่งต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากขาด “การเมือง” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญเบื้องหลังของการก่อตั้งสมาคมนี้เพราะฉะนั้น “ความร่วมมือทางการเมือง” จึงหมายถึง ความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิก ตั้งแต่สองประเทศขึ้นไปเพื่อ 1. พยายามที่จะลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ 2. ประสานนโยบายในรูปของฉันทมติ 3. แสวงหานโยบายใหม่ร่วมกัน

สุกรี นิบุ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง **อาเซียนกับกระบวนการบูรณาการส่วนภูมิภาค: ศึกษาถึงความมั่นคงของการร่วมตัวกันของอาเซียนหลังสิ้นสุดสงครามเย็น ปี พ.ศ. 2534 ถึง ปี พ.ศ. 2542** ผลจากการศึกษาพบว่าถึงแม้อาเซียนจะมีการรวมกลุ่มและร่วมมือกันมากขึ้น แต่จากปัญหาต่างๆ ที่กลุ่มอาเซียนกำลังประสบอยู่ทั้งเรื่องเศรษฐกิจและการเมือง ทำให้การพัฒนาการความร่วมมือของอาเซียนเป็นไปในรูปแบบที่ไม่ก้าวหน้ามากนัก ในขณะที่เดียวกัน บทบาทของมหาอำนาจยังคงมีผลต่อประเทศในกลุ่มอาเซียนต่อไปทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งในด้านสังคม และอาเซียนคงไม่สามารถดำเนินการบางอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ หากปราศจากการแทรกแซงและความช่วยเหลือจากมหาอำนาจที่เกี่ยวข้องข้างต้น วิฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปลาย ปีพ.ศ. 2540 เป็นตัวอย่างที่ดีที่จะแสดงถึงการแทรกของมหาอำนาจที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มอาเซียนทั้งในทางเศรษฐกิจและความมั่นคง

กชิต ภิรมย์ (2549) ได้เขียนบทความเรื่อง **อาเซียนกับแนวโน้มของโลก: ยังไปกันได้หรือ?** สรุปได้ว่า โลกยังเรียกร้องเรื่องสิทธิเสรีภาพมากขึ้น โลกมีการแข่งขันมากขึ้น อาเซียนจะอยู่แบบเฉื่อยชาไม่ได้ เพราะโลกจะมองข้ามอาเซียนไปซึ่งหมายถึงความล้มเหลว แต่อาเซียนมีศักยภาพที่จะพัฒนาภายในได้และในขณะเดียวกันสามารถมีบทบาทในเวทีโลกได้อย่างกว้างขวางหลากหลายยิ่งขึ้น แต่เรื่องพม่าต้องแก้ไขเพราะเป็นอุปสรรคสำคัญ พม่าได้เข้ามาเป็นสมาชิกอาเซียนอย่างง่ายๆ พม่าได้ประโยชน์จากอาเซียนมาโดยตลอด ก็ถึงเวลาแล้วที่พม่าจะต้องให้การตอบแทนต่ออาเซียนและอาเซียนอื่นๆ ต้องมุ่งมั่นและยืนยันให้พม่าเปลี่ยนแปลงเพราะอาเซียนต้องรอดหน้า ไทยต้องยุติการอ้อมข้อมและโอนอ่อนต่อพม่า เพราะไทยเป็นประเทศหลักที่จะนำพาอาเซียนในการดำเนินการที่สร้างสรรค์กับพม่าได้ ซึ่งหมายถึงว่าผู้นำต้องนำผลประโยชน์ของประเทศและอาเซียนเป็นที่ตั้ง การสร้างความเป็นอันเดียวกัน หมายถึง การสร้างอำนาจต่อรองอาเซียนจะไม่มีน้ำหนักทั้งในเวทีระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ และ

องค์การค้าโลก หากอาเซียนยังย่อเท่าอยู่

เพลินพิศ โพธิกานนท์ (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่อง **อาเซียน 10 : นโยบายต่างประเทศเพื่อความมั่นคง และสันติภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้** ผลการศึกษาพบว่า ผลสำเร็จของการดำเนินนโยบายต่างประเทศในการสร้างความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่สิ่งที่ประสบผลสำเร็จเด่นชัดกว่าความร่วมมือด้านอื่นๆ คือความร่วมมือทางการเมือง เพื่อเสริมสร้างสันติภาพ เสถียรภาพของภูมิภาคนี้ ทั้งๆ ที่มีได้เป็นเจตจำนงเริ่มแรกของการก็ก่อตั้งอาเซียน สิ่งที่จะต้องติดตามต่อไปหลังจากนี้ นั่นคือ การรวมสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ จะมีวิวัฒนาการอย่างไรในอนาคต

สุรัชย์ ศิริโกธ (2549) ได้เขียนบทความเรื่อง **“นโยบายต่างประเทศลาว”** ในหนังสือ **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศหลังวิกฤตเศรษฐกิจ (ค.ศ. 1997 - 2006)** สรุปได้ว่า นโยบายต่างประเทศลาวหลังสงครามเย็น ได้มีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่างประเทศเป็นระยะๆ โดยผู้นำพรรคประชาชนปฏิวัติลาวยังคงยึดมั่นต่อระบบสังคมนิยม และความมั่นคงของพรรคอย่างไม่เปลี่ยนแปลง ก่อนเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจการเงินปี ค.ศ.1997 รัฐบาลลาวมีนโยบายเปิดประเทศต้อนรับการลงทุนจากต่างชาติ และใช้กลไกตลาดในการพัฒนา เศรษฐกิจ พร้อมกับการปรับความสัมพันธ์ต่างประเทศกับประเทศไทย จีน สมาชิกอาเซียน และประเทศตะวันตก

พรพิมล ตรีโชติ และ สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี (2549) ได้เขียนหนังสือเรื่อง **“ความมั่นคง และสมรรถนะทางการเมืองของประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน: ศึกษากรณี เวียดนาม กัมพูชา ลาว และพม่า”** สรุปไว้ว่า การตัดสินใจเข้าเป็นประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนในปี ค.ศ. 1997 นั้นถือเป็นเงื่อนไขที่มาจากความจำเป็นภายในของลาวที่เกิดจากสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งก็คือการล่มสลายของ สหภาพโซเวียตและยุโรป ตะวันออกที่เคยเป็นแหล่งพึ่งพาอันสำคัญอย่างยิ่งยวดสำหรับลาว

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพอจะสรุปได้ว่า อาเซียนเป็นการรวมตัวกันระดับภูมิภาค ที่มุ่งส่งเสริมการร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเป็นหลัก เป็นเวลาร่วม 40 ปีแล้ว แต่ในทางปฏิบัติ อาเซียนดูเหมือนจะประสบผลสำเร็จเฉพาะด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก เพราะยังมีปัญหาหลายด้านที่สมาชิกของกลุ่มอาเซียนจะต้องช่วยกันสร้างความร่วมมือให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการก็ก่อตั้งสมาคมอาเซียน

วิธีการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยทั้งเชิงเอกสาร (Documentary) และการศึกษาภาคสนาม (Field work) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

1. การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร

ผู้ศึกษาได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศของ สปป.ลาว ซึ่งแยกเป็นข้อมูลปฐมภูมิ และ ข้อมูลทุติยภูมิ

1.1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ เอกสารทางราชการของ กระทรวง กรม กอง ถ้อยแถลงคำให้สัมภาษณ์ สุนทรพจน์ของผู้นำประเทศ รัฐมนตรี การแถลงข่าวของโฆษกกระทรวง ข้อมติ และ เอกสารทางการขององค์การระหว่างประเทศ

1.2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ ตำราวิชาการ ต่างๆ วิทยานิพนธ์ บทความจากวารสาร นิตยสาร และรายงานข่าวต่างๆ

2. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม

นอกเหนือไปจากการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร ผู้ศึกษายังได้ทำการศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศของ สปป.ลาว

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักวิชาการกรมกงสุล กรมเอเชียแปซิฟิก กระทรวงการต่างประเทศ และนักวิชาการกรมค้นคว้าสังรวม ท้องว่าการศูนย์กลางพรรค

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1. แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์ที่มีการตั้งคำถามไว้ล่วงหน้าเพื่อใช้ถามข้อมูลที่เกี่ยวข้องในประเด็นเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในลักษณะคำถามปลายเปิดที่มีการกำหนดหัวข้อกว้างๆ เอาไว้ และสามารถเจาะลึกได้เมื่อมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการ

3.2 เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ผลของการศึกษานโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีต่ออาเซียน และปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีต่ออาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1997 – 2007 สรุปได้ดังนี้

1. นโยบายต่างประเทศของลาวด้านเศรษฐกิจ

ภายใต้กรอบความสัมพันธ์ระหว่างสปป.ลาว กับประเทศสมาชิกอาเซียนนั้น สปป.ลาว ได้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการร่วมมือด้านเศรษฐกิจกับประเทศสมาชิกอาเซียน จำนวน 14 ด้านคือ (1) การร่วมมือด้านการค้า (2) การร่วมมือด้านการบริหาร (3) การร่วมมือด้านการลงทุน (4) การร่วมมือด้านการเงินและธนาคาร (5) การร่วมมือด้านภาษี (6) การร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญา (7) การร่วมมือด้านเกษตรกรรม ป่าไม้ และอาหาร (8) การร่วมมือด้านพลังงาน (9) การร่วมมือด้านการขนส่ง (10) การร่วมมือด้านเหมืองแร่ (11) การร่วมมือด้านโทรคมนาคม (12) การร่วมมือด้านการท่องเที่ยว (13) การร่วมมือด้านวิสาหกิจขนาดกลางและกลาง (SME) และ (14) การร่วมมืออาเซียนเพื่อพัฒนาแม่น้ำโขง

ในฐานะที่ สปป.ลาว เป็นประเทศที่มีขนาดเล็ก แต่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ทำให้ลาวเล็งเห็นความสำคัญของความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียน เพื่อช่วยกันประสานศักยภาพแต่ละประเทศสมาชิก ก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของภูมิภาคโดยรวม ดังนั้น สปป.ลาว จึงสนับสนุนให้อาเซียนดำเนินการเพื่อเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) ให้แล้วเสร็จในปี 2020 เพื่อให้อาเซียนมีฐานการผลิตร่วมกัน โดยเปิดเสรีทั้งการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานที่มีทักษะ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างอิสระ และในโอกาสการประชุมผู้นำอาเซียนครั้งนี้ ผู้นำอาเซียนจะลงนามพิธีสารกรอบความตกลงว่าด้วยการรวมกลุ่มสินค้าและบริการสำคัญของอาเซียน เพื่อเร่งรัดสู่ข้อตกลง AEC พร้อมกับพิธีสารว่าด้วยการรวมกลุ่มรายสาขา 11 ฉบับ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มสินค้าและบริการนำร่อง ได้แก่ เกษตร ประมง ผลิตภัณฑ์ไม้ ผลิตภัณฑ์ยาง สิ่งทอ ยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ผลิตภัณฑ์สุขภาพ การท่องเที่ยว การบิน โดยการเร่งลดภาษีสินค้า 9 รายการ ให้เร็วขึ้น 3 ปี จากกรอบ AFTA คือ จากปี 2010 เป็นปี 2007 แต่สมาชิกใหม่มีเวลาลดภาษีสินค้าถึงปี 2015

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนทำให้เศรษฐกิจของ สปป.ลาว ต้องเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจภายในภูมิภาคอาเซียนมากขึ้นและเร็วขึ้น รวมทั้งการจัดทำเขตการค้าเสรีกับนอกกลุ่มอาเซียน ซึ่งนอกจากความตกลง FTA อาเซียน-จีน ที่จะเริ่มบังคับใช้ในปี 2548 แล้ว อาเซียนกับประเทศคู่เจรจาอื่นๆ ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลี ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ มีเป้าหมายที่จะเริ่มเจรจาจัดทำ FTA ระหว่างกัน ในปี 2548 และกำหนดให้เจรจาเสร็จสิ้นภายใน 2 ปี ลาวจึงจำเป็นต้องพัฒนาประเทศเพื่อเข้าสู่กระบวนการเปิดเสรีการค้าสินค้าและบริการ รวมทั้งการลงทุน ตามพันธกรณีของข้อตกลงทางการค้าต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของลาวที่มีเป้าหมายในการเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) เพื่อเข้าสู่ระบบการค้าพหุภาคีในอนาคตโดยจะต้องเปิดเสรีการค้าสินค้า การบริการ และการลงทุนให้กับประเทศสมาชิก WTO รวม 147 ประเทศ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางการค้าสากลด้วย (<http://www.chaoprayanews.com>)

2. นโยบายต่างประเทศของลาวด้านสังคม

ภายใต้กรอบความสัมพันธ์ระหว่าง สปป.ลาว กับประเทศสมาชิกอาเซียนนั้น สปป.ลาว ได้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการร่วมมือด้านวัฒนธรรมสังคมกับประเทศสมาชิกอาเซียน จำนวน 12 ด้านคือ (1) การร่วมมือด้านแถลงข่าว (2) การร่วมมือด้านวัฒนธรรม (3) การร่วมมือด้านการศึกษา (4) การร่วมมือด้านสาธารณสุข (5) การร่วมมือด้านการคุ้มครองด้านภัยพิบัติ (6) การร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อม (7) การร่วมมือด้านสวัสดิการสังคม และแรงงาน (8) การร่วมมือด้านการคุ้มครองบุคลากร (9) การร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี (10) การร่วมมือด้านการแก้ปัญหาความยากจน (11) การร่วมมือด้านการพัฒนาสตรี (แม่ยิง) และ (12) การร่วมมือด้านการพัฒนาเยาวชน (ชาวหนุ่ม)

ดังนั้น นโยบายของ สปป.ลาว ด้านสังคมในช่วงปี 1997-2207 จึงมีสาระสำคัญครอบคลุม 5 ด้านคือ

1. ร่วมมือของทุกภาคส่วนในการพัฒนาสังคม เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดี โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยและคนในบท รวมทั้งขยายโอกาสให้พวกเขาทำงานทำในภาคการผลิต โดยได้รับค่าแรงที่ยุติธรรม

2. สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนและทุกระดับ โดยเฉพาะกลุ่มสตรี (แม่ยิง) และเยาวชน (ชาวหนุ่ม) เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

3. เพิ่มและเสริมความร่วมมือของภูมิภาคที่มีอยู่ เพื่อแก้ไขปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากร
4. เพิ่มความร่วมมือกับบรรดาคู่กรของประเทศสมาชิกอาเซียนที่เกี่ยวข้องในการป้องกัน แก้ไข และกำจัดการเสพติดและการค้ายาเสพติด ทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค และโลก
5. ดำเนินความพยายามเพื่อสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ (AIDS) และไข้หวัดนก (H1N1) โดยการแลกเปลี่ยนข่าวสารเกี่ยวกับโรคดังกล่าว โดยเฉพาะในการวางแผนการปฏิบัติตามนโยบาย และโครงการต่างๆ ในการต่อต้านและยับยั้งการแพร่ระบาดของโรคร้ายแรง

3. นโยบายต่างประเทศของลาวด้านการเมือง

ภายใต้กรอบความสัมพันธ์ระหว่าง สปป.ลาว กับประเทศสมาชิกอาเซียนนั้น สปป.ลาว ได้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการร่วมมือด้านการเมือง และความมั่นคงกับประเทศสมาชิกอาเซียน จำนวน 4 ด้านคือ (1) การร่วมมือด้านการเมือง (2) การร่วมมือด้านการทหาร (3) การร่วมมือด้านอาชญากรรมข้ามชาติ และ (4) การร่วมมือด้านกฎหมาย

ในกรณีของด้านการเมืองนั้น สปป.ลาว มีความร่วมมือใกล้ชิดทั้งในกรอบทวิภาคีและพหุภาคีกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน ทั้งในกลุ่มประเทศสังคมนิยมและประชาธิปไตย โดยมีการแลกเปลี่ยนการเยือนระดับสูงอย่างสม่ำเสมอ และการสนับสนุนกันในเวทีระหว่างประเทศต่างๆ ขณะที่ด้านการทหาร กองทัพประชาชนปฏิวัติลาวก็ได้มีความสัมพันธ์อันดีทั้งในระดับส่วนกลางและท้องถิ่นกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียน ดังในกรณีของประเทศไทยนั้น ก็มีความร่วมมือทางวิชาการทหารและแลกเปลี่ยนการเยือนอย่างต่อเนื่อง จนสามารถแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างความมั่นคงทำให้พื้นที่บริเวณชายแดนไทย-ลาวส่วนใหญ่มีความสงบเรียบร้อย พัฒนาการที่สำคัญ ได้แก่ การลงนามความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านความมั่นคงบริเวณชายแดนไทย-ลาว ระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงป้องกันประเทศ เมื่อเดือนตุลาคม 2546 ที่กรุงเทพฯ และการต่ออายุความตกลงฯ ในปี 2552 ให้มีผลบังคับใช้ต่อไปอีก 5 ปี เพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติงานให้ชายแดนไทย-ลาวเป็นชายแดนแห่งมิตรภาพ สันติภาพ และความมั่นคง และทั้งสองฝ่ายได้ปรึกษาหารือเพื่อผลักดันและติดตามความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ

ในส่วนของการร่วมมือด้านอาชญากรรมข้ามชาติ และการร่วมมือด้านกฎหมายนั้น สปป.ลาว ก็มีข้อตกลงกับประเทศในกลุ่มอาเซียนเช่นเดียวกัน

4. ปัจจัยที่กำหนดนโยบายต่างประเทศระหว่าง สปป.ลาว กับอาเซียน

4.1 ปัจจัยภายใน

4.1.1 แนวคิดของผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์ลาว

การเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของ สปป.ลาว ในปี 1997 นั้น สืบเนื่องมาจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในช่วงกลางทศวรรษ 1980 ยังผลให้ผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์ลาวต้องตัดสินใจดำเนินนโยบายที่เรียกว่า จินตนาการใหม่ (New Economic Mechanism – NEM) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนเศรษฐกิจจากที่ตัวเองเคยโดดเดี่ยว มาเป็นการผลิตที่เน้นภาคบริการโดยรัฐเป็นกลไกหลักในการผสมผสานความร่วมมือกับต่างประเทศ หรือที่เรียกว่าเป็นตลาดทุนนิยมนั่นเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพลัดจากระบบศักดินามาเป็นสังคมนิยมกึ่งตลาดเสรีก็ไม่ผิดนัก เปิดโอกาสให้ สปป.ลาว ใกล้ชิดกับประเทศในภูมิภาคที่มีความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองมากขึ้น จนนำไปสู่การเข้าเป็นสมาชิกของ ASEAN ในที่สุด และตัวผู้นำลาวในปัจจุบันก็สนับสนุนแนวคิดในการสานต่อทางนโยบายดังกล่าว

4.1.2 นโยบายบริหารประเทศภายใน

นับแต่การสิ้นสุดลงของสงครามเย็น สปป.ลาว ต้องปรับนโยบายการพัฒนาประเทศให้พึ่งตนเองมากขึ้น ด้วยการนำนโยบาย “จินตนาการใหม่” มาใช้ตั้งแต่ปี 1986 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของการเป็นประเทศยากจน ก็ทำให้การพัฒนาประเทศเป็นอย่างยากลำบาก หากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก ด้วยเหตุนี้ การมุ่งแสวงหาความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาประเทศจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ สปป.ลาว เห็นประโยชน์จากการมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับประเทศในอาเซียน ซึ่งประเทศในอาเซียนก็ได้ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี เช่น การให้เงินช่วยเหลือเพื่อพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน และจัดหาอุปกรณ์สำคัญในการสร้างระบบคมนาคมขนส่งต่างๆ ซึ่งถูกทำลายไปในระหว่างสงคราม รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางการเงินการธนาคารให้แก่ สปป.ลาว ในขณะที่เดียวกันทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น สปป.ลาว ได้รับความช่วยเหลือจากอาเซียน ซึ่งได้ผนวกความจำเป็นในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเข้าเป็นส่วนหนึ่งควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน กลุ่มประเทศอาเซียนจึงได้เริ่มมีบทบาทต่อ สปป.ลาว มากขึ้นตามลำดับ

4.1.3 ปัจจัยด้านภูมิรัฐศาสตร์

ด้วยทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของ สปป.ลาว นั้น ไม่มีทางออกสู่ทะเล (Land Lock Country) ก็ทำให้ สปป.ลาว ต้องสร้างสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่มีทางออกทะเล และในบรรดาประเทศเพื่อนบ้านเหล่านั้นจำนวนหนึ่งก็เป็นสมาชิกอาเซียน อีกจำนวนหนึ่งก็แสดงความจำนงที่จะเข้าไปเป็นสมาชิก ดังนั้น การเข้าเป็นสมาชิกของอาเซียนจึงย่อมจะส่งผลดีต่อประเทศโดยรวม อีกทั้งยังปรับเปลี่ยนสภาพทางภูมิรัฐศาสตร์จากประเทศ Land Lock มาเป็น Land Link ในท้ายสุด

4.2 ปัจจัยภายนอก

4.2.1 การล่มสลายของคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก

ในช่วงทศวรรษที่ 1980 สภาพเศรษฐกิจทั่วไปของประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศยุโรปตะวันออกอยู่ในสภาพตกต่ำ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมสั่งการจากส่วนกลาง ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปอย่างล่าช้า ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจต่ำ ส่งผลทำให้ความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกต่ำไปด้วย และผลของความสามารถในการแข่งขันต่ำนี้ก็ย้อนกลับไปทำให้มีเงินตราสกุลแข็งที่ได้มาจากการค้าต่างประเทศน้อย จึงทำให้เงินทุนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจลดน้อยลงไปด้วย จนเป็นเหตุให้เกิดสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างต่อเนื่องมาตลอดโดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 1980 (Janusz Busujki, 1990 อ้างอิงจาก ทิพพะวงศ์ วงศ์โพสี, 2009 หน้า 165)

ความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจดังกล่าวก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในอุดมการณ์ลัทธิคอมมิวนิสต์ เนื่องจากลัทธิมาร์กซ์ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ว่าหากล้มทุนนิยมได้ความเป็นอยู่ของประชาชนจะดีขึ้น หากทุกคนเสียสละทำตามความสามารถก็จะได้ผลตอบแทนตามสิ่งที่จำเป็น แต่สิ่งเหล่านี้ไม่เกิดขึ้นเนื่องจากลัทธิดังกล่าวมีการรวมศูนย์มากเกินไป จนกลายเป็นเผด็จการ และการวางแผนจากศูนย์กลางเป็นการให้อำนาจแก่สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ เป็นการสร้างชนชั้นใหม่ขึ้นมา ความรุนแรงของปัญหาด้านเศรษฐกิจจึงเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับยุโรปตะวันออกข้างต้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในของประเทศเหล่านั้นแล้ว ปัจจัยภายนอกที่สำคัญซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสถานการณ์ดังกล่าวก็คือ การเปลี่ยนแปลงแนวคิดและนโยบายของสหภาพโซเวียต โดย

ประธานาธิบดีมิคาอิล กอร์บาชอฟ ผู้ซึ่งเล็งเห็นว่านอกจากการปฏิรูปประเทศอย่างรวดเร็ว และได้ผลแล้ว ไม่มีวิธีการอื่นใดที่จะทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ ดังนั้นจึงนำนโยบายเปเรสตรอยกามาใช้ ซึ่งหมายถึงการปรับปรุงโครงสร้างในสังคม นอกจากนี้ กอร์บาชอฟยังเล็งเห็นว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีนั้นให้คุณประโยชน์มากกว่าการปิดกั้นสิทธิของประชาชนเอาไว้ จึงได้นำนโยบายกลาสนอสต์มาใช้ ซึ่งหมายถึงความเปิดเผยและการทำให้เกิดประชาธิปไตยในประเทศ (ทิพรัตน์ บุบผะศิริ, 2537 หน้า 49) นอกจากนี้สหภาพโซเวียตจะนำนโยบายทั้งสองมาใช้กับประเทศของตนแล้ว สหภาพโซเวียตยังเปิดโอกาสให้ประเทศในยุโรปตะวันออก และประเทศคอมมิวนิสต์อื่นๆ รับแนวนโยบายดังกล่าวไปปรับใช้กับประเทศของตนด้วย จนทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ของยุโรปตะวันออก และสหภาพโซเวียตต้องสูญเสียอำนาจและเกิดการล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์ทั้งในยุโรปตะวันออกและสหภาพโซเวียตในเวลาต่อมา

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครอง และระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมในเอเชียเช่นเดียวกับประเทศในยุโรปตะวันออก และสหภาพโซเวียต ทำให้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งนโยบายด้านต่างประเทศและด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ได้ในสถานะที่เศรษฐกิจเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดสำหรับความอยู่รอดของประเทศ ลาวก็เป็นประเทศหนึ่งที่หนีไม่พ้นต่อสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยเฉพาะในการประชุมใหญ่ครั้งที่ 4 ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวใน ค.ศ. 1986 ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศของลาว โดยลาวเรียกนโยบายนี้ว่า “จินตนาการใหม่” โดยเลียนแบบนโยบาย “คิดใหม่ในนโยบายต่างประเทศ” (New Thinking in Foreign Policy) ของมิคาอิล กอร์บาชอฟ ผู้นำของสหภาพโซเวียตคนใหม่ รวมทั้งเลียนแบบนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจโดยการนำกลไกตลาดของระบบทุนนิยมมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของลาวด้วย ลาวได้ประสบผลสำเร็จในการบริหารเศรษฐกิจภายในประเทศในระดับหนึ่ง โดยมีการเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่วนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของลาวสามารถฟื้นตัวได้คือ การดำเนินนโยบายต่างประเทศ ซึ่งลาวได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดมาตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1986 โดยเฉพาะภายหลังการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของโลกยุคหลังสงครามเย็น ลาวได้เปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศจากจุดยืนที่สนับสนุนเวียดนามและสหภาพโซเวียตตลอดช่วงสงครามเย็น มาเป็นนโยบายมีความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกๆ ประเทศ และปรับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และยุโรปตะวันตก เช่น จีน ไทย พม่า อาเซียน สหรัฐฯ และประเทศยุโรป โดยเฉพาะกับอาเซียนนั้น

ลาวได้เสริมสร้างความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และส่งเสริมการลงทุนระหว่างกันมากขึ้น

4.2.2 การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการสิ้นสุดของสงครามเย็น

สหภาพโซเวียตได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 จนกระทั่งทศวรรษที่ 1980 ซึ่งสาเหตุที่สำคัญเกิดจากการดำเนินระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลางในการดำเนินเศรษฐกิจมหภาคนี้เอง ได้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สหภาพโซเวียตประสบปัญหาสภาวะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำสุดขีดในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 เนื่องจากระบบโครงสร้างเศรษฐกิจมีความล้าหลัง กระบวนการผลิตต่ำ การลงทุนของรัฐในโครงสร้างพื้นฐานหลายโครงการไร้ประสิทธิภาพ และยังประสบการขาดดุลงบประมาณมหาศาล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2530 หน้า 1)

สหภาพโซเวียตซึ่งเป็นแม่แบบของคอมมิวนิสต์ได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองโดยการปฏิรูปเศรษฐกิจ “เปเรสตรอยก้า” (Perestroika) โดยนำกลไกตลาดมาใช้ และการปฏิรูปทางการเมือง “กลาสนอสท์” (Glasnost) ของเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต มิคาอิล กอร์บาชอฟ ทำให้อำนาจของรัฐบาลกลางและของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตลดลง ในขณะที่ประชาชนของรัสเซียเรียกร้องเสรีภาพมากขึ้น ความแตกต่างทางเศรษฐกิจสังคมนิยมอันเนื่องมาจากเชื้อชาติศาสนาของชนส่วนน้อยทำให้สาธารณรัฐต่างๆ ในสหภาพโซเวียตเรียกร้องอิสระทางการเมืองและต้องการแยกตัวออกไป ในที่สุดกอร์บาชอฟไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ จึงลาออกจากตำแหน่งผู้นำสูงสุดของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตและรัฐบาลในปลายเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1991 สหภาพโซเวียตแตกสลายเป็นสาธารณรัฐหลายแห่งถึง 15 รัฐ เช่น รัสเซีย ยูเครน เบลารุส ทาจิกิสถาน คีร์กีซสถาน และอื่นๆ ต่อมาได้พยายามรวมตัวกันอย่างหลวมๆ เป็น “ประชาคมรัฐอิสระ” (Commonwealth of Independent States หรือ CIS) (จุลชีพ ชินวรรณ, 2544 หน้า 4-5)

การล่มสลายของประเทศค่ายสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกและสหภาพโซเวียต เป็นการยุติของสงครามเย็น การเผชิญหน้ากันระหว่างค่ายอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันก็สิ้นสุดลง โลกมีสันติภาพมากขึ้นเมื่อหมดการแข่งขันกันทางนิวเคลียร์ โดยโซเวียตได้ประกาศในเดือนกันยายน ปี ค.ศ. 1992 ว่าจะยุติการเล็งเป้าหมายของซีปนาวุธไปที่สหรัฐอเมริกา สภาวะแวดล้อมในโลกจึงมีเสถียรภาพมากขึ้น (ธีระ นุชเปี่ยม, 2535 หน้า 4)

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศคอมมิวนิสต์ยุโรปตะวันออก ในที่สุดซึ่งขาดการสนับสนุนจากกำลังทหารของสหภาพโซเวียตต่อกลุ่มพรรคคอมมิวนิสต์ใน ยุโรปตะวันออก ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกเสื่อมสลายอำนาจลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในยุโรป การเผชิญหน้ากันระหว่างองค์การ นาโต้และกลุ่มกติกาสัญญาวอร์ซอร์ซึ่งเคยเป็นภัยคุกคามความมั่นคงในยุโรปมาเป็นเวลานาน ได้ยุติลง (ธีระ นุชเปี่ยม, เรื่องเดียวกัน หน้า 5)

การล่มสลายของรัฐบาลสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก เป็นการแสดงให้เห็นว่าระบบการปกครองภายใต้แนวทางและอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในกลุ่มประเทศยุโรป ตะวันออกได้ส่งผลกระทบต่อไปยังประเทศคอมมิวนิสต์อื่นๆ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อสามารถ ดำรงอยู่ต่อไปได้

การแตกสลายของสหภาพโซเวียตนั้นได้ทำให้ผู้นำลาวเกิดความวิตก กังวลอย่างมาก เนื่องจากสหภาพโซเวียตถือได้ว่าเป็นผู้นำในค่ายสังคมนิยม และเป็นผู้ให้ความ ช่วยเหลือที่สำคัญที่สุดแก่ลาว ภายหลังจากการแตกสลายของสหภาพโซเวียตและการสิ้นสุดของ สงครามเย็น ลาวได้เร่งปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ เพราะผู้นำลาวมีความกังวล อย่างมากถึงการรักษาไว้ซึ่งระบบการปกครองแบบสังคมนิยม ผู้นำลาวเริ่มมองดูจีนเป็น ประเทศแรก เนื่องจากจีนเป็นประเทศคอมมิวนิสต์เพียงประเทศเดียวที่สามารถปกป้องลาวได้ และจะเป็นการหลีกเลี่ยงภาวะ “โดดเดี่ยว” ทางอุดมการณ์ การกระชับความสัมพันธ์กับจีนยัง ส่งผลต่อความช่วยเหลือที่จะเข้ามาทดแทนสิ่งที่เคยได้รับจากสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออก นอกจากนี้ลาวก็ต้องการรักษาดุลอำนาจระหว่างประเทศเพื่อนบ้านที่มีอำนาจไม่ว่าจะเป็น เวียดนามหรือไทย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การปรับนโยบายต่างประเทศใหม่นี้ ลาวได้กระทำอย่าง ระมัดระวังบนพื้นฐานผลประโยชน์ร่วมกันในการร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

4.2.3 สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ

ในช่วงก่อนที่ สปป.ลาว จะก้าวมาเป็นสมาชิกของ ASEAN สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศเริ่มคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นตามลำดับ นับตั้งแต่การที่สหภาพ โซเวียตเปลี่ยนมาใช้นโยบาย Perestroika และเวียดนามเปลี่ยนมาใช้นโยบาย Doi Moi เช่นเดียวกับจีนที่เปิดกว้างให้กับนักลงทุนจากภายนอกเข้าไปดำเนินธุรกิจในประเทศ ทำให้ ประเทศเหล่านั้นเริ่มปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจไปสู่ระบบตลาดมากขึ้น ขณะที่ประเทศข้างเคียง ก็มีท่าทีที่ดีในการร่วมมือและขยายความร่วมมือในด้านต่างๆกับ สปป.ลาว รวมทั้งจีน ญี่ปุ่น

และ เกาหลีใต้ ที่เป็นประเทศคู่เจรจาของอาเซียน ก็ได้ย้มาถึงเจตนารมณ์ของตน ในการร่วมมือกับอาเซียน นอกจากนั้น ยังมี ประเด็นเรื่องการร่วมมือเพื่อพัฒนาอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง และการร่วมมือพัฒนาแม่น้ำโขง ภายใต้ขอบเขตของอาเซียน ก็เป็นโอกาสหนึ่งที่สำคัญสำหรับ สปป.ลาว โดยการร่วมมือในสองรูปแบบนี้ เน้นการสร้างเส้นทางเชื่อมต่อทั้งทางบกและทางน้ำ เช่น โครงการสร้างเส้นทางเดินรถเชื่อมต่อกับจีน-ลาว-เวียดนาม โดยผ่านประเทศลาว การสร้างทางด่วนจากคุนหมิงผ่านภาคเหนือของลาวไปถึงกรุงเทพฯ ประเทศไทย โครงการเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (เวียดนาม-ลาว-ไทย-พม่า) โครงการเดินเรือเชิงพาณิชย์ในแม่น้ำโขง และ อื่นๆ

5. ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่าง สปป.ลาว กับอาเซียน

ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่าง สปป.ลาว กับอาเซียนมีดังนี้

1. นโยบายปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติ การที่ประเทศสมาชิกอาเซียนใช้นโยบายปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก โดยไม่ยอมเสียผลประโยชน์แห่งชาติ เพื่อประโยชน์ของภูมิภาคหรือส่วนรวม นับว่าเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินการค้าระหว่าง สปป.ลาว กับอาเซียน ในด้านการร่วมมือทางเศรษฐกิจ
2. สินค้าจาก สปป.ลาว ยังไม่ได้รับการยอมรับจากประเทศสมาชิกอาเซียน
3. ความไม่เอื้ออำนวยในการเข้ามาลงทุน เนื่องจาก สปป.ลาว และประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา จำเป็นต้องอาศัยการลงทุนจากภายนอกอยู่มาก จึงต้องอาศัยนักลงทุนจากนอกภูมิภาคมาลงทุนในกิจการต่างๆ
4. วิธีการตัดสินใจของอาเซียนบางครั้ง มีส่วนทำให้ความร่วมมือระหว่าง สปป.ลาว กับอาเซียนเป็นไปได้อย่างล่าช้า เนื่องจากอาเซียนใช้การตัดสินใจแบบฉันทมติในทุกเรื่อง กล่าวคือ จะต้องได้รับการเห็นชอบจากประเทศสมาชิกอย่างเป็นเอกฉันท์

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องนโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีต่ออาเซียนระหว่างปี ค.ศ.1997 - 2007 เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยเน้นการวิเคราะห์เอกสารเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาและเป็นไปตามลักษณะประเด็นการวิจัยในมิติต่างๆ มีวัตถุประสงค์ในการ

ศึกษา คือ (1) เพื่อศึกษานโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีต่ออาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1997 - 2007 (2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีต่ออาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1997 - 2007

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ เอกสารทางราชการของกระทรวง กรม กอง ถ้อยแถลง คำให้สัมภาษณ์ สุนทรพจน์ของผู้นำประเทศ รัฐมนตรี การแถลงข่าวของโฆษก กระทรวง ข้อมติ และ เอกสารทางการขององค์การระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีหนังสือ ตำราวิชาการต่างๆ วิทยานิพนธ์ บทความจากวารสาร นิตยสาร และรายงานข่าวต่างๆ นอกจากนี้ ผู้ศึกษา ยังได้ทำการศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศของ สปป.ลาว จึงสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1.1. นโยบายต่างประเทศของ สปป.ลาว ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีต่ออาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1997-2007

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของ สปป.ลาว นั้น มุ่งสร้างเสริมความสัมพันธ์แบบรอบด้านกับทุกประเทศบนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยไม่แบ่งแยกลัทธิอุดมการณ์ เพื่อขอรับการสนับสนุนและความช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายตามที่พรรคฯ กำหนดไว้ ทั้งนี้ ลาวให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นลำดับแรก ทั้งที่เป็นประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์ และประเทศในกลุ่มอาเซียน ได้แก่ เวียดนาม จีน พม่า กัมพูชาและไทย รองลงมาเป็นประเทศร่วมอุดมการณ์ ได้แก่ รัสเซีย เกาหลีเหนือ และคิวบา

อย่างไรก็ตาม นับแต่สิ้นสุดภาวะสงครามเย็น สปป.ลาว ก็ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เปิดกว้างกับเศรษฐกิจการตลาด ก็นำพาให้ สปป.ลาว ได้กลายมาเป็นสมาชิกของอาเซียน ซึ่งก็ได้นำเอาผลประโยชน์หลายด้านมาสู่ สปป.ลาว เช่น การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การมีบทบาทในเวทีการเมืองภูมิภาคและของโลก

1.2. ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีต่ออาเซียน ระหว่างปี ค.ศ. 1997-2007

ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่าง สปป.ลาว กับอาเซียนมีดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคทางด้านนโยบายเศรษฐกิจ ประกอบด้วย นโยบายปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติ (protectionist policy) ปัญหาสินค้าจาก สปป.ลาว ยังไม่ได้รับการยอมรับจากประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะความเชื่อมั่นในเชิงคุณภาพ ปัญหาความไม่สะดวกแก่ผู้เข้ามาลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ในการเข้ามาลงทุนกับ สปป.ลาว เนื่องจาก สปป.ลาว เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา และปัญหาเกี่ยวกับวิธีการตัดสินใจของอาเซียน

2. ปัญหาและอุปสรรคทางด้านสังคม ได้แก่การที่ สปป.ลาว เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งการเป็นประเทศยากจนหรือด้อยพัฒนาดังกล่าว นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งของ สปป.ลาว ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้านสังคม

3. ปัญหาและอุปสรรคทางการเมืองและความมั่นคง สำหรับ สปป.ลาว นั้น ปัญหาด้านภัยคุกคามต่อความมั่นคงยังเป็นเป้าหมายสำคัญของนโยบายต่างประเทศลาว ในปัจจุบัน เนื่องจากศักยภาพทางทหารของลาวยังอ่อนแอ นอกจากนี้ยังมีปัญหาของ ขบวนการต่อต้านรัฐบาลลาว และปัญหาเรื่องคนบ่อดี ซึ่งใช้ประเทศเพื่อนบ้านเป็นฐานในการ ปฏิบัติการ เช่น ในจีนและไทย ดังนั้น ผู้นำลาวจึงเห็นความจำเป็นในการร่วมมือกับกลุ่มกับ ประเทศใกล้เคียงและในกลุ่มอาเซียน

จากปัญหาและอุปสรรคต่างๆ จะเห็นได้ว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกมีอิทธิพลมากกว่าสภาพแวดล้อมภายในประเทศ จึงทำให้ลาวมีการปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกยุคหลังสงครามเย็น เพราะปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในของลาว เป็นปัจจัยอย่างต่อเนื่องไม่ค่อยแปรเปลี่ยน ดังนั้น ลาวจึงเล็งเห็นความจำเป็นและผลประโยชน์ร่วมกันในความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ทั้งในกรอบความร่วมมือ GMS องค์กรความร่วมมือในภูมิภาคและองค์กรระหว่างประเทศ

ผลจากการศึกษาพบว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศของลาวที่มีต่ออาเซียน ที่สำคัญก็คือการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับกลุ่มสมาชิกอาเซียนเพื่อเพิ่มทวีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยอยู่บนพื้นฐานและหลักการของการเคารพเอกราช อำนาจอธิปไตย และผืนแผ่นดินอันครบถ้วนของกันและกัน ไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน ไม่รุกราน เสมอภาค และต่างฝ่ายต่างมีผลประโยชน์ อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งนโยบายต่างประเทศของลาวนั้นเป็นผลมาจากการประชุมครบคณะของคณะกรรมการบริหารงาน ศูนย์กลางพรรคประชาชนปฏิวัติลาวครั้งที่ 5 ซึ่งได้นำแนวคิดและหลักการ“จินตนาการใหม่”

มาเป็นกรอบในการกำหนดนโยบายทั้งหมดของลาว ซึ่งจะเห็นได้ว่า จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของลาวที่มีต่ออาเซียนมีความใกล้ชิดมากขึ้น พบว่ามีการสร้างกลไกความร่วมมือและมีการเจรจาลงนามในเอกสารที่สำคัญจำนวนมาก ทั้งทางด้านการเมืองความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงด้านเทคโนโลยี เป็นต้น บ่งบอกถึงความสำเร็จของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของลาวที่มีต่ออาเซียนนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 เป็นต้นมา

แม้ว่า สปป.ลาว จะพยายามดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ให้สมดุลเพื่อลดการพึ่งพาประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นหลัก แต่ในช่วงแรกด้วยข้อจำกัดของ สปป.ลาว ที่ไม่มีท่าออกทะเล และระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ด้อยอยู่ ประกอบกับความใกล้ชิดด้านอุดมการณ์และประวัติศาสตร์ การต่อสู้เพื่อเอกราช ทำให้ลาวมีความสัมพันธ์พิเศษกับเวียดนามและจีน อันเป็นผลให้ประเทศทั้งสองสามารถรักษาและขยายอิทธิพลใน สปป.ลาว ได้ต่อไป

อาจกล่าวได้ว่า หลังจากสงครามเย็นได้สิ้นสุดลง สปป.ลาว ได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อเสริมสร้างความเป็นมิตรและความร่วมมือระหว่าง สปป.ลาว กับประเทศสมาชิกอาเซียนให้แน่นแฟ้น โดยผู้นำระดับสูงของลาวได้มีการเดินทางเยี่ยมเยือนกระชับสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศต่างๆ มากขึ้น หลังจากลาวได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียน นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 จนถึงปัจจุบัน

สำหรับความสัมพันธ์ลาว-อาเซียนในอนาคตนั้น มีแนวโน้มที่จะพัฒนาให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้นำของลาวและประเทศต่างๆ ก็ให้ความสำคัญแก่กันมาก ดังจะเห็นได้จากการเดินทางแลกเปลี่ยนการเยือนกันอย่างสม่ำเสมอ จะเห็นได้ว่าสมาชิกอาเซียนมีผลประโยชน์ร่วมกันหลายด้าน เช่น ทางด้านการเมือง ถึงแม้ว่ากลุ่มสมาชิกอาเซียนมีระบอบการเมืองที่แตกต่างกัน แต่สมาชิกอาเซียนก็ให้ความสำคัญต่อกันมาก ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มสมาชิกอาเซียนยังมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน โดยแต่ละประเทศก็ต้องการพัฒนาเศรษฐกิจของตนให้เทียบเท่ากัน ภายใต้โครงการร่วมมือต่างๆ ที่อาเซียนได้ตกลงกันในการประชุมอาเซียน

ดังนั้น พรรคและรัฐบาลลาว จำเป็นที่จะต้องเพิ่มความเอาใจใส่ต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของตนต่ออาเซียน ซึ่งในระยะยาวอาจจะมีปัญหาและผลกระทบหลายอย่างต่อประเทศ เนื่องจากการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนนั้น มีหลายอย่างที่ลาวต้องได้ปรับตัวให้เข้าต่อสถานการณ์การในปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1.1 ปัจจุบันอาเซียนกำลังเป็นภูมิภาคที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูงแห่งหนึ่งของโลก แต่สปป.ลาว ก็ยังเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ฉะนั้น สปป.ลาว จะต้องเร่งพัฒนาสมรรถภาพทางเศรษฐกิจของตนให้สอดคล้องกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของภูมิภาคหรืออีกนัยหนึ่งในอนาคต สปป.ลาว จะต้องมีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ที่จะรับมือสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น รวมทั้งมีความสามารถที่จะแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้

2.1.2 สปป.ลาว ควรมีการกำหนดเป้าหมายของการเป็นสมาชิกอาเซียนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวให้ชัดเจน

2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป

2.2.1 ควรศึกษาถึงอุปสรรคของการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนนับแต่ปี ค.ศ. 1997

2.2.2 ควรศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคและโอกาสในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี ค.ศ. 2015 ของสปป.ลาว

เอกสารอ้างอิง

- กษิต ภิรมย์. 2549. **อาเซียนกับแนวโน้มของโลก: ยังไปกันได้หรือ?**. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.กองศึกษาและการแพร่การพัฒนา. 2530. **กลุ่มประเทศสังคมนิยมยุโรป ตะวันออกตลาดที่มีปัญหาและความท้าทาย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จุลชีพ ชินววรรณ. 2544. **สู่สหัสวรรษที่ 3: กระแสเศรษฐกิจ-การเมืองโลกที่ไร้พรมแดน**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จีระ นุชเปี่ยม. 2535 ก. **เวียดนามกับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงในโลกคอมมิวนิสต์**. การเปลี่ยนแปลงในโลกคอมมิวนิสต์และผลกระทบต่อประเทศไทย. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 81 - 82.
- _____. 2534 ข. **อินโดจีนภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ตั้งแต่ ค.ศ. 1975-1991**. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 73-74.
- _____. 2535 ค. **เอเชียหลังยุคสงครามเย็น**. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 4-5.
- ธรรมรงค์ สิงห์อยู่เจริญ. 2541. **ความร่วมมือทางการเมืองของอาเซียนในยุคระหว่างและหลังสงครามเย็น**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรียากรณ์ สังขยานนท์. 2550. **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พ.ศ. 2518 – 2534**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิชญ ประทุมทอง. 2545. **ปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามหลัง พ.ศ. 2518**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เพลินพิศ โปธิกานนท์. 2548. **10 นโยบายต่างประเทศเพื่อความมั่นคงและสันติภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2541**.

- พรพิมมล ตรีโชติ และ สุภลักษณ์ กาญจนบุณดี. 2549. **ความมั่นคงและสมรรถนะทางการเมืองของประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน: ศึกษากรณีเวียดนาม กัมพูชา ลาว และพม่า**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรคประชาชนปฏิวัติลาว. 2545. **เอกสารประชุมครบคณะของคณะกรรมการบริหารงานศูนย์กลางพรรค ครั้งที่ 5 สมัยที่ 4**. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม หน้า 399-400.
- ทิพรัตน์ บุบผะศิริ. 2537. **ความสัมพันธ์ระหว่างเยอรมนีกับประเทศยุโรปกลาง: บทบาทของเยอรมนีเชิงเศรษฐกิจ**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุกรี นิบุ. 2544. **อาเซียนกับกระบวนการบูรณาการส่วนภูมิภาค: ศึกษาถึงความมั่นคงของการร่วมตัวกันของอาเซียนหลังสิ้นสุดสงครามเย็น ปี พ.ศ. 2534 ถึงปี พ.ศ. 2542**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุรัชย ศิริไกร. 2549 ก. **“การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว”**. *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้* 3: 35-41.
- _____. 2549 ข. **“นโยบายต่างประเทศลาว”**. *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้* 4: 12-23.
- สภาแห่งชาติลาว. 2544 ก. **รายงานการประชุมใหญ่ครั้งที่ 4 ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ปี ค.ศ. 2002**. เวียงจันทน์.
- _____. 2549 ข. **รายงานการประชุมใหญ่ครั้งที่ 8 ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ปี ค.ศ 2006**. เวียงจันทน์.
- มานะ มาลาเพชร. 1991. **“ลาว”**. *เอเชียรายปี* 5: หน้า 147.
- มนัส ชยาพัฒน์. 2551. **อาเซียนกับหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน**. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต:มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วนิดา ศุกรเสพย์. 2528. **ความร่วมมือทางการเมืองของอาเซียน**. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต:มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- BOUNMY LADSAMYXAY. **ความเป็นมาของอาเซียนในการสร้างเขตการค้าเสรีอาเซียน**. เวียงจันทน์: มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว, (ม.ป.ป).

โครงการการพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัย
ที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

RESEARCH COUNSELORS' FACILITATIVE PROCESS
DEVELOPMENT OF QUALITY COMMUNITY-BASED
RESEARCH PROJECT IN NORTH-EASTERN THAILAND

*สุวรรณา บัวพันธ์**

*สุวรรณา บัวพันธ์ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาการวางแผนและพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยแม่โจ้ /
นักวิชาการอิสระ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) มีวัตถุประสงค์ เพื่อถอดบทเรียนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพของภาคอีสาน โดยเก็บข้อมูลผ่านกระบวนการถอดบทเรียนโครงการที่มีคุณภาพ จำนวน 20 โครงการ ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญในการทำโครงการวิจัยให้ประสบผลสำเร็จมีหลายปัจจัย ได้แก่ 1) โจทย์วิจัยและปัญหาการวิจัย ต้องเป็นเรื่องของคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่ต้องการแก้ปัญหานี้ 2) ทีมวิจัยมีองค์ประกอบ มาจากกลุ่มคนหลายกลุ่มในชุมชน และมีความมุ่งมั่น ใจรักที่จะทำงานเพื่อชุมชน 3) หัวหน้าโครงการวิจัย มีอุดมการณ์ในการมองปัญหาและมีประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับประเด็นในโจทย์วิจัยนั้นๆ มารระดับหนึ่ง 4) มีการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยและชุมชน ก่อนการวิจัย 5) สร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนที่หลากหลายเพื่อร่วมทำงานวิจัย 6) มีการนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน “การคืนข้อมูลสู่ชุมชน” 7) การบันทึกกิจกรรมและเก็บข้อมูลอย่างรัดกุม ในทุกกิจกรรม 8) การศึกษาดูงาน เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยและคนในชุมชน 9) จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อขยายผลการวิจัยสู่สาธารณะ และ 10) ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการอย่างต่อเนื่อง

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาด้านการบริหารจัดการโครงการวิจัยให้เกิดประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยจากปัญหาพื้นที่ในประเด็นใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่นที่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบันต่อไป

คำสำคัญ : งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, โครงการวิจัยที่มีคุณภาพ

Abstract

The processes of Participatory Action Research of PAR were employed in the study. aiming at analyzing the lessons learned from the substantial effective research projects undertaken in North-eastern Region. The data collection was undertaken by the analysis of 20 effective research projects. The findings of the study indicate that the processes employed in the analysis of the effective research projects studied have contributed core knowledge in terms of conditional factors to the success of the research projects as follows: 1) the research problems derive from the members of the community, 2) the research teams consist of several groups of people in the community, 3) the head of the research projects are idealists, visionaries, and experienced in the research problem solution, 4) the research teams and the community are prepared before the research project being launched; 5) creation of the research cooperation from a variety groups of people are enhanced, 6) the results of the data analysis are presented to the community for checking their accuracy, 7) the record of the entire activities and precisely data collection including conclusion, 8) the study tours for promoting the learning of the research teams, 9) the presentation of the research findings to the internal and external community for extending the findings to the public is carried out, and 10) the cooperation with the local administrative organizations and the involved governmental sectors for the consistent research support is practiced.

Key Words : Community-Based Research, Substantial effective research projects

บทนำ

ยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้นกับชุมชนไทยทั่วประเทศเริ่มต้นเมื่อใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเน้นตัวเลขรายได้เป็นตัวชี้วัดการพัฒนา ทำให้แนวทางการพัฒนาเป็นการชี้แนะให้เกษตรกรพัฒนาตามแนวทางของรัฐหรืออีกนัยหนึ่งเป็นการวางแผนจากบนสู่เบื้องล่าง (top-down development planning) โดยเฉพาะการเติบโตอย่างรวดเร็วของภาคอุตสาหกรรม อันเป็นผลจากการเร่งการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาของรัฐ (ช่วงแผน 1 – แผน 7) ได้ ก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องมากมายทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท เช่น ปัญหาเยาวชนและครอบครัว ยาเสพติด ขยะ โรคเอดส์ และที่รุนแรงมากในปัจจุบัน คือ ปัญหาหนี้สิน ฯลฯ

ที่ผ่านมารัฐได้พยายามหาวิธีการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ผ่านการปรับปรุงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่เปลี่ยนแนวทางการพัฒนามาเป็น “การพัฒนา” ที่มี “คนเป็นศูนย์กลาง” โดยใช้ “มาตรการส่งเสริมการพัฒนาตนเองในชุมชนท้องถิ่นและการสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน” และแผนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ที่ได้ให้ความสำคัญ แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ และล่าสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 - 11 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และนำมาสู่การปฏิบัติการณ์ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามภาครัฐได้พยายามศึกษา วิเคราะห์ สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของโครงการต่างๆ ที่ลงสู่ชุมชนท้องถิ่น และได้พัฒนาแนวทางการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาในระยะกลาง 5 ปี และระยะยาว 10-20 ปี ที่ไม่หยุดแค่เข้าใจ “อาการของโรค” แต่ต้องศึกษาไปให้ถึงความเข้าใจตัวโรคและ “สาเหตุแห่งโรค” อันจะนำไปสู่วิธีการ “บำบัดโรค” และ “ป้องกันโรค” ทั้งนี้การที่จะให้เกิดผลในทางปฏิบัติจะต้องอาศัย “กระบวนการ” (process) (วิจารณ์ พานิช, 2539: 17-19) เพื่อก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหามาตรังจุด ซึ่งรัฐได้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้มีการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ขึ้นมาเพื่อวิจัยปัญหาต่างๆ ของสังคมไทย รวมไปถึงการหาแนวทางแก้ไขปัญหามาตรัง ด้วยงานวิจัย เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและมีความสลับซับซ้อนของปัญหามากยิ่งขึ้น

การดำเนินงานของวิจัยที่สร้างความรู้และขณะเดียวกันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นมีหน่วยงานที่เป็นหน่วยงานหลักที่สนับสนุนและส่งเสริมงานวิจัยภายในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น¹ โดยที่ผ่านมาพบว่าได้เกิดนวัตกรรมใหม่และองค์ความรู้ใหม่ จากผลงานวิจัยในหลายสาขาที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนที่มีความสอดคล้องเหมาะสมต่อการแก้ไขสถานการณ์ปัญหาของแต่ละท้องถิ่นในภาวะสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนของปัญหาภายใต้ปัจจัย เงื่อนไขต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่หลายด้าน และมีความเฉพาะของปัญหาในแต่ละชุมชนและภูมิภาค

ภูมิภาคอีสานได้รับการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2553 มีโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนประมาณ 400 กว่าโครงการ (จากโครงการทั่วประเทศทั้งหมด จำนวน 1,500 กว่าโครงการ) ครอบคลุมพื้นที่ 13 จังหวัดของภาคอีสาน โดยมีโครงการเกิดขึ้นภายใต้ชุดประเด็น 10 ประเด็น คือ 1) ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3) การศึกษากับชุมชน 4) สุขภาพหมอพื้นบ้านและสมุนไพร 6) ศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 7) เศรษฐกิจชุมชน 8) เกษตรกรรมยั่งยืน 9) การบริหารจัดการท้องถิ่น และ 10) เด็กเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้ การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานที่ผ่านมา ได้วางแนวทางการสนับสนุนผ่านกลไกที่ปรึกษางานวิจัย (Research Counselor: RC) และหน่วยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระดับพื้นที่ (Node) จำนวน 18 แห่ง โดยมีกลุ่มพี่เลี้ยงโครงการวิจัย ประมาณ 52 คน คอยให้การสนับสนุนชุมชนวิจัยอย่างใกล้ชิด ซึ่งในภาคอีสานนับว่ามีรูปแบบการพัฒนากลไกระดับภาค (Research Counselor: RC) ที่เด่นชัดกว่าภาคอื่นๆ

ผลของการวิจัยเรื่องการสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานที่ผ่านมา พบว่าส่งผลให้เกิดคุณค่า พลังและความสุขที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่นอีสานที่น่าสนใจหลายประการ ดังต่อไปนี้ 1) สร้างนักวิจัยชุมชน ให้เป็นผู้รู้ในประเด็นต่างๆ ของชุมชน เช่น ผู้รู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่น ระบบนิเวศน์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาของท้องถิ่นวิถีชีวิตและ

¹ก่อตั้งขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน โดยมี ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง (อดีตผู้อำนวยการ สกว.) เป็นผู้ก่อตั้งขึ้น โดยมีหลักการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไว้ 3 ประการ คือ 1) ปัญหาหรือโจทย์วิจัยต้องมาจากชาวบ้าน 2) มีปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาโดยใช้ความรู้ที่ศึกษามาใช้วางแผนร่วมกัน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ (อังกษกร ชินะวงศ์, 2548: 7) และจากปี 2541 - ปัจจุบัน ได้มีโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยไปแล้วประมาณ 1,500 โครงการในทุภูมิภาคของประเทศ

วัฒนธรรมความเชื่อของท้องถิ่น 2) สร้างองค์ความรู้ของท้องถิ่น ผ่านกระบวนการปฏิบัติการร่วมกัน ได้แก่ องค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้ฟื้นคืนมา องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนท้องถิ่น องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการพื้นระบบเกษตรกรอินทรีย์ เป็นต้น 3) เกิดการสร้างกลุ่ม องค์กรและเครือข่ายให้เข้มแข็ง (บัญญัติ แก้วส่อง, 2551)

อย่างไรก็ตามระดับคุณภาพงานวิจัยยังเป็นประเด็นที่มีปัญหา เมื่อได้มีการประมวลคุณภาพของโครงการวิจัยทั้งหมดจากการประชุมเพื่อสรุปการทำงานร่วมกันของเครือข่ายที่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน (RC/Node) สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ (เกิดผลกระทบสูง) นั้นคิดเป็นร้อยละ 30% 2) กลุ่มที่มีคุณภาพปานกลาง (ปิดโครงการได้ตามวัตถุประสงค์) ประมาณ 50% และ 3) กลุ่มที่มีคุณภาพน้อย (เป็นโครงการล่าช้า ผิดสัญญาและปิดแบบไม่สมบูรณ์) ประมาณ 20% (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2550: 5) เมื่อได้มีการวิเคราะห์สาเหตุปัญหาคุณภาพโครงการดังกล่าว ร่วมกับที่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน (เวที RC ภาคอีสาน เดือนกรกฎาคม 2551) ทำให้เห็นว่าโครงการวิจัยส่วนใหญ่ยังจัดอยู่ในกลุ่มที่ 2) และ 3) ซึ่งกลุ่มโครงการเหล่านี้พบว่ายังมีจุดอ่อนหลายประการคือ ทีมวิจัยบางโครงการไม่เข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกันกับ ผลสรุปจากโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการวิจัยและพัฒนากระบวนการสนับสนุน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน 2550-2551” โดย บัญชี แก้วส่อง (2551) ได้ สรุปผลการวิจัยว่า โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ส่วนใหญ่ยังไม่มีพลังมากพอที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการขับเคลื่อนทั้งในเชิงนโยบาย หรือการสร้างพื้นที่การเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะตัวอย่างหรือรูปธรรมความสำเร็จในแต่ละชุดโครงการยังมีจำนวนไม่มากพอ ประกอบกับโครงการที่จบไปแล้วบางส่วนยังไม่สามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นนำไปใช้ได้

ดังนั้น คณะทีมวิจัยร่วมกับที่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน จึงเห็นความสำคัญร่วมกันที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยกระบวนการถอดบทเรียนจากโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ กล่าวคือ เป็นโครงการที่ดำเนินงานเสร็จสิ้นแล้วและสามารถส่งผลกระทบต่อการแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างชัดเจน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยของพี่เลี้ยงภาคอีสานให้เกิดคุณภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อสร้างโครงการวิจัยที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนท้องถิ่นอีสานได้อย่างแท้จริง โดยโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพของภาคอีสาน

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research) โดยการศึกษาข้อมูลมือสองจากรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการวิจัย การเก็บข้อมูลได้เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการถอดบทเรียนพื้นที่วิจัย ได้แก่ โครงการที่มีคุณภาพจำนวน 20 โครงการ² และโครงการศูนย์ประสานงานฯ (Node) 8 แห่ง ซึ่งกลุ่มเป้าหมายของโครงการนี้มี 3 ระดับ คือ 1) ตัวแทนทีมวิจัย 2) พี่เลี้ยง (RC) ที่สนับสนุนโครงการคุณภาพ และ 3) พี่เลี้ยงเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน (RC/ Node) ทั้ง 18 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การอ่านรายงาน การสัมภาษณ์เชิงลึก(in-depth interview) แบบกลุ่มย่อย การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การระดมความคิดเห็นในการจัดเวทีประชุม (focus group) ในระดับต่างๆ ของภาคอีสาน ทั้งเวทีในระดับพื้นที่ Node เวทีถอดบทเรียนของโครงการวิจัยและเวทีเครือข่ายพี่เลี้ยงภาคอีสาน (เวที RC) ร่วมกับตัวแทนทีมวิจัยในพื้นที่ RC และที่ปรึกษาภาคอีสาน การวิจัยใช้ระยะเวลาการดำเนินงานทั้งสิ้น 1 ปี 6 เดือน (1 มกราคม 2552- 30 มิถุนายน 2553)

โดยมีขั้นตอนของการวิจัย ได้แก่ 1) จัดเวทีประชุมเพื่อทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย 2) ประชุมคัดเลือกตัวแทนโครงการวิจัยที่จะเป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยร่วมกัน 3) นักวิจัยร่วมกับที่ปรึกษาภาคอีสานกำหนดกรอบประเด็นในการถอดบทเรียน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 3.1 ระดับโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ 3.2 ระดับโครงการศูนย์ประสานงาน (Node) 4) วางแผนการลงพื้นที่ปฏิบัติการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบประเด็นที่กำหนดไว้แล้วทั้งระดับโครงการวิจัยที่มีคุณภาพและระดับ Node โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านการถอดบทเรียนร่วมกัน 5) ประสานงานกับ เครือข่ายพี่เลี้ยงคนอื่นๆ ที่สนใจจะเข้าร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ 6) ลงพื้นที่ปฏิบัติการถอดบทเรียนร่วมกันทั้งระดับโครงการวิจัยที่มีคุณภาพและระดับศูนย์ประสานงาน (Node) 7) นักวิจัยได้ดำเนินการรวบรวม เรียบเรียงและจัดกลุ่มข้อมูลทั้งหมดเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ 8) นำเสนอข้อมูล

²โดยมีวิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายจาก 3 แนวทาง คือ 1) คัดเลือกโครงการที่ได้รับรางวัลโครงการวิจัยเด่นของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2) ปรึกษาหารือกับพี่เลี้ยง (RC) ที่มีโครงการวิจัยที่สนับสนุนอยู่และได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปเรียบร้อยแล้ว 3) ปรึกษาหารือกับทีมที่ปรึกษาภาคอีสานและ เจ้าหน้าที่โครงการภาคอีสาน สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผลการวิจัยในเวทีเครือข่ายที่เสียงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน (เวที RC) เพื่อ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตรวจสอบข้อมูล เพิ่มเติมข้อมูลและรับข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ มาปรับปรุงให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น 9) เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาบทเรียนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพของภาคอีสาน จำนวน 20 โครงการ แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1.1 ภาพรวมของโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ จากการนำข้อมูลปัจจัยความสำเร็จของโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ ในรายโครงการมาประมวลวิเคราะห์ให้เป็นระดับภาพรวมโครงการวิจัยทั้งหมด พบว่า ปัจจัย เงื่อนไข ที่ทำให้โครงการวิจัยมีคุณภาพ มีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

1) โจทย์วิจัยและปัญหาการวิจัย เป็นเรื่องของคนในชุมชน ที่ผ่านการวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกันมาแล้ว คนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการแก้ปัญหานี้ อยากให้ทำวิจัยเรื่องนี้ และมีคนในชุมชนหลายกลุ่มอาสาสมัครทำงานร่วมกัน ที่สำคัญเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนโดยตรงและเห็นปรากฏการณ์ของปัญหาชัดเจน

2) ทีมวิจัย มีองค์ประกอบและคุณลักษณะที่สำคัญ คือ มาจากกลุ่มคนหลายกลุ่มในชุมชน หลายองค์กร หลายบทบาททางสังคม/ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของกาญจนา แก้วเทพ (2552) ว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีความแตกต่างไปจากงานวิจัยอื่นคือคนทำวิจัยส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านและเป็นการทำวิจัยเป็นทีม เป็นกลุ่มจากคนหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย

3) หัวหน้าโครงการวิจัย มีบุคลิกและศักยภาพที่โดดเด่นที่สำคัญ คือ มีอุดมการณ์หรือจินตภาพในการมองปัญหาและการแก้ปัญหาที่ชัดเจน/ยาวไกล มีประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับประเด็นในโจทย์วิจัยนั้นๆ าระดับหนึ่ง และสามารถประมวลภาพรวมการดำเนินงานทั้งระบบและแยกแยะส่วนประกอบได้ และกุมสภาพการดำเนินงาน ทีมงานงบประมาณ ให้เกิดประสิทธิภาพได้เป็นอย่างดี

4) การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยและชุมชน ก่อนการวิจัย เพื่อทำความเข้าใจเป้าหมายและกระบวนการทำงานวิจัยร่วมกัน ใน 3 ระดับ คือ 1. การทบทวนเป้าหมายโครงการวิจัยร่วมกับคนในชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน 2.

การวางแผนการวิจัยและการกำหนดบทบาทของทีมวิจัย ให้เห็นภาพรวมการทำงานของแต่ละบทบาท/แต่ละคนชัดเจนร่วมกัน พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหา 3. การกำหนดกรอบและประเด็นศึกษาของทีมวิจัยและทีมเก็บข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาในระยะต่อไป

5) การสร้างทีมเก็บข้อมูล อันเป็นการสร้างพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและการสร้างสำนึกร่วมของคนในชุมชน มีหลายลักษณะที่สอดคล้องกับแต่ละพื้นที่ ดังนี้ แบ่งทีมเก็บข้อมูลตามคุ้มบ้าน การแบ่งทีมเก็บข้อมูลตามความสนใจในประเด็นศึกษา หรือการหาอาสาสมัครจากคนในชุมชนที่สนใจศึกษาประเด็นนั้นๆ ร่วมทีม จากคนในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทีมเยาวชน คนรุ่นใหม่ หรือกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่กำลังเรียนหรืออยู่ระหว่างฝึกงาน

6) การสร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนที่หลากหลายเพื่อร่วมทำงานวิจัย ในกระบวนการต่างๆ ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน (กลุ่มหลักในการทำงานวิจัย) กลุ่มเยาวชนและเด็กนักเรียนพระสงฆ์ ช่างราชการในชุมชน กลุ่มสมาชิกองค์กรท้องถิ่น และส่วนราชการในท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายสำคัญ เพื่อสร้างความร่วมมือใน เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการปัญหาทั้งระบบในระยะยาว ซึ่งการเน้นให้กลุ่มคนที่หลากหลายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Cohen และ Uphoff (1997) ได้แบ่งผู้เข้าร่วมออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) คนในท้องถิ่น 2) ผู้นำท้องถิ่น 3) เจ้าหน้าที่ของรัฐ 4) เจ้าหน้าที่ชาวต่างประเทศ แต่จากการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น สามารถแบ่งผู้เข้าร่วม ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- **คนในชุมชนท้องถิ่น** หมายถึง ทุกคนที่มีความแตกต่างหลากหลายกันทั้งเพศ อายุ การศึกษาอาชีพ อาชีพ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มปราชญ์ ชาวบ้าน กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และเด็กนักเรียนหรือพระสงฆ์ ที่เป็นแกนหลักในทีมวิจัย และมีบทบาทหลักในการดำเนินงานวิจัย

- **เจ้าหน้าที่ของรัฐ** หมายถึง บุคลากรในองค์กรของหน่วยงานรัฐในชุมชนท้องถิ่นที่มีหน้าที่โดยตรงต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน เช่น อปท. สาธารณสุข โรงเรียน ฯลฯ

- **นักวิชาการในท้องถิ่น** หมายถึง นักวิชาการที่ในสถาบันการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบที่ให้การสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการแก่นักวิจัยชาวบ้านเพื่อยกระดับองค์ความรู้ท้องถิ่นสู่การพัฒนาและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- **พี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษางานวิจัย** หมายถึง กลุ่มคนที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยของชาวบ้าน ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จงานวิจัย ได้แก่ กลุ่มนักพัฒนา หรือนักวิชาการในชุมชน

7) การนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน “การคืนข้อมูลสู่ชุมชน” เพื่อตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและวางแผนการเก็บข้อมูลเพิ่มจากประเด็นที่ตกหล่น ร่วมกันของคนที่ชุมชน ทำให้ทุกคนเห็นความสำคัญของข้อมูล และตระหนักในปัญหา

8) การเตรียมการก่อนกิจกรรม การสรุปบทเรียนหลังกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และการวางแผนงาน เป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมวิจัยดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือตอบคำถามการวิจัย และเป็นการสร้างการเรียนรู้ของทีมงานไปพร้อมกัน

9) การบันทึกกิจกรรมและเก็บข้อมูลอย่างรัดกุม ทั้งการเขียนในรูปแบบต่างๆ การบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และการบันทึกสังเกตการณ์ ในทุกกิจกรรม และมีการเก็บรวบรวมไว้เป็นอย่างดี ที่สำคัญทีมได้มีการสรุปและทบทวนข้อมูลกันแทบทุกกิจกรรมว่า ได้ข้อมูลตามที่วางแผน และตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ หรือมีข้อมูลอะไรตกหล่นบ้างอีกทั้งมีเครื่องมือเก็บข้อมูลอย่างหลากหลาย ประกอบกับมีทีมงานบันทึกข้อมูลที่มีความสามารถและช่วยกันเก็บข้อมูลและบันทึกข้อมูล

10) การศึกษาดูงาน เป็นกิจกรรมวิจัยที่สำคัญมากในการสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยและคนในชุมชน เป็นการศึกษาดูงานที่มีเป้าหมายและมีการวางแผนอย่างรอบด้าน และหวังผล ทั้งนี้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นปัญหาและการแสวงหาทางออกของการแก้ปัญหาผ่านกระบวนการวิจัย ขณะเดียวกันก็เป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างขวัญกำลังใจให้กับทีมวิจัยเพื่อพัฒนางานให้เกิดขึ้นอย่างมีพลังอีกด้วย

11) การประชาสัมพันธ์และขยายแนวคิดงานวิจัยให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องทุกช่องทาง ทั้งกิจกรรมทางสังคมและ ในประเพณี/ วัฒนธรรมชุมชน ได้ก่อให้เกิดการกระตุ้นจิตสำนึกของคนในชุมชนต่อการตระหนักร่วมในการแก้ปัญหาของคนในชุมชนเพื่อจะได้ขอความร่วมมือและช่วยเหลือจากคนในชุมชนให้เกิดขึ้นได้ง่ายและทุกคนให้ความสำคัญ

12) การจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เป็นการกระตุ้นเตือนทีมวิจัยว่า จะทำเล่นๆ ไม่ได้ ต้องเอาจริงเอาจังกับการทำงานและทำให้เห็นผลงานจริงๆ รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายต่างๆ และการขยายผลการวิจัยสู่สาธารณะ

13) การประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการฯ ทำให้เกิดความเข้าใจในเงื่อนไข/ข้อจำกัดของหน่วยงานเหล่านั้นมากขึ้น รวมถึงวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน

14) การประสานสื่อมวลชนเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ทั้งในรูปแบบต่างๆ เช่น บทความในจดหมายข่าว หนังสือเล่มเล็ก วิชชุชุมชน VCD Website เป็นต้น ได้สร้างความตื่นตัวและกระตือรือร้นให้กับนักวิจัยและที่ปรึกษาในการผลักดันการทำงานวิจัยให้มีคุณภาพมากขึ้น

1.2. ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัยที่มีคุณภาพภาคอีสาน พบว่ามีปัจจัยที่สำคัญ อยู่ 3 ด้าน คือ

1.) ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมทีมวิจัย กล่าวคือ การพัฒนาโจทย์วิจัยตามความต้องการของชุมชน และการสร้างทีมวิจัยที่มาจากกลุ่มคนที่ใฝ่การเรียนรู้และมีจิตสาธารณะ นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในช่วงเริ่มต้นของการทำงานวิจัย ที่ทุกโครงการจะเน้นและให้ความสำคัญมาก ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะที่โดดเด่นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (กาญจนา แก้วเทพ, 2552: 16) นอกจากนี้ ยังรวมถึง การทำความเข้าใจในแนวคิดและกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับกับชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้นวิเคราะห์ปัญหา พัฒนาโจทย์วิจัย การสร้างการมีส่วนร่วมจากทีมวิจัยจากหลากหลายกลุ่มคน หลากหลายบทบาทหน้าที่ในชุมชน การเตรียมทีมและการจัดแบ่งบทบาทการทำงานที่ดี การวางแผน กำหนดเป้าหมายและทิศทางร่วมกันที่ชัดเจน ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

2.) ปัจจัยด้านกระบวนการ (Process) ได้แก่ การติดตามสรุปผลของข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลร่วมกันของทีมวิจัยและชุมชนเป็นระยะ การจัดการงบประมาณโครงการให้เป็นไปอย่างถูกต้อง โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ การประชุมทีมวิจัยเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่องร่วมกัน มีการออกแบบ เครื่องมือ วิธีการเก็บข้อมูลอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา ประเด็นศึกษาอย่างรอบด้าน มีการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลร่วมกันกับคนในชุมชน มีการนำเสนอผลการวิจัยทั้งรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์สู่ชุมชนเป็นระยะ ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบ ทุกช่องทางทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

3) ผลที่เกิดขึ้น (Out-put) และผลกระทบจากโครงการ (Impact) มีหลายด้าน ดังต่อไปนี้ 3.1 พัฒนาค้น ได้แก่ ทีมวิจัยมีทักษะ ความสามารถในการทำวิจัยมากขึ้นทั้ง การวิเคราะห์ปัญหา การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การบันทึกและการเขียน

รายงาน 3.2 การพัฒนาองค์ความรู้ พบว่า ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในการจัดการปัญหา และ ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดการปัญหาและการพัฒนาต่อไปในอนาคต 3.3. เกิดการพัฒนาเครือข่ายและกลไกการจัดการปัญหาในรูปแบบต่างๆ ที่สามารถจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเกิดกลุ่มคนทำงานและมีแนวทางในการเฝ้าระวังป้องกันปัญหาในอนาคต 3.3. เกิดการจัดการปัญหาและการพัฒนาชุมชนในอนาคต กล่าวคือ เกิดแผนงานและงบประมาณในการจัดการปัญหาทั้งในระยะสั้น ระยะยาวของชุมชน 3.4 เกิดความร่วมมือ การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชน ให้การสนับสนุนงบประมาณในการแก้ปัญหาในระยะยาว 3.5 มีการเผยแพร่และการขยายผลการแก้ปัญหาเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน ผ่านสื่อต่างๆ ที่มีความชัดเจนทั้งในแง่ข้อมูล และรูปธรรมการแก้ปัญหา ตลอดจนการเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งศึกษาดูงานทั้งในแนวราบ (ชุมชนด้วยกัน) และแนวตั้ง (ระดับเครือข่ายและหน่วยงานองค์กรต่างๆ) 3.6 มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งโครงการวิจัยและโครงการพัฒนาเสนอเพื่อดำเนินการต่อเนื่องร่วมกับกลุ่มคนในชุมชน หลายฝ่าย หลายองค์กร และ มีการยกระดับการทำงานที่สูงขึ้นหรือกว้างขึ้นทั้งในระดับเครือข่ายและขยายฐานไปสู่ชุมชนอื่นๆ รวมไปถึง มีการนำเครื่องมือการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ในการแก้ปัญหาที่อื่นๆ

2. กระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยงงานวิจัยภาคอีสาน ให้เกิดคุณภาพ

ทีมวิจัยได้นำข้อมูลจากการถอดบทเรียนโครงการศูนย์ประสานงานที่สนับสนุนโครงการคุณภาพทั้งหมด 8 แห่ง มาสรุปประมวลเป็นภาพรวมทั้งหมด ในด้าน ปัจจัย เงื่อนไข ที่สำคัญในการสนับสนุนให้โครงการวิจัยเกิดคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะก่อนการวิจัย มีกระบวนการที่สำคัญๆ ดังนี้

1. การกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานของ Node และความสอดคล้องกับประเด็นปัญหาพื้นที่
2. การศึกษาชุมชนและพัฒนาพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ในการวิจัยและการกำหนดประเด็นศึกษาวิจัยเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการทำงานในระยะยาวและการเคลื่อนไหวทางสังคม/นโยบาย
3. การคัดคน คัดทีมวิจัย และการประเมินศักยภาพพื้นที่ มีความจำเป็นที่ต้องเลือกพื้นที่มีศักยภาพระดับหนึ่งที่จะทำให้การวิจัยมีความสำเร็จสูง

4. นักวิจัยต้องมีคุณสมบัติพื้นฐาน มีความรู้ และมีความสามารถ ซึ่งเป็นทุนเดิมที่มีความสำคัญต่อดำเนินโครงการวิจัยให้มีคุณภาพและส่งผลกระทบสูง

5. กระบวนการพัฒนาใจวิทยวิจัย มีกระบวนการและวิธีการในหลายลักษณะตามความสนใจและเป้าหมายการทำงาน

6. ความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่าง Node กับ นักวิจัย เป็นพื้นฐานสำคัญในการทำงานร่วมกันเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ซึ่งได้พัฒนาขึ้นทั้งก่อนการวิจัย ระหว่างการวิจัยและหลังการวิจัย ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันมาก่อนแล้ว

ระยะระหว่างการค้าเนินการวิจัย มีกระบวนการที่สำคัญๆ ดังนี้

1. การมองเป้าหมายระยะยาวของโครงการวิจัย และการวิเคราะห์ประเมินศักยภาพ จุดอ่อน จุดแข็ง ของนักวิจัยและทีมเป็นระยะๆ ดังนี้

1.1 เห็นภาพรวมของโครงการ และมองเป้าหมายระยะไกลของโครงการอย่างทะลุทะลวงว่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอะไร

1.2 วิเคราะห์ศักยภาพและจุดอ่อนของทีมวิจัย และประเมินการทำงานของทีมนักวิจัยและชุมชน เพื่อหาเครื่องมือและวิธีสร้างการ เรียนรู้และเสริมความรู้ประสบการณ์ให้กับทีมนักวิจัย

2. การเตรียมชุมชนวิจัย เป็นการทำความเข้าใจในแนวคิดการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการทำโครงการวิจัยนี้ ก่อนเริ่มปฏิบัติการวิจัยจริง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักในปัญหา และการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนให้มากที่สุด

3. การเสริมความรู้ ทักษะประสบการณ์ เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการทำงานวิจัยให้กับทีมนักวิจัย 3 ระยะ คือ ช่วงต้น ช่วงกลาง และช่วงปลาย ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ 4. การติดตามสนับสนุนในระดับพื้นที่ เป็นการลงพื้นที่ชุมชนวิจัยเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมนักวิจัยและชุมชนวิจัย เพื่อสร้างกระบวนการคิด การวางแผนและปฏิบัติการการวิจัย การหาแนวทางแก้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่นักวิจัยกำลังเผชิญอยู่ และการติดตามความก้าวหน้าของการทำงาน

5. ช่วงพิเศษอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการพบปะพูดคุยกับนักวิจัยตามวาระต่างๆ ทางสังคมนอกเหนือจากแผนงาน เพื่อปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับปัญหาข้อติดขัดต่างๆ ของนักวิจัย ผ่านวงประชุมต่างๆ และการใช้โทรศัพท์พูดคุยกัน

6. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ยกกระดับบทบาทนักวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิจัย มีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย การเผยแพร่ผลงานวิจัย กระบวนการเรียนรู้ และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ เป็นการสร้างกำลังใจและแรงผลักดันให้นักวิจัยเกิดพลังในการสร้างสรรค์งานในอนาคต

7. ประสานความร่วมมือกับบุคคลและหน่วยงานภายนอกเพื่อมาสนับสนุนโครงการวิจัย ในทุกขั้นตอนทุกกระบวนการ ตามโอกาสอำนวย เพื่อเปิดมุมมองใหม่ๆ และความร่วมมือใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นต่อการพัฒนาท้องถิ่น

ระยะหลังการวิจัย มีกระบวนการที่สำคัญๆ ดังนี้

1. การนำเสนอผลการวิจัยสู่สาธารณชน และผลักดันสู่ภาคนโยบาย เป็นกระบวนการเผยแพร่และขยายผลงานวิจัยไปสู่วงกว้าง ทั้งในระดับชุมชนด้วยกัน และระดับหน่วยงาน เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้และสร้างทางเลือกใหม่ๆ ให้กับสังคม

2. การพัฒนาข้อมูล การผลิตสื่อ การประสานสื่อสารมวลชนเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาดูงาน ทั้งที่จัดทำโดยนักวิจัยและ Node โดยฝ่ายสื่อของ สกว. และ โดยสื่อสารมวลชน

3. การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและยกระดับสู่บทบาทที่เลี้ยง เป็นกระบวนการที่ Node เสริมศักยภาพนักวิจัยเฉพาะด้าน เพื่อยกระดับสู่การทำบทบาทเพิ่มในการทำงานต่อยอดจากศักยภาพเดิมที่นักวิจัยมีอยู่แล้ว โดยมีวิธีการฝึกอบรมและสอนผ่านการทำงานจริง

4. การพัฒนาโจทย์วิจัยต่อยอดและจัดทำโครงการพัฒนาเสนอของบประมาณ จากแหล่งทุนต่างๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการประสานการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในหลายๆ ด้าน

3. การเรียนรู้ของ RC/ Node ต่อกระบวนการถอดบทเรียนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ พบว่ามีประเด็นเรียนรู้หลักๆ ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการถอดบทเรียน มีการเรียนรู้ในหลายประเด็น ดังนี้

1.1 แนวคิด/หลักการในการถอดบทเรียน

1.2 แนวปฏิบัติและเครื่องมือ วิธีการที่ใช้ เน้นเรียบง่ายเป็นธรรมชาติ

เป็นกันเอง สอดคล้องกับสภาพชุมชน (การประชุมกลุ่มย่อย เป็นหลัก)

1.3 กระบวนการวางแผนงาน ตั้งแต่ การเตรียมการ การถอดบทเรียน การตั้งคำถาม การจับประเด็น และการเชื่อมโยงข้อมูล และ การสรุปประมวลผลการเรียนรู้

1.4 การประยุกต์ใช้ในการทำงาน RC / Node ได้ทั้งระดับ Node และการสนับสนุนที่วิจัย

2. แนวทางการทำงานของ RC / Node ต่อการสนับสนุนโครงการวิจัยให้มีคุณภาพ พบ ว่า มี ก า รเรียนรู้ในหลายประเด็น แบ่งได้ดังนี้

2.1 ระยะเวลาการทำงานวิจัย ได้แก่ ความเป็นมาของ การศึกษาข้อมูลชุมชนก่อนการพัฒนาโครงการกระบวนการกระตุ้นคน สร้างทีม การวิเคราะห์ปัญหาและการพัฒนาโจทย์

2.2 ระยะเวลาการทำงานวิจัย ได้แก่ การเตรียมความพร้อมที่วิจัย การเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัย การสรุปข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงานวิจัย

2.3 ระยะเวลาหลังงานวิจัย ได้แก่ การยกระดับนักวิจัยสู่ความเป็นที่เลี้ยงโครงการวิจัยใหม่ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ การผลักดันเชิงนโยบาย การประสานสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ฯลฯ

จากการสรุปผลกระบวนการเรียนรู้โครงการวิจัยที่มีคุณภาพและการสนับสนุนของ RC/Node ของภาคีสานดังกล่าวข้างต้น นับได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ทั้งในส่วนเนื้อหา และกระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ ซึ่งมีลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ที่ ทิศนา แคมมณี (2544 หน้า 9) ได้กล่าวไว้ว่ามีลักษณะที่สำคัญ 9 ประการ คือ 1) เป็นกระบวนการทางสติปัญญา 2) เป็นประสบการณ์ส่วนตัว 3) เป็นกระบวนการทางสังคม 4) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้จากการคิดและทำ 5) เป็นกระบวนการที่ตื่นตัวและสนุก 6) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา 7) เป็นกระบวนการที่อาศัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม 8) เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 9) เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต

ทั้งนี้ จากผลงานวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของ RC/Node ภาคีสานนั้น มีคุณลักษณะของการเรียนรู้ส่วนใหญ่เหมือนกับ ทิศนา แคมมณี และมีส่วนที่เพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. เป็นกระบวนการที่อาศัย การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันทั้งในส่วนของผู้ให้ความรู้และผู้เรียนรู้ตลอดจนผู้คอยให้คำปรึกษาหรือชี้แนะเพิ่มเติม (ทีมที่ปรึกษา)

2. เป็นกระบวนการที่มีการสรุปประมวลผลของสิ่งที่เรียนรู้ร่วมกัน (ข้อมูล) ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากการสร้างความเข้าใจและทบทวนร่วมกัน
3. เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงทัศนะส่วนตัว และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันอย่างเต็มที่ ไม่มีผิด ไม่มีถูก เพื่อสร้างความเข้าใจและหาข้อสรุปร่วมกัน
4. เป็นกระบวนการที่เรียบง่าย ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน คือ ใช้วิธีการตั้งวงคุยกันเอง อย่างเป็นธรรมชาติ ไม่มีพิธีต้อง

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ที่ได้จากบทเรียนการวิจัยท้องถิ่นเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานที่มีคุณภาพดังกล่าว มีประโยชน์ต่อการสร้างคน พัฒนาคนให้เป็นนักวิจัยท้องถิ่นหรือนักวิชาการท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในอนาคตเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานจะสามารถพัฒนาโจทย์วิจัยใหม่ๆ ประเด็นใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชนท้องถิ่นที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ให้สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง โดยมีรูปธรรมที่เห็นเป็นประจักษ์ทั้งแก่คนในชุมชนนอกชุมชนตลอดจนองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาโจทย์วิจัยจากปัญหาพื้นที่ในประเด็นใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่นที่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบันนั้น ยังเป็นเรื่องสำคัญ ที่สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ต้องมีการวิจัยและพัฒนาด้านการบริหารจัดการโครงการให้เกิดประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะต่อสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาผลกระทบจากโครงการวิจัยเด่นและดี และโครงการประเภทอื่นๆ หลังเสร็จสิ้นโครงการวิจัยไปแล้ว ว่ามีอะไรเปลี่ยนแปลงบ้าง
2. การศึกษาเปรียบเทียบโครงการที่มีคุณภาพและโครงการที่ด้อยคุณภาพว่าเกิดจากสาเหตุ ปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง
3. การศึกษารูปแบบโครงการที่มีคุณภาพในประเด็นต่างๆ ว่ามีการดำเนินการที่แตกต่างกันอย่างไร มีความจำเพาะอะไรบ้าง
4. การศึกษาการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในระดับต่างๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เป็นต้น

กิติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ได้รับความสำเร็จเรียบร้อยด้วยเพราะได้รับความกรุณาจากอาจารย์ ดร.วีรศักดิ์ ปรกติ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญสม วราเอกศิริ อาจารย์ ดร.สายสกุล รองศาสตราจารย์ ดร.อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ ผศ.ดร.บัญญัติ แก้วส่อง ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา คุณกาญจนา ทองทั่ว คุณโกมล สนั่นก้อง ที่กรุณาให้คำปรึกษาและนำอย่างดียิ่งมาโดยตลอด ข้าพเจ้าจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงขอขอบคุณ ชุมชนวิจัยทั้ง 20 โครงการ พี่เลี้ยง RC/Node เครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานทั้ง 18 ศูนย์ฯ และทีมงานประสานงานจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และที่สำคัญ ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ให้โอกาสและสนับสนุนปัจจัยเอื้อ ต่อการศึกษาดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กชกร ชินะวงศ์. 2548. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสื่อความหมายผ่านฐานคิดประสบการณ์. เอกสารเผยแพร่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เชียงใหม่: วนิดาเพรส.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2552. คุณลักษณะ และวิถีวิทยาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง 10 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คุณค่าและความหมายต่อสังคมไทยและก้าวต่อไปในอนาคต. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ทิตินา แชมมณี. 2544. กระบวนการเรียนรู้ ความหมาย แนวทางการพัฒนา และปัญหาข้อใจ. กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- บัญชา แก้วส่อง, 2551. การพัฒนาการวิจัยและพัฒนากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน.รายงานฉบับสมบูรณ์. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.
- บัญชา แก้วส่อง, 2551. “คุณค่า พลัง และความสุข”. รายงานบทสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. เชียงใหม่:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.
- ประเวศ ะสี. 2552. คุณลักษณะ และวิถีวิทยาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง 10 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คุณค่าและความหมายต่อสังคมไทยและก้าวต่อไปในอนาคต. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิจารณ์ พาณิชย์. 2539. การบริหารงานวิจัย แนวคิดจากประสบการณ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. 2550. 5. เอกสารสรุปการประชุมเครือข่ายพี่เลี้ยงวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน (เวที RC).เชียงใหม่.
- Cohen, John M and Norman T. Uphoff. 1979. Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation. New York: Development Committee, Cornell University.

ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด
ของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์
Factors effecting research incompleation of the staffs in the
Faculty of Applied Sciences

ภควรรณ สีสวย
เพ็ญศรี ชื่นชม*

*ภควรรณ สีสวย, เพ็ญศรี ชื่นชม Pakawan Seesouy and Pensri Chuenchom คณะ
วิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ Faculty of Applied Science,
King Mongkut's University of Technology North Bangkok e-mail: pakawan@kmutnb.ac.th and
psc@kmutnb.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ในด้านต่างๆ มีดังนี้ ปัจจัยด้านผู้ทำวิจัยในภาพรวมอยู่ในระดับความสำคัญปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับความสำคัญมาก ได้แก่ ภาระงานประจำมาก รองลงมาคือ ไม่สามารถจัดสรรเวลาในการทำวิจัยได้ตามที่กำหนด และหาผู้ช่วยวิจัยที่มีคุณภาพยาก ตามลำดับ ปัจจัยด้านงบประมาณ ในภาพรวมอยู่ในระดับความสำคัญปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ อัตราค่าตอบแทนผู้ช่วยวิจัยค่อนข้างต่ำ รองลงมาคือ งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอ และจำนวนงบประมาณที่ทางคณะให้ยืมไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ตามลำดับ ปัจจัยด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัย ในภาพรวมอยู่ในระดับความสำคัญมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ความทันสมัยของอุปกรณ์ที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการทำวิจัย รองลงมาคือ สถานที่ในการทำวิจัยไม่เพียงพอ เช่น ห้องปฏิบัติการและความยุ่งยากในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์ ตามลำดับ ปัจจัยด้านผลการทำวิจัย ในภาพรวมอยู่ในระดับความสำคัญปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ต้องทำการทดลองซ้ำหลายครั้งเพื่อความถูกต้อง รองลงมาคือ ระยะเวลาในการทำวิจัยแต่ละขั้นตอนไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ และผลการวิจัยที่ได้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ตามลำดับ

Abstract

The objective of this research is to study factors which obstructs researches of the staffs in the Faculty of Applied Sciences from completion on time. Several factors considered researchers, funding, location and research equipments, research's outcome and other factors. The findings indicated that factor from researchers in general are significant in a moderate level. In more details, significant obstacles under researcher factor are work load, inefficient time management skills and lack of qualified research assistant, respectively. Financial factor is, also moderately significant. To be specific, the most significant obstacles under this factor are low rate of stipend, for research assistant, inadequate financial support and insufficient faculty loan, respectively. Location and equipments factor, however, was revealed that as highly significant. The main barriers under this factor are obsolete equipments, insufficient laboratory and difficulty in obtaining or purchasing equipments, respectively. For research's outcome factor, findings pointed out that this factor is significance in a moderate level. The underlying reasons are many repetitive experiments undertaken for accuracy, too much time consuming and unexpected results from each experiment delaying schedule planned, and the outcomes are not aligned with the objective, respectively.

บทนำ

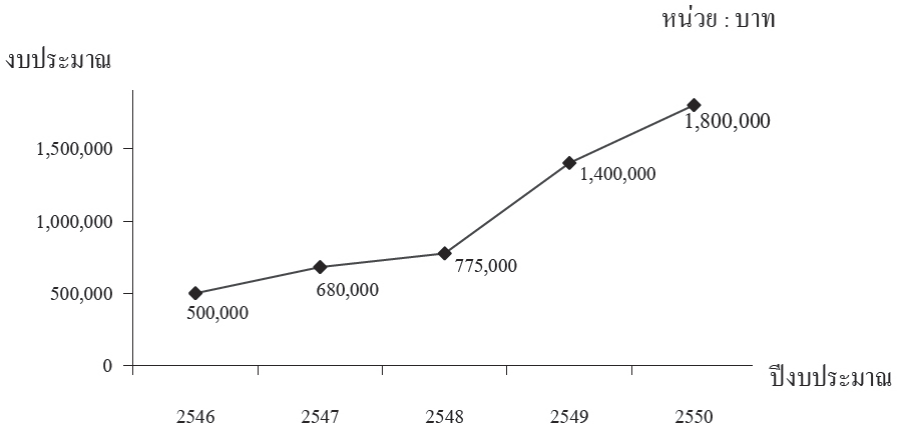
1. ที่มาและความสำคัญของการทำวิจัย

สถาบันอุดมศึกษาถือเป็นแหล่งความรู้สำคัญของประเทศ ซึ่งมีหน้าที่ทั้งในการรวบรวมการผลิตและถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ สนับสนุนให้สังคมเป็นแหล่งกลางสำหรับการศึกษาค้นคว้าวิทยาการใหม่ๆ ให้สามารถเผชิญสภาพปัญหาใหม่ๆ ช่วยให้คำแนะนำแก่สังคม เพื่อแก้ไขหรือป้องกันปัญหาหรือการทำลายที่เกิดขึ้นและผลักดันสังคมให้พัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง เมื่อมหาวิทยาลัยได้ค้นคิดรวบรวมนวัตกรรมใหม่ๆ หรือมีองค์ความรู้ที่เหมาะสมแล้วก็ถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวผ่านกระบวนการการเรียน การสอนและให้บริการทางวิชาการแก่นักศึกษาและประชาชน ด้วยเหตุนี้หน้าที่ซึ่งแยกไม่ได้จากพันธกิจของมหาวิทยาลัยคือการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยเฉพาะการทำวิจัยรูปแบบโครงสร้างองค์กรทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ เกษตร อุตสาหกรรม พลังงาน และด้านอื่นๆ ให้เข้มแข็ง เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการนำไปประยุกต์ใช้และพัฒนาต่อไป รวมทั้งการทำวิจัยเพื่อประเมินเทคโนโลยีจัดลำดับความสำคัญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศในปัจจุบัน

คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เป็นหน่วยงานหนึ่งในมหาวิทยาลัยที่มีภารกิจหลักในการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน พร้อมทั้งสามารถพัฒนาและวิจัยได้อย่างเป็นระบบ เพื่อสนองความต้องการแก่ภาคอุตสาหกรรมเกษตรกรรมและธุรกิจให้แก่หน่วยงานต่างๆ รวมทั้งให้บริการสอนวิชาพื้นฐานทางคณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์แก่หน่วยงานในมหาวิทยาลัย และนอกเหนือจากภาระการสอนทั้งในวิชาบริการและวิชาเฉพาะสาขาภายในภาควิชาแล้ว คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ยังมีอีกหนึ่งภารกิจสำคัญที่ต้องปฏิบัติควบคู่กันไปเพื่อให้บรรลุตามปรัชญาของคณะ “พัฒนาค้นพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี” คืองานวิจัย ดังนั้นคณะจึงมีนโยบายที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรได้ทำการศึกษาวิจัยทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์พื้นฐานและวิทยาศาสตร์ประยุกต์ โดยเฉพาะการทำวิจัยที่สามารถร่วมมือกับทางอุตสาหกรรม โดยมีเป้าหมายให้สามารถนำผลงานวิจัยมาใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมได้จริง เช่น งานวิจัยทางด้านวัสดุศาสตร์ ด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเกษตร ด้านวิทยาศาสตร์การอาหาร ด้านวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ ด้านฟิสิกส์อุตสาหกรรมและอุปกรณ์การแพทย์ รวมถึงงานวิจัยเชิงคณิตศาสตร์และสถิติต่างๆ

เป็นต้น ซึ่งทางคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ได้มีนโยบายจัดสรรเงินทุนวิจัยเพิ่มเติมจากแหล่งทุนที่ได้รับจากภาครัฐบาลและเอกชน โดยใช้งบประมาณเงินรายได้ของคณะเพิ่มขึ้นทุกปี ดังแผนภูมิที่ 1 เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้แก่บุคลากรได้ทำงานวิจัย อีกทั้งยังสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัยในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดพิมพ์หนังสือรวมผลงานวิจัย จัดพิมพ์วารสารวิทยาศาสตร์ประยุกต์และจัดประกวดปริญาานิพนธ์ดีเด่น เป็นต้น

แผนภูมิที่ 1 แสดงเงินทุนอุดหนุนงบประมาณเงินรายได้ (ทุนวิจัยคณะ) ที่ได้รับอนุมัติตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2546-2550

ที่มา : งานนโยบายและแผน คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์

จากแผนภูมิที่ 1 พบว่า จำนวนเงินทุนอุดหนุนงบประมาณเงินรายได้ (ทุนวิจัยคณะ) ที่ได้รับอนุมัติตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2546-2550 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนโครงการวิจัยที่ได้รับอนุมัติ จำนวนโครงการวิจัยที่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด และจำนวนโครงการวิจัยที่ไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2546-2550

ปีงบประมาณ	จำนวนโครงการวิจัยที่ได้รับอนุมัติ	จำนวนโครงการ	
		แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด	ไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด
2546	8	2	6
2547	16	0	16
2548	13	1	12
2549	20	3	17
2550	27	10	17
รวม	84	16	68

ที่มา : งานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์

จากตารางที่ 1 พบว่า จำนวนโครงการวิจัยที่ได้รับอนุมัติในช่วงระยะเวลาดังกล่าวกลับไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดทำให้เกิดการสะสมต่อเนื่องทุกปี ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการทำวิจัยที่ทำให้โครงการวิจัยดังกล่าวไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปเป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จที่เกิดขึ้นในการทำวิจัยให้สามารถกระทำได้สำเร็จลุล่วงตามระยะเวลาที่กำหนด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากร คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ที่ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณเงินรายได้ (ทุนวิจัยคณะ) ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2546-2550

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัย หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยของบุคลากร คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้ทำวิจัย ด้านงบประมาณ ด้านสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัย และด้านผลจากการทำวิจัย
2. การทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด หมายถึง การทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้ในโครงการวิจัย กล่าวคือ งานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณเงินรายได้ (ทุนวิจัยคณะ) กำหนดให้ใช้ระยะเวลาในการทำไม่เกิน 1 ปี
3. บุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ หมายถึง บุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุนวิชาการที่สังกัดคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

วิธีการวิจัย

1. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือตามคำแนะนำของที่ปรึกษา
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าโครงการวิจัยตามหน่วยงานที่สังกัด
3. ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS 10.0 (Statistical Package for Social Science for Windows 10.0) และนำเสนอค่าสถิติต่างๆ ตามลำดับดังนี้
 - 3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้วิธีการวิเคราะห์ค่าความถี่ และค่าร้อยละ

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด ใช้วิธีการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (X) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยด้านอื่นๆ ใช้วิธีการวิเคราะห์ค่าความถี่และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ หัวหน้าโครงการวิจัยที่ทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ที่ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ (ทุนวิจัยคณะ) ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2546 - 2550 จำนวนทั้งสิ้น 68 โครงการ ผู้วิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาจากหัวหน้าโครงการวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 60 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 88.24 โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานภาพของหัวหน้าโครงการวิจัย ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงสถานภาพของหัวหน้าโครงการวิจัย

สถานภาพ	จำนวนโครงการ	ร้อยละ
สายวิชาการ	48	80.00
สายสนับสนุนวิชาการ	12	20.00
รวม	60	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า สถานภาพของหัวหน้าโครงการวิจัยส่วนใหญ่เป็นสายวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 80 ที่เหลือเป็นสายสนับสนุนวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 20

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามหน่วยงานที่หัวหน้าโครงการวิจัยสังกัด ปรากฏผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงหน่วยงานที่หัวหน้าโครงการวิจัยสังกัด

หน่วยงาน	จำนวนโครงการ	ร้อยละ
สำนักงานคณบดี	10	16.67
ภาควิชาคณิตศาสตร์	-	-
ภาควิชาสถิติประยุกต์	6	10.00
ภาควิชาฟิสิกส์อุตสาหกรรมและอุปกรณ์การแพทย์	15	25.00
ภาควิชาเคมีอุตสาหกรรม	14	23.33
ภาควิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเกษตร	8	13.33
ภาควิชาเทคโนโลยีชีวภาพ	1	1.67
ภาควิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์และสารสนเทศ	6	10.00
รวม	60	100.00

จากตารางที่ 3 พบว่า หน่วยงานที่หัวหน้าโครงการวิจัยสังกัดส่วนใหญ่เป็นภาควิชาฟิสิกส์อุตสาหกรรมและอุปกรณ์การแพทย์ คิดเป็นร้อยละ 25.00 รองลงมา ได้แก่ ภาควิชาเคมีอุตสาหกรรมคิดเป็นร้อยละ 23.33 และสำนักงานคณบดี คิดเป็นร้อยละ 16.67 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

เกณฑ์การวิเคราะห์และประเมินผล ซึ่งได้กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย (Mean) ของคะแนนไว้ดังนี้ (บุญธรรม, 2531: 69-71)

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 4.50-5.00 หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด มีอยู่ในระดับความสำคัญมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50-4.49 หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด มีอยู่ในระดับความสำคัญมาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.50-3.49 หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด มีอยู่ในระดับความสำคัญปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.50-2.49 หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด มีอยู่ในระดับความสำคัญน้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00-1.49 หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด มีอยู่ในระดับความสำคัญน้อยที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ โดยเรียงตามลำดับข้อของแบบสอบถาม ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงระดับความสำคัญของปัจจัยด้านผู้ทำวิจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์

ระดับความสำคัญปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จ	\bar{X}	S.D.
1. ภาระงานประจำมาก	4.40	0.69
2. ไม่สามารถจัดสรรเวลาในการทำวิจัยได้ตามที่กำหนด	3.60	1.10
3. หาผู้ช่วยวิจัยที่มีคุณภาพยาก	3.47	1.30
4. หัวหน้าโครงการวิจัยต้องใช้เวลาในการฝึกผู้ช่วยวิจัย	3.12	1.23
5. ทำวิจัยหลายเรื่องในขณะเดียวกัน	2.30	1.12
6. ไม่ชำนาญในการทำวิจัยในเรื่องที่ได้รับ	1.78	1.20

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ด้านผู้ทำวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับความสำคัญมาก ได้แก่ ภาระงานประจำมาก ($\bar{X} = 4.40$) รองลงมาคือ ไม่สามารถจัดสรรเวลาในการทำวิจัยได้ตามที่กำหนด ($\bar{X} = 3.60$) และหาผู้ช่วยวิจัยที่มีคุณภาพยาก ($\bar{X} = 3.47$) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงระดับความสำคัญของปัจจัยด้านงบประมาณที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์

ระดับความสำคัญปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จ	\bar{X}	S.D.
1. งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอ	3.63	1.14
2. จำนวนงบประมาณที่ทางคณะให้ยืมไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย	3.33	1.00
3. ความล่าช้าของการเบิกเงินงบประมาณที่ได้รับ	2.97	1.02
4. อัตราค่าตอบแทนผู้ช่วยวิจัยค่อนข้างต่ำ	3.73	1.00

จากตารางที่ 5 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ด้านงบประมาณ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ อัตราค่าตอบแทนผู้ช่วยวิจัยค่อนข้างต่ำ ($\bar{X} = 3.73$) รองลงมาคือ งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอ ($\bar{X} = 3.63$) และจำนวนงบประมาณที่ทางคณะให้ยืมไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ($\bar{X} = 3.33$) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงระดับความสำคัญของปัจจัยด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์

ระดับความสำคัญปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จ	\bar{X}	S.D.
1. สถานที่ในการทำวิจัยมีไม่เพียงพอ เช่น ห้องปฏิบัติการ	3.75	1.18
2. ความทันสมัยของอุปกรณ์ที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการทำวิจัย	3.80	1.21
3. ความยุ่งยากในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์	3.63	1.10
4. ระยะเวลาในการสั่งซื้อวัสดุอุปกรณ์	3.55	1.22

จากตารางที่ 6 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ความทันสมัยของอุปกรณ์

ที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการทำวิจัย ($\bar{X} = 3.80$) รองลงมาคือ สถานที่ในการทำวิจัยมีไม่เพียงพอ เช่น ห้องปฏิบัติการ ($\bar{X} = 3.75$) และความยุ่งยากในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์ ($\bar{X} = 3.63$) ตามลำดับ

ตารางที่ 7 แสดงระดับความสำคัญของปัจจัยด้านผลการทำวิจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์

ระดับความสำคัญปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จ	\bar{X}	S.D.
1. ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์	3.07	1.03
2. ต้องทำการทดลองซ้ำหลายครั้งเพื่อความถูกต้อง	3.63	1.17
3. ระยะเวลาในการทำวิจัยแต่ละขั้นตอนไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้	3.60	1.16

จากตารางที่ 7 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ด้านผลการทำวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ต้องทำการทดลองซ้ำหลายครั้งเพื่อความถูกต้อง ($\bar{X} = 3.63$) รองลงมาคือระยะเวลาในการทำวิจัยแต่ละขั้นตอนไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ($\bar{X} = 3.60$) และผลการวิจัยที่ได้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ($\bar{X} = 3.07$) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า หัวหน้าโครงการวิจัยส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นสายวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 80 ที่เหลือมีสถานภาพเป็นสายสนับสนุนวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 20 ส่วนใหญ่สังกัดภาควิชาฟิสิกส์อุตสาหกรรมและอุปกรณ์การแพทย์ คิดเป็นร้อยละ 25.00 รองลงมาสังกัดภาควิชาเคมีอุตสาหกรรมคิดเป็นร้อยละ 23.33 และสังกัดสำนักงานคณบดี คิดเป็นร้อยละ 16.67 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ พบว่า

1. ปัจจัยด้านผู้ทำวิจัย พบว่า ผู้ทำวิจัยมีภาระงานประจำมาก ไม่สามารถจัดสรรเวลาในการทำวิจัยได้ตามที่กำหนด ตลอดจนหาผู้ช่วยวิจัยที่มีคุณภาพยาก หัวหน้าโครงการวิจัยต้องใช้เวลาในการฝึกผู้ช่วยวิจัย และทำวิจัยหลายเรื่องในขณะเดียวกัน และพบว่าการไม่

ชำนาญในการทำวิจัยในเรื่องที่ได้รับของผู้วิจัยมีความสำคัญน้อยต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จ

2. ปัจจัยด้านงบประมาณ พบว่า อัตราค่าตอบแทนผู้ช่วยวิจัยค่อนข้างต่ำ งบประมาณที่ได้รับในการทำวิจัยไม่เพียงพอ จำนวนงบประมาณที่ทางคณะให้ยืมไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ตลอดจนความล่าช้าของการเบิกจ่ายงบประมาณที่ได้รับ

3. ปัจจัยด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัย พบว่า ความทันสมัยของอุปกรณ์ที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการทำวิจัย สถานที่ในการทำวิจัยมีไม่เพียงพอ เช่น ห้องปฏิบัติการ มีความยุ่งยากในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์ในการทำวิจัย และต้องใช้เวลาในการสั่งซื้อวัสดุอุปกรณ์

4. ปัจจัยด้านผลการทำวิจัย พบว่า ผู้วิจัยต้องทำการทดลองซ้ำหลายครั้งเพื่อความถูกต้อง ระยะเวลาในการทำวิจัยแต่ละขั้นตอนไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ และผลการวิจัยที่ได้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ทำให้มีผลต่อการวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด

อภิปรายผลการวิจัยผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น

ผู้วิจัยได้นำประเด็นต่างๆ มาอภิปรายผลดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ในภาพรวมทุกด้าน พบว่า ปัจจัยด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัยอยู่ในระดับความสำคัญมาก รองลงมาคือ ปัจจัยด้านผลการทำวิจัย ปัจจัยด้านงบประมาณ และปัจจัยด้านผู้ทำวิจัย ตามลำดับ โดย จรัส (2545) ได้กล่าวในการประชุมวิชาการของมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2545 เกี่ยวกับด้านปัจจัยสนับสนุนการวิจัยว่า การวิจัยส่วนใหญ่จะต้องเป็นการกระทำเฉพาะที่เพิ่มเติมหรือนอกเหนือไปจากงานปกติ ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดการตามโครงสร้างรูปแบบการวิจัยนั้นๆ การวัดอาจต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ และการกระทำในห้องปฏิบัติการที่มีความจำเพาะ เจาะจง คุณภาพและความถูกต้อง จึงจะทำให้กระบวนการวิจัยใช้ได้แก่ ทุนการวิจัยเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการวิจัย สำหรับการวิจัยในห้องปฏิบัติการต้องอาศัยอุปกรณ์และวัสดุสิ้นเปลืองต่างๆ การวิจัยในสนามยังมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางและภาระสิ้นเปลืองต่างๆ ตามสภาพของการวิจัยนั้นๆ ผู้ช่วยในการวิจัยทั้งในห้องปฏิบัติการและในสนาม ต้องมีทุนวิจัยสนับสนุนทั้งการลงทุนสร้าง ฝึกอบรมและบำรุงรักษาผู้ช่วยเหล่านี้ สิ่งจำเป็นพื้นฐาน เช่น เครื่องมืออุปกรณ์ในการทำวิจัยที่ทันสมัย จากผลการวิจัยทางคณะควรจัดหาสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำ

วิจัย โดยจัดสถานที่หรือห้องปฏิบัติงานวิจัยให้มีบรรยากาศทางวิชาการ รวมทั้งการให้บริการด้านวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัยให้มากขึ้น

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ด้านผู้ทำวิจัย สูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ภาระงานประจำมาก ไม่สามารถจัดสรรเวลาในการทำวิจัยได้ตามที่กำหนด และหาผู้ช่วยวิจัยที่มีคุณภาพยาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฐิติพรและคณะ (2548) ที่ว่า ปัญหาอุปสรรคในการทำวิจัยของบุคลากรสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ส่วนใหญ่พบว่าบุคลากรไม่สามารถทำงานวิจัยในเวลาปฏิบัติงานประจำ ไม่มีผู้ช่วยในการทำงานวิจัย และสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารที่ดูแลรับผิดชอบการทำวิจัยของหน่วยงานภายในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือที่ได้ให้ความเห็นในเรื่องปัจจัย/ สาเหตุที่เป็นอุปสรรคของบุคลากรในการทำวิจัยที่ว่า บุคลากรสายวิชาการ (อาจารย์) มีภาระงานสอนมาก ทำให้ไม่มีเวลาในการทำวิจัย ส่วนบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ ไม่มีเวลาในการทำงานวิจัย เนื่องจากงานประจำ/ งานในหน้าที่ที่ต้องให้บริการแก่นักศึกษา เช่นเดียวกับข้อสรุปงานวิจัยของ สุภาพ (2540) ที่ว่าปัญหาสำหรับการทำวิจัยอีกปัญหาหนึ่งคือ เรื่องเวลา ซึ่งรวมไปถึงการกำหนดเวลาทำการวิจัยและการหาเวลาทำงานวิจัย เนื่องจากผู้ทำวิจัยต้องปฏิบัติหน้าที่ในภาระกิจประจำของตนอยู่แล้ว หากต้องปฏิบัติภารกิจด้านอื่นๆ มากเกินไป ย่อมส่งผลกระทบต่ออาจารย์ไม่มีเวลาทำวิจัยให้เสร็จตามเวลาที่กำหนดได้สอดคล้องกับข้อสรุปของ ชวนพิศ (2530) ได้สอบถามถึงสาเหตุการไม่ทำวิจัยของบุคลากรของสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า สาเหตุประการหนึ่งคือไม่มีเวลาเนื่องจากปฏิบัติงานในหน้าที่ต่อเนื่องเต็มเวลา และลักษณะงานไม่เอื้อต่อการทำวิจัย จากผลการวิจัยทางมหาวิทยาลัยควรออกระเบียบเรื่องภาระงานโดยลดภาระงานของสายสนับสนุนวิชาการหรือจำนวนชั่วโมงสอนของผู้ทำวิจัยให้น้อยลง

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ด้านงบประมาณ สูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ อัตราค่าตอบแทนผู้ช่วยวิจัยค่อนข้างต่ำงบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอ และจำนวนงบประมาณที่ทางคณะให้ยืมไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัปสร (2539) ที่ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลการทำวิจัยของอาจารย์ในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือในเรื่องด้านงบประมาณที่ได้รับ พบว่า ถ้าจะทำวิจัยควรได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง

การไม่มีเงินสนับสนุนทำให้อาจารย์ไม่ยอมทำวิจัยและเงินสนับสนุนการทำวิจัยในแต่ละโครงการมีไม่เพียงพอจะทำให้อาจารย์ขาดความสนใจที่จะทำวิจัยต่อไป เช่นเดียวกับข้อสรุปงานวิจัยของ สุภาพ (2540) เกี่ยวกับปัญหาการให้เงินทุนสนับสนุนในการทำวิจัยคือ ผู้วิจัยไม่มีทุนส่วนตัวในการทำวิจัย มหาวิทยาลัยไม่มีเงินสำรองจ่ายในโครงการวิจัย และแหล่งทุนวิจัยที่ทางมหาวิทยาลัยจัดให้มีไม่เพียงพอ เนื่องจากการทำวิจัยเรื่องหนึ่งๆ นั้น ผู้ทำวิจัยต้องดำเนินงานหลายขั้นตอน ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก เริ่มตั้งแต่การศึกษาสภาพปัญหาที่น่าสนใจเพื่อนำมาเป็นหัวข้อในการวิจัย การรวบรวมหาเอกสารจากแหล่งวิชาการทั้งภายในมหาวิทยาลัยและนอกมหาวิทยาลัย การจัดพิมพ์เอกสารแบบสอบถาม การส่งแบบสอบถามรวมทั้งการถ่ายเอกสารบทความที่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำวิจัย ฯลฯ ดังนั้นงบประมาณจึงเป็นปัจจัยสำคัญมากสำหรับผู้ทำวิจัยที่ต้องจัดเตรียมสำรองไว้ตลอดเวลา ดังคำกล่าวของ จุมพล (2520) ที่กล่าวว่า ปัจจัยจูงใจและพัฒนางานวิจัยที่สำคัญคือ เงินทุนและอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ซึ่งจากผลการวิจัยทางคณะกรรมการจัดสรรเงินทุนสนับสนุนงานวิจัยให้อย่างเป็นธรรมและเหมาะสมกับงานวิจัยที่ทำ

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัย สูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ความทันสมัยของอุปกรณ์ที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการทำวิจัย สถานที่ในการทำวิจัยไม่เพียงพอ เช่น ห้องปฏิบัติการ และความยุ่งยากในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาพ (2540) กล่าวคือ อาจารย์ไม่มีห้องทำงานที่ให้บริการที่ดีในการทำวิจัย เนื่องจากในการทำวิจัยนั้นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานวิจัย ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในการทำวิจัย เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องคำนวณ เอกสารอ้างอิง รวมทั้งห้องทำงานวิจัยที่มีบรรยากาศเหมาะสม สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรจัดอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ทำวิจัย ดังความเห็นของ สุชาติ (2529) กล่าวว่า ผู้วิจัยต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกและวัสดุเพียงพอประกอบในการค้นคว้าวิเคราะห์และดำเนินการอย่างละเอียด จากผลการวิจัยทางคณะกรรมการจัดสรรสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัย โดยจัดสถานที่หรือห้องปฏิบัติงานวิจัยให้มีบรรยากาศทางวิชาการ รวมทั้งการให้บริการด้านวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัยให้มากขึ้น

5. ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ด้านผลการทำวิจัย สูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ต้องทำการทดลองซ้ำ

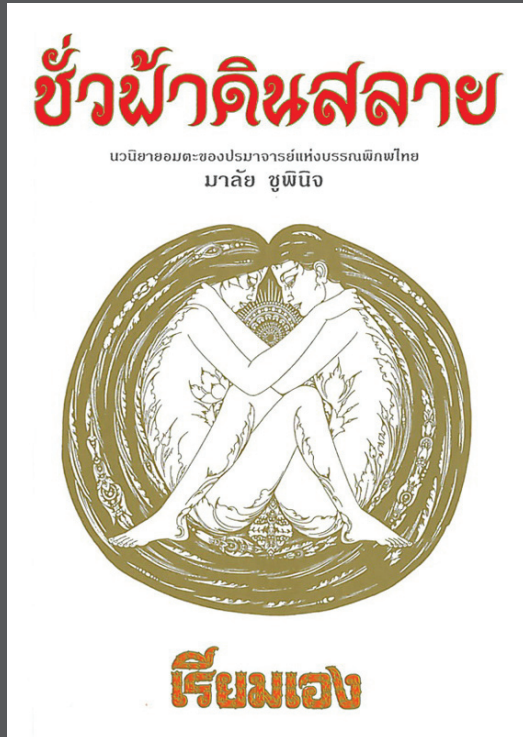
หลายครั้งเพื่อความถูกต้อง ระยะเวลาในการทำวิจัยแต่ละขั้นตอนไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ และผลการวิจัยไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ จากเอกสารการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของอุทุมพร (2546) ได้กล่าวว่า จุดอ่อนของลักษณะงานวิจัย ได้แก่ ผู้วิจัยมักกละเลยทำให้ขาดความรู้ว่าใครทำอะไรมาแล้ว ทำอย่างไรและได้ผลว่าอะไร ซึ่งนำไปสู่การกำหนดปัญหาวิจัย การออกแบบการวิจัยทั้งหมด ตลอดจนการอภิปรายผลขาดการทำเครื่องมือวิจัยที่ให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ เครื่องมือวิจัยที่ดีต้องให้ข้อมูลที่มีทั้งความเที่ยงตรง (Reliability) ความตรง (Validity) และความเป็นปรนัย (Objectivity) ขาดการเก็บข้อมูลที่เป็นคุณลักษณะและปริมาณ การวิจัยที่ดีต้องมีข้อมูลที่เป็น Qualitative และ Quantitative การใช้สถิติไม่เหมาะสมกับข้อมูล การไม่ให้ความสนใจเรื่องระดับของการวัด (Scale of Measurement) และข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) ของสถิติและสถิติทดสอบแต่ละตัวนำไปสู่การสรุปผลที่คลาดเคลื่อน ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ จะมีผลกระทบต่อผลการทำวิจัย จากผลการวิจัยทางคณะควรจัดตั้งหน่วยงานสำหรับให้คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะแก่ผู้ทำวิจัย

บรรณานุกรม

- กานดา นาคะเวช. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการวิจัย**. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏพระนคร, 2542.
- กานดา พูนลาภทวี. **สถิติเพื่อการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟิลิกส์เซ็นเตอร์, 2539.
- จุมพล สวัสดิ์ยากร. **หลักและวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุวรรณหงษ์, 2520.
- ชวนพิศ สุขันสนีย์. **การทำวิจัยของสำนักหอสมุดกลาง : ทักษะหนึ่งของผู้ที่ (ยัง) ไม่ได้ทำวิจัย**. ข่าวสำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530.
- ฐิติพร ตันติศรียานุรักษ์. และคณะ. **ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยของบุคลากรสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ**. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2548.
- บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ. **เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2531.
- บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ. **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 7 (ฉบับปรับปรุงใหม่) Imprint กรุงเทพฯ : ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคนอื่นๆ. **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2529
- สุภาพ คัมภีรานนท์. **ปัญหาและการแก้ปัญหาการทำวิจัยของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยบูรพา**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2540.
- อัปสร แยม์สรวล. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำวิจัยของอาจารย์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ**, 2539.
- อุทุมพร จามรมาน. **การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน**, 2546

ข้าวฟ้าดินสลาย : ห้วงเวลาที่ไม่วายถวิลหา

พรชาดา สุวัธนวิช¹

มาลัย ชูพินิจ. (2542). ข้าวฟ้าดินสลาย. พิมพ์ครั้งที่ 5.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กระท่อม ป.ล.

¹อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มาลัย ชูพินิจ เขียนเรื่อง *ชั่วฟ้าดินสลาย* เมื่อพ.ศ. 2486 ตีพิมพ์ในนิตยสารนิกรวันอาทิตย์ โดยใช้นามปากกา เรียมเอง เหตุการณ์ทั้งหมดเล่าผ่าน "ข้าพเจ้า" ซึ่งเป็นตัวละครหนึ่งในเรื่องคล้ายกับเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ต่างกันที่บทบาทของผู้เล่าเรื่อง *ชั่วฟ้าดินสลาย* ไม่ได้เล่าในมุมมองของผู้เป็นประจักษ์พยานหรือเป็นเพียงผู้ฟังอย่าง *ข้างหลังภาพ* "ข้าพเจ้า" ในเรื่องนี้มีบทบาทนำเรื่องที่ถ่ายทอดผ่าน "ทิพย์" ผู้จัดการปางไม้มาเล่าสู่ผู้อ่านใหม่ และมีบทบาทเป็นตัวละครหนึ่งที่ถูกเรื่องเล่าชุดนี้ทำให้เขาตีเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นต่อไปได้ถ้าไม่ *"อ้าวลาจากเมืองใหม่ของพะโป้มา.. "ใน"...ท่ามกลางความลึกลับของตัวเองจนนาทีสุดท้าย"* (น.74)

ความหมายที่ชัดเจนใน *ชั่วฟ้าดินสลาย* เป็นมิติที่ซ้อนทับสลับระหว่าง เพศสถานะ เรือนร่าง พื้นที่ และเวลา

มิติด้านเพศสถานะ : "คุณยังไม่รู้จักผู้ชาย"

(สำงหม่องพูดกับยุพดี น.39)

เมื่อผู้ชายสองคนรักผู้หญิงคนเดียวกันปัญหาว่าจะยุติได้หญิงผู้เป็นคนกลางตัดสินใจเลือกใครคนใดคนหนึ่ง หรือใครคนใดคนหนึ่งในสามคนต้องเป็นฝ่ายเสียสละ โครจเรื่องเช่นนี้ทำให้มีตัวละครผู้พ่ายรักกับผู้สมหวัง

หากโครจเรื่องเช่นนี้ไม่ใช่ *ชั่วฟ้าดินสลาย* ที่ตัวละครที่เกี่ยวพันกันเป็นรักสามเส้าผลัดกันเป็นผู้แพ้และผู้ชนะโดยเท่าเทียมกัน แม้พะโป้อาจเป็นผู้ชนะแท้จริงในตอนจบที่สามารถแก้แค้น ทั้งภรรยาสาวทรยศและหลานชายที่ลอบเล่นชู้กัน พลิกบทบาทจากการเป็นผู้แพ้ในฐานะสามีที่ถูกสวมเขา และยอมยกภรรยาให้ชายชู้ในครั้งแรกเป็นผู้ชนะที่สามารถทรมาณของสำงหม่องและยุพดีจนมีอันเป็นไปไปในที่สุด ความสมหวังในความรักในเบื้องต้นจึงไม่ใช่ชัยชนะที่แท้จริง ชัยชนะของพะโป้ถูกขับเน้นผ่านบุคลิกภาพของพะโป้ในปัจจุบันที่ไม่มีร่องรอยความทรงจำในอดีต ไม่เปลี่ยนแปลงเหมือนเมื่อ 20 ปีก่อนที่ "ข้าพเจ้า" รู้จักพะโป้ ราวกับว่าเรื่องราวอันน่าสลดใจทั้งหมดไม่เคยเกิดขึ้นที่บ้านท่ากระดานแห่งนี้

ความตายของยุพดีอาจแสดงสัญญาณส่งคมที่ปฏิเสธความประพุดตินอกกลุ่มนอกทางของความเป็นหญิงที่ดีและความเป็นเมีย ยุพดีคือความพ่ายแพ้ของเพศหญิงในระบบปิตาธิปไตย กระนั้นหรือ? ไม่ว่าเพียงเพื่อเหตุผลที่ต้องการจะหลุดพ้นจากการทนทุกข์ทรมานยุพดีจึงเลือกที่จะจบชีวิตตนเองแทนที่จะปลิดชีพชายชู้ก่อนตามที่ถูกร้องขอก็ตาม ส่งผลให้เธอยุติการเป็นสมบัติที่ถูกช่วงชิงระหว่างชายสองคนที่สุดท้ายก็หมดความต้องการครอบครองเธออีกต่อไป

ยุคสถานภาพการเป็นเมียและแม่อันเป็นสถานภาพที่ผู้หญิงถูกสร้างความหมายผ่านความเป็นชายแล้ว ยังทิ้งปมสำคัญให้แก่ผู้ชายถึงสี่คนในเรื่อง ชายคนแรกคือช่างหม่องอยู่ในภาวะซ็อกจนไม่อาจตัดสินใจทำเช่นเดียวกับยุพดีได้(ผู้อ่านหลายคนบ่นใจเชื่อว่าช่างหม่องซี้ซาลาด) และเมื่อหนึ่งวันกับหนึ่งคืนกับร่างที่ไร้ลมหายใจของยุพดีผ่านไป ช่างหม่องก็หมดความเป็นมนุษย์โดยสิ้นเชิง และตกต่ำยิ่งกว่าสัตว์เดียรัจฉานในทัศนะของทิพย์เพราะ “ไม่คิดที่จะทำการต่อสู้เพื่อป้องกันตัวเองหรือแม้แต่จะแก้แค้นพะโป้”(น.71) ชายคนที่สองคือทิพย์ที่แม่เรื่องราวที่เกิดขึ้นจะกระทบใจเขาเพียงใด เขาก็ยังคงอยู่กับพะโป้ “ความปรารถนาทุกสิ่งทุกอย่างที่ชีวิตผู้ชายอย่างผมต้องการ...เหล่า ผู้หญิงและงาน...บรรลุความสำเร็จก็เพราะพะโป้ มีอะไรอีกเล่าที่ชีวิตผู้ชายเราประสงค์”(น.72)นั่นก็คือ ทิพย์ได้ลดทอนความเป็นมนุษย์ลงเมื่อเขาละวางเห็นอกเห็นใจผู้ที่ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ยอมรับความพอใจเฉพาะประโยชน์ในส่วนของตน ทิพย์จึงไม่ต่างอะไรกับช่างหม่องที่ “หมอบกราบกรานลงเป็นข้าช่วงใช้เหมือนอย่างทาส”(น.71) ชายคนที่สามคือ “ข้าพเจ้า”-ผู้เล่าเรื่องซึ่งอยู่ในฐานะลูกชายของเพื่อนเก่าพะโป้ที่ตัดสินใจเก็บของกลับกรุงแทนที่จะอยู่ล่าสัตว์ตามความเต็มใจที่ตกปากรับคำชวนของพะโป้ เพราะตราบใดที่เขา รู้จักตัวเองดีว่ามี “วิสัยปุถุชนคนหนุ่มที่โลहितทุกหยดในกายเต็มไปด้วยความปรารถนาในชีวิต”(น.74) เขาจึงต้องออกมาเสียจากอาณาจักรที่ทำให้ทุกคนที่ก้าวเข้าไปต้องสูญเสียความเป็นมนุษย์ สยบสมยอมให้แก่พะโป้ แม้แต่ชายคนสุดท้ายคือพะโป้ก็หมดบทบาทของมนุษย์แต่กลายเป็นผู้เสพอำนาจที่ครอบงำมนุษย์ในอาณาจักรของตน ซึ่งจะได้วิเคราะห์ต่อไปในประเด็นของพื้นที่

“คุณไม่รู้จักผู้ชาย” คำกล่าวที่ช่างหม่องปรามาสยุพดีไว้ย้อนกลับมาบอกผู้อ่านว่าแท้จริงยุพดีทำให้เรารู้จักผู้ชายด้วยบทเรียนที่ดีที่สุดที่ยุพดีได้มอบให้แก่ผู้ชายเหล่านั้น ในเมื่อ “ผู้หญิงอย่างยุพดีใจคอเด็ดเดี่ยวเกินไปในการที่จะถอนความตั้งใจของหล่อน”(น.58) กระสุนที่ปลิดชีพเธอ จึงเป็นความตั้งใจแต่แรกของเธอโดยทิ้งปัญหาไว้ให้แก่ผู้ชายที่ได้สร้างปัญหาให้แก่เธอเรื่อง ผลแห่งการจบชีวิตด้วยน้ำมือของตนเองจึงน่าจะมีความหมายยิ่งไปกว่าการ “ตาย” ไปจากการล่องละเมิดประเวณีก้าวล้ำกรอบจารีตประเพณีในสังคม

ยุพดีไม่มีญาณวิเศษที่จะหยั่งรู้อล่วงหน้าว่าความตายที่เธอเลือกเมื่อถูกต้อนให้เข้าสู่มุมอับมีผลสะท้อนต่อความเป็นมนุษย์ของผู้ชายทุกคน การตัดสินใจหนีปัญหาของยุพดีไม่น่าจะนับถือได้ว่าอาจ หากได้ตั้งคำถามสำคัญว่าเมื่อผู้หญิงคนหนึ่งหลุดพ้นจากการเป็นสมบัติของผู้ชายแล้วเหตุใดผู้ชายจึงไม่หลุดพ้นจากการเถลิงอำนาจของการครอบครอง ซ้ำยังจำยอมรับอำนาจที่ทำให้กลายเป็นมนุษย์และทำร้ายมนุษย์ด้วยกันเอง

มิติด้านเรือนร่าง : “*วัยสาวควรเป็นสมบัติของวัยหนุ่ม ไม่ใช่วัยของคนที่จะจนจะเข้าโลงหมดเร็วหมดแรงอย่างฉัน*”

(พะโป้กล่าวกับช่างหม่องและยุพตี น.57)

คำพูดข้างต้นไม่ได้ออกมาจากใจเมตตาปลงตลกของสามีที่กำลังจะยกภรรยาให้ชายชู้ เหมือนเป็นนัยที่จะบอกคู่ชู้กันว่าเพชรที่ทั้งสองเหตุการณ์ นำมาซึ่งความกำเริบถึงขนาด “*ยิ่งกล้าและชะล่าใจหนักขึ้น*”(น.47)ไม่อาจผูกกรรมคนสองคนที่รักกันไปจน”ชั่วฟ้าดินสลาย”ดังคำพร่ำพรวดที่พะโป้ได้ยินยามทั้งคู่ต่างมัวเมากับรสสวาท

จึงเป็นความขัดแย้งเชิงปฏิทรรศน์(irony) อย่างมากกว่าแทนที่โช่ตรวนจะทำหน้าที่ของมันคือพันธนาการด้วยความรักแต่กลับบั่นทอนความลุ่มหลงจนความรักนั้นจนขาดสะบั้น ก่อนที่ช่างหม่องจะตัดสินใจพรางจากร่างที่ไว้วิญญาณของยุพตีเสียอีก

ตามหลักปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) นวนิยายเรื่องนี้ช่วยอธิบายง่าย ๆ ถึงภาวะ”นรกคือคนอื่น” ไม่มีความรักใดที่สามารถหลอมรวมคู่รักให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้ ความปรารถนาในความเป็นปัจเจกทำให้มนุษย์หวนกลับสู่ตัวตนที่แท้จริงหลังจากปล่อยให้ความเป็นตัวของตัวเองถูกบดบังด้วยความรัก นี่คือการมาของปัญหาชีวิตสมรสหลายคู่ หลายครอบครัวยอมรับอย่างหนึ่งซึ่งว่าที่”อยู่ทน”เพราะ”ทนอยู่” กันเป็นส่วนใหญ่

เรือนร่างเป็นที่มาของจิตปฏิพัทธ์และเป็นที่มาของความรั้งเกี่ยวชิงซึ่งได้เช่นหั้น พะโป้หลงรูปของยุพตีผู้มี “*ย้มที่เตือนใจและนัยน์ตาซึ่งทำโลก*”(น.19) ถึงขนาดยอมแต่งงานอย่างถูกต้องตามกฎหมายต่างๆ ที่หลังจากภรรยาตายบรรดาหญิงในเรือนที่เลี้ยงไว้มีฐานะเพียงแค่นางบำเรอเท่านั้นความสมบูรณ์พูนสุขในเรือนร่างของพะโป้เป็นเสมือนหลักประกันถึง “*ความสงบ ปลอดภัย และชีวิตที่หล่อนปรารถนามาแต่เยาว์วัยรวมอยู่ในชายชราผู้นี้ทั้งสิ้น*”(น.28) เมื่อยุพตีได้พบกับช่างหม่องที่ “*เต็มไปด้วยเสน่ห์ เต็มไปด้วยความเป็นหนุ่ม ซึ่งอาของเขามิสามารถจะเรียกกลับคืนมา อีกได้*”(น.20) จึงเป็นโอกาสให้ยุพตีทดสอบเสน่ห์จากรเรือนร่างของเธอว่าจะนำมาซึ่งความสุขสมกว่าชีวิตสมรสที่เธอเคยผ่านมาแล้วและกำลังดำเนินอยู่หรือไม่

ภาษาแห่งเรือนร่างที่ยุพตีมีต่อช่างหม่องจึงเริ่มจากสายตา การสัมผัสและดูแลร่างกายยามที่ช่างหม่องป่วยไข้ การเปิดเผยเรือนร่างที่ปราศจากอารมณ์แก่ช่างหม่องที่ธารน้ำตก ไปจนถึงการนำพาเรือนร่างที่เย้ายวนความปรารถนาเป็นบรรณาการแก่ช่างหม่องถึงเรือนพัก และท้ายที่สุดไม่เพียงแต่เรือนร่างที่ไว้วิญญาณของเธอทำให้ “*ขวัญของช่างหม่องแหลกละเอียดหมด*”(น.70) แต่การที่ช่างหม่องต้องอยู่กับร่างที่ปราศจากลมหายใจที่เคยให้

ความสุขแก่เขาอยู่คืนหนึ่งเต็ม ๆ พร้อมกับเที่ยวตระเวนหาמידเพื่อที่จะเสียนบางส่วนของเรือน
 ร่างที่เขาไม่เคยอยากห่างชั่วฟ้าดินสลาย อิศระจากพันธนาการที่สา่งหม่องได้รับพิสูจน์แล้วว่า
 ท้ายที่สุดเขาก็ไม่อาจรักษาคำพูดของตนเองได้

เรือนร่างที่มีแต่เพียงลมหายใจของสา่งหม่องจึง “ดิ่งต่ำลงยิ่งกว่าสัตว์เดียรัจฉาน”
 (น.71) แต่เพราะมีเรือนร่างนั้นยังพอมีสติและความทรงจำหลงเหลืออยู่บางขณะ จึงโยยหวน
 สะอื้นให้ระบายนความทรมานออกมายามค้ำคิน

ส่วนพะโป้นั้นเล่า หลังจากเหตุการณ์นี้เกิดขึ้น ภาพที่ “ข้าพเจ้า” เห็นพะโป้ผู้มีใบ
 หน้าอันเต็มไปด้วยเลือดผาด มีพุงพลุ้ยด้วยความสมบูรณ์พูนสุข เท่ากับบอกผู้ว่านว่าการตัดสินใจ
 ใจถอนตัวออกมาจากการชิงรักหักสวาท ปล่อยให้เรือนร่างที่ถูกพันธนาการเป็นปัญหาแก่คู่ชู้ที่
 ลุ่มหลงได้ปลื้มสุขสมจากเรือนร่าง พะโป้ได้ตัดสินใจและพิพากษาชีวิตของสา่งหม่องและยุพดี
 ทำให้เรือนร่างของพะโป้อยู่ในฐานะ “ผู้ล่า” ที่เฝ้ามองชะตากรรมของ “เหยื่อ” และสถานะ
 “ผู้ล่า” ของพะโป้ถูกเน้นให้ชัดจากการเชิญชวนให้ “ข้าพเจ้า” มาয়้งบ้านท่ากระดานเพื่อล่า
 สัตว์ และเมื่อข้าพเจ้าที่รับรู้เรื่องราวของสา่งหม่องและยุพดีจากทิพย์ “ข้าพเจ้า” ตระหนักต่อ
 ความยิ่งใหญ่ของ “ผู้ล่า” ในอาณาจักรแห่งนี้ และตัดสินใจจากไปเพื่อสวัสดิภาพของที่ตนอาจ
 จะพลัดมาเป็น “เหยื่อ” โดยไม่ทันระวังตัว

มิติด้านสถานที่ : “เรารู้จักพะโป้ดีว่า แก่ใหญ่เกินไปที่ใครอยากจะยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับ”
 (คำกล่าวของทิพย์ต่อ “ข้าพเจ้า” น.63)

เหตุการณ์เรื่องราวทั้งหมดเกิดขึ้นในอาณาจักรที่ “พะโป้บำเพ็ญตนอยู่ในจักรวรรดิปา
 ท่ากระดาน ไม่ต่างอะไรกับเจ้าประเทศราชองค์หนึ่ง เป็นสุภาพบุรุษ เป็นนักเลง นักล่าสัตว์
 และคหบดีในสังคมอื่น แต่เป็นกษัตริย์อยู่ใน “เมืองใหม่” ของแก”(น.19)

อาณาจักรของพะโป้เป็นเสมือนดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ที่กฎหมายของบ้านเมืองเอื้อม
 มาไม่ถึง หรืออาจกล่าวได้ว่าพะโป้คือรัฐ และคำสั่งของพะโป้คือกฎหมาย

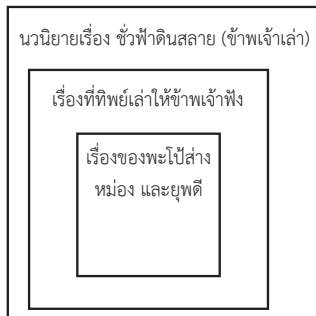
เชื้อชาติของพะโป้อาจชวนให้คิดว่าเป็นการผลึกความโหดเหี้ยมให้แก่ศัตรูของชาติใน
 ยุคนั้น แต่ผู้เขียนไม่ขบเน้นเชื้อชาติของพะโป้มากไปกว่าบารมีที่พะโป้มีต่อบริวารและน้ำใจ
 เอื้อเฟื้อที่มีต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมือง และความเป็นชายที่ถูกหยามดังที่พะโป้บอกกับทิพย์ว่า
 “ผู้ชายทุกคนที่เป็นผู้ชาย เมื่อรู้ว่าเกียรติยศชื่อเสียงของตนถูกเหยียบย่ำ ข้อที่ร้ายที่สุด ความ
 รักและความไว้วางใจของตนถูกทรยศ ย่อมจะคิดตอบแทนด้วยการสังหารให้ตายตากไปตาม

กันทั้งนางผู้หญิงและเจ้าผู้ชาย”(น.50) ด้วยท่าทีที่เยือกเย็นและนุ่มนวลประดุจผู้ปลงตก การจงจำไว้ด้วยรักด้วยความปรารถนาของคู่ชู้คือคำพิพากษาที่โหดเหี้ยม ปีนพกที่พะโป้มอบให้เป็น “กุญแจสำหรับไขปริศนาหาทางออก”(น.62)คือความเมตตาเพียงอย่างเดียวที่พะโป้จะมอบให้เป็นครั้งสุดท้ายแก่ผู้ที่ทำลายศักดิ์ศรีของเขา

แน่นอนว่าชะตากรรมของช่างหม่องและยุพดีที่พะโป้เป็นผู้กำหนดยิ่งเสริมอำนาจและบารมีให้แก่พะโป้มากขึ้น มากพอที่จะทำให้บริวารเพิ่มความยำเกรง มากพอที่จะกลบมนุษยธรรมภายในของทิพย์และเพิ่มพูนความศรัทธาที่มีต่อพะโป้ถึงจะอยู่ในสภาพจำใจยอมรับก็ตาม การอ้างเหตุผลกับ “ข้าพเจ้า” ที่เขายังคงอยู่กับพะโป้ว่า “คุณรู้ไหมว่า อำนาจป้ามักจะเข้าจับหัวใจเราชอบกล”(น.72) อำนาจปานนี้หมายรวมถึงอำนาจของพะโป้ผู้เปรี๊ยะเหมือนเจ้าอยู่ครองรัฐอิสระทำให้พลเมืองในรัฐอย่างช่างหม่อง ทิพย์ หรือบริวารต้องหมอบราบคาบแก่วยอมรับกฎหมายเพื่ออย่างมีความสุข อำนาจนั้นแผ่ซ่านมาจน “ข้าพเจ้า” ขอลอยห่างจากรัศมีแห่งอำนาจก่อนที่จะถูกดูดกลืนเข้าไปวังวนของอำนาจนั้น

มิติที่ซ้อนทับ : “ข้าพเจ้าคิดว่าหนทางที่ดีที่สุดควรจะเรียบเรียงเรื่องราวที่ทิพย์เล่าเสียใหม่ตามวิธีของข้าพเจ้า (น.17)

นวนิยายเรื่อง ชั่วฟ้าดินสลาย จะเป็นเพียงโคกนาฏกรรมธรรมดา ๆ เรื่องนี้ถ้าปราศจากเล่าเรื่องอย่างมีชั้นเชิงด้วยฝีมือของเรียบเรียง เรื่องราวของพะโป้ ช่างหม่องและ ยุพดีเล่าผ่านทิพย์ซึ่งเป็นตัวละครที่อยู่ในฐานะประจักษ์พยาน แล้วนำมาเรียบเรียงใหม่โดย “ข้าพเจ้า” ที่มีฐานะผู้ฟังแล้วนำมาเล่าต่อ ทั้งหมดนี้คือเรื่องเล่าที่ซ้อนอยู่ในเรื่องเล่าที่อาจเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

การเล่าเรื่องที่ซับซ้อนเช่นนี้มีผลให้เหตุการณ์ถูกปรุงแต่งผ่านมุมมองของผู้เล่าทีละชั้นตั้งแต่ทิพย์มาถึงข้าพเจ้าและการรับรู้ของผู้อ่านที่มีต่อนวนิยายเรื่องนี้ ข้อมูลที่เล่าแต่ละครั้งย่อมเจือด้วยทัศนะของผู้เล่า กล่าวคือ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องเล่าที่แฝงด้วยความคิดของทิพย์กลายเป็นเรื่องเล่าที่ข้าพเจ้าปะติดปะต่อขึ้นในมโนภาพจึงมีความคิดเห็นของทิพย์และ “ข้าพเจ้า” ผสมผสานกัน แล้วเป็นนวนิยายเรื่อง *ชั่วฟ้าดินสลาย* ในท้ายที่สุดที่รอให้ผู้อ่านตีความตามแต่ทัศนะของตน

กล่าวได้ว่า เราไม่อาจตัดสินได้ว่า ส่างหม่อง ยุพดี ใครเป็นผู้คิด ใครเป็นฝ่ายเริ่มสานความสัมพันธ์ เรียมเองเป็นผู้เขียนที่ชาญฉลาดในการออกตัวเรื่องเล่าประจักษ์เรื่องจริงหลายครั้ง อาทิการอาศัยการคาดเดา

ลักษณะของหล่อนเป็นลักษณะของผู้หญิงที่ควรจะได้คู่ครองที่เหมาะสมกันทั้งวัยวุฒิ รสนิยม และสิ่งแวดล้อม แต่เหตุใดหล่อนจึงเลือกพะโป้ ซึ่งเรียกตามภาษาตลาดก็ว่าแก่พอที่จะเป็นปู่เป็นตาของหล่อนได้ มันอาจเป็นเพราะหล่อนต้องการที่พึ่งพาอาศัย มันอาจจะเป็นเพราะหล่อนต้องการชีวิตป่าดงพงไพร หรือมันอาจจะเป็นเพราะปฏิภานภายในตามแบบของผู้หญิงของหล่อนมองเห็นพะโป้ในด้านที่เป็นพระ หรือเพียงแต่หล่อนเป็นนักเผชิญโชคเฉย ๆ ไม่มีใครบอกได้ทั้งนั้น(น.23)

หรือการระมัดระวังโดยบอกที่มาของ “เสียง” ที่เล่าเรื่อง

ตามคำบอกเล่าของทิพย์ มันไม่ใช่ความผิดที่ส่างหม่องเป็นผู้ก่อขึ้นก่อน(น.21)

เรื่องเล่าจากทิพย์มีพลังจนทำให้ผู้เล่ารู้สึกว้า “ถ้อยคำของทิพย์ตอนนี้ไม่สู้จะแจ่มแจ้งนักเพราะฟังจากปากคำของพะโป้บ้าง จากคนในปางบ้าง ขณะที่เขากลับขึ้นไปจากธุรการงานที่ปากน้ำโพ ถึงกระนั้นมันก็ชัดพอที่ข้าพเจ้าจะปะติดปะต่อเป็นภาพขึ้นในความคิดของข้าพเจ้าได้”(น.65) ดังนั้น “ภาพ” ที่นำเสนอในนวนิยายไม่ว่าจะเป็นสีหน้าและแววตาของส่างหม่อง กิริยาอาการของยุพดี การตัดสินใจร่วมกันของทั้งคู่ และปากกระบอกปืนที่จ่อเข้าขมับ เป็นภาพที่มาจากจินตนาการของ”ข้าพเจ้า”ทั้งสิ้น

“เสียง” ของทิพย์ที่ปะปนด้วย “ภาพ” ของ “ข้าพเจ้า” ล้วนสร้างมโนภาพให้ผู้อ่านเชื่อเรื่องราวทั้งหมดที่ถูกปรุงแต่ง ไม่ต่างจากความเชื่อของยุพดีและส่างหม่องต่อความรัก “ชั่วฟ้าดินสลาย” ทั้งหมดของเรื่องคือมายาภาพ เราไม่สามารถรู้แจ้งแทงตลอดว่ายุพดีกับส่างหม่องต้องผ่านความทุกข์ทรมานอย่างไร ไม่รู้ว่าพะโป้รู้สึกรังไรกับชะตากรรมของหลานคนโปรดและเมียรักที่ตนเป็นผู้พิพากษา แต่เรารับรู้ได้จาก “เสียง” ของทิพย์ที่ค่อนข้างโน้มเอียง

ไปทางสงสารสว่างหมอง เห็นใจผสมกับความยำเกรงพะโป้ และน้ำเสียงที่ค่อนข้างเป็นปรบักซ์กับยุพดี ปะทะกับ “ภาพ” ที่ “ข้าพเจ้า” จินตนาการถึงความมีเสน่ห์ชวนไหลหลง ชั้นเชิงที่มีต่อชีวิตที่เหนือกว่าสว่างหมองของยุพดีตลอดจนความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวยิ่งกว่าชายอกสามศอกในเรื่อง

เรื่องราวของ ข้าพฟ้าดินสลาย วางผู้อ่านในอยู่ตำแหน่งเดียวกับพะโป้ที่เชื่อว่า “ข้าพฟ้าดินสลาย” เป็นเวลาที่ไม่อาจเป็นไปได้ ทุกเรื่องราวย่อมมีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด

กระนั้นความลึกลับของเวลาก็ยังคงทำลายความเชื่อของมนุษย์ผู้ถวิลหาเวลา “ข้าพฟ้าดินสลาย” เพียงเพราะมันน่าจะเป็นเวลาที่ยาวนานที่สุด เพียงเพื่อเป็นคำตอบสุดท้ายของการคงอยู่ของความรัก เพียงเพื่อท้ายที่สุดแล้วจะพบว่า...มันไม่มีอยู่จริง

หรือแท้ที่จริงแล้วนวนิยายเรื่องนี้อาจจะย้อนแย้งอย่างเฉียบคม เพราะแม้ยุพดีจะตายไปแต่ความทรงจำของสว่างหมองมิได้จบสิ้นไปพร้อมกับยุพดี ความเจ็บปวดยังหลอกหลอนสว่างหมองไปกว่าชีวิตจะหาไม่ ยังหลอกหลอนผู้คนให้เล่าลือเรื่องราวเป็นตำนานเล่าขานถึงความรักและความตายจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จวบจน “ข้าพฟ้าดินสลาย”

หลักเกณฑ์การส่งผลงาน

1. โปรดส่งผลงานของท่านทางไปรษณีย์ได้ที่
วารสารคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ถนนสดลมารค์
อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี 34190
หรือ ส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (email) ได้ที่ lovetatam@hotmail.com หรือ
lovetatam@gmail.com
2. วารสารรับพิจารณาบทความหรืองานประเภทอื่นที่มีเนื้อหาด้านสังคมศาสตร์หรือ
มนุษยศาสตร์ซึ่งเป็นผลงานยังไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่มาก่อน ทั้งที่เขียนเป็นภาษาไทย
หรือภาษาอังกฤษ พิมพ์ด้วยระบบ Microsoft Word บนกระดาษขนาด A 4
ความยาวไม่เกิน 25 หน้า
3. บทความหรือผลงานประเภทอื่นต้องประกอบด้วย
 - 3.1 ชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 3.2 บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษความยาวไม่เกิน 15 บรรทัด
 - 3.3 คำสำคัญ (keyword) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่เกิน 6 คำ
 - 3.4 การอ้างอิงใช้การอ้างอิงในเนื้อหา (เชิงอรรถ) หรืออ้างอิงแบบนาม-ปี
อย่างใดอย่างหนึ่งและมีบรรณานุกรมท้ายบทความ
4. แนบประวัติผู้เขียน ระบุชื่อ-สกุล ตำแหน่ง หน่วยงาน หรือที่มาของบทความ
สถานที่ติดต่อโทรศัพท์โทรสาร หรือ e-mail
5. กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการปรับรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมต่อการจัดพิมพ์

ส่งผลงานเพื่อตีพิมพ์หรือติดต่อสั่งซื้อได้ที่

วารสารคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ถนนสดลมารค์ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี 34190

ปริทรรศน์กวีนิพนธ์เชมร

"ขวัญสงฆ์" วรรณกรรมกรรมเขาวงกตให้สาระและบันเทิงผ่านชั้นเชิงทางวรรณศิลป์

การท่องเที่ยวอาชยานภาษาไทย: จากขามขมสู่ขานานเอก

The Pilgrimage Routes of French Catholic Mission in Thailand: A Model for Cultural Tourism Development and Management

นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีต่ออาเซียนระหว่างปี ค.ศ. 1997-2007

โครงการการพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

ปัจจัยที่มีผลต่อการทำวิจัยไม่แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์

บทวิจารณ์

ชั่วฟ้าดินสลาย : ห้วงเวลาที่ไม่วายถวิลหา